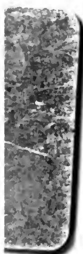
BEKNOPTE GESCHIEDENIS DER KATHOLIEKE MISSIE IN SURINAME

Pater Redemptorist (een), Adrianus Bossers, ...

MGR. JOANNES HENRICUS SCHAAP.
BISSCHOP VAN HETALONIE i.p.i.
3de Vicarius apost. van Suriname
van de Congregatie des Allerh. Verlossers.

BEKNOPTE GESCHIEDENIS

DER

KATHOLIEKE MISSIE

IN

SURINAME,

DOOR

EEN PATER REDEMPTORIST.

UITGEGEVEN TEN VOORDEELE DIER MISSIE, EN MEER BEPAALD DER R. K. WEESHUIZEN ALDAAR.

GULPEN,
BOEKDRUKKERIJ VAN M.. ALBERTS. — UITGEVER.
1884.

Door den Hoogw. Pater N. Mauron, Generaal-Overste onzer Congregatie, daartoe gemachtigd, verleen ik bij dezen het verlof, om de »*Beknopte geschiedenis der katholieke Missie in Suriname, door een Pater Redemptorist*,« zijnde volgens voorschrift door twee theologen onzer Congregatie behoorlijk onderzocht, in het licht te geven.

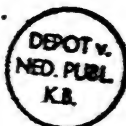
Amsterdam, 4 Maart 1884.

P. OOMEN, C. SS. R.
SUP. PROV. HOLL.

IMPRIMATUR.

J. M. SCHOLTIS, Par. et Dec.
ad hoc delegatus.

Galopiæ, 6 Martii 1884.

INLEIDING.

Suriname, *de belangrijkste onzer West-Indische Bezittingen, is geen vreemd land. Het kan den Nederlander niet onbekend zijn en het mag den katholiek niet onverschillig laten.*

Het Noordoostelijk gedeelte van Zuid-Amerika's kust, waarover voor ruim twee eeuwen het gerucht verspreid was, dat er, aan de oevers van het meer Parima, *een goudland (Eldorado) bestond, werd door zeer vele fortuinzoekers bezocht, en hoewel de tochten derwaarts ondernomen, veelal noodlottige gevolgen hadden, hebben zij toch dit voordeel opgeleverd, dat* Guyana *meer bekend werd.*

Ons Nederlandsch Guyana *of* Suriname, — *dat afwisselend aan* Frankrijk, Engeland *en de* Bataafsche Republiek *toebehoorde, tot het, sedert* 1816, *in het ongestoord bezit bleef van het* Koninkrijk der Nederlanden, — Suriname *is bij alle natiën bekend en talrijk zijn de schriften, die over deze kolonie het licht zagen. In zijne »Beschrijving van* Suriname" [1]) *geeft Jhr.* C. A. van Seijpesteijn *eene lijst van niet minder dan* 160 *grootere en kleinere werken, die afzonderlijk over Suriname geschreven werden, zoodat men veilig zeggen kan: daar bleef geen enkel onderwerp van eenig belang voor de historie, de wetenschap of de kunst onaangeroerd.*

Schept er de weetgierige lezer vermaak in, zich in den geest naar andere gewesten te verplaatsen, en, door het lezen van reisbeschrijvingen, kennissen uit den vreemde op te doen, hij behoeft op die wijze ook Suriname niet onbezocht te laten: een Simon van Beaumont, [2]) *een* Adriaan van Berkel, [3]) *een*

---

1) 's Gravenhage, bij de gebroeders van Cleef, 1854.

2 *Pertinente beschrijvinge van Guiana, gelegen aan de vaste kust van America* Amst., 1676, in 4°. Een groot gedeelte van dit werk is in het laatst der 17 eeuw afzonderlijk uitgegeven onder den titel: *Beschrijvinge van het heerlijck ende gezegende landt Guyana, waarin gelegen is de zeer voorname landstreke Serranene.*

3) *Amerikaansche voijagien, behelzende een reis na Rio-de-Berbice, enz.,*

Edward Bancroft [1]) *een* John Stedman [2]) *zijn slechts enkele namen, geheel willekeurig gegrepen uit de menigte van Schrijvers, die hem hier tot gids willen dienen. Is men, op het gebied der geschiedenis en der aardrijkskundige landbeschrijving, verlangend meer te weten over de ontdekking des lands en zijne ligging, over zijne grenzen en bodem, zijne bergen en rivieren, over zijne bewoners en hunne zeden, over zijne historische personen en voorname feiten, over de opeenvolgende regeeringen, zijne inwendige onlusten of buitenlandsche verwikkelingen, men neme een* Hartsinck, [3]) *een* Fermin, [4]) *een* Teenstra [5]) *of anderen. Wil de geneesheer zijne kennissen, ten dienste der lijdende menschheid vermeerderen, zoowel op het gebied der kruidkunde als der in* Suriname *inheemsche ziekten zijn werken te zijner beschikking. Geneeskundigen als* Fermin, [6])

---

en na de colonie van Suriname, met gekleurde platen. Amsterdam, *Johan ten Hoorn*, 1695, 1 dl. in 4°. In het Hoogduitsch: *Beschreibung seiner Reisen nach Rio de-Berbice und Surinam, aus dem Holländischen.* Memmingen, *Seijler*, 1789, in 8°.

1) *Beschrijving van Guiana, in brieven.* Amsterdam bij *G. Roos*, 1744, in 8°.

2) *Narrative of a five years expedition, against the revolted negroes of Surinam, etc.* (1772—1777) *illustrated with* 80 *elegant engravings from drawings made by the author.* London printed for *J. Johnson*, St. Paulus Churchyard, and *J. Edwards*. Pall-Mall, 1796, 2 dln. in 4°. Tweede druk in 1813, bij *Johnson* te Londen, 2 dln. in 8°. Dit werk is in de meeste talen overgezet; onder anderen, in het Nederduitsch: Amsterdam bij *Johannes Allart*, 1799, 4 dln in 8°. In het Fransch: *par* Henry. Paris, *Buisson*, An VII, 4 vol. in 8°; (eene andere uitgave is van 1799, 3 dln. in 8°.) In het Hoogduitsch: Hamburg, *Hoffman*, 1797, in 8°.

3) *Beschrijving van Guiana, of de wilde kust in Zuid-Amerika, enz.* Amsterdam bij *Gerrit Tielenburg*, 1770 (Nov.), 2 dln gr. 4°. met kaarten en platen. Hiervan is eene Duitsche vertaling van *A. Wittemberg*. Berlin, *Unger*, 1784, in 8°.

4) *Discription générale, historique, géographique et physique de la colonie de Suriname, etc. enrichie d'une carte topographique du païs et de figures.* Amsterdam chez *E. van Harreveld*, 1769, 2 dln. in 8°. Dit werk is in het Nederduitsch vertaald en uitgegeven te Harlingen bij *V. van der Plaats*, Januari 1770. En in het Hoogduitsch: Berlin, *Pauli*, 1775, 2 dln. in 8°. Nog komt van dezen schrijver voor: *Tableau historique et politique de l'état ancien et actuel de la colonie de Surinam* Maestricht, *Dufour* et *Roux*, 1778, 1 dl. gr. 8°. In het Engelsch vertaald en uitgegeven te Londen, 1781, in 8°.

5) *Beknopte beschrijving van de Nederlandsche Overzeesche bezittingen*, enz. met een kaartje en eene plaat. Groningen bij *J. Oomkens Jzn.* 1852, 3 dln. in kl. 8°.

6) *Traité des maladies fréquentes à Surinam, avec une dissertation*

Schilling, [1]) van Voegen van Engelen [2]) *schreven over de ziekten*, Bondt, [3]) *Prof.* de Vriese [4]) *over de geneeskracht der Surinaamsche kruiden. Om kort te gaan, men vindt met betrekking tot Suriname geschriften over landbouw, cultuur en kolonisatie; over handel, nijverheid en finantiën; over slaven, slavenhandel en emancipatie; over ordonnantiën, placcaten en rechtswezen; daar bleef niets onaangeroerd. Men daalde zelfs af tot bijzonderheden: zoo vindt men bijv. met betrekking tot de natuurlijke historie, niet alleen boekwerken over dieren en planten in het algemeen, neen, de Surinaamsche insecten in het bijzonder, vonden een schrijver in* de Mérian, [5]) *de Surinaamsche vlinders werden eene kostbare uitgave waardig gekeurd te* Amsterdam, [6]) *zelfs schreef Dr.* Fermin [7]) *een dissertatie over de Surinaamsche pad!*

En de godsdienst?! Komt die vraag niet onwillekeurig bij mijne lezers op de lippen?

Welnu, ook over godsdienst werd geschreven. Doch, helaas! wat schreef men? Wij leerden de dwalingen kennen der arme

---

sur le fameux crapaud de Surinam, nommé Pipa. Maestricht, 1764, en Amsterdam, 1765, in 12°.

1) *Verhandeling over de melaatschheid, door den Heer Godefriedus Wilhelmus Schilling, wanneer dezelve op Utrechts Hoogeschool tot Doctor in de geneeskunde bevorderd wierd, den 11en Dec. 1769.* Uit het Latijn vertaald. Utrecht bij *J. C. ten Bosch*, 1771. (Van dezen schrijver komen in tijdschriften nog verhandelingen voor over de lepra- en yawsziekten.)

2) *De Surinaamsche artz.* Paramaribo bij *W. H Poppelman*, 1788, 1 dl. 8°.

3) *Verhandeling over de uitmuntende eigenschappen van den bast der Surinaamsche Geoffraea in de geneeskunde, met verscheidene waarnemingen en aanmerkingen van voorname geleerden.* Vertaald en vermeerderd door *H. A. Bake.* Leijden, *Honkoop*, 1790.

4) *De palmen van Suriname, beschouwd in betrekking tot derzelver kruidkundige kenmerken, kultuur en nut voor nijverheid en handel.* Leijden bij *J. G. La Lau*, 1848, in 4°. (Dit werk opgedragen aan Mr. *H. C. Focke* te *Paramaribo*, komt ook voor in de jaarboeken der Kon. Maatsch. tot aanmoediging van den tuinbouw, 1847—48.)

5) *Metamorphosis insectorum Surinamensium.* Amsterdam, 1705, gr. folio, en in het Fransch vertaald: *Dissertation sur la génération et la transformation des insectes de Surinam.* La Haye, 1726, gr. folio.

6) *Natuurlijke historie van Surinaamsche vlinders.* Amsterdam, bij *J C. Sepp en Zoon*, begonnen met afleveringen in 1828. De tekst is in het Fransch en Nederduitsch. 25 afleveringen met 100 platen zijn in het licht verschenen en het werk zou in 35 of 40 afleveringen kompleet zijn.

7) In bovengenoemd werk.

heidensche bevolking, wij zagen de afgodische vereering, welke een neger aan zijn kankantrie [1]) *bewees, of andere dergelijke praktijken; waar echter een werk van eenigen omvang het licht zag over den dienst des waren Gods of over het christendom, daar was het een werk van de sekten, van de dwaling, van de israëlieten! De protestanten der vroeger onverdraagzame staatskerk, de steeds in* Suriname *van regeeringswege bevoorrechte hernhutters, de joden zelfs (want zij waren er, en al spoedig in dat El-dorado), zij allen hebben, op eene of andere wijze, hunne geschiedenis. De katholieke Missie alléén moest die tot nu toe ontberen.*

Daarmede is echter niet gezegd, dat wij niet veel omtrent die Missie vernomen hebben. Herinneren zich niet velen, vooral ouderen van dagen, hoe indertijd »de Godsdienstvriend" [2]) *de roerendste tafereelen schetste? Hoe door dat orgaan de klaag- en smeekstem alom gehoord werd? Nu was het een dier eerbiedwaardige Aartspriesters van vervlogen jaren, die dringend aanhield om arbeiders in dat verlaten gedeelte van 's Heeren wijngaard; dan wederom was het een der enkele, maar moedige mannen, die er heentogen, en van daar uit de armoede en den nood der Surinaamsche Missie blootlegde, om de hand tot eene aalmoes naar de geloovigen te kunnen uitstrekken. Herinneren zich niet sommigen, en met een soort van weemoed in het hart, hoe bijv. een collectant, bij het inzamelen der kleine liefdegiften, hun toesprak: »God zal het u loonen, voor de kerk van Paramaribo?" Voegen we echter al aanstonds hieraan toe, dat, niettegenstaande den nooit volprezen ijver der Nederlandsche Geestelijkheid, niettegenstaande den alom gekenden liefdadigheidszin van Neerlands katholieken, de arme Missie van* Suriname *steeds karig voorzien was èn van priesters èn van middelen, tot instandhouding van den eeredienst zoo noodzakelijk!*

Het zij verre van ons door deze ontboezeming een blaam te willen werpen op den ijver der priesters of de mildheid der katholieken. Suriname *had zijne weldoeners en zijne apostelen:*

---

1) **Van het Engelsch cotton-tree (katoenboom).**
2) **De Godsdienstvriend. Godsdienstig tijdschrift. 1817—1856.**

namen, als die van Mgr. Van Wijkerslooth *en anderen, zijn er met onuitwischbare karakters gegrift in de harten der geloovigen; mannen als een* Wennekers, *een* Van der Horst, *een* Grooff, *een* Schepers, *en zoovelen als* Suriname *Missionarissen telde, zullen het schoonste sieraad zijn en blijven in de geschiedenis van het katholieke Nederland! Ook nu heeft de Missie hare weldoeners, wij erkennen het zoo gaarne en zoo dankbaar! Niet vergeefs heeft, nog in* 1875 *en* 1876, *de Weleerw. P.* van Rijckevorsel *een beroep gedaan, op de milddadigheid der geloovigen in de bisdommen van* Haarlem *en* Breda. *Die weldoeners zijn het vooral, aan wier verlangen door deze »Beknopte Geschiedenis" gaat voldaan worden, en aan wie wij ze zoo gaarne opdragen. Doch groot en veelvuldig zijn de behoeften! Mocht dit werk er toe bijdragen, om haar, door beter kennis der toestanden, meer weldoeners te verzekeren!* Suriname *verdient wel onze belangstelling, en mag vooral den katholieken Nederlander niet onverschillig laten. Waar de sekten, onder alle opzichten sedert jaren bevoorrecht, den machtigen mammon des gelds tot hunne beschikking hebben, daar mag de katholiek niet nalaten, zooveel hij kan, den Missionaris te steunen, die, niet voor zich, maar voor Jezus Christus en Diens kerk, voor den armen neger en diens onsterfelijke ziel, den geldelijken bijstand behoeft!*

De taak, om een alleszins betrouwbaar verhaal over de opkomst, het leven en den strijd der Kerk in Suriname *te vervaardigen, was niet gemakkelijk. Niet weinig feiten lagen in het duister, en zonder de opstellen in »de Godsdienstvriend" zou nog veel meer verloren geraakt zijn. Die bouwstoffen waren echter niet voldoende: van vele feiten bestonden verschillende lezingen, en dat kon wel niet anders. Eene Missie, zoo dikwijls onderbroken, daarbij nu en dan beschreven door personen, die niet lang genoeg in de kolonie vertoefden om een juist oordeel te kunnen vellen, dat alles maakte het, voor den opsteller eener waarlijk betrouwbare geschiedenis, noodzakelijk ieder feit te onderzoeken, het te toetsen aan gelijktijdige gebeurtenissen der ongewijde geschiedenis, aan de verschillende toestanden, waarin de kolonie gedurende haar 250jarig bestaan verkeerde, aan de zeden eindelijk en gewoonten der inwoners,*

die, uit alle natiën samenvloeiend, haar achtereenvolgens kwamen bevolken.

Zulk een arbeid vorderde, behalve eene jarenlange ondervinding, ook eene niet geringe mate van toewijding, van studie en van geduld.

De Zeereerw. Pater A. Bossers, *de gunstig bekende schrijver van het leven des H. Alphonsus Maria,* [1]) *die weldra* 23 *jaren in de* West *(waarvan bijna* 17 *in* Suriname*) vertoeft, ondernam dien arbeid en bracht hem in het vorig jaar ten einde. In zijne Inleiding, geteekend van* 1 *Maart* 1883, *zegt hij: »Wij »mogen, naar wij meenen, dit werk van geduld den geachten »lezer met vertrouwen aanbieden; hoezeer wij overtuigd zijn, »dat, in weerwil der vele aangewende zorgen, nog menige »leemte overblijft, en meer dan ééne onnauwkeurigheid onze »aandacht zal ontgaan zijn."*

Dat de Zeereerw. Schrijver zich hierdoor, zoowel de Surinaamsche Missie als het katholieke Nederland, ten zeerste heeft verplicht, lijdt geen den minsten twijfel. Zijn werk echter is veel meer geworden dan eene geschiedenis; de aard der zaak leidde er wel toe: het werd eene »kritische verhandeling over Suriname." We hopen van harte, dat dit werk eenmaal het licht moge zien, voor het oogenblik echter was het te groot van omvang en daardoor te kostbaar, om, in geval van uitgave, op genoegzame verspreiding te kunnen rekenen. Ziedaar de reden, waarom een zijner Eerw. Medebroeders het in eene »Beknopte Geschiedenis" samenvatte.

Het toezicht over deze uitgave, waarin niets voorkomt, dan wat ontleend of getoetst is aan het vermelde Handschrift, werd mij door den Hoogeerw. Pater Provinciaal opgedragen, met den last tevens het werk van eene korte Inleiding te doen voorafgaan.

Ziedaar, Lezer, de geschiedenis van dit boek.

Gij zult wel niet van mij verwachten, dat ik er hier eene beoordeeling van neerschrijve: eene critiek zou mij onmogelijk,

---

1) Leven van den H. Alphonsus Maria de Liguori, Bisschop van St Agatha der Gothen, en Stichter van de Congregatie des Allerh. Verlossers.

doch zoo ook mogelijk, in mij hatelijk zijn, en eene lofspraak zou u terecht verdacht moeten voorkomen. Ik durf u echter wel uitnoodigen dit boek te lezen, ik raad het u zelfs dringend aan. Gij zult daardoor nog meer die weldaad Gods waardeeren, te leven in Jezus' ware Kerk en in eene maatschappij, waar de christelijke wetten ten minste nog geëerbiedigd en openbare ergernissen niet aan de orde van den dag zijn; gij zult meer medelijden hebben met duizenden en duizenden uwer natuurgenooten, die, te midden eener zondige samenleving, nog bovendien verstoken zijn van het licht des geloofs en gezeten in de schaduwe des doods; gij zult den priester, den Missionaris, die dáár zijn arbeid en zich zelven ten offer brengt, niet beklagen (hij is dan ook veeleer te benijden!) maar gij zult hem nog hooger achten en nog meer beminnen; gij zult, ik houd er mij van overtuigd, èn door uw vurig gebed, èn, zoo mogelijk, door geldelijken steun, medewerken ter verbreiding van Jezus' Rijk in het arme Suriname!

Nog rust op mij de plicht, en ik vervul dien zoo gaarne, om namens den Schrijver dank te zeggen aan allen, die hem zoo welwillend hunne hulp verleenden, of ook hunne dienstvaardigheid betoonden door nasporingen te doen, of pogingen daartoe aan te wenden, al werden die misschien niet altijd door eene bevredigende uitkomst bekroond.

Mgr. J. F. Vregt, *Vic. gen. te* Haarlem; *Mgr.* P. Claessens, *Kanunnik te* Mechelen; *de Hoogeerw. Heer* A. H. Van den Corput, *Vic. gen. te* Breda; *de Hoogeerw. Pater* J. Trix, *Provinciaal der EE. PP. Minderbroeders, te* Weert; *de Zeereerw. Heeren* J. B. v. d. Velde, *Deken en Pastoor te* Turnhout; G. Peters, *rustend Pastoor te* Boxmeer; J. Koekhoven, *Pastoor te* Alphen a/R.; H. M. Maas, *Pastoor te* Winterswijk; *de Zeereerw. Paters* A. F. Nieuwenhuizen, *O. S. F. Archivaris te* Weert; Serv. Dircx, *O. S. F. Archeoloog te* St. Truijen; A. Van Lommel, *S. J. en vele anderen gelieven hier onzen oprechten dank te aanvaarden. We gaan hier onze eigen confraters stilzwijgend voorbij; echter niet zonder dankbaar te vermelden, dat de meeste inlichtingen hier te lande, door toedoen van den Hoogeerw. Pater Provinciaal, verkregen werden, en wij de »Necrologia" van Suriname's Archivist, den Z. E. P.* Romme, *in het laatste hoofd-*

stuk benuttigd hebben. Trouwens als hier namen vermeld werden en niet allen, dan is het zeker niet, dat wij den niet genoemden minder erkentelijk zijn; we hebben eenigen willen vermelden vooral om den lezer te toonen, dat wij niets onbeproefd lieten, om zooveel mogelijk nauwkeurige opgaven te erlangen.

Eindelijk blijft mij over hier eene bekentenis af te leggen. De Eerw. Schrijver meldde mij, »in vele door hem medegedeelde »bescheiden, de oudere schrijfwijze en woordvoeging eenigszins »gewijzigd te hebben, wijl hij meende daardoor het aangename »der lezing te bevorderen, zonder der waarheid in iets te kort »te doen," en verleende mij bovendien de vrijheid hier en daar, als ik het nuttig oordeelde, den zinbouw te veranderen. Ik heb eenige malen van die vrijheid gebruik gemaakt, niet genoeg denkend aan het spreekwoord: »Le mieux est souvent l'ennemi du bien!" Daardoor is het mij wellicht gebeurd, iets, wat goed gezegd was, minder goed te zeggen; maar zeker heb ik daardoor alle fouten en onnauwkeurigheden te mijnen laste gekregen. De zinstorende fouten, na afdruk ontdekt, heb ik op de laatste bladzijde aangeteekend, en voor de overigen, zullen mij èn mijn dierbare confrater èn de welwillende lezer verschoonen. Zij mogen denken, dat ik het werk met liefde verrichtte, maar dat het toch geen alledaagsch werk voor mij was.

En hiermede zij deze »Beknopte Geschiedenis" de wereld ingezonden! Zij moge talrijke lezers vinden, Gods eer verhoogen, het heil der zielen bevorderen, en ook der Roomsch-Katholieke Missie van Suriname *ten bate komen!*

WITTEM, 1 *Maart* 1884.

K. M. A. L. WULFINGH,
C. SS. R.

INHOUD.

I^ste^ HOOFDSTUK.

Suriname en zijne Bevolking.

Aardrijkskundige beschrijving: ligging, oppervlakte, grenzen, bodem, vruchtbaarheid, klimaat, 1. Geschiedkundige schets: eerste nederzetting der Franschen, 1640; der Engelschen, 1650, 2. Oorsprong van Paramaribo. De Zeeuwen 1667 en 1668. Fort Zeelandia West-Indische Compagnie, 1682, 3. Cornelis van Aarsen van Sommelsdijck. Het papenhatend Zeeland Godsdienst. Geoctrooieerde Sociëteit, 1683, 4. Engelschen, 1799. Bataafsche Republiek, 1802. Engelschen, 1804. Koningrijk der Nederlanden, 1816, 5.

Bevolking: Indianen, Caraïben, Arrowakken en Warauwen 5. Boschnegers, Negerslaven, Slavenhandel, 8. Stelselmatige wering van het Christendom onder de slaven Eerste negerslaaf in de gereformeerde Staatskerk gedoopt, 1747. Hernhutters 9. Katholieken 11. 1

II^de^ HOOFDSTUK.

Eerste vestiging van Roomsch Katholieke Missionarissen in Suriname.

Treurige toestanden onder de geoctrooieerde Sociëteit. Van Sommelsdijck. Karakterschets, 13. Labadisten. Waalsch-Lutherschen. Israëlieten, 14. Waarom Van Sommelsdijck verdraagzaam was, 16. De komst der eerste Missionarissen door Wolbers verklaard. Wolbers weerlegd, 18. De EE. PP. Van der Hofstadt, Fuller, Crols. De leekebroeder Joannes Graefdorf. Hun leven, arbeid, dood, 19. Opheffing der Missie, 28. Papenhaat der Staten van Zeeland, 29. Van Sommelsdijck vermoord. 32. Eene eeuw zonder priester. Planten van Surinaamschem bodem 33 13

III^de HOOFDSTUK.

Van de herleving der katholieke Missie in 1786 tot de sluiting der kerk in 1793.

Verdraagzaamheid. Advies van het Surinaamsche Hof, **35.** R. K. Kerkbestuur. Verkeerd begrip daarvan in Suriname, **38.** Inlijving der Surinaamsche Missie bij de Hollandsche Missie. Eerste Missionarissen Van Doornik en Kerstens, 17 Oct. 1786, **40.** Herderlijk schrijven van den Aartspriester Meijlinck, **42.** Finantieele toestand. Beroep op Nederland's liefdadigheid, **46.** Huis tot kerk ingezegend, **47.** Kerkeraad. Afhankelijkheid der Missionarissen. Aanmatigingen van den kerkeraad, **48.** Vertrek van den E. H. Kerstens. Dood van den E. H. Van Doornik, **51.** Verslag der werkzaamheden, **52.** Twee maanden herderloos. De E. H. Van Noort, **53.** De E. H. Meddens, **54.** Beider samenwerking, **55.** Vertrek van den E. H. Meddens, **56.** Dood van den E. H. Van Noort. Verslag der werkzaamheden, **57.** De E. H. Eeltjens. Armenverpleging, **61.** Sluiting der kerk, 1793, **63.** Vertrek van den E. H. Eeltjens. Verslag der werkzaamheden, **64.** Toestand der Missie. Herderloos tijdvak **(65)** 35

IV^de HOOFDSTUK.

Van de voorloopige staking der openbare godsdienstoefening, in 1793, tot de aankomst der twee voornaamste grondleggers der Surinaamsche Missie, in 't jaar 1817.

Hopelooze toestand, Comité der Bataafsche Republiek. Engelsch Protectoraat. Bataafsche Republiek, **67.** De kerk geopend voor Spaansche troepen, **68.** Tijdelijke opening der kerk onder Berranger, **69.** De kerk verhuurd aan Engelsch-Episcopalen, **70.** Beroep van den kerkeraad op den Hoogw. Schinck. Briefwisseling. Toestand, **71.** Aankomst van den Hoogw. Schinck, 1810, **81.** Zijn werkzaamheden en dood, 1814, **82.** Een jaar herderloos. De E. H. Van der Hoven, **89.** Zijn vertrek, **90.** Nogmaals zonder herder 67

V^de HOOFDSTUK.

Van de komst der twee voornaamste grondleggers der Surinaamsche Missie, in 1817, tot den eersten Apostolischen Prefekt met rechtstreeksche zending van de Propaganda, in 1826.

Oproeping van Missionarissen. Twee mannen Gods, **93.** Wen-

nekers en Van der Horst, 1817, **95.** Herderlijk schrijven van den Aartspriester Cramer, **96.** Hun optreden, **97.** Ontbinding van den kerkeraad. Nieuw kerkbestuur, **98.** Herderlijk schrijven van den Aartspriester, **99.** Circulaire van Wennekers, **102.** Vervolgingen, **103.** Heilige levenswijze der priesters, **105.** Werkzaamheden. Verslag van Wennekers, **106.** Eerste Indiaansche kinderen gedoopt, **115.** Behoefte aan een kerkgebouw. Stichtende trekken van nieuw bekeerden, **118.** Instelling der Memorie of Gedachtenis der overledenen. Eerste Negerengelsche catechismus. Volksgezangen in de volkstaal, **119.** Zorgen voor het onderwijs der jeugd, **120.** Droevige toestand. Beroep op de liefdadigheid in Nederland, **121.** Verslag van werkzaamheden, **125.**

Slavenbevolking. Toestand geschetst. Request aan Z. M. door Deken Tomas te 's Gravenhage, **126.** Request aan Z. M. van Wennekers, **129.** Geringe uitwerkselen, **130.** Andere circulaire van Wennekers, **132.** Gevolgen, **133.** Dood van Conoly. Aanleiding tot het eerste plantage-bezoek, **135.** Richard O'Ferrall, S^r, **136.** Hanna de Creolen-mama gedoopt, **137.** O'Ferrall lid van het kerkbestuur, **138.** Wennekers en de andersdenkenden. Zijn brief aan den Evangelisch-Lutherischen kerkeraad. Brief aan den voorstander der moravische broeder-gemeente, **140.** Groote brand. Kerk verwoest. Gevolgen. Martina, nog catechumeen, geeft haar huis tot kerk. Zij wordt gedoopt. Haar ijver. Toestand der Missie, **141.** Beroep op de liefdadigheid in Nederland. Wekelijksche H. Mis voor de weldoeners. Wat zij ontvingen? Adres aan Z. M. den Koning. Kerkbouw uitgesteld. **149.** De E. H. Van Leeuwen. Zijn vertrek, **154.**

Wennekers uitgeput. Draagt de pastoreele bediening over op Van der Horst. Zijn verblijf in Opper- en Neder-Nickérie. Arbeid aldaar, **154.** Van der Horst vraagt hulp van nieuwe Missionarissen. Verdere arbeid van den lijdenden Wennekers, **158.** Laatste dagen van den ijverigen Missionaris. Zijn dood. Begrafenis, **161.** De E. H. Willemsen. Zijn arbeid. Vertrek, **166.** Van der Horst opnieuw alleen. Zijn karakter en deugd. Verlangen om hulp van nieuwe Missionarissen, **173.** Zijne werkzaamheden. Bezoek bij de Leprozen op Voorzorg. Een militair ter doodstraf geleid. Bekeeringen in de gevangenis, **176.** Mgr. Van Wijkerslooth, Procurator der Missie, **180.** Beroep op de liefdadigheid in Nederland, **181.** De »Phenix" gekocht. Tot kerk vertimmerd. Van der Horst sterft vóór de voltooiing, **184.** Ruim zes maanden herderloos. De kerkmeester Van den Bergh. Verzegeling van het H. Tabernakel, **188.** Verslag van werkzaamheden, **190.** 93

VI^de HOOFDSTUK.

Van de oprichting der Apostolische Prefectuur, in 1825, tot het begin van het Provicariaat van Suriname, in 1843.

Personeel. Martinus Van der Weijden. Jacobus Grooff. De Apost. Prefectuur opgericht. Weldadigheidscommissie in Nederland, **192.** Inzegening der nieuwe kerk, **193.** Zieledienst voor Van der Horst. IJver van den Apost. Prefect. Eerste en laatste bezoek te Batavia. Zijn dood, **195.** Grooff, Prefect a. i., definitief aangesteld. Zijn toestand, **197.** Hagemann en Peters. Hagemann krankzinnig. Vertrekt, **199.** Peters sterft, **200.** Grooff opnieuw en dertien maanden alleen, **202.** Schepers en Ferstappen. De laatste vertrekt. Janssen. Kempkes. Donders, **203.** 192

Apostolische werkzaamheden:

1. De Stad en de Plantages.

Finantieele toestand, **206.** Grooff's eerbied voor zijne Voorgangers, **208.** Bekeering van misdadigers, **211.** Bevoorrechting der moravische broeders, **214.** Plantage Toledo en Johanna Catharina. Het Fort Nieuw-Amsterdam, **215.** 206

2. Batavia.

Grooff's roem. Zijn arbeid onder de melaatschen. Ridder van den Ned. Leeuw, **217.** Hij zegent er eene kerk in, **221.** Zijne reis naar Europa. Vervangen door Schepers. Grooff terug. Eere-Kamerheer benoemd door Gregorius XVI. Zijne nederigheid, **223.** . . . 217

3. Coronie en Nickerie.

Bezoek der Kust. Schenking van grond op Cardrosspark. Apost. werkzaamheden, **224.** Schepers pastoor te Coronie. Opgevolgd door Kempkes, **226.**

Grooff Apostolisch Vicaris van Batavia benoemd. Dood van Janssen, **227.** Suriname wordt Provicariaat en de Hoogw. Schepers Provicaris benoemd. Grooff's afscheidsrede en vertrek, **228.** Grooff Bisschop gewijd te Leiden. Zijn korte arbeid in Oost-Indiën. Terugkeer als balling, **230.** Algemeen verslag van de werkzaamheden, 1826—43. **231.** 224

VII^de HOOFDSTUK.

Van de instelling van het Apostolisch Provicariaat in 1843, tot de oprichting van het Apostolisch Vicariaat van Suriname, in 1852.

Personeel. Heinink. Meurkens. Mgr. Grooff, Visitator Apostolicus, **233.** Rutten, te Paramaribo priester gewijd. Sterft, **234.** Magnée.

Apost. werkzaamheden. Heinink op Batavia, **236.** Meurkens te Paramaribo, kapelaan te Coronie. Sticht eene kerk te Nickérie. Keert terug naar Paramaribo, **237.** Kempkes te Coronie. R. K. Begraafplaats op Cardrosspark, **239.** Algomeen overzicht der werkzaamheden tot 1° Januari 1850, **241.** Laatste verblijf en zalig afsterven van Mgr. Grooff, 1852. **243.** 233

VIII^ste HOOFDSTUK

Van de oprichting des Apostolischen Vicariaats van Suriname, in 1852, tot de aanvaarding van het bestuur door den eersten Kerkvoogd uit de Congregatie des Allerh. Verlossers, in 1865.

De Surinaamsche Missie tot Apost. Vic. verheven. Mgr. Schepers, Bisschop van Mellipotamos en Vic. Apost. van Suriname benoemd, 1852, **245.** Regeling der salarissen. Mgr. Schepers naar Europa, Prov. Apost. a. i. de Hoogeerw. Donders. Mgr. Schepers Bisschop gewijd. Terugkeer te Paramaribo **246.** De E. H. Swinkels. Donders' werkzaamheid te Paramaribo tot 1856. Op Batavia 1856—66. Meurkens Pastoor van Esthersrust en Killenstein, **247.** Swinkels en Magnée te Paramaribo. Oprichting van Meisjesscholen. Broederschap van den Levenden Rozenkrans. Aankoop van Concordia. Tweede kerk St. Rosa, **248.** E. H. Masker, **249.** Uitgaven in het Negerengelsch, **250.**

Katholiek onderwijs. Zusters penitenten van Rozendaal, **251.** Zorg voor de weezen, **252.** Eene Mettray, **253.**

Algemeene staat der Missie, **254.** Laatste dagen en stichtende dood van Mgr. Schepers, **258.** Meurkens Provicaris. Romme. De Hoogw. Provicaris naar Europa. Eerw. Swinkels Provicaris a. i. Zijn ijver voor de scholen, **261.** De Provicaris te Rome. De Surinaamsche Missie opgedragen aan de Congregatie des Allerh. Verlossers. Mgr. J. B. Swinkels, Bisschop van Amorium en Vic. Apost. van Suriname

benoemd. Geconsacreerd te 's Bosch, 1865, **261.** De Hoogeerw. Meurkens, Eere-Kamerheer benoemd door Pius IX. Blijft in Nederland, **262.** 245

IX^de HOOFDSTUK.

Het Apostolisch Vicariaat van Suriname onder de zorg van de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers. 1866—1883.

Aankomst en ontvangst van Mgr. Swinkels 263

ARTIKEL 1.

Personeel der Missie.

Mgr. Swinkels. EE. PP. Van der Aa en Van Rooij. F. Lambertus en Eduardus. Vertrek der EE. HH. Swinkels en Masker, **264.** Dood van Fr. Lambertus. Levensschets. PP. Luijben, Baptist, Verbeek. FF. Franciscus en Joannes, **267.** Overlijden van P. Baptist. Levensschets, **267.** P. Bossers. Religieuze professie der PP. Donders en Romme. Fr. Clemens, **270.** PP. Odenhoven, Van Mens, Van Koolwijk. Fr. Alphonsus. Vertrek E. H. Kempkes, **271.** Eerste kanonieke Visitatie. Mgr. Swinkels onderneemt eene reis naar Europa. Vertrek van Van Koolwijk. FF. Michaël en Nicasius. Terugkeer van Monseigneur. Dood van P. Van Rooij. Levensschets, **272.** Priesterwijding der PP. Broos en Van Coll. Ziekte en dood van P. Van der Aa. Levensschets, **279.** P. Startz. Dood van Fr. Michaël. Levensschets, **285.** P. Van de Kamp. Fr. Fidelis. Vertrek P. Van Mens. Hoogeerw. P. Schaap, **287.** Dood van Mgr. Swinkels. Levensschets, **288.** Provicariaat van den Hoogeerw. P. Schaap. Vertrek der PP. Buhrs en Van de Kamp, **294.** De Provicaris naar Europa. Mgr. Schaap Bisschop van Hetaloniö benoemd en Apost. Vic. van Suriname. Geconsacreerd te Wittem, 1880, **295.** Terugkeer des Bisschops. PP. de Weerd en Currier. Vertrek van P. Startz, **295.** PP. Stassen en Houben. Fr. Justus. P. Currier vertrekt. Tweede kanonieke Visitatie. P. Eijsink en Fr. Remigius. Priesterwijding der PP. Zirks, Borret en Van Tooren. **296.** 264

ARTIKL 2.

De Apostolische werkzaamheden.

I. Parimaribo.

1. De Stad.

Oefeningen in beide kerken, **297.** Retraiten. Mariamaand,

I^{ste} HOOFDSTUK.

Suriname en zijne Bevolking.

Aan de noordoostelijke kust van Zuid-Amerika, tusschen den tweeden en zesden graad N. B. en den vier-en-vijftigsten en zeven-en-vijftigsten graad W. L. van Greenwich, vindt men het grondgebied, dat Nederlandsch Guiana, of gewoonlijk, *Suriname* genoemd wordt. Het beslaat eene oppervlakte van 2917,30 vierkante geographische mijlen of ongeveer zestien millioen zeven duizend bunders. De gezamenlijke Guiana's, dat is, Braziliaansch-, Venezuelaansch-, Britsch-, Fransch- en Nederlandsch Guiana hebben eene oppervlakte van honderd zestig millioen en zeventig duizend bunders, terwijl het grondgebied van Suriname alléén vijfmaal grooter is dan dat van Nederland.

Suriname wordt ten noorden begrensd door den *Atlantischen Oceaan*, ten oosten door den *Marowyne-stroom*, welke het van Fransch-Guiana scheidt, ten zuiden door het *Tumuc-Humac-gebergte* en ten westen, bij Engelsch Guiana, door de rivier de *Corantijn.*

Het geheele land wordt doorsneden van groote en kleinere rivieren en van tallooze kreken, die het water, dat in de beide regen-seizoenen omvangrijke plassen vormt, naar zee voeren. Geen land, dat zoo rijk met van de natuur gevormde waterwegen is gezegend. Het verkeer en vervoer binnen de kolonie geschiedt daarom haast uitsluitend te water.

Aan de oevers van die rivieren en kreken liggen de plantages, waar men zich op den landbouw toelegt. Deze is altijd het hoofdmiddel geweest van bestaan voor de kolonie. Van den landbouw leefden èn eigenaren èn bestuurders èn werklieden. Het produceeren van suiker, cacao, koffie, katoen enz., het voldoen aan den mammon en de eischen der weelde, was het

streven van allen, met achterstelling, vaak met uitsluiting, van elk beter doel, zelfs van den godsdienst.

Het *alluviaal* gedeelte, dat zich langs de geheele zeekust (deze is 60 uren lang), tot een afstand van acht of tien uren gaans naar het zuiden uitstrekt, is hoogst vruchtbaar; het *oorspronkelijke* land vertoont rotsen, heuvelen, gebergten, levert kostbare houtsoorten, en brengt andere tropische gewassen voort, wijl het bijna overal met eene dikke laag vruchtbare teelaarde bedekt is. De bodem is rijk aan goud, onderscheidene gesteenten, ijzer, enz. Geen wonder, dat de geschiedschrijvers van Suriname gewagen als van een El-dorado, en dat vanouds her velen er henen togen om hun geluk te beproeven!

Het klimaat in het bebouwde gedeelte, is niet alleen dragelijk, maar, ten gevolge van de dagelijks op den middag terugkeerende zeebries, zelfs aangenaam en verre verkieslijk boven dat van Nederland, met zijne minstens negen gure maanden per jaar. Het is zelfs gezond voor den Europeaan, als hij geen veldarbeid behoeft te verrichten, en met de gewone voorzorgen, die in elk tropisch gewest noodig zijn, in alles wijze matigheid weet in acht te nemen. Vooral het veronachtzamen van dit laatste was oorzaak, dat Suriname wel eens ten onrechte genoemd is: het Kerkhof der Nederlanders!

De schulprits, waarop Paramaribo gebouwd is, werd, volgens de meest waarschijnlijke berichten, aanvankelijk door Indianen bewoond. De eerste geregelde nederzetting van Europeanen in Suriname was die der *Franschen,* onder *Poncet de Bretigny*, in het jaar 1640. Zij kozen genoemde schulprits tot hun verblijf en legden er een klein fort aan. De Franschen, hetzij door de Indianen verjaagd, hetzij de aanhoudende aanvallen dier lastige vijanden moede, hetzij om de toenmalige ongezondheid der plaats en de sterfte hunner makkers, hebben hun verblijf in Suriname spoedig opgebroken.

In 1650 landden er de *Engelschen*, die door Lord Willoughby, graaf van Parham, waren uitgezonden om er bezit van te nemen. Zonder wederstand te ondervinden, begonnen zij het fort te versterken, en bouwden daarin een steenen huis tot bescherming tegen de Indianen. Lord Willoughby liet een paar honderd bunders land bij het fort vlak maken, en stichtte er

een soort van *Indiaansch Kamp* of dorp met een vijftigtal kleine woningen of onordelijk door elkaar geplaatste hutten. Ziedaar het begin van Paramaribo, de zetelplaats van het bestuur van Suriname, thans eene stad met 23,000 inwoners, van welke 7000 katholiek zijn. Van den beginne af was ook deze plaats het centrale punt der katholieke Missie. Dáár vestigden zich de eerste Missionarissen; van daaruit bezochten zij de op het land verspreide Katholieken; daar alléén kon, tot voor nog slechts weinig jaren, een eigenlijk gezegde parochie op geregelde wijze bediend worden. Vandaar dat Paramaribo in deze geschiedenis een zeer voorname plaats moet innemen. De stad ligt op 5° 44′ 30″ N. B. en 55° 12′ 54″ W. L. van Greenwich. [1])

In het begin van 1667 werd Suriname door de *Zeeuwen* veroverd, die het fort bezet hielden en er den huidigen naam van Zeelandia aan gaven. Ofschoon bij den vrede van Breda aan Holland afgestaan, kwamen de Engelschen niettemin Suriname terugnemen en bijna geheel ontvolken. De Zeeuwsche Commandeur *A. Crijnssen* wist in November 1668 Suriname op nieuw te veroveren, en zoo werden de *Staten van Zeeland* eigenaren der kolonie. Door de vele uit Suriname komende klachten, door de groote onkosten en tallooze, met het bestuur verbonden, moeilijkheden afgeschrikt, wenschten zij zich van het eigendom der kolonie te ontdoen. Onderhandelingen werden daartoe met de *West-Indische Compagnie* aangeknoopt, en den 6 Juni 1682 werd men het eens, dat Suriname voor eene som van twee honderd en zestig duizend gulden aan de West-Indische Maatschappij zou overgaan, die den 23 September 1682 als bezitster van Suriname, door de Algemeene Staten geoctrooieerd werd. Door dit octrooi werd de verhouding tusschen het moederland en de kolonie, tusschen de Algemeene Staten en de Compagnie, tusschen de West-Indische Maatschappij en de kolonie met hare bewoners, als het ware bij grondwet, vastgesteld. Dan, de West-Indische Compagnie zag weldra in, dat de kolonie haar te

1) Het is derhalve te Paramaribo eerst 12 uur des middags als het te Amsterdam reeds vier uur in den namiddag is. De jongste opgave van den Heer Cateau van Rosevelt stelt Paramaribo op 5° 49′ 25″ N. B. en 55° 10′ W. L. van Greenwich.

zwaar zou drukken, en, slechts weinige maanden na de overneming van Suriname, verkocht zij daarvan een derde gedeelte aan de stad *Amsterdam* en een ander derde gedeelte aan *Cornelis van Aerssen, Heer van Sommelsdijck.* Den 21 Mei 1683 werden de voorwaarden van dit contract te Amsterdam geteekend. De drie gezamenlijke eigenaars noemen zich in dat koopcontract: *De geoctrooieerde Sociëteit van Suriname.* Het octrooi was hetzelfde als dat ten vorigen jare aan de Compagnie gegeven was. Bij Resolutie der Algemeene Staten, dd. 5 October 1686, werd het koopcontract goedgekeurd. Zeeland echter, dat zijne oude kolonie nog niet kon vergeten, wilde in de Staten Generaal zijne toestemming tot het contract niet anders verleenen dan onder voorwaarde: »*Dat geene personen in den vaderlande of in Suriname, die den Paapschen godsdienst belijden, zouden toegelaten worden tot eenig bestuur of bewind van genoemde kolonie; alsook dat niemand van de Paapsche Religie eenig deelgenootschap in de vermelde Sociëteit zou mogen hebben of houden, noch voor iemand anders in dezelfde Sociëteit uitoefenen, of eenig bewind, gezag, directie of administratie hebben;*" enz.

Onder de hoede der Staten Generaal bleef nu de *Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname* tot aan hare ontbinding, eigenares en regeerster van de kolonie. In haar inwendig is gedurende al dien tijd geene verandering gekomen, behalve dat het één derde gedeelte van de Erven van Sommelsdijck later ook in eigendom aan de stad Amsterdam is gekomen, en dat de West-Indische Compagnie, ten gevolge van vele tegen haar ingebrachte klachten, den 1 Juni 1792, op gezag der Algemeene Staten, door *den Raad van Koloniën* vervangen is. Met de vlucht van Prins Willem V en den val der oud-hollandsche Staatsinstellingen in 1795, verdween ook de *Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname* van het tooneel.

Onder de Bataafsche Republiek kwam Suriname onder een *Comité tot de zaken van de koloniën en bezittingen van den Staat in Amerika en aan de Kust van Guinea*, doch alles bleef binnen de kolonie op den ouden voet, alle wetten en verordeningen bleven van kracht, en alle beambten werden bevestigd in hunne bedieningen.

Wel zag Suriname zich in 1799 bij verdrag aan de Engelschen overgegeven; doch in 1802 bij den vrede van Amiëns kwam het weder terug onder het staatsbewind der *Bataafsche Republiek.* Den 30 April 1804 moest het echter met de Engelschen capituleeren, onder wier bestuur het bleef van 6 Mei 1804 tot 26 Februari 1816, toen Suriname eene bezitting werd van het Koninkrijk der Nederlanden.

De bevolking van Suriname kan, met inbegrip van Boschnegers en Indianen geschat worden op 65000 zielen. Hieronder zijn mede begrepen de *Chineezen*, *Portugeezen* en *Britsch-Indische* immigranten of Coolie's en anderen, die de werkkrachten der negers zijn komen vervangen. Het totaal-cijfer der immigranten van 1853—1883 bedraagt ongeveer twaalf duizend. De Coolie's zijn deels heidenen, deels Mahomedanen. Sommigen van hen, alsmede van de Chineezen, hebben het Katholicismus omhelsd. Eenige weinigen waren reeds in hun land gedoopt. De Portugeezen, nagenoeg allen van *Madeira* afkomstig, belijden den R. K. godsdienst. Het gezamenlijk getal Katholieken bedraagt 13000.

Het aantal onafhankelijke Bosch-negers en Indianen is niet met juistheid op te geven; de cijfers, die men daarover vindt, loopen zeer uit elkander. Het zielental der eersten kan men begrooten op 8000, dat der tweeden op 4000. Slechts één duizendtal dezer Indianen bewonen de kustlanden en het oorspronkelijk terrein boven den 5den graad, en komen met de overige bevolking in aanraking, terwijl de andere drie duizend geheel afgezonderd in de hooge binnenlanden hun verblijf houden.

De kustlanden en de laagste streken van den oorspronkelijken bodem van Suriname, beneden de watervallen, werden, toen de eerste kolonisten daar aankwamen, bewoond door de Indiaansche stammen der *Caraïben*, *Arrowakken* en *Warauwen.* Uit de geschiedenis blijkt, dat zij talrijk en machtig waren. Ontevreden over de nieuwe bewoners, die hen in het eigen land kwamen verdringen en zich alle gezag aanmatigden, lieten zij niet na zich tegen die indringers te verzetten, en hun veel kwaads te berokkenen. De Caraïben waren het talrijkst en zouden, volgens de oudste berichten, de oorspronkelijke bewoners

der kusten geweest zijn. Dit ruw en oorlogzuchtig volk voerde onophoudelijk krijg met zijne naburen, bracht hen in slavernij, of doodde en vernielde hen, deed vele rooftochten, nam vele plaatsen op zijne vijanden in, en maakte zijne wapenen over *Trinidad* en andere Westindische eilanden gevreesd. [1]) Ofschoon zij in den beginne een tijdlang rustig bleven, vermits zij in den verkoop hunner krijgsgevangenen aan de Europeanen hun voordeel zagen, begon toch hun onderdrukte wrevel zich allengs meer te toonen; zij begrepen zeer goed, dat de indringers ook hen niet sparen, maar veeleer verdelgen, in slavernij brengen en hun land geheel in bezit zouden nemen. De geregelde Europeesche troepen bedwongen hen echter in het jaar 1684. Zij vernielden de kampen of dorpen der Indianen, maar hen zelven te dooden of gevangen te nemen vermochten zij niet. Die boschmenschen wisten zich of in het woud te verbergen, of dieper in het land door te dringen. Dewijl zij evenwel begonnen in te zien, dat zij op den duur niet tegen de macht der Europeanen bestand zouden wezen, werd de aangeboden voordeelige vrede door hen aangenomen. De drie genoemde stammen werden als vrije en onafhankelijke bewoners van Suriname erkend, met de uitdrukkelijke verklaring, dat zij nimmer, tenzij alleen om groote misdaden, in slavernij zouden gebracht worden. Sedert dien tijd is het verbond trouw nagekomen, en niet alleen zijn de genoemde drie stammen overal als weerlooze naburen toegelaten en geholpen geworden, maar heeft de kolonie ook meermalen veel dienst van hen gehad. Hun getal is, zoo door uitsterven als wellicht ook door terugtrekken in de binnenlanden, veel geslonken.

Zij leiden een zwervend en zorgeloos leven. Onbeschrijfelijk lui en onverschillig van aard, brengen zij hun tijd in de hangmat door, liever dan iets meer te werken dan tot het voorzien in de allereerste levensbehoeften noodig is. De vrouwen houden zich bezig met het planten van de tot eigen gebruik noodige

---

1) Men moet denken, dat zij hierbij ongetwijfeld door vreemde krijgsoversten zijn moeten geleid worden; de lage trap hunner tegenwoordige beschaving en de oorspronkelijke middelen van vervoer, die bestaan in cano's of uitgeholde boomen, laten niet toe hun krijgsbeleid toe te kennen.

aard- of veldvruchten, met het vervaardigen van eigenaardige waterkannen, mandjes en korfjes, met het spinnen van katoen uit de hand enz., behalve het gewone dagelijksche werk der spijsbereiding. De mannen zijn liefhebbers van de jacht.

De voornaamste hartstocht der Indianen is misschien wel de zucht naar sterken drank. Het misbruik dat zij daarvan maken is niet eene geringe oorzaak van hun achteruitgang en hunne verdierlijking. Zelfs de zachtaardige Arrowakken en Warauwen worden wreed en oproerig in dronkenschap. Deze beiden hebben betere gesteldheid voor beschaving en godsdienst dan de ruwe, wreede, sluwe en wantrouwende Caraïben: ze zijn vreesachtiger, vredelievender en gedienstiger. De *Warauwen*, die zeer weinig in getal zijn, en uitsluitend in het westelijk gedeelte der kolonie, aan de *Maratacca* en de *Corantijn* wonen, hebben zich, volgens Jhr. C. A. van Sypesteyn, »Beschrijving van Suriname" en andere schrijvers, door meer werkzaamheid onderscheiden.

Het zwervend leven, de verre afstanden van de van elkander verspreid liggende kampen, met eene bevolking van slechts twintig tot vijftig bewoners, de ingeboren liefde voor eenzaamheid, vrijheid en onafhankelijkheid in hunnen natuurstaat, hun verregaande onverschilligheid, het slechte voorbeeld en de sterke dranken der kolonisten werken (met, God weet! welke andere oorzaken nog meer) noodlottig zamen, niet alleen om het zaad des Evangelies voor hen onvruchtbaar te maken, maar zelfs om hen te beletten het te ontvangen. En, wat de Indianen betreft, die in de hooge binnenlanden rondzwerven, (dit geldt evenzeer voor de boven de watervallen wonende Bosch-negers en de hier en daar in het woud bij troepjes verspreide afstammelingen van in later tijd weggeloopen slaven), eenieder, die eenigzins met de toestanden bekend is, zal het voor eene onmogelijkheid houden, dat dáár, *met de beschikbare gewone middelen*, eene Evangelie-prediking tot stand kome.

Van de Indianen, die van tijd tot tijd met de overige bevolking in aanraking komen, zijn in de laatste twaalf jaren door de Missionarissen een groot getal gedoopt, van welken echter reeds zeer velen overleden zijn.

De Boschnegers zijn veel talrijker dan de Indianen. Ze zijn afstammelingen van de *Marons* of wegloopers van de plantages, die, na hunnen meesters ontvlucht te zijn, zich in de bosschen vestigden. Bereids in 1684 of 1685 waren zij zoo geduchte vijanden der kolonisten, dat men met hen een voordeeligen vrede wenschte te sluiten. Het ontvluchten der slaven van de plantages, en het ondernemen van strooptochten tegen de plantages door de Boschnegers, bleef, nu eens uit zelfbehoud, dan weder uit roofzucht en wederwraak, gedurende anderhalve eeuw aanhouden. Duizenden menschenlevens en verbazende sommen gelds kostte het aan de kolonisten, om zich tegen deze hunne vijanden te verdedigen. Aanzienlijke krijgsverrichtingen van geregelde Europeesche troepen, die het garnizoen bij herhaling kwamen versterken, konden deze vijanden vaak niet bedwingen, terwijl nog het meerendeel der troepen spoedig zijn graf vond in de ongezonde boschstreek.

Gedurende deze loopende eeuw hebben zij zich als vrije en onafhankelijke bewoners in hunne bosschen teruggehouden [1], en verlaten die slechts om hout [2]) ter markt te brengen en daarvoor het weinige, wat zij behoeven, in te ruilen.

Ze zijn niet minder ontoegankelijk voor het Evangelie dan de Indianen.

Volgt nu een woord over de *Negerslaven*, die altijd veruit het grootst gedeelte der Surinaamsche bevolking hebben uitgemaakt, en die als werktuigen gebezigd werden tot productie van suiker en andere stapelproducten. Om zich een denkbeeld te vormen van het aantal Afrikaansche Negerslaven in Suriname, is het genoeg te weten, dat de West-Indische Maatschappij zich in 1730 bij vernieuwing van het Octrooi, verplicht had, jaarlijks 2500 slaven ter Surinaamsche markt aan te voeren, terwijl het den planters, tegen betaling van eenig recognitiegeld, nog daarenboven vrij bleef aankoopen te doen bij andere slavenhandelaars. Volgens eene op goede gegevens gegronde berekening, die zeker

---

1) Met uitzondering van eenige kampen van in later tijd ontvluchte slaven.

2) Tegenwoordig is de houthandel (een niet onbelangrijke zaak in *Suriname,* waar de huizen van hout gemaakt worden, en tevens hout wordt uitgevoerd) bijna uitsluitend in hunne handen.

niet te hoog is genomen, bedroeg het aantal slaven ten jare 1690 niet minder dan 25000. *Fermin* spreekt van eene slavenbevolking van 53000 zielen in het jaar 1791. Bij de volkstelling in 1812 bedroeg het aantal slaven in ronde cijfers 50000.

Toen deze menschonteerende handel in 1808 en later, den 17 September 1818 bij Koninklijk Besluit, en den 20 November deszelfden jaars bij de Wet verboden was, trachtte men zich door sluikhandel schadeloos te stellen. Het getal slaven, welke op die wijze toen nog jaarlijks werden ingevoerd, wordt op duizend begroot. Daar komt bij, dat wel de *Afrikaansche* slavenhandel maar niet de handel in slaven met andere slavenhouders verboden was. Eerst in 1826 kreeg hij in de strenge Publicatiën van den Gouverneur A. de Veer den doodsteek. Was nu de handel in slaven verboden, zij zelven bleven het juk nog dragen tot 1 Juli 1863, toen allen, krachtens de emancipatiewet des vorigen jaars, hunne vrijheid erlangden.

Een historisch feit is het, hetwelk door niemand kan geloochend worden, dat gedurende het lange tijdperk van het slavenstelsel, *deze allen*, op weinige uitzonderingen na, die gelukkig in het eerste vierde-deel van onze eeuw vooral zijn voorgekomen, *dat deze allen stelselmatig van het Christendom zijn teruggehouden.* De eigenaren vreesden, dat het Christendom hun het onbeperkt meesterschap ook over de ziel en het moreele der slaven zoude ontnemen.

Sommige bewindvoerders der kolonie wendden nu en dan eenige pogingen aan, ten einde het Christendom ook voor den slaaf toegankelijk te maken, doch te vergeefs. De Gouverneur *Mauricius* schreef den 30 November 1751, dat al zijne pogingen bij het Hof schipbreuk hadden geleden. Hij maakte de opmerking, dat een groot beletsel der verkondiging van Gods woord in den weg stond, het slecht voorbeeld namelijk van het meerendeel der slavenmeesters, zoodat hij dacht, dat de bekeering der zoogenaamde christenen die der heidenen moest voorafgaan. De Gouverneur *Van der Meer* kwam den 18 December 1755 met een nieuw voorstel, tot verkondiging van Gods woord aan de heidensche slaven, bij het Hof aan, *maar werd koel ontvangen.* Onder den indruk van deze koele ontvangst schreef hij in zijn dagboek het volgende: »18 December 1755. Ik moet tot

mijn leedwezen zeggen, dat de kolonisten niet zeer religieus zijn." Dit getuigenis komt trouwens overeen met hetgeen de *Conventus Deputatorum* (eene vergadering die door de hoofden der verschillende gereformeerde kerken jaarlijks gehouden werd) niet lang daarna zeide: »Het moet Gode geklaagd zijn, dat de godsdienst hier te lande in plaats van eenigszins hersteld te worden, jaarlijks meer en meer vervalt."

Tegen de *Hernhutters* [1]), die zich de *bekeering der slaven* ten doel hadden gesteld, werd in het Hof van Politie den 21 November 1740 besloten, hunne openbare godsdienstoefeningen te verbieden en den huiselijken eeredienst te beperken tot de broeders alléén.

De eerste negerslaaf, van wien de bekeering vermeld wordt, is op den eersten Juni 1747 in de gereformeerde kerk gedoopt. De gevallen dat eigenaars er toe overgingen ook maar enkele slaven, zelfs in de gereformeerde staatskerk, te laten doopen, bleven intusschen uiterst zeldzaam. Omtrent het midden der 18de eeuw vindt men slechts van *zes* melding gemaakt. In

---

1) Eene *piëtistische* secte van Protestanten, die uit afgescheidenen van het Lutheranisme, Calvinisme en Hussitisme door vereeniging met zekere voortvluchtige partijgangers (de Boheemsche of Moravische broeders) door den graaf von Zinzendorf, tusschen de jaren 1722 en 1727, te *Hernhut* in Saksen, tot een kerkelijk lichaam gevormd werd.

Hunne hoofdleer is, »de verlossing van de zonde en van de hel door het bloed en den kruisdood van den goddelijken Heiland;" hun doel: »zielen voor den Heiland te winnen;" daarom ook onthouden zij zich van veel over leerstellige begrippen te spreken. Nergens ter wereld is het aantal Hernhutters zoo aanzienlijk als in Suriname. — Onder alle Protestantsche secten hebben zij zich in de vorige eeuw in Suriname, door een eigenaardigen ijver tot bereiking van het doel hunner zending onder de heidenen onderscheiden. Waren de resultaten vroeger onbeduidend, des te belangrijker zijn die geweest in de laatste vijftig jaren. Jhr. C. A. van Sypesteyn zegt, tot toelichting hiervan, in zijne »Beschrijving van Suriname" het volgende: »Door de stichting der *Maatschappij ter uitbreiding van het christendom onder de slaven en verdere heidensche bevolking in de kolonie Suriname* in 1828, verkregen de Moravische zendelingen groote ondersteuning en werd aan hunnen werkkring een groote uitbreiding gegeven. Hoewel dit in de eerste jaren daarna minder merkbaar was, is die uitbreiding evenwel thans (1853) zeer belangrijk vooruitgegaan."

In 1831 was het aantal hunner lidmaten 2182, in 1853 bedroeg het 18972, onder welke 18000 slaven. Bij de emancipatie in 1863 telden zij 27547 zielen. —

de boven genoemde *Acta conventus deputatorum* wordt bij het jaar 1788 nog dit vermeld: »De predikanten onderwijzen van tijd tot tijd negers in den Christelijken godsdienst en nemen hen aan tot lidmaten van Vorst Messias."

Daar waren nu in dien tijd geen Katholieke Missionarissen. Maar zouden dezen, zoo zij er geweest waren, de eigenaren der slaven beter hebben kunnen bewegen om hun de deur tot het Christendom te openen? Zouden zij zelfs eenige weinige *vrije lieden* hebben kunnen bekeeren? Met het oog op de toestanden, kon dit niet verwacht worden. Eerst en vooral kon men in die dagen niet verwachten, dat het uitoefenen van den Katholieken godsdienst ook maar oogluikend zou worden toegelaten. In 1743 wilde zeker Katholiek een geloofsgenoot, Smith geheeten, voorbereiden tot het ondergaan der doodstraf. Die pogingen werden hem zoo kwalijk genomen, dat een besluit van het Hof uitging: »Dat in het toekomende niemand, ofschoon hem toegang mocht worden verleend, bij een ter dood veroordeelde over religiezaken zal mogen spreken, dan met speciale permissie van den Gouverneur." De eenig geijkte godsdienst duldde geene mededinging! Zelfs den Lutherschen, die in 1740 met de uitoefening van hun eeredienst begonnen waren, werd door den Raad-fiscaal verbod gegeven, »wijl die bijeenkomsten strijdig waren met de wetten des lands." En zelfs, nadat zij van de Regeerders der kolonie de toelating van hunnen eeredienst verkregen hadden, moesten zij nog gedurig belemmeringen ondervinden. Al wie lust heeft zich met de haarkloverijen der kerkbesturen van Suriname in de 18de eeuw bezig te houden, kan zich van die belemmeringen in andere historieboeken overtuigen.

De werkkring van den Katholieken priester zou zich derhalve, vóór en gedurende de 18de eeuw, uitsluitend tot de blanke bevolking hebben moeten bepalen. Deze nu was betrekkelijk zeer gering. In 1690 bedroeg zij 1800 zielen, van welke een derde gedeelte Israëlieten waren; in 1791 waren er 3790, van welke 1760 Joden, en in 1812 slechts 1300 Joden en 757 Christenen. En hoevelen van deze Christenen waren Katholiek? *Teenstra* stelt het aantal Katholieke Europeërs, zelfs in het jaar 1830, op slechts 209. Dit cijfer is voor dien tijd zeker te laag gesteld; maar wat de voorgaande eeuw betreft, is het wel te vermoeden,

dat de Katholieken in Suriname, bijna uitsluitend in het garnizoen te vinden waren. Uit de oudste registers der Missie blijkt althans, dat zich onder de militairen steeds een aantal Katholieken bevonden.

Men moet waarlijk den moed der Nederlandsche Katholieken bewonderen, die onder zulke ongunstige omstandigheden niet geaarzeld hebben de vestiging der Katholieke Missie tot tweemaal toe te beproeven, eens bij den aanvang, eens bij het einde van het rijk der Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname. Eer aan den ijver der waardige priesters, die deze vestiging durfden ondernemen!

II^de HOOFDSTUK.

Eerste vestiging van Roomsch Katholieke Missionarissen in Suriname.

De geoctrooieerde Sociëteit van Suriname was door aankoop eigenares der kolonie geworden en de Heer van Sommelsdijck, een der medeëigenaars, had aangenomen, zelf naar Suriname te gaan, en zich als Gouverneur met het bestuur der kolonie te belasten.

Allertreurigst was aldaar de toestand. De slaven werden op een vreeselijke en onmenschelijke wijze behandeld, zoodat men zich niet ontzag hen, zelfs voor betrekkelijk geringe overtredingen te verminken en te dooden; ieder was zijn eigen rechter, zoodat de grootste gruwelen straffeloos bedreven werden; de planters waren zoo losbandig, dat recht en gerechtigheid hun onbekend schenen. Door onderlinge twisten verdeeld, verweten ze aan elkander, oorzaak te zijn van het verval der kolonie.

Kortom, Suriname bestond uit eene ongelijksoortige bevolking van gelukzoekers, wier zedelijkheid zeer laag was. *Zeeland*, ten einde raad, hoe het met die kolonie aan te leggen, was tot het besluit gekomen haar te verkoopen. Geen wonder dus, dat de nieuwe eigenaren hier een man aan het hoofd wilden stellen, wiens belangen met de hunne vereenzelvigd waren. Die man was *van Sommelsdijck*.

Hij landde te Suriname den 24 November 1683.

Rond krijgsman, van onbekrompen begrippen en met edelmoedige gevoelens bezield, streefde hij onvermoeid naar de verwezenlijking van een plan, waaraan zijn eigen roem en welzijn grootendeels verbonden waren. Dat plan was de welvaart en de bloei van Suriname. In gunstiger omstandigheden, met dieper inzicht en de praktijk van de *geestelijke* krijgskunde, zou hij ongetwijfeld voorzichtiger, zachtmoediger en grootmoediger geweest zijn, en het kwaad in anderen met beter gevolg bestreden

hebben. Hij bezat een vast en doortastend karakter en voerde met onverbiddelijke gestrengheid zijne plannen door. Zijne bestuursdaden kenmerkten hem als iemand, die liefde had voor het recht, de goede zeden en den godsdienst. In eene beoordeeling van zijn privaat leven hebben wij niet te treden. De berichten daarover loopen te zeer uit elkander. Zeker is het, dat ook *van Sommelsdijck* heeft ondervonden, hoe moeilijk het is, nauwlettend te wezen op orde en goede zeden en daarbij beveiligd te blijven tegen de wederwraak des lasters. Ziedaar den man, die, ofschoon protestant, in Suriname de deur voor den Katholieken godsdienst geopend heeft.

Doch, om ons te kunnen verklaren, hoe de vestiging eener *Roomsch Katholieke* Gemeente in Suriname tegen het einde der 17de eeuw *mogelijk* is geweest, moeten we met van Sommelsdijck en zijne bestuursdaden nog nader kennis maken.

Aan de wanordelijkheden, die de *Zeeuwen* ontmoedigd hadden, trachtte hij paal en perk te stellen. Eerst en vooral zocht hij de Indianen en Bosch-negers te bedwingen. Hij vestigde vervolgens zijn blik op de kolonisten, verbood de huwelijken en de gemeenschap van blanken met negerinnen, alsmede het eigenmachtig verminken of dooden van slaven, richtte een *Raad van Politie* en *Crimineele Justitie* op, en stelde eene *Weeskamer en desolate Boedelkamer in.*

Van godsdienst, zeggen de oude schrijvers, gaf hij zelf het voorbeeld. De zondagviering en de bepalingen daaromtrent in het moederland bestaande, die sedert 1634 ook voor de volkplantingen in de Nieuwe Wereld door de Algemeene Staten van kracht waren verklaard, handhaafde hij met groote gestrengheid. Hij onderhield twee Hollandsche predikanten en een Waalschen, stichtte een gereformeerde kerk op het fort, dat zijn naam draagt, en lokte de *Labadisten* uit, om zich in Suriname te vestigen. [1])

---

1) Volgens H. J. Koenen, »de Geschiedenis van de vestiging en den invloed der Fransche vluchtelingen in Nederland" (Leiden 1846), en volgens de »Geschiedenis der uitgewekenen" door een Professor in de Geschiedenis aan het Lycée Bonaparte, (Paris 1853), zou zekere Dalbus de eerste predikant der Waalsche Gemeente geweest zijn. Deze Dalbus moet dan vóór 1690 in Suriname geweest zijn, wijl in dat jaar, volgens andere documenten, zekere Jean Briffault voor de Waalsche gemeente als

Met deze laatsten te begunstigen toonde de Gouverneur, dat hij de uitbreiding van het Christendom, ook onder de heidenen, in de hand wilde werken. Dat immers beoogde de secte der Labadisten. Ook schijnt het, dat Waalsche predikanten reeds onder van Sommelsdijck begonnen zijn er zich op toe te leggen, om heidenen in het Christendom te onderrichten. Die pogingen, ofschoon geheel vruchteloos aangewend, bewijzen toch, dat de Gouverneur niet behoorde tot die exclusief-Gereformeerden, die geen andere belijdenis naast zich toelaten. Ook de Israëlieten, destijds vermogende ingezetenen der kolonie, bleven onder hem in het volle genot der hun verleende voorrechten. Zij hadden vrijheid van godsdienstoefening, mochten naar hunne eigen gebruiken trouwen, waren niet verplicht den Zondag te vieren, bezaten een eigen

---

predikant optrad, terwijl in de rij zijner opvolgers van geen Dalbus meer sprake is.

De secte der *Labadisten* had tot stichter zekeren apostaat *Jean de Labadie*, die, den 13 Februari 1610 te Bourg in Guienne geboren, als knaap veel verstand, redenaarstalent en vroomheid aan den dag legde. Ten gevolge eener verkeerde richting van geest en hart, verviel hij eerst in een valsch mysticisme en eene overdrevene gestrengheid, daarna in zelfbegoocheling door zich in te beelden eene bijzondere zending als boetprediker ontvangen te hebben; vervolgens in de strikken van de onreine drift, die hem met het voorhangsel van godsdienst tot een verleider der zielen maakte, en eindelijk in de ketterij. Calvinistisch prediker geworden, stichtte hij overal onrust, tot hij, van die bediening uitgesloten, eene sekte van eigen maaksel opzette, waarvoor hij aanhangers te Amsterdam, Middelburg en Bremen vergaderde. Hij stierf te Altona in Holstein, in het jaar 1674. Zijne volgelingen vestigden zich te *Wiewerd* in *Friesland*. Van *Wieuwerd* ging in het jaar 1684 hunne vestiging in Suriname uit, waar zij tot standplaats kozen *La Providence*, een plantage aan de Suriname. Hun doel om door eene zachtzinnige behandeling hunner slaven de heidenen te bekeeren, bereikten zij niet. De eendracht en tucht van Wieuwerd was op La Providence niet te vinden. Nieuw aangekomen broeders vonden er, in plaats van een Eden, een ziekenhuis en eene hel! Nog een korten tijd rekte de stichting der Labadisten in Suriname haar kwijnend leven tot dat zij geheel verdween. — (Vergelijk H. Van Berkum, bij J. Walbers).

Wat Professor Weiss verhaalt van de resultaten, door de predikatiën der Waalsche predikanten voortgebracht, is, volgens Jhr. van Sypesteyn, minst genomen erg overdreven; »in geen ander geschrift," zegt hij, »wordt er melding van gemaakt." Men heeft geen besef van de moeilijkheden aan dit werk verbonden. Nog heden ten dage ondervinden de katholieke Missionarissen in Suriname, wat het zeggen wil Indianen, en vooral *Caraïben*, te bekeeren, en hen tot de voor het H. Doopsel vereischte kennis en gemoedsgesteldheid te brengen.

rechtbank voor civiele zaken (tot aan zekere som), en hadden het recht van verbanning over hun eigen geloofsgenooten. Ofschoon zij de meesten dezer voorrechten tot het jaar 1825 bleven behouden, was toch in den loop der 18de eeuw hunne positie zeer verschillend van die, welke zij vóór en tijdens van Sommelsdijck innamen. Onder het bestuur van dezen behoorden zij tot de aanzienlijkste kolonisten, terwijl zij in de daaropvolgende eeuw buiten de vergaderingen der Christenen gesloten werden, verstoken bleven van hoofdambten en voorname bedieningen in den lande, en zelfs een tijdlang, na het jaar 1750, het voorwerp waren van beraadslagingen en voorstellen aan de *Geoctrooieerde Sociëteit van Suriname*, om hen meer van de andere ingezetenen af te zonderen, en hun een afzonderlijk kwartier in de stad ter bewoning aan te wijzen.

De verdraagzaamheid, waardoor van Sommelsdijck zich onder zijne tijdgenooten onderscheiden heeft, strookte geheel en al met zijn plan, om de kolonie zoo spoedig en zoo veel mogelijk te bevolken. Allen die zich aanmeldden waren welkom: Duitschers, Franschen, Nederlanders en Joden. Zelfs verzocht en verkreeg hij in 1684, dat de misdadigers in de provincie Holland, in plaats van in tuchthuizen te worden opgesloten, naar Suriname verscheept werden, om daar aan 's lands werken of anderszins dienstbaar te wezen. Zelf had hij bij zijn vertrek naar Suriname (3 September 1683) verscheidene honderden Fransche uitgewekenen medegebracht, waaronder vele ambachtslieden en landbouwers, die hij bij hunne aankomst met landerijen bedeelde. Later volgden nog veel meer anderen.

Verre van onverschillig te zijn voor het Christendom, lette van Sommelsdijck er evenwel niet zoo nauw op, of de kolonisten al dan niet de leer der *Gereformeerde Staatskerk* aankleefden. Als Christen wilde hij de bekeering der heidenen bevorderen, als landvoogd duldde hij de Evangelieprediking, ook al geschiedde deze buiten de richting van de heerschende religie. Goede staatkundige redenen hebben wellicht ook het hare tot deze in die eeuw ongewone verdraagzaamheid bijgedragen. Toen de landvoogd er eindelijk in geslaagd was den vrede met de Indianen en Bosch-negers te sluiten, was er voor hem alles aan gelegen, dien ook duurzaam te maken. En zou hij, naar middelen

uitziende, om dit doel te bereiken, blind zijn geweest, en de machtige hulp hebben kunnen voorbijzien, welke de bekeering dezer heidenen hem daartoe zou aanbieden? Nog eens, was van Sommelsdijck een orthodox protestant, of zelfs, gelijk Teenstra aanmerkt, »een bitter protestant," dan was hij toch een bitter protestant van eene bijzondere soort, die niet alleen godsdienstvrijheid en bescherming verleende aan Joden, en aan protestanten van eene andere belijdenis dan de zijne, maar daarenboven, altoos volgens denzelfden geschiedschrijver, »niet zeer sterk tegen den katholieken godsdienst was ingenomen." Het bewijs dat Teenstra hiervoor bijbrengt, dat namelijk van Sommelsdijck's gemachtigde en geldschieter in Nederland Roomsch Ka-Katholiek was, beduidt niet veel; zooveel echter kan men er uit afleiden, dat van Sommelsdijck zich boven »bittere protestanten", die geen katholieken als gemachtigden of geldschieters willen, gunstig heeft onderscheiden. Hij was niet een »papenhater", gelijk het toenmaals vele Staatslieden in het moederland waren. De Gouverneur van Suriname, ofschoon orthodox protestant, had godsdienstige en staatkundige beginselen, geheel verschillend van die der Algemeene Staten en der sterk Calvinistisch gekleurde Staten van Zeeland. Daarom was hij bij dezen ook weinig bemind. We zullen gelegenheid hebben hiervoor te geschikter plaatse eenige staaltjes ten bewijze aan te voeren uit de wederzijds gewisselde brieven.

Beter en meer afdoend bewijs, voor van Sommelsdijck's verdraagzamen geest, is de toelating en uitoefening van den R. K. godsdienst in Suriname. Wij hebbengemeend ietwat in het breede over dezen Gouverneur te moeten uitweiden, deels omdat wij ons nog altijd voor die hoog te waardeeren weldaad verplicht gevoelen, deels ook, opdat men, verbaasd over het verschijnen der katholieke kerk in een tijdperk, toen de papenhaat, ook bij de regeering, nog in vollen gang was, er niet toe komen zoude, het optreden der eerbiedwaardige Missionarissen van onvoorzichtigheid of roekeloosheid te verdenken. Een Gouverneur toch als Cornelis van Aerssen van Sommelsdijck, ofschoon protestant, schonk eenigen waarborg voor hunne personen, en stelde de hoop van te kunnen slagen ten minste niet al te ver uit het verschiet.

Ziehier nu hoe de geschiedschrijver Wolbers in eenige weinige regelen de stichting en onderbreking der Surinaamsche Missie verhaalt:

»De Heer van Sommelsdijck had zekere som gelds, ter voldoening van zijn quotum in de Sociëteit, opgenomen van een koopman te Amsterdam, Philippus van Hulten, [1]) die de R. K. godsdienst beleed. Toen van Sommelsdijck naar Suriname vertrok, stelde hij dezen van Hulten aan als gemachtigde voor zijn aandeel in de Sociëteit. Deze man, een ijverige Roomsche, zond twee priesters in wereldlijk gewaad naar Suriname, die echter kort na hunne aankomst overleden."

Geloove wie het kan, dat de Heer van Hulten eigenmachtig en zonder voorkennis des Gouverneurs deze priesters naar Suriname gezonden hebbe! Het optreden in wereldlijk gewaad der Missionarissen wettigt die onderstelling geenszins, daar het priesterlijk kleed, om wille der booze tijden, zelfs in het moederland niet gedragen werd. Daarenboven, hoe zou de eerste zending van priesters reeds een jaar later door eene tweede zijn gevolgd, als de Gouverneur en wellicht de Sociëteit zelve daarbij geen vrede hadden gehad? Verder, de Heer Van Hulten moge nog zoo ijverig katholiek zijn geweest, hij moge den priesters de behulpzame hand hebben geboden, en zelfs, met andere katholieken, hunne zending van de Hooge kerkelijke Overheid verzocht en verkregen hebben, de eigenlijke Zender kon hij niet wezen. Deze was de aartsbisschop van Damascus, Mgr. Sebastianus Antonius Fanara, [2]) Apostolisch Internuntius bij het Hof te Brussel, door Clemens X, tijdelijk met de geestelijke rechtsmacht, over Suriname en de voormalige Hollandsche Zending belast. Wijl het nu niet mogelijk is aan te nemen, dat de gezant des Pausen deze priesters hebbe uitgezonden, zonder zich te voren met de bestuurders van Suriname op eenige wijze verstaan, en van hunne gevoelens vergewist te hebben, zoo blijft ons alleen over, aan van Sommelsdijck de rechtmatige eer toe te kennen, dat hij

1) Omtrent dezen weldoener der Missie is ons niets meer bekend.

2) Mgr. Fanara werd in 1687 tot Nuntius bevorderd, eerst te Keulen, vervolgens te Lissabon en later te Weenen. Den 12 December 1695 tot de waardigheid van Kardinaal verheven, is hij den 5 Mei 1724 overleden.

het geweest is, die aan de katholieke kerk, in die dagen van onverdraagzaamheid in den godsdienst, vrijheid en bescherming vergunde, om zich op Surinaamschen bodem te vestigen. Die vestiging nu dagteekent van de maand December 1683, of van het begin der maand Januari 1684. Het weinige dat wij van de vestiging en den werkkring dier eerste Missionarissen kunnen mededeelen, is geput uit echte en geloofwaardige bronnen, namelijk uit de oude kronieken der Paters Minderboeders van de Nederduitsche Provincie. Wij hebben twee eensluidende afschriften van die kronieken, een van die van het klooster van Antwerpen, en een ander van het klooster te St Truiden, in Belgisch Limburg, voor ons liggen. In die afschriften is alles opgenomen, wat die kronieken van de Surinaamsche Missie behelzen. De kopie van St Truiden is in het jaar 1867 door den Zeereerwaarden Pater Josephus Bell, Gardiaan deskloosters, eigenhandig genomen op een handschrift uit het jaar 1714, en door hem gewaarmerkt. Van den letterlijken latijnschen tekst, dien wij in een aanhangsel mededeelen, laten wij hier eene getrouwe, ofschoon eenigszins vrije vertaling volgen, waarbij enkele toelichtingen gevoegd worden.

De kopie luidt als volgt:

»An° 1683. Twee van een wonderbaren zielenijver brandende Paters Minderbroeders, uit het klooster te *Leuven* in *Brabant*, werden den 4 November 1683, [1]) voorzien van de

---

1) Naar een dit jaar ontvangen bericht uit het klooster te *Weert*, zouden de eerste Eerw. Paters te *Paramaribo* zijn aangeland den 24n November 1683. Hiertegen bestaan bezwaren; immers het decreet van aanstelling en de mededeeling der noodige faculteiten gingen van de Congregatie *de Propaganda Fide* uit op 22 September 1683. Die stukken met een begeleidenden brief aan den Hoogeerw. Pater *Fr. Koenraad Graven*, den Minister-Provinciaal, werden door zijne Excellentie, Mgr. *Fanara*, Internuntius, den 22 October 1683 uit *Brussel* naar genoemden Pater Provinciaal opgezonden, met verzoek, om de documenten in veiligheid naar de voor zeven jaren als Missionarissen aangestelde Paters over te zenden. Neemt men nu aan, dat de zendelingen den 4 November vertrokken zijn, dan konden zij den 24 derzelfde maand niet in *Suriname* aanlanden. Zouden zij waarlijk den 24 November te *Paramaribo* zijn aangekomen, dan is men verplicht, hun vertrek op den 26 October of daaromtrent te bepalen, om met eene buitengewoon snelle vaart in vier weken, of in ééne maand, de zeereis af te leggen. Maar die datum van 24 November doet ons denken aan

noodige volmachten der bevoegde Overheid, naar de, op ongeveer den zesden graad Noorderbreedte gelegene Surinaamsche Eilanden, [1]) in de West-Indiën gezonden. Beiden waren zij uitgekozen onder verscheidenen, die zich vrijwillig, bij gelegenheid van een daartoe gedaan voorstel, tot die Zending hadden aangeboden.

»Die twee edelmoedige mannen waren *Fredericus Van der Hofstadt* en *Thomas Fuller*. Eenigen tijd later werden zij gevolgd door Pater *Petrus Crol* [2]) en den chirurgijn-leekebroeder *Joannes Graefdorf*. [3])

»Deze zending nu had ten doel: vooreerst de aldaar gevestigde Europeesche katholieke suikerplanters, die met onkatholieken van meerdere secten en met Israëlieten over de verschillende eilanden, verspreid waren, en, verstoken van de priesterlijke bediening, onder de wilde Indianen, een volk zonder bepaalden eeredienst en zonder wetten, groot gevaar liepen

---

den Gouverneur *C. van Sommelsdijck*, die zich den 3 September 1683 inscheepte aan boord van den Jonge Pieter, en den 24 November 1683 te *Paramaribo* aankwam. Zou het wellicht geoorloofd zijn te veronderstellen, dat er redenen bestonden, om de Paters met den Gouverneur op reis te zenden, voordat de vormelijke aanstelling, enz. door de *Propaganda* geschied was? Wij laten die gissing geheel in het midden, en vermelden haar niet, als bezate zij in onze oogen eenige waarde. Het gevoelen, waartoe wij het meest overhellen, is, dat de Eerw. Paters den 4 November zijn vertrokken, en den 24 December of daaromtrent, te *Paramaribo* voet aan wal hebben gezet. Naar die berekening zouden zij eene gewone gunstige zeereis van zes of zeven weken gehad hebben. Zie Bijlage II.

1) Ofschoon Suriname op den vasten bodem van Zuid-Amerika is gelegen, wordt toch, bij verschillende oude schrijvers van de »Surinaamsche *Eilanden*" gewaagd. Dit komt, ofwel omdat men Suriname tot de West-Indische *eilanden* rekende, ofwel omdat hetzelve door stroomen, rivieren en tallooze kreken doorsneden, duizenden plekken gronds aanbiedt, die in meer uitgebreiden zin waarlijk eilanden kunnen genoemd worden, wat vooral het geval is in de regenseizoenen, als het water uit de berglanden en uit de aldaar gevormde moerassen, of zoogenaamde *zwampen*, in zijn vaart naar zee, over de oevers der kreken heen stroomt.

2) In het 81ste deel van »De Godsdienstvriend" wordt zijn naam geschreven Croll, en in de kopieën, berustende in het Archief van het Apost. Vicariaat van Suriname, éénmaal Crols.

3) De kopie van Pater J. Bell schrijft *Graafdorf;* die genomen is op de kroniek van *Antwerpen Graesdorf*, »de Godsdienstvriend" *van Grasdorf*. —

zelven te verwilderen, met het brood des goddelijken woords te voeden en door het gebruik der heilige Sacramenten te versterken; ten andere, het zaad des waren geloofs verder heen uit te werpen, en, onder den zegen des hemelschen Planters, na verloop van tijd den rijksten oogst onder de zeer barbaarsche Indianen in te zamelen.

»Met welken ijver echter en met hoeveel arbeid die Bedienaren van Christus, na onmetelijke zeeën doorkliefd te hebben, het bovengenoemd doel hebben trachten te bereiken, valt moeielijk te zeggen; zooveel slechts kan uit de van daar gezonden brieven worden afgeleid, dat hunne brandende, hunne Apostolische harten alleszins waardige, hunne met Apostolischen ijver werkzame liefde jegens God en den naaste, niet dan met hunnen dood den eindpaal bereikt heeft, die niet eindigen zal in eeuwigheid.

»De eerste, die het verdiende loon voor zijnen onvermoeiden arbeid ontving, was Pater *Fredericus van der Hofstadt.* Door zijn medehelper met de Sacramenten der stervenden behoorlijk voorzien, stierf hij in de stad Paramaribo, den 27 October in het jaar Onzes Heeren 1684, in de elfde maand sedert de daar geopende Missie, op den dag zelven, waarop hij drie dagen te voren voorzegd had te zullen sterven. Hij was 46 jaren oud en telde 26 jaren religieuze professie. Zijne geboorteplaats was de stad *Leuven.* Gedurende verscheidene jaren reeds scheen hij, om zijne uitstekende zeden en om de reinheid zijner ziel, iets groots te voorspellen, toen hij *Minderbroeder* werd. In de bedieningen, welke hem in de Orde werden toevertrouwd, onderscheidde hij zich door gestrengheid jegens zich zelven en door goedheid en buitengewone nederigheid jegens anderen. Het gering gevoel van eigenwaarde, dat hem altoos bezielde, straalde ook daarin door, dat hij niet ophield, met den grootsten aandrang zijn ontslag van alle bedieningen aan te vragen. De wijze, waarop hij die aanvragen deed, scheen ook iets meer te verraden; het was alsof hij bewust ware van de moeielijker taak, welke de Hemel voor hem bestemd had. Dat hij niet als martelaar gestorven is, was niet aan zijne vurige verlangens, maar aan Gods wijze beschikking te wijten. Immers den 13 Januari 1684 schreef hij uit *Suriname* volgenderwijze aan zijn Overste:

« « Dagelijks belagen zij ons (de ongeloovigen namelijk en de onkatholieken), maar daarover bekommeren wij ons weinig, mits wij onze loopbaan voleindigen en niet te leur gesteld worden in onze verwachting; het doel onzer zending bereiken, zielen winnen voor God, en de kroon der martelie wegdragen, ziedaar al ons streven. Reikhalzend zien wij dagelijks dien roemrijken dood te gemoet; dagelijks bereiden wij ons daartoe voor, want in dat wekelijksch rivierreisje" (om de acht dagen toch begaven zich beide Paters beurtelings op reis, om hunne bediening uit te oefenen onder de katholieken, die op de afgelegene eilanden verspreid waren) » verkeeren wij in aanhoudend levensgevaar van de zijde onzer vijanden, de Indianen, [1]) door wier grondgebied wij moeten heenvaren. Velen worden door hen gevangen genomen en wreedaardig vermoord. Langzaam verbrand en gebraden worden zij half levend door hen opgegeten."

» Na den dood van Pater *Van der Hofstadt* bevond zich Pater *Fuller* alleen; zoohaast mogelijk echter werd hem een medehelper toegezonden uit België, om de ledige plaats des overledenen aan te vullen, en zijne Apostolische werkzaamheden over te nemen. Die opvolger was Pater *Petrus Crol*, geboortig van *Rozendaal*, en een tijdlang Vicaris in het klooster te *Herenthals*. Maar door de vermoeiende reizen afgemat, door het zwaardrukkend klimaat overmeesterd, en door het gebrek aan levensbehoeften uitgeput, stierf hij den 7 Maart 1686, om, na weinige maanden arbeids, de rijke vruchten van vele jaren te gaan inoogsten."

» Pater *Thomas Fuller* bevond zich nu andermaal van den

---

1) De ongewijde geschiedenis vermeldt, dat de Indianen, vooral de *Caraïben*, niet ophielden de kolonie door hunne invallen te verontrusten. In de jaren 1683 en 1684 liet de Gouverneur *van Sommelsdijck* onophoudelijke tochten tegen hen doen. Hij verwoestte vijf hunner kampen en gaf last aan de planters, om de Caraïben, waar zij hen ook ontmoetten, zonder genade dood te schieten. Of zij in den regel zoo wreed waren, als Pater *Van der Hofstadt* hier verhaalt, is niet uit te maken. Doch ook is het niet te verwonderen, dat de feiten, welke hij verhaalt en die hij zelf vernomen had, of had zien gebeuren, toen nog uit wederwraak plaats vonden, vooraleer namelijk in den loop van 1684, de vrede tot stand kwam.

troost eens goeden vriends en oprechten medebroeders beroofd; doch sterk door zijne zuivere bedoeling en vol edelmoedige zielskracht, teekende hij ook zich zelven met al de reinheid en edelmoedigheid zijns harten, even duidelijk in zijn tweeden en laatsten, als in zijn eersten brief, aan zijn medebroeder in België, Pater *Christophorus Moret.* De eerste brief luidt aldus:

Paramaribo, 14 October 1685. [1])

»»Wat de oprechte meening in den dienst van God vermag, weet ik bij ondervinding; want aan alles gebrek lijden ter liefde van Hem, die zich ter liefde van ons geheel heeft overgeleverd, is overvloed hebben aan alles. Ik heb vergeten het noodige voedsel te nemen; maar mijne ziel lijdt geen honger. Meermalen ontbreekt het mij aan genoegzame boomwortelen, het hier gewone voedsel; [2]) intusschen bezwijk ik niet, want

---

1) In de kronieken der Minderbroeders van de kloosters te *Brussel*, te *Boetendaal*, te *Leuven*, te *Mechelen* en te *Antwerpen*, evenals in de kronieken van het klooster te St *Truiden*, wordt de 14 October 1689 als dagteekening van dezen eersten brief van Pater *Thomas Fuller* aangegeven. Dit moet eene schrijffout wezen der eerste opstellers of der kopiïsten, want uit de ongewijde geschiedenis van Suriname blijkt met zekerheid, dat de Missionarissen reeds in 1687 overleden waren. Op de naamlijst van het provinciaal kapittel der Minderbroeders, gehouden te *Brussel*, 31 Augustus 1687, komt mede de naam van Pater *Thomas Fuller* op het dooden register voor. Uit eene vergadering der Paters Minderbroeders, den 2 September 1686 te *Amsterdam* gehouden, blijkt, dat het bericht van den dood des laatsten Missionaris, *Thomas Fuller*, reeds was aangekomen, en dat dientengevolge eenparig werd goedgevonden, de gewijde en ongewijde goederen en meubelen, vooral de heilige vaten, ten gebruike der kerk en der priesters bestemd, onverwijld uit *Suriname* op te vragen, tenzij om eenige later voorkomende omstandigheden anders beslist zou moeten worden. Wij hebben die fout verbeterd, met in plaats van 1689 te schrijven 1685.

2) Door boomwortelen, waarvan hier sprake is, moeten wij verstaan de cassave, een heestergewas, welks wortelen ofwel gekookt, ofwel, na geraspt en tot meel vervaardigd te zijn, op andere wijzen toebereid en gegeten worden. De *cassave* is nog tegenwoordig een hoofdvoedsel in Suriname en het bijna eenige voedsel der Indianen. De gewone kost der inlanders zijn nog heden cassaven, bananen en eenige aardvruchten, welke voedingsmiddelen, voor pas aangekomen Europeanen, niet alleen weinig smakelijk, maar daarenboven volstrekt onvoldoende zijn tot behoorlijk onderhoud van het leven.

Ook in andere tropische gewesten hebben de Missionarissen, die, overeenkomstig de heilige regelen hunner instelling, of tot meerdere gelijkvormigheid met de armoede van Christus, zich met het voedsel van den gemeenen man tevreden stelden, sterfgeval op sterfgeval onder-

ik word verzadigd met het brood der tranen, en in de versterving smaakt men de blijdschap des geestes. Kom en proef, hoe zoet de Heer is voor degenen die voor Hem arbeiden, enz."

» In den brief, na den dood van Pater *Crol* geschreven, drukt hij zich in de volgende bewoording uit:

» Paramaribo, 13 April 1686.

» » Andere medehelpers worden gevorderd ten gevolge van den vrede met de barbaarsche Indianen gesloten. Dit gewest is zeer uitgestrekt en volkrijk, en na verloop van tijd zijn er ontelbare vruchten te verwachten. Derhalve, dring er te gelegener en ongelegener ure op aan, om tot ons getal te kunnen gerekend worden. Grootmoedige soldaten worden door den dood hunner strijdmakkers niet afgeschrikt, maar veeleer tot den strijd aangevuurd, en dezen strijden voor eene vergankelijke

---

vonden. Men vergelijke hetgeen deswege in het »Leven van den Eerwaardigen Pater *Libermann*, Stichter van de Congregatie van het H. Hart van Maria en eersten Generaal-Overste van de Congregatie van den H. Geest en van het Onbevlekte Hart van Maria," (Paris, Julien Lenier & Cie, 1855, blz. 449) door den (aldaar niet genoemden) Kardinaal *Pitra*, gezegd wordt. We lezen daar over Mgr *Benoit Truffet*, die op voordracht van den Eerwaardigen Libermann tot Apostolisch Vicaris der beide Guineas en van Senegambië was aangesteld, het volgende:

»Nauwelijks was deze bisschop der Zwarten in zijn Vicariaat aangekomen, of hij begon zich, in de voedingswijze, geheel naar dezen te regelen. Hij rekende te veel op zijn sterk gestel; daarom vergenoegde hij zich met het voedsel der inlanders. Dit was eene dwaasheid, waarop zich niemand verwacht had. Niets toch had er aanleiding toe gegeven, en tot op den dag van heden is deze zijne handelwijze onverklaarbaar gebleven. Het scheelde weinig, of al de Missionarissen bezweken er onder. Binnen zes maanden, namelijk den 25 November 1847, stierf Mgr B. Truffet aan eene kwaadaardige koorts, welke slechts drie dagen geduurd had."

Wijl dan het inlandsch voedsel alleen voor den Europeaan onvoldoende is, werden in Suriname garnizoen en zeemacht, die tot voor weinige jaren uitsluitend uit Europeanen bestaan hebben, en worden zij nog heden door de Hollandsche schepen gedeeltelijk geproviandeerd. De Hollandsche kost was intusschen niet zelden, door het uitblijven der schepen, schaarsch in de kolonie. Voor de militairen was dit dikwijls eene aanleiding tot ontevredenheid, vooral in die eerste tijden, waarin onze Missionarissen leefden. Ja, welhaast zullen wij zien, hoe gebrek aan het noodige rantsoen voor hen eene aanleiding werd tot muiterij, tot den moord des landvoogds en tot gewelddadige bemachtiging van het gezag.

Het is derhalve niet te verwonderen, dat ook onze arme priesters zich menigmaal moesten tevreden stellen met het voedsel van den slaaf, en zij daarom spoedig door gebrek stierven.

kroon, terwijl wij, ter behaling van eene onsterfelijke ten strijde zijn aangegord. Die herwaarts overkomen, zijn zooveel als Christus' blijde-schutters. En wat is er aan gelegen, dat wij spoedig sterven? Wij sterven immers voor Hem, die voor ons gestorven is, en door Wiens dood wij onsterfelijk worden. En is er wel iets roemrijkers dan voor zulk een glorierijken Aanvoerder te sterven? Vruchteloos wordt datgene bewaard, wat door bewaring bederft enz."

»Wie zou niet iemand, met dusdanige trekken afgebeeld, voor eenen allersterksten kampvechter aanzien? Doch, hoezeer ook sterk van lichaamsbouw, is hij, van vermoeienissen uitgeput, in den bloei zijns levens, den 14 Juli deszelfden jaars, bezweken. Hij stierf op zeven-en-dertigjarigen leeftijd, waarvan hij zestien jaren als Minderbroeder had doorgebracht. *Londen* in *Engeland* was zijne geboortestad. Zijne achtenswaardige ouders behoorden tot eene niet onaanzienlijke familie, en bezorgden hem eene goede opvoeding te *Antwerpen* in *Brabant*, alwaar hij ook de Seraphische Orde van den H. Franciscus binnentrad. Hij muntte uit door bedrevenheid in verscheidene talen en door grondige kennis der gewijde wetenschappen. Daarmede uitgerust en met den vurigsten ijver bezield, was hij een allergeschiktst voorvechter der Kerk. Getrouw aan zijne roeping, hield hij niet op, door woord en voorbeeld, het geloof te verdedigen en uit te breiden. Het was vooral daardoor en door zijne heldhaftige daden, dat hij zich waarlijk groot en onsterfelijk maakte. Met zijnen dood nam deze verafgelegene Missie een einde." [1])

Het is ons niet gegeven bijzonderheden omtrent den apostolischen arbeid dier heldhaftige mannen mede te deelen; de berichten daarvan zijn of verloren gegaan, of wellicht niet der moeite waard geoordeeld, om aan de nakomelingschap te worden overgeleverd. De priesters hielden hun verblijf te Paramaribo. Getrouw aan de ontvangen zending, deden zij hunne rondreizen

---

1) Het latijnsche stuk is onderteekend: »Woord voor woord heb ik, ondergeteekende, het bovenstaande uit een manuscript van het jaar 1714 overgeschreven«; hetgeen ik getuig, *Fr. Josephus Bell*, Gardiaan der Recollecten-Minderbroeders, in het klooster van S[t] *Truiden*, den 20 Mei 1867." Zie Bijlage III.

om hunne heilige bediening aan de katholieke Europeanen, die op de plantages verspreid waren, aan te bieden; zij hebben gepredikt, zij hebben, als waarachtige priesters des Heeren het onbloedig offer des Nieuwen Verbonds zeer dikwijls, indien niet dagelijks, aan God opgedragen; ook andere Sacramenten zullen zij aan de geloovigen van Suriname (die, gezien het geringe aantal christen blanken, zeker niet talrijk waren) hebben toegediend; de vruchten echter van hun ijver en van hunne gebeden zijn ons onbekend gebleven. Aan de Indianen hebben zij waarschijnlijk het Evangelie niet in eigenlijken zin kunnen verkondigen; zij stierven te spoedig na den gesloten vrede, en één of hoogstens twee gebreklijdende priesters waren daartoe in zulke moeilijke omstandigheden, zonder medehulp en taalkennis, menschelijkerwijze onbekwaam.

De martelkroon, waarnaar zij haakten, is hun ontgaan in zooverre zij geen bloedgetuigen des geloofs zijn geworden; martelaars echter zijn zij wel geweest, door het verlangen en door zelfopoffering, om wille des geloofs en der christelijke liefde; zóózeer martelaars, dat zij dientengevolge hunne dagen verkortten, en, alle gevaren, vermoeienissen, armoede, ontbering en smaad trotseerend, Jesus Christus en Dien gekruist, door woord en voorbeeld tot den dood bleven verkondigen. Die mannen, klein in de oogen der wereld, vervolgd en versmaad door het losbandig heidensch en Calvinistisch Suriname, waren voor God en de engelen groot. Ook de ware wijsgeer, die weet, dat al het goud der aarde niet kan opwegen tegen een pareltje van de hemelsche kroon, en dat alle grootheid en genot des levens verdwijnen voor een straaltje van de glorie, de ware wijsgeer kan de verdiensten dezer mannen eenigermate waardeeren, maar alleen de eeuwigheid is in staat te openbaren, wat goed zij aan Suriname gedaan, wat zij voor hetzelve verworven hebben.

Behalve het reeds medegedeelde uit de kronieken der Eerw. Paters Minderbroeders, zijn ons nog de volgende bijzonderheden omtrent die eerste Missionarissen bekend.

De Eerw. Pater *Frederik Van der Hofstadt* was door het provinciaal Kapittel, gehouden te Antwerpen op den 15 April 1674, aangesteld geworden, tot *Instructor* of leermeester van het eerste en tweede noviciaat, in het klooster te *Leuven*. Het vol-

gende jaar verwisselde hij die betrekking met die van *Vicaris* in het klooster *Boetendaal* bij *Brussel*. Zes jaren daarna belastten zijne oversten hem met de opvoeding der jeugdige religieuzen in het klooster te *Antwerpen*, in welke bediening hij werkzaam bleef tot het tijdstip zijner overzeesche zending.

Van den Eerw. Pater *Petrus Crol* weten wij, dat hij in het provinciaal kapittel, den 27 Augustus 1684 te *Mechelen* gehouden, tot *Vicaris* in het klooster te *Herenthals* was aangesteld, en hij in den loop van het jaar 1685 met den leekebroeder heelmeester *Joannes Graefdorf* te Paramaribo aanlandde. Het schijnt, dat hij eerst in de tweede helft van dat jaar aankwam en bijgevolg spoedig daarna stierf. —

Waarschijnlijk zijn de Eerw. Paters *Petrus Crol* en *Thomas Fuller*, even als de Eerw. Pater *Fredericus Van der Hofstadt*, van wien het met zekerheid bekend is, in de stad Paramaribo gestorven. In een schrift, berustend in de Archieven van het Apostolisch Vicariaat van Suriname, wordt verhaald, dat zij op het fort Sommelsdijck zijn begraven, »maar dat de rechte plek gronds onbekend is." Waarop dit beweren gegrond is, wordt in genoemd stuk niet aangegeven. Het schijnt veel aannemelijker, dat zij te Paramaribo, op de gewone begraafplaats der blanken, zijn ter aarde besteld.

De leekebroeder *Joannes Graefdorf* werd, na den dood van Pater *Thomas Fuller*, door zijne oversten naar de Nederduitsche Provincie der Orde teruggeroepen. Hij verliet Suriname waarschijnlijk tegen het einde van 1686, en scheepte denkelijk ook de heilige vaten en misgewaden in. Immers wijl de Missie nu eenmaal was opgeheven, zal hij daartoe van zijne oversten wel order ontvangen hebben. Door later ontvangen berichten uit het Franciscaner klooster te *Weert*, weten wij verder, dat *Joannes van Grasdorf* of *Graefdorf*, leekebroeder ziekenoppasser, in 1655, te *Alsemberg* (Provincie *Belgisch Brabant*) geboren werd, den 29 September 1682 het H. Ordeskleed ontving te *Boetendaal* bij *Brussel*, en den 16 April 1687 te *Antwerpen* overleed.

De Surinaamsche Missie had aan de Nederduitsche Provincie der Minderbroeders binnen den tijd van twee jaren en acht maanden het offer gekost van drie der uitstekendste en heiligste

Missionarissen. Daarenboven moest zij zelve, hoe arm ook, nog voor het levensonderhoud der zendelingen zorgen, wijl de hulpbronnen van *Suriname* of van het moederland ontoereikend waren. De *Provincie* deed al wat zij kon om de Missie in stand te houden. Zulks blijkt duidelijk uit eene vergadering, die, onder voorzitterschap van den Zeer Eerw. Pater *Cornelius de Vroom*, Superior der Missiën, te *Leiden* den 24 Januari 1685 gehouden werd, en uit eene hoogere, die in Februari 1686 te Mechelen bijeenkwam, *ten einde het vastgestelde op de* LEIDSCHE *vergadering te bevestigen, en andere doelmatige middelen van onderstand te beramen.*

Kon intusschen de onderstand, welken de Provincie verstrekte, niet beletten, dat de Missionarissen gebrek leden en tengevolge daarvan vroegtijdig stierven, de ramingen op nieuwe middelen van onderstand, die in deze vergaderingen gemaakt waren, vermochten evenmin te voorkomen dat de missie *uit gebrek aan geldelijke ondersteuning* moest worden verlaten.

Na den dood van den Eerw. Pater *Petrus Crol* en, naar het schijnt, nog vóór dat het overlijden van den Eerw. Pater *Thomas Fuller* (14 Juli 1686) in Nederland bekend was, werd in het *capitulum definitorium*, den 29 Augustus 1686 te *Brussel* gehouden, met eenparige stemmen besloten de *Missie van Suriname* vaarwel te zeggen. Daarbij werd echter bepaald, dat de Hoogeerw. Provinciaal, Pater *Cosmas Meersmans* zijne Excellentie den Apostolischen Internuntius te Brussel zou mededeelen, *dat de Nederduitsche Provincie der Minderbroeders nog voortdurend bereid bleef, Missionarissen voor Suriname te leveren, mits de middelen tot bestrijding der kosten konden gevonden worden.*

Zouden we bij dit treurig feit ons zelven de vraag moeten stellen, of er, onder de toenmalige katholieke Nederlanders, geen mannen te vinden waren, zooals er later zoovelen werden gevonden, die, bij het vernemen van de armoede der Surinaamsche Missie, haar met hunne liefde-offers wilden steunen? Men bedenke, dat het belang van den godsdienst, die in Suriname wel is waar oogluikend werd toegelaten, toch volstrektelijk verbood, aan zaken, de Surinaamsche Missie betreffende, eenige ruchtbaarheid te geven. Hierdoor kwam het, dat ook

werken van liefdadigen aard niet met dien spoed konden uitgevoerd worden als in onze dagen. Overigens, wij zouden onrecht plegen jegens den milddadigen zin van onze voorvaderen uit de 17de eeuw, als wij geloofden, dat het werk dezer Missie *bij gebrek aan middelen tot bestrijding der kosten* zoude zijn onderbroken gebleven, zoo niet andere, niet weg te nemen oorzaken waren bijgekomen, om het bestaan der katholieke kerk in Suriname voor langen tijd onmogelijk te maken.

In die dagen van politieke ontstemming waren vele klachten van *Zeeuwsche* en *Surinaamsche* ontevredenen tegen den Gouverneur *van Sommelsdijck* bij de Algemeene Staten ingekomen. De maatregelen tot handhaving van orde, zedelijkheid en rechtvaardigheid genomen, hadden velen verbitterd, wijl zij zich in hun gezag gekrenkt, in den vrijen loop hunner hartstochten belemmerd, of in hunne belangen benadeeld achtten. Ten deze kon zich de Gouverneur volkomen rechtvaardigen, maar deed het op bitsen en meesterachtigen toon, die ook de Staten ontstemmen moest. Nu werd eene andere beschuldiging tegen hem ingebracht, dat hij namelijk de uitoefening van den Roomsch Katholieken Godsdienst in Suriname had toegelaten. Dit kon moeilijk weerlegd worden. Evenwel hij beproefde het. De man, onder andere opzichten zoo vol moed, en die alles durfde, werd klein toen hem eene begunstiging van de Katholieke kerk werd aangewreven. Ook hij dus had den indruk van zijne antipapistische eeuw ondergaan! *Van Sommelsdijck* begon met te ontkennen, ofschoon ontkennen bij geene mogelijkheid tot zijne verontschuldiging kon bijdragen. De Gouverneur toch kon en moest kennis hebben gedragen van de uitoefening van den katholieken eeredienst, en droeg er ook werkelijk kennis van. Ziehier de toedracht der zaak.

De Staten van *Zeeland* waren heimelijk onderricht geworden, dat *van Sommelsdijck* de uitoefening van den Roomsch Katholieken godsdienst, niettegenstaande zijne deswege gedane ontkenning, oogluikend toestond. De Zeeuwsche Staten deelden daaromtrent hunne bezwaren aan de Algemeene Staten mede, waarop het volgend schrijven der Staten-Generaal den Gouverneur werd toegezonden: »*Dat men in de kolonie Suriname geene predikanten had;*" (men vergat hierbij Ds. Baseliers, die

in 1668 als zoodanig was aangesteld en eerst in 1689 overleed) »*maar dat men integendeel toeliet, (zooals den Heeren Staten van Zeeland bericht werd) dat de Paapsche godsdienst aldaar in de kolonie wierde uitgeoefend en onder anderen, door een paapje omtrent het fort*" (dat is, in de stad) »*welk paapje gezegd werd, door zijne kluchten en fabeltjes, de Papisten, ook Indianen en ons eigen volk, tot zijn gehoor te trekken, enz.*" Ten slotte gelastten en bevalen de Staten, dat de priesters naar Nederland werden teruggezonden.

Hiermede was van Staatswege de opheffing der Katholieke Missie voor goed en officieel voltrokken.

Vol wrevel en gekrenkte eigenliefde was het *van Sommelsdijck* niet mogelijk te zwijgen. Zijne handelwijze ware te rechtvaardigen geweest door het aanvoeren van gezonde politieke redenen; dat verzuimde hij. Het eenige wat hij in zijne verontwaardiging deed, was de lastgeving der Staten op eene voor H. Hoogmogende hoogst smadelijke wijze uit te voeren.

Zooals wij gezien hebben, was de leekebroeder *Joannes Graefdorf* waarschijnlijk tegen het einde van 1686, naar het vaderland teruggekeerd. De Eerwaardige priesters, weleer door van Sommelsdijck begunstigd, misschien zelfs gewaardeerd, waren allen overleden. Voor eerbied echter jegens de nagedachtenis dier mannen, kon, op dat oogenblik, in het van toorn gloeiend gemoed des landvoogds, onmogelijk plaats wezen. Zonder te denken, dat hij de laatste rustplaats schond der drie grootste, eerbiedwaardigste en heiligste mannen, welke Suriname's schoot ooit had ontvangen, liet hij hunne lijken opgraven, en zond hun gebeente naar *Zeeland*, met den volgenden zeer eigenaardigen brief aan de Heeren Directeuren van de geoctrooieerde Sociëteit:

»Edele Groot Achtbare Heeren!

»Met schipper Johannes Plas heb ik aan de Heeren Staten van Zeeland toegezonden de beenderen van de drie alhier overledene Papen, welke zij [1]) gelieven Geestelijken te noemen; met een brief, waarvan hiernevens de kopie gaat. Ik geloof, dat zóó eene kist vol dukaten haar beter contentement en vergenoegen zoude doen, maar dat zijn vruchten die tot nog toe hier niet

1) *Zij* d. i. de Staten van Zeeland. Officieel erkende *van Sommels-*

wassen; doch ik hoop, dat bij gebreke van dien, de overvloed van suiker haar schreeuwende keelen zal verzoeten en verzachten, en met siroop en jalap haar van hare razende koortsen genezen, en haar dus betere kennis doen bekomen van hetgeen hier passeert".

»Waarmede,

Edele Groot Achtbare Heeren!

UE. Groot Achtbare onderdanige Dienaar,

C. van Aerssen van Sommelsdijck

Actum *Suriname*, 5 September 1687."

Na hevige klachten van wege de *Staten van Zeeland* over deze ruwe en beleedigende handelwijze van *van Aerssen*, werd door de *Staten-Generaal* bevolen, de beenderen dier priesters weder naar *Suriname* terug te zenden en in de vorige graven te doen rusten. [1])

Met eene voor die dagen waarlijk zeldzame toegevendheid, had *van Sommelsdijck* aan deze priesters de gelegenheid aangeboden, om het martelaarschap der begeerte en der zelfopoffering in Suriname te komen beoefenen; zonder er aan te denken, was hij nu nog het middel geworden, waardoor zij dit martelaarschap, zelfs na hun dood, konden voortzetten. Trouwens, ook na hun sterven werden deze helden, in hunne geheiligde overblijfselen, vervolgd en gemarteld, wel is waar niet ter oorzake, maar ten gevolge van hunne priesterlijke bediening op den bodem van Suriname!

De Gouverneur kwam op jammerlijke wijze om het leven. De ontevredenheid, die om zijn gestreng handhaven der orde allerwege heerschte, werd al grooter en grooter, tot dat het smeulend vuur des opstands eindelijk ontvlamde. Terwijl *van Sommelsdijck* op den morgen van den 19 Juli 1688 voor het

---

dijck de priesters wel voor Roomschen, maar niet voor Roomsche *Geestelijken.*

1) Al deze bijzonderheden zijn te vinden bij *J. Hartsinck,* 2de deel, blz. 648, — *Teenstra,* De Landbouw in de kolonie Suriname, 1ste deel, blz. 33 en Jhr. C. A. van Sypesteyn, Beschrijving van Suriname, blz. 20 en 21. De spelling der eigenaardige brieven is eenigzins door ons gewijzigd.

Gouvernementshuis op en neer wandelde, kwamen elf saamgezworene soldaten op hem toetreden, die meer rantsoen van hem eischten. *Van Sommelsdijck* tastte naar zijn degen om hen af te weren, doch, zoodra hij den arm ophief, legden allen te gelijk aan. De landvoogd zeeg ter neder, met het zwaard in de hand en met 47 wonden bedekt!

In den namiddag van dien zelfden dag werd zijn lijk door de rebellen, die zich het bestuur hadden aangematigd, in het fort plechtstatig begraven.

Mogen de heldhaftige priesters, eerste Missionarissen van Suriname, in die bange ure nog zijne voorsprekers bij God geweest zijn!

Honderd jaren lang bleven nu de katholieken van Suriname herderloos. Het is niet bekend, of in die lange tijdruimte daar ooit een priester voet aan wal zette. Katholieken werden er intusschen wel altijd gevonden, zoo onder de militairen van het garnizoen, bij de zeemacht en koopvaardijvloot, als onder planters, ambachtslieden en vrije arbeiders. Want niet alleen katholieken uit Nederland, maar ook uit andere landen van *Europa* en *Amerika* hebben zich in den loop' dier jaren in Suriname nedergezet. Groot nochtans zal hun getal niet geweest zijn, aangezien het cijfer der geheele blanke bevolking steeds betrekkelijk gering was. En hoe velen dezer katholieken waren dat bij naam alleen! Hoe velen, die zich zullen aangesloten hebben bij eene protestantsche secte! Die hunne kinderen in het *heidendom* lieten opgroeien! Die met een bezwaard geweten zonder priesterlijke hulp zijn moeten sterven! Die eindelijk voor tijdelijk gewin lichaam en ziel hebben opgeofferd!....

Intusschen, de gedachten, dat onder onze niet-katholieke landgenooten van die dagen, het H. Doopsel, met eerbied en zorg, op eene geldige wijze werd toegediend, geeft eenigen troost; want aanzienlijk is het getal kinderen, die in Suriname voor de jaren der onderscheiding sterven, deze ten minste zijn de hemelvreugde ingegaan! Ook onder de volwassenen kunnen er velen gevonden worden, op wie de barmhartige God een ontfermenden blik heeft neergeworpen! Doch bij dit alles zeggen we: waar is het hart, dat zich niet bewogen voelt, bij het beschouwen dier algemeene schandelijk afgodische dienst-

baarheid der blanken, meesters en onderdanen, dienstbaarheid aan de afgoden des gelds en der ontucht, en, om wille van dezen, aan het heidendom zelf; dienstbaarheid, te wier behoeve de afschuwelijkste wreedheden en onrechtvaardigheden gepleegd werden, en die niet geheel kon worden afgeschud, zelfs toen de slaaf zijne ketenen zag verbreken!

Eene schoone plant echter, ééne, voor zoover ons bekend is, heeft Suriname in dat honderdjarig tijdvak nog aan de Katholieke kerk geschonken.

De naam *Lemmers* werd in de achttiende eeuw (te beginnen bij het jaar 1721) veelvuldig in de kolonie aangetroffen. In den Staatkundigen Almanak van Suriname van het jaar 1796 (door *Charles Brouwer*) komt die naam vele malen voor, en daaruit blijkt, dat de dragers daarvan tot de aanzienlijkste inwoners behoorden. [1]) Waarschijnlijk waren zij naaste bloedverwanten van den bevoorrechten man, dien wij hier in het voorbijgaan tot roem van Suriname vermelden.

Joannes Gerardus Lemmers werd te Paramaribo, waarschijnlijk in de eerste helft van het jaar 1735 geboren. In den hervormden godsdienst gedoopt en opgevoed, zeide hij, gedurende zijne jongelingsjaren in Nederland vertoevende, vaarwel aan de dwaling om het katholiek geloof te omhelzen, en begon zich op de voorbereidende studiën tot het priesterschap toe te leggen. In het jaar 1761 werd hij tot de H. Priesterwijding toegelaten. Een tijdlang was hij als kapelaan werkzaam te 's Hage. Tot pastoor van *Edam* benoemd, vervulde hij deze bediening van 1769 tot 1795 met veel ijver en meer dan gewonen bijval. Zijne ijverige bemoeiingen voor kerk, armen en weezen werden zoozeer gezegend, dat zijne requesten, zelfs door de protestantsche overheden, buitengewoon gunstig werden beantwoord, en dat hij op die wijze verkreeg, wat misschien geen ander priester zou verkregen hebben. De eeretitel van *Vader der Armen en Weezen* komt den waardigen man toe. Gedu-

1) *Abraham Lemmers*, eerste Raad van het Hof van Politie; *Jacobus Petrus Lemmers*, koopman; de *wed. Nicolaas Lemmers*, eigenares van drie plantages; *C. Lemmers-Godefroy*, Commissaris van kleine, vaceerende over groote zaken; *J. J. Lemmers*, 2[de] luitenant der 1[ste] Comp[ie] Jagers, en *G. J. Lemmers*, Directeur eener plantage.

rende ruim 25 jaren bediende hij als pastoor de kerk van *Edam*. Sedert den 20 Juni 1795 *emeritus*, leidde hij als rustend pastoor, een stil en ingetogen leven, maar hield niet op, door gebed, voorbeeld en stichtende lessen, mede te werken tot het heil der zielen. Na eene verdienstvolle priesterlijke loopbaan van ruim 62 jaren, stierf hij te *Edam*, den 19 November 1823 op den leeftijd van bijna 89 jaar, en werd den 24 daaraanvolgende in de groote kerk te *Edam* begraven. [1])

Ongetwijfeld had deze ijvervolle bekeerling, gedurende zijne lange priesterlijke loopbaan, het oog geopend voor zijn geboorteland, en zal hij, zoo te zeggen, alle kansen hebben berekend, om er het licht van het H. Katholiek Geloof opnieuw te kunnen ontsteken. Wel moeten die kansen zeer ongunstig zijn geweest, en de hinderpalen, die aan de wedervestiging eener Missie in den weg stonden, velen, wijl eerst in het jaar 1785 eene betere toekomst voor de Katholieken van Suriname aanbrak.

---

1) Men vergelijke de Bijdragen tot de Godsdienstvriend, 1e deel 1824, en de Bijdragen tot de Geschiedenis van het Bisdom van Haarlem, 3e deel, blz. 14. Hierbij zij vermeld, dat Suriname nog eenmaal het voorrecht heeft genoten, het eerste levenslicht aan een toekomstigen priester te verschaffen. Het verhaal evenwel, dat wij daarover te dezer plaatse aanknoopen, behoort tot de 19e eeuw De Weleerwaarde Heer *Gerardus Cornelius Dericks* werd, den 25 Augustus 1849, te *Suriname* uit katholieke en godsdienstige ouders geboren, en den 26 daaraanvolgende te Paramaribo in de St Petrus en Pauluskerk gedoopt. Hij deed zijne eerste H. Communie te Paramaribo den 25 Mei 1860, en vertrok later naar Nederland, waar hij in April 1862 aankwam. Hij studeerde eerst te *St Michiels-Gestel*, en vervolgens van 1867 te *Haaren*, waar hij zijne philosophie voleindigde. Van het jaar 1869 tot 1873 deed hij zijne theologische studiën op het Seminarie *Rijsenburg*, en werd den 15 Augustus 1873, te *Utrecht* priester gewijd. Bij zijne eerste H. Mis, te *Winterswijk*, hield Mgr. *Meurkens*, Deken van *Oldenzaal* en Pastoor te *Enschedé*, vroeger Pastoor en Apost. Pro-Vicaris van Suriname, de feestrede. Het volgend jaar werd de jeugdige priester als Assistent naar *Kamerijk* (Provincie *Utrecht*) gezonden, doch moest na eenige maanden, ter oorzake zijner zwakke lichaamskrachten, de H. bediening verlaten, en zich naar zijne ouderlijke woonplaats *Winterswijk* begeven. Zijn zwak gestel liet hem niet toe veel te doen; toch predikte hij enkele malen. Toen echter in het nabij gelegen *Oeding*, hulpkerk van Südlohn, de Missionaris, Bernard Boock, den 29 Sept. 1879 overleed, toonde de ijverige priester zijn moed, en begaf zich iederen Zaterdag naar *Oeding*, om 's Zondags, na de Hoogmis, naar Winterswijk terug te keeren. Kort voor zijn dood, werd het hem van regeeringswege verboden. Hij stierf, na een stichtend en voorbeeldig leven, den 1 April 1880.

IIIde HOOFDSTUK.

Van de herleving der Katholieke Missie in 1786 tot de sluiting der kerk in 1793.

Meermalen hadden de katholieken van Suriname pogingen gedaan, om de vrije openbare uitoefening van hunnen godsdienst en hunne erkenning als zelfstandige Gemeente te verkrijgen.

Die pogingen waren echter altijd mislukt.

Intusschen, nadat Amsterdam voor twee derde eigenares der kolonie was geworden, en Amsterdam's kooplieden de geldschieters en, na verloop van korten tijd, ook de bezitters werden van de plantages, namen de relatiën dier stad met Suriname zeer toe, werd de aandacht der Amsterdammers, die familieleden of betrekkingen in de kolonie hadden, opgewekt, de belangstelling grooter, en ook de katholieken begonnen zich hunne Surinaamsche geloofsgenooten sterker aan te trekken. Zij wendden zich tot de Heeren *Directeuren en Regeerders der kolonie Suriname* (deze titel was door de Staten-Generaal in 1778 verleend), om voor de katholieken dier kolonie de vrije uitoefening van hunnen godsdienst te verzoeken. Het daartoe ingeleverd request werd naar Suriname opgezonden, ten einde er het gevoelen van Gouverneur en Raden over te vernemen.

Suriname, hoewel inwendig verarmd, [1]) baadde zich destijds, door middel der rijke voorschotten, die de kooplieden van Amsterdam aan de plantages verstrekten, volop in weelde: men droomde van schouwburgen en feestmalen. Zeker aantal voorname ingezetenen, die doortrokken waren van de vrijzinnige denkbeelden der Fransche wijsbegeerte, lieten niet na deze

1) Volgens de »historische Proeve" bevonden zich ten jare 1786, van de meer dan 500 plantages, slechts tusschen 80 en 90 eigenaren in Suriname, al de overige waren in het buitenland.

denkbeelden, zoo door middel van boekwerken als in letterkundige genootschappen, te verspreiden. [1]) Zoo begon, onder den invloed van den tijdgeest en bij den zwijmelbeker der vermaken, de vroeger zoo streng-calvinistische toon gaandeweg af te nemen, en, zij het dan ook door ongeloof of godsdienstige onverschilligheid, plaats te maken voor eene althans uiterlijke of burgerlijke verdraagzaamheid

Gelijk wij gezien hebben, was het reeds aan de Lutherschen toegestaan, hunnen eeredienst naast de Gereformeerde staatskerk uit te oefenen. Omstreeks 1776 werd daartoe ook vergunning gegeven aan de Hernhutters. Verder meegaande met de veldwinnende begrippen, moest men eindelijk er wel toe komen, om ook aan de lang geweerde katholieke kerk eene plaats in te ruimen. Dit kon echter niet geschieden, tenzij onder beding van eenige vernederende en drukkende voorwaarden. Ziehier het advies van het Hof van *Suriname*, ten gunste van de vestiging eener katholieke Gemeente aldaar uitgebracht. [2]) In hoofdzaak luidde de missive aan Heeren *Directeuren en Regeerders* als volgt:

»In aanmerking nemende, dat wij thans tijden beleven, in welke vele vooroordeelen schijnen te wijken, en de verdraagzaamheid hoe langer hoe meer veld wint bij de beschaafde volkeren, vermeenen Gouverneur en Raden, dat het verzoek der requestranten, mits onder de volgende beperkingen, kan worden toegestaan:

---

1) Het jaar 1775 zag een eersten en het daaropvolgende jaar nog een tweeden schouwburg verrijzen. Een letterkundig genootschap onder de zinspreuk: »Docendo docemur" kwam in 1785 tot stand, dat gesteund werd door zeker vermogend Israëliet *De Montel*. Deze beminnaar der Fransche letteren stelde zijne rijke bibliotheek ter beschikking van het collegie. Het collegie zelf bracht eene boekerij tot stand, zóó wel voorzien, dat zij voor geene in Amerika behoefde te wijken, en verscheidene groote bibliotheeken van Europa evenaarde. — Onder den naam van »Surinaamsche lettervrienden" trad in 1786 een ander genootschap te voorschijn, waarin weldra *deïstische* gevoelens geuit werden. Naar aanleiding hiervan ging spoedig eene klacht uit van het protestantsch »*Conventus deputatorum*" tegen het »licentieus boekdrukken." — In het jaar 1773 werd de eerste loge »Concordia" gesticht; twee andere loges de »Union" en de »Standvastigheid" volgden in 1786.

2) Men vergelijke de Notulen van Gouverneur en Raden van 14 Februari 1785, bij J. Wolbers.

1°. Dat de plaats tot openbare godsdienstoefeningen geene andere zij dan één enkel huis in de stad Paramaribo.

2°. Dat hunne vergaderplaats of kerk geen ander aanzien hebbe, dan dat van een gewoon burgerhuis.

3°. Dat slechts wereldlijke priesters de bediening waarnemen, en, in geval van wangedrag, [1]) door Gouverneur en Raden, zonder vorm van proces, uit de kolonie kunnen weggezonden worden.

4°. Dat omgangen of openbare processiën verboden blijven, en de priesters niet anders dan in burgerkleeding op straat verschijnen.

5°. Dat zij zorgvuldig moeten toezien, dat hunne armen niet ten laste van den lande komen. [2])

6°. Dat zij zich wel wachten, eenige slaven hoegenaamd, tot hunnen godsdienst te lokken, aan te moedigen en veel meer aan te nemen.

7°. Dat, bij aldien zij tegen het een of ander der vastgestelde punten zouden handelen, hunne kerk of vergaderplaats dadelijk zal gesloten worden, en zij van deze gunstige beschikking zullen verstoken zijn.

8°. Eindelijk, dat zij zich in alle opzichten zullen gedragen volgens de voorwaarden en bepalingen, welke bij plakkaten en reglementen van de Heeren Staten van Holland, omtrent de uitoefening van den Roomsch-Katholieken godsdienst, geëmaneerd en in gebruik zijn."

---

1) Het is niet noodig deze bepaling aan eenige hatelijkheid van de zijde des Hofs toe te schrijven. De verwikkelingen, die in den loop der 18de eeuw met de leeraren en kerkbestuurders der andere Gemeenten bij herhaling ontstonden, wettigen dezen maatregel van voorzichtigheid.

2) De armen en weezen van Suriname werden in het gereformeerde diaconiehuis verzorgd. De inkomsten van dit gesticht sproten voort uit de op sommige wetsovertredingen gestelde boeten. Later werd daar, bij het toenemen van het getal der armen, eene subsidie van Gouvernementswege bijgevoegd. In het jaar 1792 werd de Administratie van het diaconiehuis aan den hervormden kerkeraad outnomen, en op last der *Regeerders* onder vier regenten geplaatst, die door het Hof benoemd werden. Armen en gebrekkelijken van andere geloofsbelijdenis werden ook opgenomen, zoodat deze instelling haar streng gereformeerd karakter eenigzins had verloren. De Lutherschen waren ook slechts toegelaten op voorwaarde, dat zij voor hunne eigen armen zouden zorgen, en eene belasting van f 600 's jaars ten behoeve van het militaire hospitaal zouden betalen. Deze belasting werd in 't jaar 1769 door hen afgekocht.

Aan Heeren Regeerders van Suriname lieten het de Raden van den Hove verder over, andere beperkingen en bepalingen te maken, welke zij raadzaam mochten oordeelen. Die Heeren Regeerders schijnen meer vooringenomen te zijn geweest tegen den katholieken godsdienst dan de Leden van het Hof: dezen immers hadden alleen verboden slaven tot den katholieken godsdienst te lokken, aan te moedigen en daarin op te nemen; maar de Regeerders der kolonie wilden het zesde artikel uitbreiden en toepassen, *ook op vrije kleurlingen en negers*. Op dat voorstel antwoordden Gouverneur en Raden, den 21 December 1785: »Dat het verbod aan de Roomsch-Katholieken *van slaven tot hunnen godsdienst te lokken*, *aan te moedigen en veel meer aan te nemen*, uit staatkundige redenen voortvloeide, om geene openbare gelegenheden te geven, tot het insluipen van verscheidene ongeregeldheden, die, onder den dekmantel van godsdienstoefening, door de slaven bedreven, of waartoe zij gebezigd zouden kunnen worden; doch, dat *vrije kleurlingen en negers*, (die, ofschoon voor het grootst gedeelte vrijgegeven, nochtans al de voorrechten van vrijgeborenen in den burgerstand genieten) niet gevoegelijk kunnen beperkt worden in de omhelzing van een godsdienst, of in de verwerping van eene of andere geloofsbelijdenis, welke zij, misschien uit overtuiging, zouden willen aannemen." Gouverneur en Raden verzochten dus, dat het artikel onveranderd blijven en niet uitgebreid zou worden. Aan dit verzoek gaf men gehoor.

Nauwelijks was de toelating van den Roomsch-Katholieken eeredienst in Suriname, hoezeer ook beperkt, bekend geworden, of de Hoogere kerkelijke Overheid in Nederland sloeg de handen aan het werk, om aan de oprichting der Katholieke Missie een begin van uitvoering te geven. De Amplissimus *Antonius Christiaan Meylink*, Aartspriester van Holland en Zeeland, schreef twee brieven, den eersten op den 25 Augustus en den tweeden op den 8 December 1785, aan den Heer *François Nicolet*, ingezetene van Paramaribo. Zijn Hoogeerwaarde deed hierbij mededeeling van de verkregen toestemming der autoriteiten, en besprak, met het oog op de voorloopig te nemen maatregelen, de oprichting van een kerkbestuur.

Gelijk wij spoedig zien zullen, is het verkeerde begrip, dat

men in Suriname van het wezen van een *Roomsch-Katholiek* kerkbestuur opvatte, wellicht een van de grootste rampen geweest, die deze Missie ooit getroffen hebben.

De Aartspriester ontving het volgende antwoord uit Suriname:

»Wij ondergeteekenden, door den Heer *François Nicolet* bekend gemaakt met de Missives van den Hoogeerwaarden Heer A. C. Meylink, Aartspriester over Holland en Zeeland, zoo van den 15 Augustus als van den 8 December 1785, verklaren na rijpen rade, tot onzer en anderer zielen zaligheid, de bediening van Kerkmeesters aan te nemen, over de te stichten Roomsch Katholieke Kerk in deze kolonie, en die betrekking met alle vlijt en ijver, voor zooveel in ons vermogen is, en als braven kerkvaderen betaamt, te zullen bekleeden en waarnemen; met de uit het vaderland aan te komen priesters alles aan te wenden, wat tot stichting van onze geloofsgenooten en tot bloei der Kerk kan worden verricht, en ons te gedragen naar de algemeene kerkverordeningen en plakkaten bij de Overheid geëmaneerd."

»Ten blijke van onze oprechtheid hebben wij hiervan drie eensluidende afschriften gemaakt en onderteekend.

»Alhier te Paramaribo, dezen zesden Februari 1786."

(w. g.) »François Nicolet.
»Joh. A. Pommer.
»Johann Schasné.
»H. Blom."

Inmiddels werd de Missie van Suriname, bij besluit van de H. Congregatie tot Voortplanting des geloofs, van den 28 November 1785, te Rome geregeld. Het luidde aldus (bijlage IV. 2°):

»Naardien ons is medegedeeld, dat de katholieken der Nederlandsche kolonie *Suriname* verstoken zijn van kerkelijke bedienaren, om hun de Sacramenten en andere geestelijke hulpmiddelen te verstrekken, wijders, dat hun door de bestuurders dier kolonie de vergunning is verleend, om vrijelijk den katholieken godsdienst uit te oefenen: zoo heeft de H. Congregatie, op voorstel van den Hoogeerwaarden Heer *Stephanus Borgia*, secretaris, goedgevonden en besloten, voornoemde Surinaamsche Missie in te lijven bij de Hollandsche Missiën, en intusschen den Hoogwaardigen Apostolischen Nuntius te Brussel

de taak op te dragen, om twee seculiere of reguliere Priesters, uit de Vereenigde Nederlandsche Provinciën, derwaarts te zenden, den eenen voor zeven en den anderen voor vijf jaren, onder algeheele afhankelijkheid van voormelden Nuntius, door wien de noodige faculteiten aan bedoelde Misionnarissen moeten medegedeeld worden. Bijaldien zij zich, in de uitoefening der hun toevertrouwde bediening, loffelijk zullen gedragen hebben, heeft deze H. Congregatie den Hoogwaardigen Heer Nuntius en zijne tijdelijke opvolgers gelast, bij de verdeeling der Nederlandsch parochiale standplaatsen, met de Missionarissen, die hun diensttijd volbracht hebben, rekening te houden en te zorgen, dat zij behoorlijk voorzien worden."

»Deze uitspraak der H. Congregatie is door denzelfden Hoogeerwaarden Heer Secretaris, in eene audientie van den 4 December 1785, aan Onzen Allerheiligsten Heer Paus Pius VI medegedeeld. Zijne Heiligheid heeft die goedgunstig in alles goedgekeurd, en gelast, dat zij ten uitvoer gelegd worde."

»Gegeven te Rome, uit het paleis van gezegde H. Congregatie, den 17 dag van December 1785."

(w. g.) »L. Kardinaal Antonellus.
»Prefect."

(Plaats van het zegel.) »S. Borgia,
Secretaris"

»Ik betuig de eensluidendheid dezer kopie met haar origineel.

Brussel, den vijfden Januari 1786."

»M. Cansati,
Administrator der Apostolische Nuntiatuur."

De Apostolische Nuntius, onder wiens rechtsmacht Suriname gesteld werd, was destijds Monseigneur *Antonius Felix Zondadari*, Aartsbisschop van Adene i. p. i. [1]) De tusschenpersoon

1) In 1785 als Nuntius naar Brussel gezonden, werd hij in 1790 teruggeroepen om de bediening van Secretaris van de *Congregatie de Propaganda Fide* waar te nemen. Hij bekleedde vervolgens den Aartsbisschoppelijken zetel van *Sienna*, zijne geboorteplaats, en werd in 1801 tot het Kardinalaat verheven. In deze waardigheid is hij in 1823 overleden. Zijn opvolger te *Brussel* was Mgr. *Cesar Brancadoro*, die in 1790 tot *Internuntius*, en in 1791, door Paus Pius VI, tot *Nuntius* en

van den *Nuntius*, die de uitzending deed en de correspondentie voerde, was de Aartspriester van Holland en Zeeland.

Den 19 Mei 1786 mocht hij de heugelijke tijding naar Suriname zenden, dat reeds twee priesters voor die Missie benoemd waren.

Intusschen had het zoogenaamde kerkbestuur zich beijverd, om de noodige gelden, tot bestrijding der onkosten, te verzamelen. Naar zij den 27 Augustus vermeldden, hadden 51 personen voor een bedrag van *f* 1696 ingeschreven, en wijl dit bedrag onbeduidend was voor de behoeften, gaven zij niet onduidelijk te kennen, dat de lasten der Missie door Suriname alléén onmogelijk konden gedragen worden. De bouwstoffen, arbeidsloonen, de kosten van inwoning en mondbehoeften, zeiden zij, zijn hier tweemaal zoo duur als in Nederland. Daarenboven worden hier vele plichtvergeten katholieken gevonden, die van geen inteekening of bijdragen weten willen. Als niet in Nederland milde handen zich openen, dan kan ons werk niet voltrokken, veel minder in stand worden gehouden.

Bij gebrek aan voldoende geldmiddelen, en in de hoop op liefdegaven uit Holland, wachtte men dus met het stichten der kerk tot de aankomst der priesters. Voor dezen hadden zij een geschikte en welgelegen woning willen huren, doch waren ook daarin niet geslaagd. Maar zij, kerkmeesters, die zich in de benoeming hunner herders verheugden, zouden hen met alle gulheid ontvangen. [1])

Den 17 October 1786 landden zij te Paramaribo. Zij waren de Zeer Eerwaarde Heeren *Albertus van Doornik*, [2]) geboortig van *Zierikzee* (Zeeland) en *Adrianus Kerstens*, geboortig van Breda, beide bekwame en voorbeeldige seculiere priesters, voorzien met de noodige volmachten, om als Apostolische zendelingen

---

Legatus a latere benoemd werd. Evenals *Zondadari* was hij Superior der Zendingen van Groot-Brittanje en Vice-Superior der Hollandsche Missie

1) Zakelijke inhoud van den brief der kerkmeesters dd. 27 Augustus 1786. Archief van het Vicariaat.

2) De naam van Pastoor *van Doornik* wordt verschillend geschreven, te weten: *van Doornijk, van Dornijk, van Doornick, van Doorninck* en misschien op andere wijzen, welke wij ons thans niet herinneren. Zie Bijlage V. De handteekening des Pastoors in Suriname was: *A. van Doornik.*

het heil der Surinaamsche Missie te kunnen behartigen. De eerste, als *Pastor primarius*, was aangesteld voor vijf, de andere voor zeven jaren.

We deelen hier het herderlijk schrijven mede, dat de Aartspriester *A. C. Meijlink* tot de geloovigen van Suriname zond. Het luidde:

»De Aartspriester van Holland en Zeeland groet de »de R. K. Geloovigen te Paramaribo."

»Ziedaar, geloofsgenooten, Roomsch-Katholieke Christenen, »te Paramaribo en daaromtrent wonende, aan uwe vurige be»geerte en verlangen voldaan; ziedaar twee Eerwaarde Heeren »Priesteren van de ware Roomsch-Katholieke Kerk, als zende»lingen met eene goddelijke macht bekleed, uit het midden van »ons tot u gezonden, om aan uw vurig verlangen te voldoen, »te weten, om door hen naar de wetten van God en van de »Kerk bestuurd en ter zaligheid geleid te worden. Erkent dan »nu de oneindige goedheid Gods, die zich uwer ontfermde, u eene »gunst heeft doen verwerven, die de inwoners uwer landstreek »sedert honderd jaren en meer, niet hebben mogen genieten; »erkent, zeg ik, de gunstige werking der goddelijke Voorzienig»heid, die de harten der Overheden van deze landstreek be»wogen heeft, om uwe smeekingen aan te nemen en die in »te willigen; erkent aldus de genegenheid en liefde, die dezen, »als ware Landvaders, u bewijzen, door u vrije godsdienst»oefening te vergunnen; maar erkent tegelijk, welk eene ware »erkentenis en standvastige dankbaarheid gij hun, naast God, »voor deze weldaad verschuldigd zijt. Erkent dan ook de ver»plichting, die op u rust, als ware geloovigen, zoo ten op»zichte van God, die u deze onwaardeerbare gunst en genade »bewijst, dat Hij deze twee waardige mannen tot u zendt, »om u als zijne verstrooide en afgedwaalde schapen wederom »bijeen te vergaderen, zijne heilbronnen voor u te openen, u »daarmede te verkwikken, te genezen, te heiligen, als ten op»zichte van deze twee waardige mannen, die ter liefde van »God, en voor uw zielenheil, op zich genomen hebben, u, door »hunne medewerking, deel te doen nemen aan die goedheid en »genade, welke God zich gewaardigt u aan te bieden; erkent, »zeg ik, de verplichting, die gij ten opzichte van God nu bij-

»zonder hebt, hierin bestaande, dat gij allen, oud en jong, »rijk en arm, rechtvaardigen en zondaren, God over deze goe- »dertierenheid looft en prijst; maar ook u wilvaardig toont, van den eenen kant om zijne wetten en bevelen stipt te on- »derhouden, en van de andere zijde, om met allen ijver te na- »deren tot de heilbronnen zijner genade, ik zeg, tot de Heilige »Sacramenten, wier gebruik te verzuimen of na te laten, nu »voor u onverschoonbaar en dus misdadig zonde zijn; immers »nooit kan men God meer behagen, dan met naarstig deel te »nemen aan de gunsten, die Hij ons aanbiedt, en nooit kan »men zijnen wil, dien Hij ons bekend maakt, meer tegenwerken, »dan met dien te versmaden of niet te achten; erkent en ver- »vult dan deze verplichting ten opzichte van God, en gij zult »kennen en vervullen al wat gij aan deze twee Eerwaarde »Heeren, als aan uwe wettige Herders, volgens Gods bevel »verschuldigd zijt, te weten, eerbiedigheid, gehoorzaamheid en »bijstand. Zij zijn het namelijk, die van wege Jezus Christus, »als gevolmachtigden zijner Kerk tot u gezonden worden met »bevel, *om u het Evangelie te verkondigen en te leeren on- »derhouden al datgene, wat Hij aan zijne geloovigen geboden »heeft*, Matth. XVIII. 20; die dus de plaats bekleeden van hen, »tot welke Jezus Christus gezegd heeft: *Die u hoort, hoort »mij, en die u versmaadt, versmaadt mij*, Luc. X. 16. Zij zijn »het, *aan dewelken gij*, volgens de vermaning van den H. Pau- »lus, Hebr. XIII. 17, *gehoorzaam en onderdanig moet wezen, »als zijnde diegenen, die voor u bezorgd zijn, en werken, en »eens rekenschap zullen moeten geven wegens het bestier uwer »zielen;* welke gehoorzaamheid en onderdanigheid bestaat: in »hunne leering, vermaning en onderrichting gretiglijk te volgen; »in te doen en te oefenen hetgeen zij u van Godswege als »wetten en heilzame deugdoefeningen voorstellen; in te laten en »te vermijden al datgene, wat zij u uit de wet Gods, als zon- »dig en verderfelijk voorhouden; deze uwe gehoorzaamheid en »onderwerping is noodzakelijk zelfs, opdat zij met vreugde hun- »nen rbeid, dien zij ter liefde van uw eeuwig heil onderno- »men hebben, mogen verrichten en geene reden hebben, over »uwe weerbarstigheid en ongewilligheid, tot God te klagen en »te verzuchten; want, zooals Paulus u waarschuwt, wanneer

»gij hun reden gaaft, over uw onchristelijk gedrag te klagen »en te zuchten, dat zoude u nadeelig zijn; immers zoodoende, »zoudt gij uw oordeel zeer verzwaren, en voor God veel straf-»schuldiger zijn, dan indien zij niet tot u gekomen waren.

»Zij zijn het, die, naar de vermaning van Paulus I. Tim. »V. 17. wegens de bestiering, die zij ten uwen opzichte waar-»nemen, en dus arbeiden in het prediken, leeren en bedienen »der Heilige Sacramenten, *dubbele eer waardig zijn*, voor wie »gij een meer dan menschelijk ontzag moet hebben, aan wie »gij den hoogsten eerbied en achting moet bewijzen, en wie »gij tevens naar het tijdelijke niet moogt onverzorgd laten; want »de Schriftuur zegt, ook ten aanzien der geestelijke arbeiders, »zoowel bij *Mattheus*, waar de Zaligmaker zelf spreekt, als in »den brief van Paulus aan Timotheus V. 18: *Een arbeider is »zijn loon waardig.* Ondersteunt dan uwe broeders in den zwa-»ren arbeid en last, dien zij voor en om uw zielenheil zoo wil-»vaardig ondernemen en uitvoeren; ondersteunt hen, zeg ik, »door hun een waren eerbied, eene vaardige gehoorzaamheid, »en een milddadigen onderstand te bieden; *degene, die onder-»wezen wordt in het woord en de zalige leering, deele mede »van alle goederen aan dengene, die hem onderwijst*, zegt Paulus. Gal. VI. 6.

»Welaan dan, Geloovige Christenen, hoort deze mijne ver-»maning, neemt ze aan, en volgt ze; de liefde voor uw »eeuwig welzijn, die mij zoo veel moeite, arbeid en kosten met »vermaak heeft doen ondernemen en aanwenden, heeft dit mijn »sermoon reeds opgesteld, en ik zend u dit, in de verwachting »en in de hoop, dat het zulk uitwerksel zal hebben, als tegelijk »dienen moge tot bevordering van uw tijdelijk en eeuwig geluk, »tot opbouw en voortplanting van onzen godsdienst, tot hervor-»ming der zeden, tot uitroeiing van losbandigheid en ondeugd, »tot stipte onderhouding der goddelijke en kerkelijke wetten, »die u gebieden aan God te geven, wat God toekomt, en aan »de wereldlijke overheid, wat het hare is: *schatting, aan wien »gij schatting, tol, aan wien gij tol, vrees, aan wien gij »vreeze, en eer, aan wien gij eere schuldig zijt*, zooals Paulus »spreekt Rom. XII. 7.

»Zoodoende zult gij het Opperwezen behagen, bij uwe

»Overheden in achting zijn, groote vreugde en vergenoegdheid »geven aan uwe geloofs- en landgenooten, en mij verplichten, »om bij aanhoudendheid te toonen, hetgeen ik u zeg in waar»heid te zijn,

»Uw genegenste vriend en dienaar,

»A. C. Meijlinck.

»Aartspriester."

De Missionarissen namen hun intrek ten huize van den eersten kerkmeester *François Nicolet*, waar zij door het kerkbestuur werden verwelkomd. In de woning van genoemden heer, een man, gehuwd met eene katholieke vrouw en die katholieke kinderen had, moesten de priesters een vijftal maanden verblijven. In eene bovenkamer des huizes, hielden zij gedurende al dien tijd de godsdienstoefeningen, en droegen er de H. Offerande op. Eenige kerkmeubelen en sieraden alsmede de noodige altaarbehoeften hadden zij, als geschenk van den Aartspriester, medegebracht; of zij ook geldelijke bijdragen, tot stichting der kerk, medebrachten, staat niet vermeld. De eerste geldelijke ondersteuning uit Nederland, waarvan gewag wordt gemaakt, is door den opvolger van *A. C. Meylink* [1]), den Amplissimus *F. Ten Hulscher*, met zijn eersten brief aan den kerkeraad opgezonden, en was bestemd tot aflossing der kerkschuld. Wijl nu de Aartspriester toenmaals betuigde, dat hij die som van zeven honderd en zestig gulden, in de moeielijke tijden, die het vaderland beleefde, maar met veel moeite had kunnen bijeenverzamelen, zoo gelooven wij, dat de kerkmeesteren wel eenigzins zullen te leur gesteld zijn, in hunne hoop, »dat de goede lieden in den vader»lande hunne milde hand zouden openen om de Surinaamsche »katholieken in hun werk te hulp te komen," en dat de aangekomen priesters ten minste niet met *vele* »penningen voor den bouw eener nieuwe kerk voorzien waren." [2])

Men sloeg dan zelf de handen aan het werk.

Uit een brief van het kerkbestuur van den 3 Maart 1787 aan den Aartspriester A. C. Meylink, zien wij èn wat er gedaan

1) Overleden te Amsterdam in de maand September 1787.

2) Brief van het kerkbestuur dd. 27 Augustus 1786.

was, èn de geldelijke behoefte, waarin de ontluikende Missie verkeerde. De brief luidde:

»Ons laatste schrijven aan UwHoogeerwaarde op den 27 Augustus 1786, zal, zoo vertrouwen wij, UwHoogeerw. wel ontvangen hebben, ofschoon wij tot onze groote verwondering en tot ons leedwezen, tot heden het geluk hebben moeten missen met een antwoord vereerd te worden. Intusschen zijn te rechter tijd de Eerw. Heeren Priesters *A. van Doornik* en *A. Kerstens* bij ons aangekomen, en beiden genieten tot nu toe eene volmaakte gezondheid........ Wat de stichting van onze kerk betreft, hiermede waren wij, bij de aankomst der priesters, sedert ons laatste schrijven, nog niets gevorderd. Maar zoodra de Eerwaarde Heeren waren aangeland, zagen wij de verwijderde Christenen allengs toenaderen, en wij belegden eene vergadering van het kerkbestuur, waarin wij, onder anderen, het plan beraamden, om *obligatiën* uit te geven. Dit werd dadelijk ten uitvoer gelegd, zoodat wij tot op heden daarvan reeds voor ongeveer zes duizend gulden, meerendeels onder de Roomsch Katholieke ingezetenen, geplaatst hebben. Die obligatiën loopen, zonder interest en lasten, tot zoolang de kerk bij machte zal zijn die af te lossen.

Vervolgens hebben wij een huis, dat zeer geschikt voorkwam, voor de som van tien duizend gulden Ned. Cour. aangekocht, waarvan bij het transport vijf duizend, en voorts jaarlijks duizend gulden, zonder interest, moeten gestort worden. Dan, om dit huis tot uitoefening van den godsdienst geschikt te maken, alsmede voor het jaarlijksch onderhoud van pastoor en kapelaan en voor de verzorging van onze Roomsch-Katholieke armen, zal nog wel omtrent vijf duizend gulden [1]) benoodigd zijn. Nauwelijks waren de Heeren Geestelijken aangekomen, of wij ontvingen een Bevelbrief van het Hof van Politie, waarbij ons gelast werd onze armen uit eigen middelen te onderhouden.

---

1) Deze raming van f 5000 was daarenboven veel te laag. Bij het jaar 1793, zullen wij zien, dat ze de Armenverzorging afzonderlijk beraamden. Overigens moest men welspaarzaam, en jegens kerk en priesters zeer karig zijn, om daarvoor in *Suriname* slechts vijf duizend gulden te ramen.

En dus, hoe voorspoedig alles nu ook met de stichting der kerk moge gaan, kunnen wij toch geen gerusten blik in de toekomst werpen, naardien wij geen vooruitzicht hebben, dat wij het uit eigen kas alleen kunnen staande houden en dat de geheele stichting, zonder geldelijke ondersteuning uit het vaderland, niet weder tenietga. Om die reden verzoeken wij UwHoog-Eerwaarde allerminzaamst, door middel van eene collecte of anderszins, de liefdadigheid der gegoede lieden van het vaderland in te roepen, opdat zij ons met milde giften, in het werk der stichting en instandhouding van de kerk ondersteunen. Onder betuiging van altijddurende dankbaarheid, wachten wij, in gelatenheid en vertrouwen, UwHEw's aangename tijding af enz."

(w. g.) F. Nicolet, J. Pommer, J. Schasné, A. Blom, J. B. Kramer, B. Schlosser, M. J. Claessens, J. Pineau.

Het huis, door het kerkbestuur aangekocht, [1]) was vrij ruim en werd beneden tot pastorie en boven tot kerk ingericht. [2]) Op den eersten April kon deze nieuwe kerk worden betrokken. Alles wat wij daarover kunnen mededeelen, is genomen uit de »Historische Proeve," 2[de] deel, blz. 18 en 19, en uit de »Geschiedenis" van *J. Wolbers*, bl. 409.

Op den 1 April 1787 werd de eerste plechtige Mis met inwijdingsrede in de nieuwe kerk gehouden. De Gouverneur *Wichers* en de leden der beide Hoven waren tot het bijwonen der plechtigheid uitgenoodigd, en woonden die ook bij. De toevloed van nieuwsgierigen was zeer groot. De meeste inwoners, zoo Protestanten en Joden als Katholieken, hadden tot voltooiing van het gebouw bijgedragen, hetzij door op de inzendingslijsten in te teekenen of obligatiën te nemen, hetzij door eene zekere som

---

1) Van den luitenant-kolonel en kommandant der troepen *Juriaan François de Frederici*, die, in 1790 waarnemend, en in 1792 effectief Gouverneur-Generaal van *Suriname* werd.

2) *J. Wolbers* en anderen beweren, dat de kerk beneden was; maar het archief van het Apostolisch Vicariaat van Suriname weerspreekt dit. Voor de lezers in Suriname teekenen wij aan, dat deze eerste katholieke kerk in de Wagewegstraat gelegen was op het erf, dat thans toebehoort aan *S. van Lierop*, die er onlangs een paar nette burgerwoningen deed bouwen.

Het huis van den Heer *François Nicolet*, waar de Missionarissen gedurende vijf maanden verbleven en godsdienstoefeningen hielden, stond in de nabijheid van deze kerk.

gelds bij gelegenheid der algemeene collecten te storten. Allen verlangden de inwijding daarvan bij te wonen. Velen, die in Suriname geboren waren en nooit Europa hadden bezocht, stonden verbaasd bij de indrukwekkende plechtigheden der Katholieke Kerk, welke zoo weinig met de ceremoniën der protestanten overeenkomen. De Joden meenden in deze godsdienstviering eenige overeenkomst te vinden met die, welke eertijds in hunnen tempel te Jerusalem plaats vond. In één woord, het was het bruiloftsfeest der Katholieke Kerk in Suriname, en gebrek aan toejuiching was er niet. Ook »veel eere," zegt *J. Wolbers*, »en begroetingen en heilwenschen werden den Autoriteiten toegebracht."

Op den 16 Augustus nam het Hof eene gunstige beschikking ten opzichte van de katholieke kerk, door haar van de belasting der huurwaarde vrij te stellen, voor zoolang het gebouw als kerk in gebruik zou blijven.

Omtrent het punt der Armenverzorging toonde het Gouvernement zich ook langen tijd inschikkelijk, daar het den finantiëelen toestand der parochie in aanmerking nam, en op verbetering der kerkekas bleef hopen.

De stichting der kerk was een werk van opofferende liefde, waarbij eendrachtige samenwerking een groote macht kon uitoefenen. Wel vestigde dus de God der liefde zijn oog op Suriname's katholieken; maar ook de satan ontbrak niet om verdeeldheid te zaaien, en de edele pogingen van sommigen door de tegenwerking en onverschilligheid, of door het slechte voorbeeld en misverstand van anderen, te verijdelen. In en door het zoogenaamde kerkbestuur poogde hij het kwaad te stichten, en slaagde hierin maar al te wel. In plaats van zich te vormen tot eene commissie, om alles, wat tot de uitoefening van den godsdienst en tot de ontvangst der priesters allereerst noodig was, te regelen, volgens de bedoelingen van den Aartspriester, hadden zich eenige voorname ingezetenen, van den beginne der onderhandelingen af, tot een kerkeraad geconstitueerd, die geheel op protestantsche leest geschoeid was. Hij bestond uit *ouderlingen* en *diakenen*. Later in 1788, toen door het Gouvernement vergund was, jaarlijks ook op de plantages, ten behoeve der kerk, eene collecte te houden, werden die *diakenen* in *stads-* en in *districtsdiakenen* onderscheiden. Allen voerden zij den titel van

»*Eerwaarde.*" Zij bepaalden zich niet bij het toezicht houden op tijdelijke aangelegenheden van kerk en pastorie, ook het huishoudelijk leven der priesters, zelfs de kerkverordeningen, rekenden zij tot hunne competentie. Geestelijke zaken, die hen volstrekt niet aangingen, wilden zij beoordeelen, en, als kerkvaderen, matigden zij zich een gezag aan, dat alleen aan het hoofd der Missie toekwam.

De priesters moesten zwijgen. De noodlottige afhankelijkheid, waarin die eerste Missionarissen verkeerden, maakte het zelfs tot een gebiedende noodzakelijkheid te zwichten, zoolang zij dit zonder gemoedsbezwaar doen konden. Die toestand was allertreurigst, vooral in zijne gevolgen. Dikwijls toch werd spreken gebiedende plicht voor den priester, wijl ook in den kerkeraad leden werden gevonden, die de meest ernstige terechtwijzingen van den priester behoefden. Ofschoon enkelen hunner een leven leidden, dat niemand en vooral geen kerkmeester past, is het evenwel niet noodig een blaam te werpen op het geheele collegie. De toon en handelwijze der kerkmeesters kunnen toegeschreven worden aan overdreven en dwazen ijver van kortzichtige lieden, die zich uit ijdelheid gewichtig trachten te maken, en vóór alles bezorgd zijn te voorkomen, dat men hen beschuldige van de belangen der kerk te verwaarloozen. Zoowel hunne brieven aan den Aartspriester, als hunne houding te Paramaribo, geven dit duidelijk genoeg te kennen.

Nauwelijks vier maanden na de aankomst der Missionarissen meende de »Eerwaarde Kerkeraad" van zijn hoog oppergezag blijk te moeten geven. De Geestelijken waren nog bij den Heer Nicolet gehuisvest. Terwijl eenieder bezig was en zich beijverde het aangekochte huis zoo spoedig mogelijk te verbouwen en tot kerk in te richten, behaagde het aan die Eerwaarde Kerkmeesters, den Heer *van Doornik* verlof te geven, om de aangelegenheden der kerk met hen te behandelen, maar den Eerwaarden Heer *Kerstens* daarvan uit te sluiten. Deze werd verzocht, »zich »voortaan niet meer met het huishoudelijke en den bouw der »kerk te bemoeien, maar eenvoudig vroom en prijslijk te leven, »de kerkdiensten te verrichten, voor de kerkmeesteren te bid»den, enz."

Ofschoon ook hier niet zoozeer aan boos opzet te denken

valt (immers, als ware het gebeurde hunnerzijds eene heldendaad geweest, gaven zij van alles nauwkeurig verslag aan den Aartspriester), kon deze handelwijze van het kerkbestuur niet dan allergrievendst wezen voor de priesters, en moest zij eene noodlottige verdeeldheid in den boezem der gemeente verwekken. Die staat van ondergeschiktheid, waarin de Eerwaarde Heer *Kerstens* door het Kerkbestuur geplaatst was, deed hem bij de eenen, in het zoo noodzakelijk gezag en in achting, dalen, terwijl hij bij anderen wrevel wekte tegen het kerkbestuur zelf, en allicht ook tegen den Eerwaarden Heer *van Doornik*, dien men gemakkelijk als ééne lijn trekkend met den kerkeraad kon voorstellen. Door de list der hel werd alzoo de invloed van beide Geestelijken op het volk, reeds in den aanvang, gevoelig geknakt.

De Eerwaarde Heer *Kerstens* kon wel een tijdlang geduldig toezien, wat hij trouwens gedaan heeft; maar op den duur er in berusten mocht hij niet.

Op den 7 Maart ging het kerkbestuur de bovengemelde dwaze, trotsche en noodlottige daad met eene andere, even afkeurenswaardig, bekronen. Nadat de priesters vier maanden in het huis van den Heer *Nicolet* verbleven hadden, werd het eindelijk tijd, dat het kerkbestuur zich de belofte herinnerde, om voor het onderhoud hunner Geestelijken zorg te dragen. Men kende dan aan den Eerw. Heer *van Doornik* een tractement toe van *f* 3000, waarvoor hij tevens een kapelaan moest onderhouden; maar den Eerw. Heer *Kerstens* beloofde men een salaris van twee gulden en tien stuivers daags, terwijl het kostgeld, bij den Heer *Nicolet*, voor beiden in mindering werd gerekend. Duidelijk bewijs, dat zij den Eerw. Heer *Kerstens* tot vertrekken wilden noodzaken. Trouwens zij hadden reeds den Aartspriester zijne vervanging door een ander verzocht, en wel op grond, dat hij te weinig preektalent, maar te veel volmacht, alsmede te veel theologische kennis bezat. Daarop althans kwam het neder.

Niemand zeker zal beslissen, wie van deze priesters, die beiden, met den geest Gods bezield, slechts het heil der zielen beoogden, in onaangenamer en hachelijker toestand verkeerde: hij, die door den kerkeraad tot heengaan gedwongen werd, of wel hij, die door denzelfden kerkeraad, onder den schijn van

vóórtrekking en begunstiging, van zijn eenigen geestelijken raadsman en biechtvader ging beroofd worden.

Daar kwam, wel is waar, eenige verbetering, toen zij, den 1 April 1787, de pastorie konden betrekken, en gezamenlijk eene op zich zelf staande huishouding voeren; ook bleef de Eerwaarde Heer *Kerstens* het nog vijf maanden uithouden; doch eindelijk, zeker wijl zijn invloed veel geleden had, besloot hij den »Eerwaarden kerkerade" eene laatste voldoening te schenken, en vertrok den 9 Juli 1787 naar het vaderland. [1])

Vier maanden na het vertrek van den Eerwaarden Heer *A. Kerstens*, en bijna elf maanden na zijne aankomst in de kolonie, stierf de Eerwaarde Heer *Albertus van Doornik*, plotseling, of althans na eene kortstondige ziekte van twee dagen, zonder priester en zonder de gewone troostmiddelen der kerk, daar de priester, die tot vervanging van den Eerw. Heer Kerstens verwacht werd, nog niet was aangekomen. Deze vroegtijdige dood viel voor op den 9 November 1787. Daags daarna werd de Pastoor op het protestantsch kerkhof »de nieuwe Oranjetuin", toenmaals de algemeene begraafplaats der blanken, begraven. Door den Heer *Nicolet* werden de kosten der begrafenis, waarin ieder kerkmeester zijn aandeel zou dragen, voorgeschoten. Een behoorlijke inventaris der kerkgoederen werd opgemaakt, en zekere *J. B. Neef*, als pastoriebewaarder en bestuurder der

---

1) Of de Weleerw. Heer *Kerstens*, na zijne terugkomst uit Suriname, nog eenige kerkelijke bediening uitgeoefend heeft, hebben wij niet met volstrekte zekerheid kunnen achterhalen. Uit de vele nasporingen, ook door den Hoogeerw. Heer *van den Corput*, toen nog Secretaris van 't Bisdom van Breda, ingesteld, kunnen we met genoegzame zekerheid opmaken, dat hij althans in Nederland, niet meer in functie geweest is. Hij schijnt in Belgie gewoond te hebben; in het jaar 1820 kocht hij een huis te *Turnhout*, dat hij tot aan zijn dood bleef bewonen, en alstoen aan de Parochiekerk vermaakte. Hij stierf, als ambteloos priester, in den gezegenden ouderdom van 73 jaren. In het doodenregister van Turnhout vindt men opgeteekend: »In het jaar des Heeren 1830, den 25 Mei, omstreeks negen uren des avonds, overleed de Eerwaarde en Zeergeleerde Heer *Adrianus Kerstens*, geboren te Breda den 19 Augustus 1757, Priester en Baccalaureus in de H. Godgeleerdheid, zoon van *Cornelius Kerstens* en *Cornelia Waymakers*, en eerste Apostolische Missionaris van Suriname, in Amerika."

(w. g.) *J. H. Moons.*

We danken dit Extract en andere inlichtingen aan den ZeerEerw. Heer *J. B. van de Velde*, Deken van *Turnhout*.

huishoudelijke zaken, aangesteld. Intusschen besloten de kerkmeesters gedurende de afwezigheid eens priesters, alle zondagen, godsdienstige bijeenkomsten in de kerk te blijven houden.

Aan hunne trotsche en ongepaste houding, aan hunne onvoorzichtige openbaringen, waren èn het vertrek van den eenen, èn misschien ook de al te vroege en zoo weinig benijdenswaardige dood van den anderen godsgezant, te wijten; tweedracht hadden zij gezaaid tusschen de gemeenteleden; en, tengevolge daarvan, begonnen velen nalatig te worden de toegezegde bijdrage voor kerk en armen te betalen; ook moest de mare dier oneenigheden de harten der weldadige lieden in Nederland verengen; de toelagen uit het vaderland, tot instandhouding der Surinaamsche gemeente zoo noodzakelijk, vloeiden slechts karig; de list des duivels was, helaas, maar al te wel gelukt!

Aan diezelfde oorzaak hebben we reeds, voor een goed deel ten minste, de weinige resultaten toegeschreven, door de beide eerste Missionarissen verkregen. Uit de doop-, trouw- en sterfregisters van Suriname maken we het magere verslag op van hunne apostolische werkzaamheden.

Het getal doopsels door hen (17 October 1786—1788) toegediend is zeven, namelijk twee van wettige en vijf van onwettige kinderen. Voor de eerste maal werd het doopsel aan twee onwettige kinderen toegediend op den 9 Februari 1787, dus bijna vier maanden na hunne aankomst, terwijl pastoor *van Doornik* op den 13 October 1787 voor de laatste maal een kind doopte. Het is moeilijk te gelooven, dat er in geheel den tijd hunner bediening geen slaven of ten minste slaven-kinderen, die eigendom waren, van eenige voorname en plichtbetrachtende katholieken, in stervensnood zouden gedoopt zijn; echter is daarvan niets bekend. [1]) Een enkel huwelijk werd, den 16 September

---

1) Het verbod der Regeering om slaven te doopen, kon door middel van vrijgeving ontdoken worden. Daar de vrijgeving, zoo vaak de dood met zekerheid voorzien werd, zonder bezwaar der eigenaren kon geschieden, moesten de katholieken daardoor ten sterkste worden aangespoord. Misschien zijn zulke doopsels ook meermalen door leeken en, tot ontduiking der formaliteiten der wettelijke vrijgeving, geheel in het geheim toegediend.

1787, kerkelijk ingezegend. In het dooden-register staan aangegeven: in 1786, twee overledenen, namelijk één ingezetene en één militair; in 1787 slechts één burger; zij zijn waarschijnlijk zonder Sacramenten gestorven, dewijl er geene melding van gemaakt wordt. Omtrent het aantal biechten en communiën en, in het algemeen, omtrent alle andere werkzaamheden ontbreken de berichten.

Aan het verzoek om een plaatsvervanger van den Eerwaarden Heer *Adrianus Kerstens*, had de Aartspriester *A. C. Meylink* gevolg gegeven. Zijne keuze was gevallen op den Eerwaarden Heer *Petrus van Noort*, geboortig van *'s Gravenhage*, een zeer deugdzaam seculier priester, voor wien hij de noodige zending en faculteiten van den Nuntius te *Brussel* ontvangen had. Hij was zoo dierbaar aan den Aartspriester, dat hij hem, korten tijd voor zijnen dood, de schriftelijke toezegging overhandigde, van, bijaldien zijn collega vertrok of overleed, als Pastoor of Missionarius primarius te zullen erkend worden. In de eerste dagen van Januari 1788 landde hij te Paramaribo aan, maar vond, geheel teleurgesteld, zijn collega reeds overleden. De kapitein *A. Wildeboer*, een braaf katholiek, die hem had overgevoerd, geleidde hem naar het huis van een der kerkmeesters, *B. Schlosser*. Ofschoon deze ziek te bed lag, en uit dien hoofde de ontvangst niet schitterend kon wezen, snelden toch spoedig de andere kerkmeesters toe, om den nieuwen pastoor welkom te heeten. Eén echter, die anders steeds op den voorgrond stond, *François Nicolet* bleef ontbreken. Na eene pooze toevens werd de Pastoor, door de Heeren *J. Pommer* en *J. Pineau*, naar de pastorie begeleid, wier sleutels toen bij *F. Nicolet* berustten. Deze laatste was gebelgd, omdat de Pastoor hem voorbijging, en gaf de sleutels niet af vooraleer de Heer *J. Pommer* hem tweemaal een bode gezonden had. Waarlijk geen vriendelijke ontvangst! Uithoofde van de bestaande oneenigheden tusschen de gemeenteleden te Paramaribo, had de Aartspriester aan den Eerw. Heer *van Noort* bevolen, zich niet bij den Heer *Nicolet* aan te melden, maar eenvoudig naar de pastorie te gaan.

In de pastorie aangekomen, vond hij daar twee zwarte schepselen, moeder en dochter, die het eigendom der kerk

waren, en bestemd voor zijne huishouding. Zij boezemden den pas aangekomen pastoor afschrik in, en werden reeds den 1 Februari door het kerkbestuur verkocht, dat nu de huishouding van den pastoor door huur-slaven, namelijk eene kookster en een negerjongen deed waarnemen. Zeker Europeaan, *Joseph Lem*, een gewezen militair, was koster en bediende van den pastoor.

Bij de heerschende tweespalt kwam het goedaardig en meegaand karakter van dezen Missionaris uitmuntend te stade. Bij herhaling slaagde hij er in de verwikkelingen bij te leggen, die in het kerkbestuur, en zelfs in de kerk, voorvielen, en zoo ruchtbaar waren, dat de Gouverneur *Wichers*, en later ook *de Frederici*, er op wezen als op voorboden van mislukte pogingen. De grond dier oneenigheden en stoornissen der liefde schijnt gezocht te moeten worden in de prikkelbaarheid en lichtgeraaktheid vooral van sommige vrouwelijke familieleden der kerkmeesters, die het moeilijk met elkaar konden vinden. Wij maken er alleen melding van om het standpunt der Missionarissen te doen uitkomen. In den eersten brief, welken de Eerw. Heer *van Noort*, den 8 Januari 1788, en dus weinige dagen na zijne aankomst, tot den Aartspriester richtte, en waarin hij den Amplissimus *H. F. Ten Hulscher*, een hem, in deze omstandigheden, zoo noodigen medehelper verzoekt, wijst hij op die oneenigheden en geeft het standpunt aan, waarop hij zich met wijze voorzichtigheid geplaatst heeft. »Ten andere," zegt hij, »is mijn vriendelijk verzoek om een collega, eensdeels om elkander door goeden raad bij te staan en mijn geweten te ontlasten, ten andere om mij in mijn werk te ondersteunen. Doch gelieve UwHEw. iemand te zenden die, gelijk ik, hier vreemd is; want anders zouden de onlusten tusschen de leden der gemeente misschien weder plaats grijpen,.... ik neem bij allen eene stipte onzijdigheid in acht, en ik hoop daarin met Gods hulp tot het einde te volharden."

In Mei van hetzelfde jaar berichtte de Aartspriester dat een Missionaris zou komen, en den 20 Juli, dat hij reeds reisvaardig was. Deze Missionaris was de Zeereerwaarde Heer *Bernardus Meddens*, in 1759, te *Groningen* geboren. Hij was seculier priester en had de H. Bediening reeds in het vaderland uitgeoefend sedert 1782. Maar gaarne verliet hij, in die onrustige

tijden, zijne standplaats, om elders aan het zielenheil te arbeiden. De Amplissimus roemde hem als een deugdzaam en bekwaam geestelijke, onder alle opzichten geschikt om de katholieke kudde van Suriname te besturen en te bewaken. Hij was gezonden als opvolger van Pastoor *van Doornik*, en had den 24 Mei zijne aanstelling als Missionaris primarius met de gewone en buitengewone volmachten van Zijne Excellentie den Nuntius *Antonius Felix Zondadari* ontvangen. Zie Bijlage V.

Den 9 October in den mond der Suriname aangekomen, snelde hem pastoor *van Noort*, door twee kerkmeesters vergezeld, te gemoet, en heette hem, aan boord van het koopvaardijschip, hartelijk welkom.

Beide deze priesters hebben veel voorzichtigheid en nederigheid aan den dag gelegd. De Eerw. Heer *Meddens*, ofschoon het hoofd der Missie en als dusdanig bij het Gouvernement en het kerkbestuur erkend, liet zijn collega, den Eerw. Heer *van Noort*, die de gemoederen zoowel had weten te bedaren, als pastoor voor het volk optreden, terwijl deze alles in de meeste afhankelijkheid en in overleg met den pastoor *Meddens* zoo goed mogelijk regelde. Een andere weg hadde hoogstwaarschijnlijk tot de vroegere onlusten teruggevoerd. In de vergadering van het kerkbestuur, waarin de aanstelling van den nieuwen pastoor werd medegedeeld, nam de Eerw. Heer *van Noort* het woord op, en zeide in ronde woorden, dat het hier eene geestelijke zaak gold, met welke de kerkmeesters niets hadden uit te staan, en dat zij eenvoudig te gehoorzamen hadden aan den Eerw. Heer *Meddens*, zoo als zij hem, toen hij alleen was, gehoorzaamd hadden; verder betuigde hij, dat hij voor hen beiden, als zijnde beiden hunne wettige herders, al dien eerbied verwachtte. welken zij hem voortdurend betoond hadden. Deze toespraak van den beminden Heer *van Noort* werd goed opgenomen. Ook de Aartspriester schreef den 20 Juli 1788 in denzelfden geest aan het kerkbestuur, hij waarschuwde het inzonderheid zich wel te wachten, ooit iets te doen, zoo als vroeger geschied was, wat in het oog van vreemdelingen, den priesters ook maar den schijn van eenige verdeeldheid kon aanwrijven. Na eenige woorden over den Eerw. Heer *Meddens*, vervolgt hij:

»Alleen maar beveel, of liever smeek ik UWeled., in de ingewanden van Jezus Christus, dat gij hem aannemet als uwen geestelijken medevader, hem eerbiedigt, als gehoorzame schapen naar zijne stem luistert, en dat er onder u, gelijk voorheen, geen tweespalt, geen partijdigheid meer zij. Gij zult nu, met de aankomst van dezen Heer voorzien zijn van twee allerbraafste herders. Slaat dan met hen, slaat met elkander de handen in één, tot opbouwing van Christus' geestelijk lichaam, zijne Heilige Kerk, wier lidmaten gij zijt. Laat mij toch niet ter oore komen, hetgeen de leeraar der Volkeren, Paulus, van de verdeelde Korinthiërs hooren moest: »Ik behoor aan Apollo, ik aan Paulus, ik aan Cephas;" denkt, dat zij beiden dienaren zijn, die voor Jezus Christus werken, voor Christus, zeg ik, die niet verdeeld wezen kan. Geenszins twijfelende of gij en de geheele gemeente zult gehoor geven aan deze mijne vermaningen, en medewerken met mijne heilzame inzichten, beveel ik UWeled. en de geheele gemeente in Gods heilige bescherming enz."

De gelijke achting en eerbied, die de Aartspriester, blijkens de door Zijn Hoogeerwaarde gebezigde woorden »medevader" en »medeherder" voor beide Missionarissen beoogde, hebben zij werkelijk mogen genieten. Zij genoten het vertrouwen zoowel als de liefde.

Dit neemt niet weg dat zij veel verdragen moesten. Voor hun onderhoud genoten zij drie duizend gulden. Ofschoon zij geen gebrek leden, stelde deze jaarwedde, welker uitkeering zich somtijds liet wachten, bij de voortdurende ziekelijkheden van den pastoor *Meddens*, hen zekerlijk niet bloot aan buitensporige uitgaven.

Zij moesten er in berusten aan den leiband van Heeren kerkeraden te loopen, en hun van alles tot in de minste bijzonderheden rekenschap geven. Men moet zich noodzakelijk met de verbeelding in hunnen toestand verplaatsen, om hunne nederige en voorzichtige handelwijze te kunnen billijken.

Na het vertrek van den Pastoor *Meddens*, die, uithoofde van voortdurende ziekelijkheid, den 28 Februari 1790 repatrieerde, [1])

---

1) In het vaderland teruggekeerd, werd de Zeer Eerw. Heer *B. Meddens*

heeft zich de Eerwaarde Heer *van Noort* zeer veel vernedering moeten getroosten. Vroeger had hij veel kunnen verdragen; doch nu, op nieuw zonder troost en steun van een medehelper, voelde hij de behoefte, zijn hart aan een, zooals later bleek, niet te betrouwen vriend uit te storten. De zaken werden er slechts ernstiger door, het zenuwgestel van den goeden zwakken pastoor werd hevig geschokt, alles duidde aan, dat zijne loopbaan op aarde langzaam ging eindigen; maar Gods H. Voorzienigheid voegde het zoo, dat hij de hulp zijns opvolgers nog genieten mocht. Hij ontving de H. Sacramenten, met al den troost der priesterlijke bediening, en stierf den 18 December 1790, veertien dagen na aankomst van den Eerwaarden Heer *Jan Baptist Eeltjens.*

Ziehier het verslag der Apostolische werkzaamheden over de jaren 1788, 1789 en 1790, namelijk gedurende de bediening van den Eerwaarden Heer *Petrus van Noort*, die de parochie, ruim anderhalf jaar, zonder medehulp van Pastoor *Meddens*, waarnam.

Slechts één huwelijk werd ingezegend, namelijk door *P. van Noort* op 10 Februari 1788. Het H. Doopsel werd in 1788 toegediend aan tien, waaronder drie wettige, kinderen; in 1789 aan veertien personen, waaronder vier wettige kinderen; in 1790 aan twaalf, kleinen en grooten, onder welke drie wettige kinderen voorkomen. — Het sterfregister geeft het getal dooden op, als volgt: in 1788 stierven elf personen, nl. van de militairen vier, van de burgers drie mannen en drie vrouwen,

---

in het jaar 1790 tot Pastoor van *Groningen* benoemd, nam gedurende lange jaren de aanzienlijke betrekking van Aartspriester van *Groningen* waar, verkreeg in 1821, na een reeds in 1818 ingediend request aan den Koning, de oude zoogenaamde Broederkerk, ter uitoefening van den eeredienst der katholieken, en verving daardoor eindelijk, niet zonder moeite, de vijf bestaande kerkjes. Eerst in 1834 werd 's Konings geschenk aangenomen, toen immers werd de jaarlijksche subsidie tot onderhoud der kerk zooveel vermeerderd, dat de katholieke gemeente oordeelde de kosten te kunnen dekken. Ten jare 1836 werd die kerk ingewijd. Door Mgr. *Ciamberlani* van het Aartspriesterschap ontheven, werd hij, (onder diens opvolger als Vice Superior, Mgr. *Ferrieri*) op zijn verzoek, in 1842, eveneens van de herderlijke bediening ontslagen. Hij stierf te Groningen, als ambteloos priester, den 25 Juli 1845.

allen voorzien met de Sacramenten der stervenden, en één man, die plotseling overleed; — in 1789 staan zeventien sterfgevallen geboekt, te weten: drie militairen, die van alle Sacramenten voorzien werden, en één militair, die alleen het H. Oliesel ontving; zes ingezetenen, die ten volle bediend waren; vijf volwassenen, die kort na het ontvangen van het H. Doopsel stierven; één gedoopt kind, en éene brave getrouwde vrouw, die plotseling overleed; — in 1790 telde men slechts tien dooden, namelijk vier civielen en twee militairen, allen ten volle bediend; één braaf mensch, plotseling, en drie katholieke officieren, zonder Sacramenten overleden. [1])

Het getal der jaarlijksche biechten en paaschcommuniën (en hieronder werden ook gerekend de communiën van sommige stervenden, alsmede van hen, die vóór of ná den paaschtijd kwamen biechten en communiceeren) [2]), dat getal was in 1788 honderd twee-en-twintig en in 1789 honderd achttien. De lijst der communicanten van de twee genoemde jaren bestaat nog in het Archief van het Vicariaat, en is blijkbaar een memoriaal van den Eerwaarden Heer *P. van Noort*. Ofschoon die lijst namen bevat, welke er in al de volgende jaren niet op mochten voorkomen; alhoewel zij door onvolledige aanduiding van personen en onnauwkeurigheden in de opgaven, een juist oordeel onmogelijk maken, toch biedt zij ons eenigen maatstaf om het getal der plichtbetrachtende katholieken uit die dagen te kunnen begrooten. Op de lijst van 1789, die de beste aanduiding van personen schijnt te geven, worden als communicanten aangegeven:

Één majoor, de Baron von Cleyst.

Twee officieren.

Vijf zee-officieren van gezondheid.

---

1) Militairen en officieren werden dikwijls gedetacheerd op posten, die verre van de stad verwijderd lagen. Bij het snel verloop, dat in Suriname de ziekten plegen te hebben, is het hoogst moeilijk personen, die op zulke posten door ziekten overvallen worden, nog tijdig van de Sacramenten te voorzien.

2) Dit bevreemde niemand. Uithoofde van de locale toestanden is zelfs nog in het Provinciaal Concilie van Trinidad ten jare 1867 de tijdruimte, binnen welke men aan de paaschplicht voldoen kan, bepaald van den eersten zondag in de Vasten tot het feest der Allerh. Drievuldigheid.

Eén en veertig gemeene soldaten.
Eén schipper.
Zes stuurlui.
Twee chirurgijns.
Twee administrateurs van plantages.
Negen directeurs van plantages.
Eén apotheker.
Acht-en-twintig burgers (kooplieden enz.)
Twaalf vrijgeboren vrouwen.
Twee vrijgegeven vrouwen.
Eéne slavin.
Eén neger.
Eén koopvaardij's-kapitein.
Drie andere blanken, namelijk één boer en twee zonen van een scheepsgezagvoerder.

Wij voegen hierbij eenige aanmerkingen.

Naar evenredigheid der katholieke militairen, die toenmaals wellicht vier à vijf honderd in getal waren, [1]) zijn negen-en-veertig communicanten niet veel.

Bijna alle katholieken van dien tijd waren blanken, uit Nederland en van elders naar Suriname gekomen, of in Suriname van katholieke ouders geboren.

Daar het niet waarschijnlijk is, dat er te dien tijde, behalve het garnizoen en de koopvaardijvloot, meer dan twee tot drie honderd katholieken in Suriname waren, is het getal vijftig of zestig paaschcommunies, en dus van een vierde of een vijfde der katholieke bevolking, en wel in dien tijd, geenszins te versmaden.

De namen van de meeste zoogenaamde ouderlingen en diakenen des kerkeraads, die in den loop van ruim zes jaren zijn op- en afgetreden, en de notulen der vergaderingen hebben onderteekend, komen op de communicanten-lijsten van 1788 en

1) De oorlog der Engelschen met de Nederlandsche republiek en de onlusten met de Boschnegers, die gedurig het hoofd weder opstaken, waren oorzaak, dat Suriname een sterk garnizoen had. Daar die militairen vele tochten te doen hadden, waren ze dikwijls buiten gelegenheid hunne godsdienstplichten te vervullen.

1789 voor. Twee hunner stierven in Suriname [1]) en drie vertrokken naar Nederland vóór het, voor de kerk van Suriname, zoo noodlottige jaar 1793.

Onder deze ouderlingen en diakenen bevonden zich de voornaamste en aanzienlijkste katholieke ingezetenen. Evenwel niet allen waren zij de ijverigste. Om een denkbeeld te geven van de katholiciteit in Suriname tijdens de kindsheid van haar bestaan, voegen wij hierbij, uit de berichten van die dagen nog eene naamlijst van andere katholieke ingezetenen, welke voor sommige lezers, die zoo in Nederland als in Suriname er hunne eigen namen in terugvinden, eenig belang kan inboezemen, en wellicht nog tot eenigerlei ontdekking op het gebied dezer historie leiden kan.

Als ouderlingen en als diakens of collectanten figureerden achtervolgens of gelijktijdig: *F. Nicolet*, *J. A. Pommer*, *J. Schasné*, *A. Blom*, *Jos. Don. Justus Thijm*, *J. B. Kramer*, *M. J. Claessens*, *J. Pineau*, *B. Schlosser*, *J. F. Roux*, *Jacques Le Gros*, *H. J. Schordeyn*, *F. Kreuterlijn*, *F. A. Isaäc*, *Kapitein Antonie Wildeboer*, *Kapitein Willem Dijker*, *J. G. Walbach*, *E. N. Sallebry*, *P. Tournier*, *J. von Papenheym*, *J. D. A. Kustner*, *M. J. Menetré*, *E. C. Meytt*, *J. H. Leevering*, *J. H. Brandt*, *J. van Lintelen*, *J. B. Bouman*, *Ferdinand Schuurman*, *A. Nierman*, *N. J. Broekhoven*, *E. Transkowski*, *F. W. Treesenberg*, *W. Ordenbach*. Drie der vermelde Heeren waren administrateurs, namelijk *Johan Schasné*, *J. D. J. Thijm en A. Blom*. *J. A. Pommer* was chirurgijn. *F. Nicolet*, *J. B. Kramer*, *E. N. Sallebry*, *M. J. Claessens* en de zeven op hem volgende Heeren waren stadbewoners, en in onderscheidene betrekkingen van

1) *Antonie Blom*, Administrateur van plantage, schrijver van een werk over den »landbouw in Suriname" dat in 1786 en 1787 het licht zag, en lid van het genootschap ter beoefening der natuurlijke historie, dat in den »Hortus Surinamensis" aan den rijweg naar Kwatta vergaderde, stierf gedurende het herderlooze tijdperk in 1808 aan de Saramaccastraat; ook *François Nicolet* schijnt in het herderloos tijdperk overleden te wezen, daar de weduwe *Nicolet*, in later tijd, bij herhaling als doopborg vermeld staat. Deze beide Heeren vooral waren het, die zich naar uit de verwarde berichten is op te maken, meer dan de andere leden van het kerkbestuur door afgekeerdheid tegen elkander en bemoeizucht onderscheiden hadden.

handel of nijverheid werkzaam. *J. G. Walbach*, *P. Tournier* en de veertien op laatstgenoemde volgende Heeren waren plantagedirecteuren. Op de lijst der katholieken van dien tijd komen verder nog voor de directeurs *J. Sitaart*, *N. Chevalier*, *J. Faverey*, *J. Stieler*, *Joh. Ushing* enz. en onder de stadbewoners Hendrik *Verberne*, Apotheker, François *Colsoul*, Mevrouw *Grospoil*, geboren *Des Marès*, en vele anderen met vreemde en schier niet te ontcijferen namen. Behalve den gehuwden kerkmeester *Jos. Thijm*, staan ook *Jan Baptist Thijm* met zijne echtgenoote en *Lambertus Thijm* als katholieken van dien tijd bekend. Gehuwde paren trof men toen, even als tegenwoordig, zeer weinig aan; schier alle directeurs van plantages waren ongehuwd. Onder de katholieke bevolking kunnen, naar het althans schijnt, twaalf getrouwde paren genoemd worden; zeker waren vier van deze gemengde huwelijken. Wel was het, bij deze zedelijke gesteldheid der Surinaamsche maatschappij, moeilijk ook maar alleen uitwendig stichtend te leven. Maar veel, zeer veel kostte het, om voortdurend aan alle eischen van het katholiek geloof als brave christenen te voldoen. En toch waren er die voor zoodanige doorgingen. In katholieken die zich toelegden midden in het bederf, het voorbeeld van een zedelijken levenswandel te vertoonen, voelen wij ons geneigd, den trots en de prikkelbaarheid van gemoed, wat daaruit ook gevolgd zij, zoo toegevend mogelijk te beschouwen.

De opvolger van den Eerw. Heer *van Noort*, was *Jan Baptist Eeltjens*, geboortig van *Breda*, een seculier priester van 40 jarigen leeftijd, die reeds verscheidene jaren in bediening was geweest.

Onder zijn Pastoorschap werd de groote levensvraag van het bestaan der Roomsch Katholieke gemeente in Suriname opgelost.

Onder de voorwaarden, waaronder de uitoefening van den katholieken godsdienst te Paramaribo was toegestaan, behoorde de verplichting, welke de kerk op zich moest nemen, om de katholieke armen op eigen kosten te verplegen.

Het Gouvernement, ofschoon bij herhaling op het nakomen dezer voorwaarde aandringend, bleef tijdens het bestuur van

Gouverneur *Wichers* inschikkelijk en liet zich op vertoog van de armoede der kerk door de schoone beloften van het kerkbestuur paaien. Verleende het Gouvernement uitstel van betaling, het kerkbestuur was nooit in staat die te effectueeren. De armen der gemeente werden in het gereformeerde diaconiehuis verzorgd. Den 26 Juni 1791 werd van wege het Hof van Politie en Crimineele justitie eene lijst ingeleverd van niet minder dan zeven blanke armen, die in de laatste zeven of acht maanden in dat gesticht waren opgenomen. De gecommitteerden van het Hof beteekenden aan den Pastoor, dat, zoo de kerk hare armen niet onderhield, men tot strenger maatregelen zou overgaan. Op eene juiste door het kerkbestuur verstrekte inzage van den slechten staat der kerkelijke geldmiddelen, verleende het Hof den 16 Augustus 1791 wederom een uitstel van twaalf maanden, ten einde men zich tot kwijting der verschuldigde gelden zou kunnen voorbereiden. Daar werd echter bepaald dat, ingeval men alsdan de armenverzorging uit eigen middelen niet aanvaardde, het zevende artikel der voorwaarden, waaronder de uitoefening van den katholieken godsdienst was toegestaan, in toepassing gebracht, en de openbare eeredienst zou verboden worden.

Den 14 December des volgenden jaars werden de Pastoor en twee kerkmeesters bij den Gouverneur-Generaal *F. J. de Frederici* ontboden. Deze maakte hun, ondershands en bij wijze van waarschuwing, de resolutie bekend, welke het Hof, na het verstrijken van het vergunde uitstel, voornemens was te nemen. Om te voorkomen dat hunne kerk op den 1 Januari 1793 zou worden gesloten, konden zij nu nog bij tijds aan hunne verplichting voldoen. Den 28 December echter stond het Hof nogmaals toe, dat het kerkbestuur zijne armen voor den tijd van één jaar in 's lands gasthuis kon laten verplegen, mits op zijne kosten. De tijd werd vergund om hierover te beraadslagen, en zoo werden gestrengere maatregelen nog een tijdlang verdaagd. Maar het kerkbestuur zag zich in de volslagen onmogelijkheid, om de verpleging zijner armen voor vast op zich te nemen. Het deed allerlei voorstellen, om kerkbelastingen te mogen heffen, om diegenen die weigerachtig waren de sommen te betalen, waarvoor zij ingeschreven hadden, te kunnen vervolgen;

om ten minste ontslagen te worden van de verzorging van niet plichtbetrachtende katholieke armen, alsmede van de verpleging der R. K. militairen, die hun leven in den dienst der Geoctrooieerde Sociëteit hadden doorgebracht: het Hof bleef doof voor al deze redeneeringen en antwoordde door een besluit van dezelfde dagteekening als het request der kerkmeesters, dat het volharden bleef bij zijne resolutie van den 28 December, maar dat het aan requestranten vrijstond, zich tot de Heeren Directeuren en Regeerders der kolonie te Amsterdam te vervoegen.

De Pastoor begaf zich met de Heeren *Kreuterlijn* en *J. D. J. Thijm* tot den Gouverneur om Z. Excell. bekend te maken, dat men besloten was de belangen der kerk aan de Regeerders te Amsterdam voor te dragen, maar dat men, in afwachting hunner hooge beslissing, eerbiedig verzocht om van de betaling der verpleegkosten in 's lands gasthuis ontslagen te worden. Mocht Zijne Excellentie hierin niet kunnen toestemmen, dan zouden de katholieken hunne kerk sluiten.

De Gouverneur weigerde dat ontslag van armenverzorging toe te staan; en zoo werd de openbare uitoefening van den katholieken godsdienst in Suriname gestaakt. Geen beambten werden uitgezonden om de kerk gerechtelijk te sluiten. De Pastoor hield eenvoudig op den publieken eeredienst te verrichten, en de geloovigen tot deelneming aan de H. Geheimen in het openbaar toe te laten.

Deze kerksluiting moet hoogstwaarschijnlijk op den 1 Maart 1793 gesteld worden. [1])

Uitzicht, dat de katholieke eeredienst spoedig zou hersteld worden, was er niet. De Pastoor besloot dus te vertrekken; maar wijl den 3 April het bericht was aangekomen, dat Frankrijk aan Engeland en Holland den oorlog verklaard had, moest die reis gewijzigd worden, en heeft Zijn Eerwaarde die hoogstwaarschijnlijk over Amerika genomen. De kerkmeesteren vonden oor-

1) Volgens bescheiden in het Archief van het Apostolisch Vicariaat voorhanden, is het zeker, dat de chronologische tafel van *Chr. Brown*, in den Staatkundigen Almanak van 1796, alsmede *J. Wolbers* en Jhr. *C. A. van Sypesteyn*, in het aangeven van het tijdstip der kerksluiting, gefaald hebben.

baar, om, bij eenige gegoede en welmeenende lieden, eene milde gift voor de reis en de uitrusting van den Pastoor te verzoeken. In een boekje van ontvangsten van de hard des Eerwaarden *Eeltjens*, staan van den 2 tot den 10 April zeven honderd zeven-en-zeventig gulden, als jaarlijksche kerkelijke bijdrage of als geschenk aan de kerk opgeteekend, behalve nog eene gift van f 50, die uitdrukkelijk voor zijne reis door den Heer *F. Kreuterlijn* gegeven was. Het moet daarom bepaald voor eene fabel worden gehouden, het bericht, dat deze priester bij gebrek aan het noodige reisgeld de fortuin in het kaartspel zou beproefd hebben, en daarin zoowel zoude geslaagd zijn, dat hij weldra in staat was de reis te ondernemen!

Het is nochtans duidelijk, dat de finantieele toestand der kerk sedert 1791 erg was achteruitgegaan, en dat de Eerw. Heer *Eeltjens* zich in Suriname niet weinig heeft moeten behelpen.

De vraag van den Pastoor om schriftelijke bescheiden over de kerkschulden te ontvangen, werd door het bestuur stilzwijgend beantwoord. Klaarblijkelijk wilden de kerkmeesters openbaarheid omtrent de geldmiddelen der kerk en den staat der katholieken in Suriname vermijden. Wel gaven zij den Pastoor de volgende bescheiden mede:

»Wij volmachtigen den Hoogeerw. Heer Aartspriester, benevens onzen Eerw. Heer Pastoor *J. B. Eeltjens* om" (natuurlijk in Holland) »alles aan te wenden tot herstelling van onzen godsdienst."

»De jaarlijksche uitgaven voor de kerk worden begroot zonder onderhoud der armen op vijf duizend gulden."

»De inkomsten der twee laatste jaren zijn geweest, in 1791 drie duizend drie honderd en zestig gulden en negentien stuivers, en in 1792 drie duizend en twintig gulden en tien stuivers."

Eindelijk machtigden zij de Heeren *J. Schasné*, *J. Thijm* en *Ferdinand Schuurman* om den Weleerw. Heer *Eeltjens* zijn »kerkelijk ontslag"... te doen toekomen.

Het getal gedoopten door Pastoor *Eeltjens* bedraagt negentien.

Eén huwelijk werd den 8 April 1792 kerkelijk ingezegend.

Het sterfregister bevat over de jaren 1791, 1792 en 1793 twintig sterfgevallen van katholieken in de stad, te weten: in 1791 tien, van welke drie volwassenen een plotselingen dood stierven, vier kleine kinderen waren en de drie overigen, name-

lijk twee burgers en één officier der marine, al de Sacramenten der stervenden ontvingen; in het jaar 1792 stierven acht katholieken, onder welke twee kinderen, vier burgers, met alle Sacramenten voorzien, en twee plotseling overleden waren; in het begin van 1793 hadden twee sterfgevallen plaats.

Van biecht- en communielijsten, onder het pastoorschap van den Eerw. Heer *Eeltjens*, en van andere bescheiden omtrent zijne apostolische werkzaamheden, is niets bewaard gebleven. [1])

Dat de katholieke geest in dien tijd weinig ontwikkeld was, dat het christelijk leven kwijnde, wien zal het verwonderen? Meerdere katholieke Directeurs onttrokken zich aan de bijdrage voor de kerk; anderen, die door niet geringe geldelijke bijdragen voor rechtgeloovig en vroom wilden doorgaan, leidden niettemin een ergerlijk leven. Daar waren er echter ook, en niet weinigen, van wie de berichten niets ergerlijks mededeelen, en die tot de H. Sacramenten toegelaten werden.

Dat de kerk zoo spoedig gesloten werd, was de schuld van de onverschilligen, die niets of veel te weinig wilden bijdragen. Doch wie kan van slechte katholieken veel opofferingen verwachten? De aan de kerk getrouwe leden hebben inderdaad veel gedaan. De aanteekeningen van de Zondagsche collecten wijzen uit, dat de weinige kerkbezoekers veel offerden. »Uit gegevens," zoo schreef de Eerw. Heer *van Noort* aan den Amplissimus den 8 Januari 1788, »uit gegevens blijkt genoegzaam, met hoeveel ijver de katholieken dezer kolonie gearbeid hebben tot stichting van pastorie en kerk, terwijl zij altijd te vergeefs op hulp uit het vaderland wachtten..... De ingezetenen van Suriname hebben reeds dertien duizend gulden betaald."

Te veel rekenend op de schoone beloften, hun zoowel in Holland als in Suriname gedaan, zagen de goedgezinde leden der kerk zich eindelijk bedrogen. Wijl hun aantal daarenboven

1) Nadat wij het bovenstaande hadden geschreven, is ons bij toeval nog eene naamlijst van Communicanten, gedagteekend 12 April 1793, *J. B. Eeltjens,* Pastoor van Suriname, in handen gevallen. De lijst bevat 124 namen, ongeveer voor de helft van officieren, soldaten, matrozen, scheepskapiteins en stuurlieden. De opgaven van den Weleerw. Heer *P. van Noort* in 1788 en 1789 stemmen vrijwel met de lijst van 1793 overeen, en toonen aan, dat de vooruitgang van den godsdienst tot in 1793 niet merkbaar was.

niet groot was, en zij voor het meerendeel slechts tamelijk bemiddeld waren, werden de kerkelasten voor hen te zwaar.

De bezigheden der priesters waren beperkt tot de stad en haren omtrek, daar zij geen gelegenheid hadden, om de katholieken op de plantages te bezoeken. Men had hun daartoe eene tentboot met roeiers moeten *leenen*, want deze uit eigen middelen, of uit de inkomsten der kerk bekostigen, konden zij niet. Aan de plantageslaven het Evangelie te verkondigen was bovendien verboden. In de stad onderwezen zij wel eenige slaven en doopten slaven-kinderen, zoo vaak deze door de ouders en eigenaren ten doop werden aangeboden; maar hun werkkring was belemmerd; hun beste krachten werden, door hunne afhankelijkheid van den kerkeraad en de bekrompen geldmiddelen der kerk, verlamd. Zóó konden zelfs de ijverigste pogingen met geen voldoende resultaten bekroond worden.

God zond zijnen Zoon in de wereld, en Hij was er *tot val en opstanding van velen,.... opdat de gezindheden der harten openbaar zouden worden.* (Luc. II. 35.) Gods Voorzienigheid heeft de stichting dezer kerk als eene genade voor velen gewild, en tot straf van anderen hare vernietiging toegelaten. Wie is de mensch, die Hem vrage, waarom Hij zulks kon toestaan? Hij, door Wiens toelating de geheele wereld met de Fransche revolutie een tijdperk was ingetreden van vernietiging voor alle godsdienstige en maatschappelijke instellingen!

Welke pogingen de Eerwaarde Heer *Eeltjens*, in Nederland teruggekeerd, in het belang der Surinaamsche Missie heeft aangewend, is niet bekend. De tijden waren ongunstig en de kerk bleef vele jaren herderloos.

In het jaar 1795, in de maand Augustus, werd de Eerw. Heer *Eeltjens* (waarschijnlijk was hij in 1793 weder in Holland teruggekomen), benoemd tot eersten Pastoor te *Alphen*, in het bisdom van Haarlem. In deze bediening overleed hij den 14 Augustus 1823, in den ouderdom van bijna 72 jaren.

De pastorie, die hij in Suriname gedwongen verlaten had, werd verhuurd, terwijl de weinige eigendommen der kerk door een kassier, van wege het in stand blijvend kerkbestuur, beheerd werden.

IV^de HOOFDSTUK.

Van de voorloopige staking der openbare godsdienstoefening, in 1793, tot de aankomst der twee voornaamste grondleggers der Surinaamsche Missie, in het jaar 1817.

Van stappen, door de Roomsch-Katholieke inwoners der kolonie bij Heeren Regeerders van Suriname gedaan, is ons niets bekend geworden. Zeker waren de tijden daartoe toen niet gunstig.

In 1795, ruim twee jaren na de sluiting der kerk van Paramaribo, ging de Geoctrooieerde Sociëteit zelve, met den val der Stadhouders, ten gronde. Onder het Comité, dat nu namens de Bataafsche Republiek Suriname kwam besturen, bleven alle vroegere wetten en besluiten van kracht, en het koloniaal bewind in handen van denzelfden Gouverneur en van dezelfde Raden, die de Roomsche kerk hadden doen sluiten. De katholieken waren nu, evenmin als vroeger, in staat, den last der armenverzorging op zich te nemen. Daarenboven stak de kerk diep in schulden. [1]) Ook tijdens het Engelsch Protectoraat bleven wetten en bestuurders dezelfden; het octrooi van 1682, zoowel als *de Frederici* en de Raden van den Hove werden gehandhaafd. Daarenboven was de correspondentie met Nederland, dat bondgenoot van Frankrijk was geworden, toen hoogst moeilijk. De katholieken konden dus weinig ondernemen om priesters te verwerven, en zich alzoo de, bij de capitulatie van den 21 Augustus 1799, door de Engelschen verleende vrijheid van godsdienst, ten nutte te maken. Het bestuur van den Gouverneur *Pierre Berranger*,

---

1) Uit de notulen eener kerkmeestersvergadering van den 6 November 1810, waarin de kassier, de Heer *J. Thijm*, verantwoordiug van zijn beheer gaf, blijkt, dat huis en kerk toen onbelast waren, en er een saldo in kas overbleef.

die de katholieke kerk weder opende, en aan de Roomschen zitting verleende in het Hof, duurde nauwelijks vijf maanden. Die tijd was te kort, om daarin het herstel van den katholieken godsdienst in de kolonie te bewerkstelligen. Suriname, bij den vrede van Amiëns (27 Maart 1802) onder het Staatsbewind der Bataafsche Republiek teruggebracht, werd door de Engelschen genomen, en den 7 Mei 1804 tot wingewest verklaard van Groot-Brittannië en Ierland, zooals het dan ook bleef tot den algemeenen vrede in 1814. In die dagen der Engelsche heerschappij was de briefwisseling met Europa, uit hoofde eener steeds aanwezige vijandelijke vloot in de West-Indische zee, hoogst moeielijk, en handelsrelatiën met Nederland bestonden er volstrekt niet. De koopvaardijers konden alleen onder begeleiding der Britsche vloot naar Engeland stevenen. Daarenboven waren de levensbehoeften in Suriname, hoofdzakelijk tengevolge van het continentaal-stelsel, verbazend duur, zóó zelfs, dat soms premiën op derzelver invoer werden uitgeloofd. Al die redenen maakten eene vestiging van priesters in de kolonie niet alleen bezwaarlijk, maar zelfs de daartoe vereischte onderhandelingen konden slechts moeilijk gevoerd worden.

Het schijnt niet, dat de katholieken zich, vóór het bestuur van den Gouverneur *P. Berranger*, in hunne kerk hebben vereenigd, ook niet na de door de Engelschen verleende godsdienstvrijheid, om even als na den dood van Pastoor *van Doornik*, onder leiding van een kerkmeester, gezamenlijk te bidden. Waarschijnlijk zal *de Frederici*, die onder het Protectoraat Gouverneur bleef, en natuurlijk zooveel mogelijk in alles aan het oude vasthield, hiervan grootendeels de oorzaak geweest zijn.

Slechts bij eene enkele gelegenheid, voor zooveel ons bekend is, werden de kerkpoorten geopend. Het was zes jaren na hare sluiting en korten tijd vóór het Engelsch Protectoraat. Don *Manuel D'Amperan*, scheepskapitein, in dienst van den koning van Spanje, was den 14 Februari 1799, met een korps van 600 dappere Walen, tot verdediging der kolonie tegen de Engelschen, aangeland. Ten dienste der katholieke manschappen was een priester, in hoedanigheid van aalmoezenier aan dezen zeebodem toegevoegd. Deze priester nu wendde zich tot het kerkbestuur, om den H. Dienst in de kerk te kunnen verrichten. Het kerk

bestuur kon of durfde zulks op eigen gezag niet toestaan, maar wendde zich den 29 April tot den Gouverneur *de Frederici*, met verzoek de godsdienstoefeningen te laten houden, niettegenstaande aan de verplichting van armenverzorging uit eigen middelen nog niet voldaan was. Op den rand van het ingezonden smeekschrift antwoordde *de Frederici*, onder dagteekening van den 30 April 1799, het volgende:

»Gelezen het nevengaande request, en gelet op de punten van capitulatie, tusschen de Bataafsche Republiek en het Hoofd van Madrid vastgesteld, veroorlooven Wij aan de supplianten, om door den katholieken Geestelijke, verbonden aan het detachement Waalsche lijfwachten, in hun kerkgebouw dienst te laten doen, en zulks tot ons kennelijk wederopzeggen; zullende de supplianten gehouden zijn van dit ons verlof aan den Heer, eersten Raad-Fiscaal, behoorlijk te doen blijken." Dewijl men bevreesd was, dat de Hollandsche schepen door de Engelschen zouden genomen worden, liet men de Spaansche hulptroepen, op zondag den 5 Mei, weer in zee steken. Eerst in Juli keerden ze terug, zoodat men van de hierboven vermelde vergunning niet spoedig gebruik maakte. De eerste plechtige dienst werd gehouden op Zondag den 28 Juli, of die echter nog door een anderen is opgevolgd, kunnen wij niet uitmaken. Wat men gevreesd had, gebeurde: den 13 Augustus 1799 kwamen twee Engelsche oorlogsfregatten voor den mond der Suriname. Daar de middelen van verdediging niet bestand werden geacht, besloot men eene voordeelige capitulatie aan te gaan, die den 21 Augustus onderteekend werd, en bij welke Suriname onder Engelsch Protectoraat kwam, dat weldra, voor een wijle door het Bataafsch Staatsbewind onderbroken, door eene definitieve Engelsche Regeering werd opgevolgd.

De katholieke Gouverneur *P. Berranger* had den 19 December 1803, in overeenstemming met het Hof van Politie, en naar aanleiding van den herderloozen staat der gereformeerde kerk, eene publicatie uitgevaardigd, waarbij werd voorgeschreven, dat, te beginnen met 1 Januari 1804, op alle Zon- en feestdagen door een lid van den kerkeraad eene predicatie zou gelezen worden, en dat de leden der gemeente bij die gelegenheid gebeden moesten storten en psalmen zingen. Alle leden der kerk

werden tot het bijwonen daarvan dringend uitgenoodigd. Bij deze gezindheid van den Gouverneur, die de Roomsche Kerk geheel vrij verklaard had, mogen wij wel veronderstellen, dat ook de katholieken zich in hun kerkgebouw zullen vereenigd hebben, om eene of andere godsdienstige oefening, onder leiding van een der kerkmeesters, te houden. Ook zullen zij die godsdienstige bijeenkomsten onder het Engelsch bestuur hebben doorgezet; daar het immers zeker is, dat èn protestanten èn episcopalen, die ook herderloos waren, zulks onder dat bestuur gedaan hebben. Men kon die vergaderingen beschouwen als een middel, om de herderlooze schapen tegen afdwaling te behoeden. [1])

---

1) Zoo dachten en schreven wij, voordat wij toevalliger wijze een document aantroffen, dat onder andere papieren van latere datums als verdwaald was geraakt. Het bedoelde stuk is een extract, uit het register der Notulen en Resolutiën, van het Hof van Politie en Crimineele Justitie. De Resolutie is van den 27 Dec. 1809, in antwoord op een request van het katholiek kerkbestuur. dat de vrije uitoefening van den godsdienst vroeg.

Het verzoekschrift aan den Gouverneur, werd door dezen den 27 December ter tafel gebracht, nadat hij reeds op den 2 December verlof gegeven had, om Pater *J. Schinck* te ontbieden. Het Hof stond in zijn antwoord niets anders toe, dan hetgeen reeds in 1793 was toegestaan, dat namelijk de Roomsche armen in 's Lands gasthuis konden verzorgd worden, mits de katholieke gemeente de kosten betaalde, evenals de andere gezindten; alle overige bepalingen van 1785 bleven van kracht. Nochtans het was bekend, dat Pater *J. Schinck* een ordesgeestelijke was, en dat de armenverzorging waarschijnlijk ten laste van het Land zou komen, tenzij meer bijdragen of collecten de kerkekas stijfden. Hierover bestond later ook geene moeielijkheid. Die Resolutie scheen als voor de leus gegeven, en door den zwakken en de oude grootheid van het Hof vleienden Gouverneur uitgelokt, om geene vijanden te maken. Uit het request van het kerkbestuur evenwel en uit de Resolutiën van het Hof zou blijken, dat de katholieke kerk tot geen openbaren eeredienst was geopend geweest, en dat men vroeger, onder den Gouverneur *P. Berranger*, geen verlof had gekregen, om de kerk te openen, of dat althans de katholieken daarvan onkundig zijn gebleven.

Hier zij in het voorbijgaan een ander Gouvernements-stuk, dat onder 't oude papier verborgen lag, aan de vergetelheid onttrokken. Den 5 Juli 1810 schreef de Raad-Fiscaal, *De Reus*, aan den heer *J. Thijm*, kassier des kerkbestuurs, dat hem de twaalf honderd gulden Sur. Cour., voor de huur der katholieke kerk, ten behoeve der godsdienstoefening van de Engelsche Troepen, op Zon- en feestdagen, onder leiding van den Engelschen garnizoensprediker, *Mr Austin*, alsmede de reparatiekosten van het kerkgebouw, volgens goedgunstige beschikking van den Gouverneur *Charles Baron van Bentinck*, van 's Lands wege zouden betaald worden. Dus hebben de episcopaalsche Engelsche troepen, vóór de komst van pastoor *J Schinck*, (hoe lang, weet men niet) in de katholieke kerk hunnen eeredienst uitgeoefend.

Bijna zeventien jaren waren, na het vertrek van den Eerw. Heer *Eeltjens*, verloopen, en nog stond de katholieke kerk van Paramaribo verlangend naar de komst van een Missionaris uit te zien. Daar verneemt eensklaps de leekenraad, dat eindelijk het uur geslagen is, om een beslissenden aanval te wagen op het hart van een Missionaris, die hun als zeer begeerlijk is afgeschilderd. Op protestantsche wijze, en gewis niet zonder raad en medewerking van onkatholieken, doen zij een zoogenaamd »kerkelijk beroep" op den Hoogeerw. Pater *Jacobus Schinck*, Apostolisch Prefect der Missie van Curaçao. Ziehier den inhoud van het schrijven, dat zij, onder dagteekening van den 2 December 1809, den man hunner keuze toezonden:

»Den Eerwaarden, zeer geleerden Medebroeder Jacobus Schinck, Prefect der Missie, geacht en geliefd Evangeliedienaar bij de H. Roomsch-Katholieke Kerk, op het Eiland Curaçao, enz. enz.

»Aangezien de Roomsch-Katholieke gemeente in deze kolonie, sedert het vertrek van den Eerw. Heer *J. B. Eeltjens*, ruim zestien jaren herderloos is geweest, en dientengevolge godsdienst en goede zeden tot aanmerkelijk verval zijn gekomen; vermits het dus hoogst noodzakelijk is, dat de gemeente eindelijk weder voorzien worde van een godvruchtig, getrouw, rechtgeloovig en welbegaafd herder en leeraar, zoo hebben wij, ondergeteekenden, in naam der gemeente en onder goedkeuring van Zijne Excellentie den Heer Gouverneur *Charles Bentinck* enz. enz. zooals aan den voet dezes zal blijken, op heden in onze vergadering besloten, een wettig beroep te doen op voornoemden Hoogeerw. Pater *Jacobus Schinck.*"

»Naardien dan de beroeping met eenparige stemmen op U Hoogeerwaarde, als den besten herder en leeraar dezer gemeente gevallen is, en er bij ons geen twijfel bestaat, of die keuze van den Heer kome, hebben wij U Hoogeerw. tot herder en leeraar onzer kerk willen uitnoodigen en beroepen, opdat U Hoogeerw., onder den zegen des hemels, niet slechts het werk van God onder ons staande houden, het gevallene weder oprichten, en het gebrokene van harte met het in duisternis rondtastende troosten en verlichten moget, maar ook den vooruitgang de uitbreiding en den bloei onzer kerk, door woord en daad,

tot verheffing van Gods heiligen Naam, tot stichting onzer gemeente, tot nut der maatschappij en tot opbouwing van Christus' Kerk in geloof en christelijke deugden, moget bevorderen en duurzaam maken."

»Wij vertrouwen en bidden desnoods, dat U Hoogeerwaarde deze goddelijke en wettige roeping, in des Heeren vreeze, vaardig en zonder bezwaar, tot voormeld heerlijk doeleinde en tot blijdschap van onze herderlooze kudde, op de nevengaande bedongen voorwaarden, zult gelieven aan te nemen."

»Van wege onze gemeente beloven wij U Hoogeerwaarde allen eerbied, behoorlijke onderwerping en oprechte liefde."

»Intusschen wenschen wij U Hoogeerwaarde Gods milden zegen, gezondheid, voorspoed en eene gelukkige reize herwaarts, alwaar onze heele gemeente uwe overkomst reikhalzend en vertrouwend te gemoet ziet."

»Gedaan in onze vergadering, den 2 December 1809."

Aan den voet dezes was geschreven:

»Paramaribo, 2 December 1809."

»Wij, *Charles Bentinck*, Gouverneur, Kommandant en Chef, President over alle colleges over de kolonie Suriname Rivieren en Districten enz. enz. enz. verklaren het vorenstaand kerkelijk beroep, uitgebracht door den Eerw. kerkeraad der Roomsch-Katholieke Gemeente, op den Eerw. Heer *Jacobus Schinck*, Prefect der Missie en Evangeliedienaar bij de Roomsch-Katholieke Kerk, op het eiland Curaçao, gezien, gelezen en onderzocht te hebben, en bekrachtigen hetzelve met onze goedkeuring en toelating in deze kolonie."

De volgende schriftelijke verbintenis was, betrekkelijk de voorwaarden, aan dat beroep toegevoegd:

»Wij ondergeteekenden, leden der H. Roomsch-Katholieke Kerk, in de kolonie Suriname, verklaren hiermede in naam der voornoemde gemeente, tot gewoon herder en leeraar voor dezelfde gemeente beroepen te hebben den Hoogeerwaarden Zeer Geleerden Heer *Jacobus Schinck*, Prefect der Missie, geacht Evangeliedienaar bij de H. Roomsch-Katholieke Kerk op het Eiland Curaçao, onder de navolgende voorwaarden:

»1°. De Eerwaarde Heer Pastoor *J. Schinck* zal een vast jaarlijksch salaris genieten van vijf duizend gulden, behalve de

bijinkomsten, welke wij wel op twee of drie duizend gulden durven schatten. Voornoemd salaris zal beginnen op den dag der inscheping van Zijneerwaarde te Curaçao, op het vaartuig herwaarts bestemd."

»2°. De Eerw. Heer Pastoor *J. Schinck* zal genieten vrije woning in de pastorie en vrije bediening van slaven."

»3°. Aan den Eerw. Heer Pastoor *J. Schinck* is toegestaan een vrije overtocht van Curaçao naar Suriname, terwijl de ondergeteekenden zich verbinden, onmiddelijk na de aankomst in de kolonie het passagegeld te zullen betalen." [1])

---

1) Dit salaris, in schijn vrij aanzienlijk, was het in werkelijkheid niet. Omtrent de waarde daarvan zal de Pastoor zich wel ietwat bedrogen hebben. Het Koloniaal Bestuur had namelijk sedert langen tijd, en herhaaldelijk, wegens geldgebrek, hoogen nood of om verhooging van belastingen te vermijden, eene papieren munt, in obligatiën of kaarten uitgegeven, om de onkosten te bestrijden. Dit papieren geld vertegenwoordigde geene waarde, en was dus een valsch kapitaal. Wel kon het een tijdlang, zonder vermindering van koers, alléén in de kolonie, gangbaar blijven; zoo lang, namelijk, als er genoegzame evenredigheid bestond tusschen de betalingen naar buiten (de jaarlijksche binnenlandsche vertering van hetgeen uit Europa of van elders werd ingevoerd) en de winsten van binnen (de producten of de inkomsten der kolonie); maar zoodra die betalingen de winsten overtroffen, en het kapitaal niet onaangeroerd bleef, moesten die verteringen, welke uit de gewone gangbare inkomsten niet konden bestreden worden, natuurlijkerwijze op de massa van het papieren geld drukken, en dit in waarde doen dalen, wijl daarmede een onontbeerlijk en hooger gewaardeerd betaalmiddel werd aangekocht. De armoede, derhalve, of de schaarschte aan een, buiten de kolonie gangbaar en prijshoudend betaalmiddel, was de oorzaak der hooger en hooger klimmende agio's op het Surinaamsch papier. Daarom dient men het onderscheid tusschen *Nederlandsch* en *Surinaamsch Courant*. steeds in het oog te houden. De koers van het *Surinaamsch Courant* was zeer verminderd. In den loop den 17de en 18de eeuw bedroeg het agio 20 tot 30 %, maar tegen het einde der laatste eeuw werd de waarde al minder en minder. In 1807 stond 2 gulden Sur. Cour. gelijk met 1 gulden Ned. Cour. In de jaren 1810—1812 ging het Surinaamsch kaartengeld zoo ver achteruit, dat 4 gulden Sur. nog niet 1 gulden Holl Cour. evenaarde Daarom werd het tractement van den pastoor in het begin van 1811 gebracht op f 8000 *Sur. Cour.* met eene toelage f 800 *Sur. Cour.* voor bedienden-loon, en op het einde van hetzelfde jaar vroeg hij nog verhooging, daar de prijs der eerste levensbehoeften zoozeer gestegen was, dat f 8000 tot 9000 *Sur.* niet meer waarde had dan f 2000 *Ned. Cour.* De bewering van *Wolbers* dat de katholieken hunnen Pastoor f 12000 *Sur. Cour.* toekenden, is eene bepaalde onnauwkeurigheid.

De gereformeerde en engelsche predikanten genoten hunne jaarlijksche tractementen deels uit de koloniale, deels uit de souvereinskas; de

»Aldus besloten in onze vergadering, te Paramaribo, dezen tweeden December 1809."

Spoedig werd dit zoogenaamde kerkelijk beroep door een tweede gevolgd, hetwelk door den volgende brief gemotiveerd werd:

»Suriname, 2 Augustus 1810.

»Met den Heer *Laurens de May Crisson* vonden wij, op den 19 Juli l.l., ons vereerd met Uw Hoogeerwaarde's geëerde missive van den 12 Juni dezes jaars, benevens inliggende kopie van een verzoekschrift door de Roomsch-Katholieke gemeente, op het Eiland Curaçao aan U Hoogeerwaarde gericht, ten einde zoo mogelijk U Hoogeerwaarde te bewegen, om van besluit te veranderen. U Hoogeerwaarde toch kondigdet aan de gemeente van Curaçao, op den 27 Mei, aan, dat uw besluit genomen was, om aan ons beroep van den 2 December 1809 gevolg te geven, en dat besluit bleef onwrikbaar, tot slechts weinige dagen vóór het vertrek van den Heer *Crisson*."

»Wij kunnen het diep leedgevoel niet beschrijven, dat die tijding algemeen in onze gemeente veroorzaakt heeft; de Heer *Crisson* kan zulks getuigen."

»Ofschoon wij aan de gemeente van Curaçao het recht niet betwisten, om alle pogingen aan te wenden, ten einde uw menschlievend hart te treffen en het aan Curaçao te binden, ja, al vinden wij het zeer natuurlijk, plichtmatig en dankbaar, dat de gemeente van Curaçao U Hoogeerwaarde tracht te behouden, en al zouden wij onverschilligheid jegens een zoo uitmuntend herder, die bijna het derde eener eeuw op Curaçao werkzaam was, ten hoogste misbillijken en zwarte ondankbaarheid noemen, toch meenen wij niet onbillijk te zijn, noch van onedelmoedigheid en liefdeloosheid te kunnen beschuldigd worden, ter oorzake van ons dringend beroep op U Hoogeerwaarde. Immers Curaçao zou niet herderloos blijven, dewijl de brave en

---

luthersche werd gesalarieerd door den kerkeraad. De engelsche predikant werd eerst in 1812 aangesteld en genoot f 10000 *Sur. Cour.* (f 3000 Ned. Cour). Het in de dure tijden verhoogde tractement der gereformeerde en luthersche predikanten stond nagenoeg gelijk met hetgeen de Pastoor genoot.

kundige herder en leeraar, de Heer *Peruviano*, aanwezig is, en den Hoogeerw. Heer Prefect kan vervangen. Wanneer de Prefect jaarlijks een reisje deed naar Aruba, naar de Spaansche Kust enz., dan werden alle diensten door den Eerw. Heer *Peruviano* alléén en ten volle waargenomen. Daarenboven waren nog onlangs drie pastoors op Curaçao, en dus is het daar veel gemakkelijker priesters te bekomen. Hieruit volgt, dat, bijaldien den Eerw. Heer *Peruviano*, wegens gemelde lichamelijke ongesteldheid, het werk te zwaar mocht vallen, gemakkelijk een tweede pastoor kon worden gevraagd en verkregen, dewijl de gelegenheid daartoe zich te Curaçao zoo dikwijls en zoo gunstig voordoet."

»Het schijnt, Hoogeerwaarde Heer, naar ons mondeling medegedeelde berichten, dat men te Curaçao niet zooveel zwarigheden tegen uw vertrek zou opperen, bijaldien een ander pastoor uwe plaats op Curaçao kwame innemen. Maar wie kan de gemeente op Curaçao vooraf verzekeren, dat dezelfde vrees, welke thans aldaar betrekkelijk den braven Pastoor *Peruviano* gekoesterd wordt, niet bestaan zou ten opzichte van een ander plaatsvervanger? En kan een dergelijke zwarigheid eene afdoende reden zijn om U Hoogeerwaarde te beletten tot ons over te komen?"

»Het is ons niet onbekend, Hoogeerwaarde Heer, dat er, voor eenige jaren geleden, briefwisseling heeft plaats gehad tusschen U Hoogeerwaarde en onze gemeente, en dat U Hoogeerwaarde, toen ter tijd, lust en genegenheid aan den dag legdet, om ons te hulp te snellen, waarin echter destijds bestaande zwarigheden, welke thans geheel van hier geweken zijn, uw medelijdend hart hebben tegengewerkt."

»Ook is het ons duidelijk gebleken uit een brief, dien U Hoogeerwaarde verleden jaar aan *Ds Pieter Jan van Esch*, Predikant bij de hervormde gemeente alhier, hebt geschreven, dat die oude, toen zoo ondubbelzinnig betoonde en zoo edelmoedig aangeboden liefde en genegenheid tot onze gemeente, met den loop der jaren, niet zijn uitgedoofd; in dat schrijven immers zegt U Hoogeerwaarde aan *Ds van Esch*: »de nadere schikking van den kerkeraad zal ik afwachten, en wat ik voor het welzijn dier gemeente doen kan, zal ik met een liefdevol hart verrichten."

»Hoe plichtmatig derhalve sloegen wij den 2 December des vorigen jaars, op het vernemen van die gevoelens, de handen ineen, om dat belangrijk werk tot stand te brengen, nadat al de vroeger hier bestaande en ons belemmerende zwarigheden, door bewerking van den onzer Roomsch-Katholieke gemeente zoo zeer toegenegen *Ds P. J. van Esch*, geheel en al waren uit den weg geruimd. Wij brachten diensvolgens op U Hoogeerwaarde een wettig kerkelijk beroep uit, opdat U Hoogeerwaarde onze gewone herder en leeraar zoudet worden."

»Gerust kunnen wij thans voor den Alwetenden God de verklaring afleggen, dat wij met dit wettig beroep geen ander oogmerk hebben, dan naar plicht en geweten te handelen, in het vertrouwen, dat U Hoogeerwaarde in Gods hand het werktuig en middel zijn moget, om eene diep vervallen, talrijke, meer dan zeventien jaren herderlooze en waarlijk ongelukkige gemeente weder op te beuren. Wij kunnen plechtig verzekeren, dat wij veel belang stellen in de voortplanting van onzen H. Godsdienst, waartoe een groot getal Europeanen in deze kolonie behoort, en tot welks instandhouding onze voorvaderen zooveel hebben gedaan en geleden. Een langer gemis van een geschikt herder en leeraar, zou noodzakelijkerwijze een toenemend verval van godsdienst en deugd ten gevolge hebben; en daarmede zouden èn wij, èn onze kinderen, onherstelbaar ten verderve loopen."

»Ingevolge uitgedrukte gevoelens van ons hart, — gezien den strijd dien het bedanken voor ons eerste beroep U Hoogeerwaarde gekost heeft, — ernstig nagedacht hebbende op alle bijkomende omstandigheden, — in aanmerking genomen de algemeene roepstem, die onder onze gemeente voor U Hoogeerw. opgaat, in weerwil der onaangename tijding, welke wij ontvangen hebben, — den waren toestand onzer gemeente beschouwende, de arme kinderen namelijk, die zonder Doop en onderwijs opwassen, de zieken, die naar troost zoeken, de verslagenen van harte, die geene hulp vinden, de weenenden, die dagelijks om uitkomst bidden, en, om meer andere redenen, vinden wij ons verplicht, in naam der Roomsch-Katholieke gemeente van Suriname, een tweede beroep op U Hoogeerwaarde te doen, en dat wettig en kerkelijk beroep, evenals het eerste, te bekrachtigen

door de goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal dezer kolonie, den Hoogedelgestrengen Heer, *Charles Bentinck.* — In afwachting van Uw Hoogeerwaarde's spoedige overkomst, en heilaanbrengend verschijnen in ons midden enz."

Ziehier den inhoud van het bijgaand tweede beroep:

»Den tweeden December 1809 beriep de kerkeraad, in naam der Roomsch-Katholieke gemeente van Suriname, U Hoogeerwaarde tot herder en leeraar, onder de daarbij gevoegde voorwaarden, en met goedkeuring van Zijne Excellentie den Gouverneur dezer kolonie. Doch tot ons diep leedwezen heeft een schrijven van den 12 Juni ons de tijding gebracht, dat U Hoogeerwaarde aan ons beroep niet kondet voldoen. Aangezien nochtans onze katholieke gemeente zoo vurig naar U Hoogeerwaarde verlangt, en U Hoogeerwaarde beschouwt als een anderen godvruchtigen Nehemias, die ons vervallen Jerusalem weder op kan bouwen, en den vervallen godsdienst, door uitbreiding des geloofs en aankweeking van deugd en zedelijkheid, andermaal zal opbeuren en bestendigen, zoo doen wij, met goedkeuring des Gouverneurs, en onder dezelfde voorwaarden als verleden jaar, ons tweede wettig beroep met bijvoeging der voorwaarde, dat het U Hoogeerwaarde volkomen vrij zal staan, na verloop van eenigen tijd, wanneer de godsdienst hier hersteld en de kerk van een ander pastoor voorzien zal wezen, op onze kosten naar Curaçao terug te keeren."

»Daar alzoo, zeer lieve en beminde Broeder, onze gemeente u, voor de tweede maal, zoo vurig tot haren herder en leeraar begeert, noodigen wij U Hoogeerwaarde uit, des noods onder dringend smeekgebed, ons tweede beroep, in de vreeze des Heeren, zonder eenige bedenking of bezwaar, tot ons aller blijdschap, te willen aannemen, en zoo haast mogelijk over te komen; enz. enz."

»Gedaan in onze vergadering, den 2 Augustus 1810."

Wij hebben gemeend deze overigens al te uitvoerige stukken aan de katholieke lezers te moeten mededeelen. Allerduidelijkst zullen zij daaruit leeren, wat van den katholiek gewordt, als hij niet zorgt den vertrouwelijken omgang met onkatholieken, zoodra deze de grenzen der maatschappelijke relatiën en der burgerlijke beleefdheid overschreidt, te vermijden, en hoe-

zeer, op godsdienstig gebied, eene besliste afscheiding en bepaalde kleur wenschelijk en zelfs noodzakelijk zijn. Wat een protestantsche tint hadden die katholieken van Suriname in kerkelijke uitdrukkingen, gebruiken en begrippen gekregen! Maar was het wel anders mogelijk, bij den dampkring, dien zij inademden? Neen, en daarom gevoelen wij ons meer opgewekt tot een diep medelijden, dan wel tot het doen van een scherp verwijt. Mochten wij echter even zoo kunnen bevestigen, dat niet velen schipbreuk in het geloof en vooral groote schade aan de zeden hadden geleden!

De Hoogeerwaarde Pater *J. Schinck* zal uit de hem toegezonden boven aangehaalde brieven, en uit al hetgeen hij waarschijnlijk reeds wist, of, na eene jarenlange ondervinding te Curaçao, van Suriname veronderstellen konde, den weinig katholieken geest of beter gezegd, den ongelukkigen toestand der kerk aldaar gezien hebben. De voorstelling, die hij zich van de Missie moest maken, zal zeker oneindig meer hebben uitgewerkt om hem te doen besluiten derwaarts te gaan, dan de schildering, die de kerkmeesters er van gaven, dan de lieve woorden en beloften, die zij hem toezonden, en die bij den Prefect van Curaçao ongetwijfeld weinig krediet hadden.

Met dit alles blijft het echter een bevreemdend, haast onverklaarbaar feit, dat *Pater Schinck*, na eene eerste weigering, toch eindelijk aan dat »protestantsch kerkelijk beroep" gehoor heeft gegeven, en dat de 62 jarige, om zijne deugd hoog geachte en van den H. Stoel met de waardigheid van Apostolisch Prefect bekleede grijsaard, de Surinaamsche Missie op zijne bejaarde schouderen is komen nemen.

Doch hervatten wij den draad der geschiedenis.

Het kon niet anders of de indruk, welken de kerksluiting in Suriname op een tijdstip dat de leuze »vrijheid, gelijkheid en broederschap" alom in 't ronde klonk, bij Neerlands katholieken teweegbracht, moest hen die kolonie doen beschouwen als een ouderwetsch, onverdraagzaam en voor hunne geloofsgenooten onherbergzaam oord. Een gewoon Missionaris, zoo zal men geoordeeld hebben, kan daar niet worden heen gezonden. Hij die met de taak der zielzorg in Suriname belast wordt, moet iemand wezen van onversaagden moed, van het taaist geduld, van

schranderen ijver, van rijpe ondervinding. Geen wonder, dat de geestelijke Overheid lang te vergeefs bleef zoeken naar een persoon die al deze hoedanigheden in zich vereenigde. Eindelijk zal zij dien man gevonden hebben in den Hoogeerw. Pater *Jacobus Schinck.*

Uit het tijdschrift »de Godsdienstvriend" leeren wij, dat de kerkelijke Overheid (Nuntius was destijds de Hoogwaardigste Heer *Aloysius Ciamberlani*) zich, in het begin dezer eeuw, wederom tot de verdienstelijke Orde der Minderbroeders wendde, om Missionarissen voor Suriname. Dit had plaats tijdens het bestuur van den Hoogeerw. Pater *Godefridus Keunen*, Provinciaal der Nederduitsche Provincie, en dus tusschen de jaren 1801 en 1806. Waarschijnlijk is dit aanzoek gedaan, nadat de Gouverneur *Berranger* de strafbepaling, door *de Frederici* tegen de katholieke gemeente ten uitvoer gelegd, in December 1803, voor zooveel noodig, had vernietigd, en het bericht daarvan in het voorjaar 1804 in Nederland was aangekomen. Geen twijfel, dat de Franciscanerorde, altoos vol ijver om aan de wenken van den H. Stoel te gehoorzamen, al het mogelijke gedaan heeft, om ook ten deze aan het verlangen van den vertegenwoordiger des H. Vaders voldoening te geven. Nu was het zeer natuurlijk, dat de Provinciaal aan zijn ondergeschikten medebroeder te Curaçao mededeeling gaf van het aanzoek, dat bij hem voor de statie te Paramaribo gedaan was, en dat hij den in het H. Dienstwerk vergrijsden Missionaris, die zoowel op de hoogte der West-Indische toestanden moest geacht worden, daarover raadpleegde. We mogen gelooven, dat deze Provinciaal in Pater *Schinck* den geschikten man voor Suriname erkend heeft, en dat, tengevolge daarvan, over eene verwisseling van standplaats is onderhandeld geworden. Dit kon ook in Suriname niet onbekend blijven. En zóó verklaart zich, hoe het Surinaamsch kerkbestuur den 2 Augustus 1810 aan den Prefect van Curaçao konde schrijven: »Het is ons niet onbekend, dat er voor eenige jaren briefwisseling heeft plaats gehad tusschen U Hoogeerw. en onze gemeente, en dat U Hoogeerw., toen ter tijd, lust en genegenheid aan den dag legdet, om ons te hulp te snellen enz."

Welke zijn echter de zwarigheden geweest, die, volgens de medegedeelde brieven, den goeden Pater zoolang hebben teruggehouden?

Uit de omstandigheid, dat die in Suriname zelf gelegen waren, èn dat een hervormd predikant die geheel uit den weg ruimde, heeft de Hoogeerwaarde Pater waarschijnlijk in de meening verkeerd, dat ofschoon vrijheid van Godsdienst in Suriname *wettelijk* verleend was, deze toch *feitelyk* niet bestaan zou, en dat dus zijn werkkring, even als die der vroegere aldaar verblijvende Missionarissen, zou belemmerd worden. Die vrees was niet zonder grond. Den toestand van Suriname zal hij onderzocht hebben, en dan kon het hem niet onbekend wezen, dat, zooals wij boven reeds gezien hebben, èn onder de Bataafsche Republiek, èn onder het Protectoraat van Engelands koning, dezelfde Gouverneur en Raden aan het bewind waren gebleven, die onder Pastoor *Eeltjens* de kerk hadden doen sluiten. Geen wonder derhalve, dat hem de betere gezindheid, ten opzichte der katholieken, van het definitief Engelsch Bestuur, ten minste wat verdacht voorkwam. Ds *Pieter Jan van Esch*, die omtrent een jaar te voren, zijne standplaats te Curaçao met die van Suriname verwisseld had, zal hij als een rechtschapen man hebben leeren kennen. Door de brieven nu van dezen predikant, door de handteekening van den Gouverneur op het hem toegezonden schrijven van den kerkeraad, werd de Apostolische Prefect van de meest betrouwbare zijde gerustgesteld, dat hetgeen hij vreesde, in waarheid onder het Engelsch definitief bestuur niet meer bestond, en dat bijgevolg de uitoefening van den katholieken eeredienst, ook feitelijk, niet zou belemmerd worden. [1]) Zoo ruimden het zoogenaamde kerkelijk beroep, dat waarschijnlijk door den hervormden predikant was ingegeven, en de door hem verstrekte inlichtingen, de bezwaren uit den weg, die den Apostolischen Prefect tot dusverre hadden teruggehouden naar Suriname over te komen. Dit groote bezwaar was, door de correspondentie met Ds. *P. J. van Esch*, waarschijnlijk reeds voor een goed gedeelte weg-

---

1) Wellicht heeft de Predikant daarbij uit eigen bevinding kunnen berichten, dat de oneenigheden, die vroeger in de gemeente bestaan hadden, geheel waren geweken. Wellicht heeft hij ook de hand gehad in het tot stand brengen eener overeenkomst, betreffende het bestrijden der onkosten van kerk en pastorie.

gevallen, toen de Hoogeerwaarde Pater schreef: »Ik zal de nadere schikking van den kerkeraad afwachten." Gedurende den tijd van beraad, welken hij zich had voorbehouden, kwamen nu de tijdingen uit Suriname die verder geheel wegnemen.

Niettegenstaande de nasporingen, die wij gedaan hebben, is het ons niet gelukt, zijne kerkelijke zending voor Suriname te achterhalen. Daar Pater *Schinck* in de eerste vergadering van het kerkbestuur in Suriname, zijne zending voor Curaçao, te gelijk met de machtiging des Pausen om het H. Vormsel toe te dienen, ter tafel bracht, komt het ons voor, dat deze zijne zending en machtiging uitgebreid zijn geworden tot Suriname, en dat het daartoe strekkend schrijven, evenals de autorisatie voor het H. Vormsel, later verloren gingen, ofwel, dat die zending geheel ondershands door middel zijner reguliere oversten geschied zij. Want, hoezeer de briefwisseling in die dagen ook belemmerd was, toch bleef de Pater deze met zijne oversten en ordebroeders onderhouden. Zoo verhaalt ons de kroniekschrijver der Franciscanen, dat Pater *Jacobus Schinck* uit Suriname aan zijne overheid om een medehelper verzocht heeft, aan welk verzoek echter, tengevolge der tijdsomstandigheden niet is kunnen voldaan worden. Zoo vinden we ook in »de Godsdienstvriend," 81ste deel, blz. 159, melding gemaakt van een anderen brief, welken hij aan zijne ordebroeders, de Paters der Statiën »Mozes en Aaron" en »Het Boompje" te Amsterdam, toezond. Wij deelen dien later mede.

Toen Pater *Schinck*, den 25 September 1810, te Paramaribo voet aan wal had gezet, ontving hij de welkomsgroeten van den lutherschen en van den hervormden Predikant. Ds. *van Esch* schreef ook een brief van gelukwensching aan het katholiek kerkbestuur, dat hem, op zijne beurt, voor alle bewezen diensten bedankte. Eene commissie van kerkmeesters ging den protestantschen Gouverneur *Charles Bentinck* bedanken, hem tevens het voorzitterschap (!) in de vergaderingen van het Roomsch-Katholiek kerkbestuur opdragende. Ook begaf zich eene commissie naar den lutherschen Dominé, *J. A. Koops*, om hem, namens de katholieke gemeente, dank te betuigen voor diensten van kerkelijken aard, gedurende het herderlooze tijdperk aan de katholieken van Paramaribo bewezen. Wel moet het hart van dezen

priester, welks fijnste snaren men kunstig had weten te roeren, om hem tot overkomen te bewegen, door diep medelijden zijn getroffen, bij het gezicht van die overdreven en gevaarlijke innigheid, die er bestond tusschen de hoofdpartij der Roomsche gemeente en de leeraren der van de katholieke kerk afgescheidene sekten! Wel moeten er ook redenen bestaan hebben om iets ergs te doen vreezen, en moet de gemeenschap met andersgezinden ook in godsdienst, eene gewoonte en een euvel geweest zijn, waaraan voorshands niets te verhelpen was; immers, hoe zou de Hoogeerw. Pater daarbij hebben kunnen berusten, ware hij niet door dringende beweegredenen van wijze voorzichtigheid geleid geworden? Evenwel hadden de wederzijdsche plichtplegingen, waarvan hij getuige was, in zóóverre voor hem waarde, dat hij daarin een nieuw bewijs vond, dat vijandelijke gezindheid jegens katholieken (iets wat wij boven voorstelden, als de groote zwarigheid, die hem geruimen tijd belet heeft, zich met de Missie van Suriname te belasten), metterdaad niet te vreezen was. Zelfs, naar luid van mondelinge overleveringen, bleef hij voortdurend de goede verstandhouding met onkatholieken op prijs stellen en onderhouden. Het komt ons voor, dat aan de goede trouw der toenmalige protestantsche leeraren, door den Hoogeerwaarden Pater volstrekt niet getwijfeld werd, zoomin als aan de geldigheid der van dezen toegediende doopsels. Eene doopakte, door den Pastoor op den 22 Maart 1811 afgegeven, strekt daarvoor ten bewijze; die akte legt getuigenis af van een katholiek doopsel, toegediend op een tijdstip (den 31 Januari 1808), dat er geen katholiek priester in Suriname was; terwijl een doopceel van den lutherschen kerkeraad denzelfden persoon aanwijst, als zijnde door *Ds Koops* op den 31 Januari 1808 gedoopt geworden. [1])

---

1) Het is niet aan te nemen, dat zekere geruchtmakende feiten, die op protestantsch-kerkelijk gebied de laatste jaren hadden gekenmerkt, voor Pater *Schinck* een geheim waren. Hij zal dus de bedoelde Doopsels niet onvoorwaardelijk, maar slechts na behoorlijk onderzoek, voor geldig erkend hebben. Het is overigens de leer der katholieke kerk, dat de geldigheid der Sacramenten niet afhankelijk is van de rechtgeloovigheid of de moraliteit des bedienaars. Cons. Trid. S. VII. Can. 2 de Sacr. et Can. 4 de Bapt. — Over die feiten leze men de »Bijdragen tot de

Pater *Schinck* is vervaardiger van een kleinen Catechismus voor de jeugd, in het Hollandsch; althans in 1811 vroeg het kerkbestuur aan den Gouverneur verlof om dien te laten drukken. [1]) In latere berichten wordt van dien Catechismus volstrekt niet gewaagd. Zoo hij ooit het licht gezien heeft, dan zijn de exemplaren bepaald verdwenen.

Bij de aanvraag om een Catechismus te laten drukken, vroeg P. *Schinck* ook, om een schooltje te mogen openen. Dit werd ingewilligd den 23 Juli 1811.

Het vijf-en-twintigjarig jubilé van de inwijding der katholieke kerk van Paramaribo, werd onder Pastoor *Schinck* op den 29 Juni 1812 plechtig in de kerk gevierd. Waarom dit jubilé den 29 Juni, het patroonfeest der kerk, en niet op den verjaardag der inwijding, den 1 April gevierd werd, staat in de notulen der kerkmeestersvergadering niet opgeteekend.

De eenige bescheiden, die in het Archief van Suriname over de apostolische werkzaamheden van Pater *Schinck* berusten, zijn het Doop- en Trouwregister; eene lijst van gevormden, de communicantenlijst en het doodenregister ontbreken.

Door de priesters, die sedert het jaar 1787 tot 1793 de kerk van Paramaribo bediend hadden, waren zestig personen

---

kennis der Nederlandsche Koloniën," waaruit wij het volgende aanstippen. Op den 4 November 1801 had het Hof van Suriname de openstaande Predikantsplaats bij de hervormde gemeente aangevuld, door de benoeming van zekeren *Abraham Van Tricht*, die door Ds Van Schaick genoemd wordt een lage bedrieger, op vertoon van valsche papieren, door de gemeente beroepen en bezoldigd. Hij was vroeger te Nieuwdam in Nederland, vervolgens op St Thomas, Predikant bij de hervormde gemeente geweest en werd het later in Amerika. Menige schanddaad kwam aan den dag, en zoo moest hij Suriname ontvluchten. Hij liet zijne vermeende echtgenoote achter, die op grond van zijne verklaring, dat hij reeds elders gehuwd was, hare verbintenis met hem gerechtelijk deed vernietigen. De huwelijks-verbintenissen die voor hem waren aangegaan werden nietig verklaard. De door hem gedoopten en tot leden der gemeente aangenomenen moesten door een wettig leeraar herdoopt en andermaal aangenomen worden. Den 26 December 1802 hield hij zijne afscheidsrede en vertrok.

1) De Gouverneur *Wichers* (1784—1790) had, naar aanleiding van het »licentieus boekdrukken" verboden, voortaan nog iets te drukken, zonder zijne voorafgaande goedkeuring, en gelast, dat theologische schriften eerst ter inzage moesten komen van den oudsten Predikant van Paramaribo.

gedoopt en drie huwelijken ingezegend; de Hoogeerwaarde Pater *Schinck* doopte twee honderd drie en vijftig personen, zoo volwassenen als kinderen. In het jaar 1810 doopte de Pater 15 personen. In 1811 bedroeg het getal doopsels 130; in 1812 slechts 43; in 1813 beliep het getal niet meer dan 23, terwijl het in 1814 weder tot 42 klom.

Het Trouwregister geeft slechts vijf, onder Pater *Schinck* kerkelijk voltrokken, huwelijken aan, namelijk drie in 1813 en twee in 1814. [1])

Er was dus vooruitgang in de katholieke gemeente. Waaraan dit toe te schrijven? Wij gelooven, dat het voornamelijk te danken geweest is aan de verhouding, waarin deze Pastoor tot de gemeente stond, en die geheel verschillend was van de verhouding der Missionarissen, die hem waren voorgegaan.

De Hoogeerwaarde Pater *Schinck* was, ofschoon naar Suriname vertrokken, rechtens Apostolisch Prefect van Curaçao gebleven. Krachtens door den H. Stoel hem verleende volmacht, had hij zijnen medebroeder Pater *Peruviano* de noodige faculteiten voor Curaçao medegedeeld, en hem mitsdien tot Vice-Prefect aangesteld. Om die reden werd laatstgenoemde Pater, eerst na den dood van den Hoogeerwaarden Pater *Schinck*, door de H. Congregatie de Propaganda Fide, definitief tot Apostolisch Prefect van Curaçao benoemd. Met deze hoogere waardigheid bekleed, had Pastoor *Schinck* van zelf een zeker overwicht op den zoogenaamd »eerwaarden" kerkeraad, die vroeger zooveel moeilijkheid berokkende en onberekenbaar kwaad stichtte. Zou de geestelijke Overheid, met alles zoo wel bekend, dat overwicht niet beoogd hebben? Te oordeelen naar het klein getal vergaderingen van dien »kerkeraad," vergaderingen, die, naar men uit

1) Voor de lezers in Suriname voegen wij hierbij eene lijst van kerkmeesters en collectanten in de jaren 1810—1812: J. Thijm, Ad. Klaassen, F. A. Isack, J. H. Brandt, H. J. de Schordeyn, G. Wildeboer, A. T. Bordas, F. Casali, P. Bucker, J Coupain, C. J. Fuchs, J H. Hek, H. J. Himmen, J. Mützell, J. W. Muller, W. Rijke, C. de Betting, P. W. Dumont, P. J. Pohl, E. Franskowsky, C Desmontiers, F. C. Meyer, A. Einig, J. Stieler. J. J. de Noker, Dandlau, Bergman, F. Buillat, J. Servas, F. van Sachten, B. V. D Sant, J. H. Eessinck, H. Kuypers, J. Negele, Th. Plunkett, Wanner, Sandral, L. Benesia, H. F. Colsoul, S. Frederik, Bouffaié, J. F. Esser, P. Dekkers.

de afwezigheid van notulen kan opmaken, onder Pastoor *Schinck*, langen tijd geheel gestaakt werden, en waarin overigens weinig zaken van aanbelang werden behandeld, bleef de Hoogeerwaarde Pater niet in gebreke zich in dat overwicht te handhaven. En uit de omstandigheid, dat hij zich niet voor vast aan de Missie heeft willen verbinden, maar zich, voor het geval hij dit later verkiezen mocht, vrijen overtocht naar Curaçao door het Surinaamsch kerkbestuur liet beloven, uit die omstandigheid leiden wij af, dat hij hierin volgens een vast plan te werk ging. Eene losse aanteekening van Mgr *Grooff* als zoude Pater *Schinck* van plan geweest zijn, om naar Curaçao terug te keeren, (aanteekening, die door andere berichten schijnt weersproken te worden), kan in zooverre gegrond zijn, dat de Pater, tot handhaving van zijn overwicht op den kerkeraad, niet in gebreke zal zijn gebleven, de katholieken van Suriname bij tijd en gelegenheid te doen gevoelen, dat hij niet definitief aan hunne Missie verbonden was, maar eigenlijk te Curaçao, waar hij met open armen werd afgewacht, te huis behoorde. Zóó wordt tevens duidelijk gemaakt, dat de grijze Pater het smeekschrift der katholieken van Curaçao om bij hen te blijven, niet uit eene zijne jaren en zijn karakter onwaardige ijdelheid naar Suriname opzond, maar om zich daardoor het hem zoo noodzakelijk gezag over kerkbestuur en gemeente van Paramaribo te verzekeren. Meer zelfstandig en onafhankelijk geworden, kon de Hoogeerwaarde Pater aan het heil der zielen ook met meer vrucht arbeiden en, vrijmoediger dan zijne voorgangers, den katholieken eigenaren van slaven, de verplichting op het hart drukken, dezen te laten onderwijzen, hun desnoods den vrijdom te doen verdienen, en in alle geval, na voldoende onderricht, in stervensnood te laten doopen.

Onder finantieel opzicht nochtans bleef ook Pater *Schinck* nog van het kerkbestuur afhankelijk. In schijn was hem een groot salaris toegezegd, in werkelijkheid was het dit volstrekt niet. Het verbazend agio van het Surinaamsch papier en de duurte der tijden waren daar oorzaak van. Het tractement van den Pastoor stond ongeveer gelijk met dat van de Predikanten der andere gemeenten in Suriname. Pater *Schinck* zal wel, even als zijne voorgangers, van tijd tot tijd op uitkeering van zijne

gage hebben moeten wachten, vermits alle kerkegelden, door middel van collecten of vaste bijdragen, bijeengebracht moesten worden. Daarop doelt gewis de aanteekening van Mgr *Grooff*, in welke terloops bericht wordt, dat Pater *Schinck* gebrek heeft geleden in Suriname. In een anderen zin opgevat, is dat gebrek lijden niet te rijmen met het verzoek, dat hij tot zijne reguliere oversten en medebroeders richtte om een medehelper. Waar één niet heeft om van te leven, daar kan moeilijk sprake zijn van het onderhoud eens tweeden. Ziehier wat wij in het 81ste deel van »De Godsdienstvriend," blz. 159, vinden opgeteekend:

»In 1812" (moet zijn 1810) »verliet de in den strijd vergrijsde Pater *Schinck* het eiland Curaçao, waarop hij meer dan dertig jaren als een onvermoeid werkman in 's Heeren wijngaard had gearbeid, om ook de kolonie Suriname de vruchten van zijnen immer jeugdigen ijver te doen gevoelen. Intusschen wel bemerkende, dat hij weldra in het stof der aarde zou gaan rusten, schreef hij eenen brief naar eenigen zijner ordebroeders, de Paters Missionarissen, in de Statiën *Mozes en Aaron* en het *Boompje*, te Amsterdam, waarin hij hen opwekte, het vaderland te verlaten, ten einde in Suriname de fakkel des geloofs te ontsteken voor de menigte, die nog gezeten was in de duisternis en de schaduw des doods. »Reeds twee" (lees: vier) »jaren na zijne komst werd de godvreezende Pater door den Heer des wijngaards opgeroepen, om in betere gewesten het loon voor zijn zwoegen te ontvangen."

Door mondelinge overlevering van Mevrouw de Wed. *J. H. Himmen*, [1]) die op den jeugdigen leeftijd van ongeveer tien jaren, met hare moeder *M. Apollonia Richter*, eenige maanden voor Pastoor *Schinck*, van Curaçao naar Suriname overkwam, weten wij. dat de Hoogeerwaarde Pater te Curaçao zeer bemind was. Bij zijne aankomst in Suriname werd hij ontvangen ten huize van den Heer *G, Wildeboer*, een zeer plichtbetrachtend katholiek en vermogend ingezetene, met wien hij steeds op den besten voet bleef. Pater *Schinck* had zijn koster [2]) en

1) In Februari 1883 te Paramaribo overleden.
2) *Willem Frederik Bernhard.* Zijn zoon, *Mattheus Bernhard* volgde zijnen vader, eenige jaren na diens dood, in de bediening van koster

zijne bedienden, te zamen vier personen, van Curaçao medegebracht. In de kerk, ofschoon arm aan meubelen en sieraden, was nochtans een preekstoel en een orgeltje, dat bespeeld werd door een der kinderen van den Heer *J. H. Himmen.* Op de werkdagen las Pater *Schinck*, geregeld om 6 uren de H. Mis; maar des Zondags hield hij een gezongen dienst met eene Hollandsche preek, en na den middag om 3 uren het lof. Hij ging weinig uit, en bad veel. Zijne lange gestalte en grijze haren gaven hem een eerbiedwaardig aanzien, terwijl zijne welwillende goedheid de harten trok. Men begrijpt, dat hij noch de priestertoga, noch veel minder zijn kloosterkleed in Suriname kon dragen, maar gewoon was in zwarte burgerkleeding uit te gaan.

De Hoogeerw. Pater was in het jaar 1748 te *Venlo*, in Hollandsch Limburg, geboren. Te *Erkelens*, in Pruisen, had hij den 22 Maart 1769 de religieuze Professie als Minderbroeder der Nederduitsche Provincie afgelegd.

In 1772 priester gewijd, vertrok hij in 1778 als apostolisch Missionaris naar Curaçao, waar hij den 12 Mei 1787, den Hoogeerwaarden Pater Brouwers, als Prefect der Curaçaosche Missie opvolgde. Zijne faculteiten dateeren van den 19 Juli 1787, en zijn hem *ad beneplacitum* van de H. Congregatie de Propaganda Fide, *doch slechts voor de Missie van Curaçao*, verleend geworden, met de vergunning van die faculteiten, hetzij geheel of gedeeltelijk, aan een ander, door de Congregatie de Propaganda goedgekeurden en gezonden medebroeder zijner Missie, voor korteren of langeren tijd, naar gelang het de Prefect raadzaam zal oordeelen, te mogen overdragen. Van die volmacht maakte hij gebruik, bij zijn vertrek naar Suriname, door Pater *Peruviano* tot Vice-Prefect der Curaçaosche Missie aan te stellen. Over zijne zending naar Suriname, zooals reeds gezegd is, ontbreken de bescheiden. Hij was 62 jaren oud toen hij zich met deze Missie belastte, telde reeds 32 jaren van apostolischen arbeid te Curaçao, waarvan hij de laatste 23 jaren aan het

---

op, en werd later daarin vervangen door een leekebroeder van de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers. Intusschen heeft hij tot heden niet opgehouden, aan zijn talrijk kroost, het voorbeeld van een onbesproken christelijken levenswandel te geven.

hoofd dier Missie gestaan had. Ruim vier jaren bracht de afgeleefde grijsaard in Suriname door, om dáár eindelijk, zonder den troost der priesterlijke bediening (daar hij de eenige priester in de kolonie was) te sterven. Toch kon hij de komst van den Heer des wijngaards met vertrouwen en blijdschap te gemoet zien; zijn geweten immers betuigde hem, dat zijn lange levensdag vol was geweest van heilige werken, met edelmoedige opoffering voor het heil der zielen ondernomen. En ook de Voorzienigheid droeg zorg voor haren dienaar. Zij bood den Eerw. Pater, in zijne laatste ziekte zelve, eene allergeschiktste gelegenheid, om zich kalm en bedaard tot den dood te kunnen voorbereiden. Op den 19 November 1814 bezweek hij aan een langzaam verval van krachten en stierf, naar luid van een bericht van Pater *Peruviano* aan zijne oversten in Nederland, zooals het voegt aan een zoon van den H. Franciscus, arm en ontbloot van aardsche goederen. [1])

---

1) Wij hadden gehoopt meer licht te kunnen verspreiden over de zonderlinge en duistere zending van den Hoogeerwaarden Pater *Jacobus Schinck*

Apostolisch Prefekt van Curaçao tot den dag van zijn overlijden in Suriname, 14 Nov. 1814, was hij toch, sedert den 24 Sept. 1810, *fungeerend Pastoor te Paramaribo*, zonder eenig bewijs van zijne *wettige zending voor Suriname* te hebben achtergelaten.

Reeds Monseigneur *Schepers*, en later Monseigneur *Swinkels*, hebben die zaak onderzocht, doch zonder bevredigende uitkomst. In den laatsten tijd hebben wij alle wegen ingeslagen, langs welke wij meenden eene oplossing te kunnen vinden. Wij stelden een onderzoek in bij de *Missie van Curaçao*, bij de *EE. PP. Franciscanen*, in de *Archieven van 't Bisdom te Haarlem*, in *'t Archief der Apostolische Internuntiatuur, te 's Gravenhage*, in de *Archieven der Propaganda*, *te Rome*, eindelijk bij den Zeer Eerw. Pater *A van Lommel, S. J.*, als oudheidkundige en geschiedkundig navorscher zoo gunstig bekend; overal, wij erkennen het dankbaar en luide, vonden wij gereeden toegang en medewerking, doch nergens het antwoord op de moeilijke en duistere vraag

Ofschoon, gelijk wij het reeds in den loop des verhaals gezegd hebben, goede redenen aanwezig zijn, die ons *kunnen*, en, zoolang het tegendeel niet bewezen is, *moeten* doen veronderstellen dat eene geheime ons onbekende zending den Hoogeerw. Pater gemachtigd en bewogen hebbe, dáár vier jaren te blijven, blijft het toch zeer opmerkelijk (zooals de Z E Pater *van Lommel* terecht aanmerkt), en laat het een niet bevredigenden indruk achter, dat *Suriname* op de *Naamlijsten der Missionarissen* in de jaren $179^{5}/_{6}$ – 1808 als *vacant*, en in de jaren **$180^{9}/_{10}$ — 1817** *volstrekt niet meer* voorkomt.

Ten slotte merken wij hier op, dat de Hoogeerw. Pater *Jacobus Schinck*

Na den dood van Pastoor *J. Schinck* bleef de kerk van Suriname een vol jaar herderloos. Intusschen werd de pastorie weder verhuurd, en in de keuze der huurders was men niet kiesch; trouwens brave christen huurders waren er maar weinigen. De kerkmeesters moesten de kerkezaken weder, zoo goed als zij dat verstonden, regelen, en den Hoogeerw. Heer *Jacobus Cramer*, die in 1811 den Hoogeerw. Heer *H. F. Ten Hulscher*, als Aartspriester van Holland en Zeeland was opgevolgd, benevens aan den Hoogeerw. Pater *Peruviano* en aan anderen, kennisgeven van het overlijden huns herders, en een anderen Pastoor aanvragen. Middelerwijl bleef de kerk voor het gebed geopend, en werd er des Zondags eenige openbare godsdienstoefening gehouden; terwijl op de werkdagen 's avonds de rozenkrans gebeden werd.

De Hoogwaardige Vice-Superior der Hollandsche Zending liet het oog vallen op den Eerw. Heer *Petrus Ludovicus Van der Hoven*, die sedert den 3 April 1812, als Assistent te Amsterdam, in de H. Bediening werkzaam was, en deed hem het voorstel de plaats van den Hoogeerw. Pater *Schinck*, te Suriname als Missionaris te gaan innemen. Dit voorstel werd beaamd, en den 30 Augustus door zijne zending bevestigd. Eene aanteekening, door den Amplissimus *J. J. Cramer* nagelaten, bewijst dat de Eerw. Heer *Van der Hoven* een regulier geestelijke [1]) was, die, vóór zijne zending naar Suriname, bij de Hollandsche Missie, waaronder de kolonië ressorteerde, werd ingelijfd. Dat hij, geheel alleen, naar Suriname moest vertrekken, werd door den drang der omstandigheden gevorderd; de geestelijke Overheid kon het alleen dulden, in de hoop van spoedig een tweeden Missionaris derwaarts te kunnen zenden. In die hoop echter vond zij zich later te leur gesteld.

De Eerw. Heer *P. L. Van der Hoven* was in het jaar

---

niet te verwisselen is met den Z. E. Pater *Joannes Schinck*, eveneens Franciscaan. Deze, de eigen broeder des Prefekts, was (volgens de »Bijdragen" van 't Bisdom van Haarlem, Deel II bld. 172), van 1795—1809 Kapelaan, en van 1809 tot zijn dood, 11 Aug 1814, Pastoor te *Oudewater*. Zij stierven dus in hetzelfde jaar.

1) Van de Saksische Provincie van het H. Kruis der Franciscaner-Orde.

1785 te *Rotterdam* geboren, en werd in 1808 tot priester gewijd. Hij was dus 30 jaren oud en telde 7 jaren priesterschap, toen hij den 30 November 1815 te Paramaribo aanlandde. Volgens Mgr *J. Grooff* z. g., uit wiens aanteekeningen wij het weinige, dat van zijne werkzaamheden in Suriname bekend is, kunnen putten, vond hij de pastorie bewoond door een kerkmeester, die eene ongeoorloofde samenleving onderhield. Vermits die heer het huis niet verkoos te ontruimen, en het den Missionaris nog minder beviel, met zoo iemand onder één dak te wonen, besloot de pastoor zijn intrek te nemen bij den braven kerkmeester *Gerardus Wildeboer*, [1]) die ongehuwd en reeds op jaren zijnde, hem de gelegenheid tot een ingetogen en rustig leven kon verstrekken. Intusschen moest de priester zich laten welgevallen, het H. Misoffer op te dragen en andere geestelijke handelingen te verrichten in eene kerk, waaronder zich openbare zondaars ophielden.

De katholieken waren verheugd over de komst van hun nieuwen herder, en aanvankelijk werd hij vriendelijk en voorkomend bejegend. Gelijk altoos in den beginne was alles naar den wensch van het volk. Niet zoo bij den Eerwaarden Heer *Van-der Hoven*. Veel zag deze, wat hem mishaagde, en, daar hij alles behalve een vleiend profeet was, begon hij vrijmoedig het zwaard des Goddelijken woords te zwaaien, en daarmede duchtig op de afgoden Venus en Mammon in te hakken. Toen veranderden de gemoederen bij de meesten, want zij waren aanbidders van deze verfoeielijke godheden! In stede van eerbied en gehoorzaamheid, toonden zij den ijverigen Missionaris nu niets anders meer dan onwil, versmading, hoon en laster. Daar men hardnekkig in de boosheid bleef volharden, meende de Missionaris dat zijn arbeid vruchteloos op zulke harten verloren ging, en dat het Gods H. Wil was Suriname's katholieken, tot straf der vele schuldigen, van de priesterlijke bediening te berooven. Hij schudde het stof van zijne schoenzolen over Suriname af, en vertrok naar Nederland.

---

1) Voor onze lezers in Suriname teekenen wij aan: deze heer bewoonde het huis, thans in eigendom toebehoorend aan den Heer *Levie,* gelegen aan de Saramaccastraat, naast de Steenbakkersgracht, en tegenover de tegenwoordige St. Rosakerk.

De ijver en godsvrucht van den Eerw. Heer *P. L. Van der Hoven*, zegt Mgr *Grooff*, werden te zijnen tijde nog door de oude kolonisten geroemd. Het is dubbel prijzenswaardig de vernederende waarheid niet te verhelen voor menschen, van wier goede stemming men in het tijdelijke geheel afhankelijk is, zooals dat de priesters van Suriname destijds waren.

Zeven harde maanden heeft de Eerw. Heer *Van der Hoven* in de kolonie doorgebracht, in welk tijdsverloop hij, van den 1 Januari tot den 9 Juni, 26 doopsels heeft toegediend. Twee sterfgevallen staan in het Doodenregister, van den 30 November 1815 tot Juli 1816, opgeteekend; de een [1]) stierf, voorzien van alle H. Sacramenten, de ander zonder Sacramenten.

Alle andere bescheiden ontbreken.

De Eerw. Heer *P. L. Van der Hoven* kreeg in Holland verscheidene statiën voor geestelijken werkkring. Na eerst vier à vijf jaren, in ondergeschikte betrekking van zielzorg te hebben gesleten, werd hij in 1821 tot Pastoor benoemd te *Overschie*, in 1833 te *Abcoude*, in 1836 te *Raamsburg*, in 1840 te *Lisse*, waar hij in 1842 eene nieuwe kerk bouwde, welke in 1843 werd ingewijd, en waar hij, in 1849 zijn eervol ontslag nam. Den 16 October 1866 overleed de Oud-Missionaris van Suriname, als rustend Pastoor te *Sassenheim*, in den hoogen ouderdom van 82 jaren, na een 58-jarig priesterschap.

Gedurende het verblijf van den Eerw. Heer *Van der Hoven*, kwam de nieuwe Gouverneur-Generaal *W. B. van Panhuys* met 1000 man troepen in de kolonie aan, om het bestuur van de Engelschen over te nemen. Ofschoon hij reeds den 26 Januari 1816 geland was, werden toch ongeveer zes weken vereischt om de noodige schikkingen te maken, zoodat het bestuur van Suriname eerst den 27 Februari 1816 in zijne handen overging.

In het Regeerings-reglement van den 14 September 1815, nº 58 art. 22 werd omtrent de vrijheid van godsdienst het volgende bepaald:

Aan alle godsdienstige gezindheden, thans in de kolonie gevestigd, wordt de vrije uitoefening van hare respectieve gods-

---

1) De Heer *J. Mutzell*, echtgenoot van *A. M. Melker*, lid van het kerkbestuur onder Pater *Schinck*.

diensten en het genot van hare voorrechten verzekerd, mits zich onderwerpende aan de plaatselijke wetten, daaromtrent reeds gemaakt of nog te maken."

In de Instructie van den Gouverneur-Generaal luidde art. 25 als volgt:

»De Gouverneur-Generaal zal zorgen, dat alle godsdienstige gezindheden in de vrije uitoefening van haren godsdienst worden gehandhaafd."

Hiermede was de oude staatskerk gevallen en werden de beperkingen op de vrijheid der katholieken weggenomen. Feitelijk wel is waar bleef de godsdienstvrijheid, vooral met betrekking tot de slaven, nog aan banden, zooals het vervolg zal leeren; wettelijk was die echter verzekerd.

Sedert de wedervestiging der Missie waren in alles te zamen nog maar 339 personen in de kolonie gedoopt geworden. Thans brak voor haar de dageraad eener betere toekomst aan.

V^de HOOFDSTUK.

Van de komst der twee voornaamste grondleggers der Surinaamsche Missie, in 1817, tot den eersten Apostolischen Prefect, met rechtstreeksche zending van de Propaganda, in 1826.

Zeventien maanden bleven Suriname's katholieken, na het vertrek van den Eerw. Heer *Van der Hoven*, zonder priesterlijke hulp. Nochtans bereidde hun Gods H. Voorzienigheid, gedurende dien straftijd zelven, eene alleruitmuntendste weldaad. Voorlang reeds had de Geestelijke Overheid begrepen, dat de onheilen dier Missie, vooral daaruit voortsproten, dat de Missionarissen onder geldelijk opzicht afhankelijk waren, zoo van de katholieken der Kolonie in het algemeen, alsook van den aldaar bestaanden kerkeraad in het bijzonder. Nooit was het mogen gelukken hiertegen eenigen afdoenden maatregel te treffen, en enkel, omdat men niet goed besluiten kon de Missie geheel op te geven, had men lijdelijk dezen toestand laten voortduren. Daar kwam eindelijk de ure van barmhartigheid. God, die altoos de gezindheid der menschen beheerscht, wist de harten van weldadige lieden in Nederland zóó te treffen, dat men in staat gesteld werd, Missionarissen te zenden, die niet meer afhankelijk zouden zijn van den onderstand der gemeente. Tezelfder tijde klopte ook de Goddelijke Zender van evangelische arbeiders aan het hart van twee uitgelezen mannen aan, die zelfs der geestelijkheid tot voorbeeld strekten; zij meldden zich aan voor de Missie van Suriname. Was het voor den Aartspriester een groot offer, zulke mannen van zich te verwijderen, dat offer werd gebracht, de Surinaamsche Missie moest op een hechten grondslag gevestigd worden, en daartoe waren mannen noodig als dezen, mannen van Gods keuze, die zich zelven geheel vrijwillig en met de grootste edelmoedigheid, voor de toenmaals zoo *ongunstig bekende parochie van Paramaribo*, hadden aangeboden

Dit aanbod was geschied, naar aanleiding van een rondgaanden brief, welken de Aartspriester *J. Cramer* (na vele vergeefsche pogingen om priesters voor Suriname te krijgen) aan alle Dekens, Pastoors en Kapelaans van zijn rechtsgebied richtte. Die brief was van den volgenden inhoud:

»Een groot aantal zielen loopt, bij gebrek aan een herder, het grootste gevaar van eeuwig verloren te gaan. De Missie van Suriname verkeert in den uitersten nood, en het moet tot ons grievend leed erkend worden, daar is niemand, die zich aanbiedt, om de vele katholieken aldaar, die om een priester smeeken, te hulp te snellen.

»Vergeet niet, dat zij meenen een zeker recht op u te hebben, vermits zij kinderen zijn van ééne moeder, de H. Kerk, broeders van ééne en dezelfde geestelijke familie, leden van hetzelfde Rijk, en onderdanen van denzelfden voortreffelijken Koning. Komt hun dus te hulp in hun grooten geestelijken nood, en geeft der wereld de ergernis niet, dat, onder het aanzienlijk getal van seculiere en reguliere geestelijken, niet een paar edelmoedige priesters zouden gevonden worden, met zooveel liefde voor de zielen, dat zij bereid zijn, ten koste van eenige opofferingen, haar *ook in Suriname* te hulp te snellen.

Stelt u voor oogen het leven, den arbeid, het vasten, de armoede, de wederwaardigheden, het lijden en den bitteren dood van den Zoon Gods, om de zondaren tot boetvaardigheid, en de verdwaalde schapen van het huis van Jacob tot den schaapstal terug te brengen. Gedenkt de Apostelen des Heeren en zoovele apostolische mannen, die bijna de geheele wereld doorkruist, woeste oorden opgezocht, onder onbeschaafde volkeren geleefd, en, te midden der uiterste armoede, de zielen, door Jezus' Bloed vrijgekocht, achtervolgd en ingehaald hebben! Overweegt, welk een groot en verdienstelijk werk het is eenen broeder te winnen, en welk een loon er weggelegd is, voor de medehelpers van Jezus Christus in het bekeeringswerk der zielen! Beschouwt eindelijk, dat de oogst overvloedig en het getal groot is van katholieken, die van alle hoop des levens en der eeuwige zaligheid verstoken zijn, of ten minste, te vergeefs de Sacramenten der kerk in het uiterste gevaar afsmeeken.

»Met het oog op al deze beweegredenen, twijfel ik er niet

aan, of het noodige en voldoende getal van twee priesters zal zich, door Gods stem opgewekt, aanbieden, om weldra de zeereis met het binnen kort zeilvaardig schip te ondernemen.

»Niemand worde afgeschrikt door den slechten dunk, waarin de volwassen katholieken van *Suriname* hier en elders staan aangeschreven; want, behalve dat men daar in den uitersten nood verkeert, zijn er ook onlangs nog aangeland, die niet bedorven zijn; jongelingen en kleine kinderen roepen uwe hulp in, en strafwaardig schijnt het zoovele zielen aan het gevaar der eeuwige verwerping prijs te geven.

»Dat ook niemand wane onder de barbaren en tot allerlei zware beproevingen gezonden te worden; de zending geschiedt integendeel naar menschen, die in de uiterste weelde en in wellust leven, en als ware het, daarin begraven liggen. Daaruit moet de Missionaris hen optrekken, en tot eene matige, fatsoenlijke en zuivere levenswijze terugbrengen.

»Na dit alles hopen wij, dat er onder zoo vele priesters, welke de Hollandsche Missie bedienen, licht twee zullen gevonden worden, die, vol van zielenijver, zich bereidvaardig zullen aanbieden. Intusschen verzoeken wij de Zeereerwaarde Heeren Dekens, ons vóór den 20 Augustus de Geestelijken, die zich aanmelden, bekend te maken."

De mannen Gods, die zich op dit schrijven aanboden, waren twee Kapelaans van Amsterdam, Amsterdammers van geboorte en van nagenoeg denzelfden jeugdigen leeftijd van 28 tot 29 jaren. Deze in wetenschap en deugd uitmuntende priesters waren *Paulus Antonius Wennekers* [1]) en *Ludovicus Van der Horst*. Door den Hoogwaardigen Heer *A. Ciamberlani* aangesteld, en met de noodige volmachten voorzien, ontvingen zij hunne zending van den Aartspriester *Jacobus J. Cramer*, die de tusschenpersoon van den Vice-Superior, en met de bijzonderheden van het bestuur belast was. Zij vertrokken den 13 October van Amsterdam en zetten, na eene voorspoedige reis van slechts 35 dagen, den 21 November 1817, feestdag van Onze-Lieve-Vrouw Pre-

---

1) Van den Weleerw. Heer *P. A. Wennekers* berust het doopextract in het Archief van het Vicariaat van Suriname, waaruit blijkt, dat hij den 11 Augustus 1789 te *Amsterdam* gedoopt werd.

sentatie, te Paramaribo voet aan wal. De pastorie was ledig, en werd terstond van al het noodige in overvloed voorzien. Als gezanten des vredes werden zij alom met vreugde begroet.

Paulus Antonius Wennekers was gezonden in hoedanigheid van Pastoor en Prefect, [1]) en *Ludovicus Van der Horst* als Kapelaan of medehelper.

De volgende brief, welken de Hoogeerw. Heer *J. J. Cramer*, onder dagteekening van den 7 November 1818, aan het kerkbestuur, de collectanten en aan alle leden der Roomsch-Katholieke gemeente van Suriname schreef, levert een bewijs, hoe hoog deze jeugdige priesters onder de Nederlandsche geestelijkheid stonden aangeteekend.

»Na vele jaren, menigvuldige wisselvalligheden en aangewende moeite, is het ons eindelijk gelukt, of liever heeft het der goddelijke goedheid behaagd, het verlangen van ons hart te vervullen en u twee geestelijken te mogen zenden, die met den geest der Apostelen bezield, in geleerdheid, deugdzaamheid en ijver zoo zeer uitmunten, dat wij hen beiden volgaarne bij ons hadden gehouden, om hen hier op den kandelaar te plaatsen, om de geloovigen in het vaderland, ja zelfs de geestelijken, te stichten. Wij zeggen het nog eens: veel heeft het ons gekost hen van hier tot u te zenden. Doch de dringende nood, het gevaar van een groot aantal zielen, het schier algemeen zedenbederf, de losbandigheid en de verkeerde gevoelens van velen in de kolonie, dat alles heeft de overhand gehad, en ons eindelijk bewogen, hen naar u te laten gaan, in het vast vertrouwen, dat gij hen met liefde ontvangen, met zorg en weldadigheid ondersteunen, en luisteren zult naar hunne woorden, naar hunne leeringen, naar hunne raadgevingen en voorbeelden, en alzoo zoudt mogen geraken op den weg der eeuwige zaligheid, enz.” —

Hun apostolische loopbaan in Suriname werd, zooals het vervolg zal leeren, opgeluisterd door waren ootmoed, zachtzin-

---

1) Hij bezat of verwierf de meest uitgebreide volmachten, niettegenstaande Suriname deel bleef uitmaken van de Hollandsche Missie, en nog niet tot eene op zich zelf staande Apostolische Prefectuur verheven was. Als Prefect werd hij echter ook door Rome getituleerd.

nigheid, geduld, versterving, vertrouwen op God, en inzonderheid door voorzichtigen en onverdroten ijver voor de zaligheid der hun toevertrouwde zielen. De glans hunner deugden plaatste de levenswijze der meeste kolonisten in een beschamend daglicht; dit alles, gevoegd bij de schranderheid van hunnen geest en bij een onafhankelijk bestaan in het tijdelijke, verbitterde wel is waar een groot gedeelte der blanke bevolking, maar dwong allengs ook eerbied, onderwerping, liefde, ja bewondering af, en werkte bij velen ware vruchten van boetvaardigheid en van bekeering.

De eerste maand na hunne aankomst gebruikten de vrome godsgezanten, om zich door gebed en overdenking te sterken, en maatregelen te beramen tot een beslisten aanval op de geduchte sterkte der hel. Bij verreweg de meesten was het katholiek gevoel uitgedoofd en het hart bedorven; het kwaad zelfs werd vergoelijkt en gebillijkt. Aan de twee priesters was de taak opgelegd, geloof en christelijke zeden over de verregaande misbruiken te doen zegevieren. Moeilijke taak! Maar, bij de kribbe van den kleinen en zwakken, en toch almachtigen God-Mensch putten zij kracht en moed, om een eersten stoot zoo krachtig te geven, dat hij door heel de gemeente gevoeld werd. Terwijl zij voor de vergaderde geloovigen, die weinig ontwikkeld en allerwege in kwade voorbeelden verstrikt, de voorzorgen vooral eener ontfermende en vaderlijke liefde behoefden, voorzichtigheidshalve het Woord Gods nog als brood toedienden, meenden zij van den anderen kant, dat de tijd wel gekomen was, om met het kerkbestuur een anderen weg in te slaan, en tegenover hen het Woord Gods als tweesnijdend zwaard ter hand te nemen.

Op den tweeden kerstdag kwam het kerkbestuur volgens gewoonte bij zijnen president, den Pastoor, om over de aangelegenheden der kerk te beraadslagen. De Zeereerwaarde Heer *Wennekers* maakte van die gelegenheid gebruik, om, met al den ernst, de vrijmoedigheid en de liefde van een Apostel, aan dezen nog altijd voortbestaanden *kerkeraad* een welsprekend, lang en wel doordacht vertoog voor te dragen.

Het buitengewone woord van den nieuwaangekomen, nog jeugdigen priester veroorzaakte een schok, die, als ware hij van electrische kracht, diep gevoeld werd. Voor eenigen, in den

boezem dier vergadering, bracht die schok boetvaardigheid voort; voor den kerkeraad zelven was hij het begin zijner gelukkige ontbinding; maar ook voor velen eene ergernis.

De onverbeterlijke leden van den kerkeraad legden, de een voor, de ander na, eene betrekking neder, welke te zeer in het oog liep, en, bij hun onzedelijk gedrag, hun eerder tot schande dan tot eer gerekend werd. Die kerkeraad, vroeger zoo noodlottig voor de geestelijken, werd op deze wijze van het kaf gezuiverd, en, tot groot genoegen van den Prefect, in een behoorlijk kerkbestuur herschapen. De Prefect zelf regelde nu het bestuur, stelde, als Hoofd der kerk, het reglement op, dat hij bezielde en den kerkmeesters ter aanneming voorlegde, en aldus werd het kerkbestuur, naar eisch en behooren, aan het kerkelijk gezag onderworpen. Maar bij deze heilzame gevolgen van zijn vrijmoedig woord, had *Wennekers* ook eenige tegenovergestelde uitwerkselen, die overigens niet konden uitblijven, te betreuren, het gevolg namelijk der gekwetste eigenliefde, de wederwraak der drift. Vele plichtvergeten christenen, en inzonderheid eenige heethoofden uit den afgetreden kerkeraad, joegen zich in het harnas tegen den Prefect, en wisten een algemeene ontstemming en heftige tegenwerking te veroorzaken. Met de Joden van voorheen, die profeten verlangden naar de booze neigingen van hun hart, en de ware godsgezanten, welke hun 's Hemels straffen aankondigden, haatten en vervolgden, zóó ook riepen de trotsche en wulpsche christenen van Suriname: »Spreekt ons van genoegelijke dingen, profeteert ons dwalingen!" Niet alleen durfde men beweren, dat het Evangelie door deze priesters verkeerd werd uitgelegd, namelijk, dat God geene onmogelijke geboden kon geven, zooals de volstrekte kuischheid was, in een land, waar het huwelijk met zoovele bezwaren gepaard ging, enz., maar men beriep zich ook op het stilzwijgen en de tegenovergestelde gedragslijn der vorige priesters, die zich, ongelukkiglijk, niet konden verdedigen tegen den blaam, op hunne nagedachtenis geworpen. Het is mogelijk, dat de voorgangers van den Weleerw. Heer *Wennekers*, uit wijze voorzichtigheid, meermalen hebben gezwegen; dat zij de waarheden van het Evangelie op een zachtere of minder gevoelige wijze aan hunne hoorders voordroegen, ten einde door onvoorzichtigen ijver niet alles om-

ver te werpen, en zóó de Missie, voor de katholicke kerk, geheel te doen verloren gaan; het is zeer wel mogelijk, dat in de omstandigheden, waarin die priesters verkeerden, maar alleen aan behoud des geloofs, doch weinig of niet aan verbetering van zeden kon gedacht worden; dat zij echter de bestaande misbruiken zouden hebben goedgekeurd, is geheel in strijd, niet alleen met hun priesterlijk karakter, maar ook met de geschiedenis hunner apostolische werkzaamheden. — Over de voorgangers van *Wennekers*, die in groote afhankelijkheid verkeerden, en zich onder menig opzicht als ondergeschikten moesten gedragen, had men heerschappij kunnen voeren. Geen wonder dus, dat diezelfde lieden tot oproerige gezindheid oversloegen, nu hun een schrander en jeugdig priester de les hunner laagheden kwam oplezen..... Het verzet, dat de waardige Missionaris ondervond, was zóó groot, dat de tusschenkomst van den Aartspriester noodig werd. In het reeds aangehaald schrijven van den Amplissimus aan de gemeente van Suriname, dd. 7 November 1818, spreekt de Hoogeerwaarde *J. J. Cramer* met den grootsten lof over beide zendelingen, en vereenigt zich in alles met de leer en practijk, welke op de vergadering van den 26 December door Pastoor *Wennekers* was voorgedragen. Vermits een extract uit dien brief ons de voornaamste onderwerpen van *Wennekers*' aanspraak op de bijeenkomst der kerkmeesters, en van het Vasten-mandement van den 20 Januari 1818, in het kort mededeelt, laten wij dit hier volgen:

»..... Wij hebben de aanspraak van den Heer Pastoor en Prefect der Missie, dd. 26 December 1817, gelezen, als ook het gedrukte stuk van den 20 Januari 1818. Wij kunnen niet dan goedkeuren, en zelfs hartelijk en ten hoogste toejuichen, hetgeen daarin voorgehouden wordt, en wel bijzonderlijk wat betreft de bijzitten, of de samenwoning met vrouwen zonder onverbreekbare belofte of altijddurend contract, en wat daar verder gezegd wordt: over de maçons, over de verplichting om de kinderen en slaven te laten doopen, over het vasten voor degenen, die niet gedispenseerd zijn, over de paaschcommunie, en al het overige, dat volkomen overeenkomt met de leer en tucht der katholicke kerk door de geheele wereld. Wat daar gezegd wordt, kan nimmer beter in den geest van zachtmoedigheid en

waren zielenijver gezegd worden, waarom wij daarover, als inhoudende den waren geest van de katholieke kerk, grootelijks verblijd waren en volkomen betrouwden, dat het bij u gereedelijk aangenomen en stiptelijk onderhouden zou worden. Immers gijl. weet, dat de Zoon Gods, op aarde gekomen om ons van de eeuwige verdoemenis te verlossen, en den weg der eeuwige gelukzaligheid aan te wijzen, gezegd heeft aan zijne Apostelen, en in hen, aan al hunne wettige opvolgers: »*Die naar u hoort, hoort naar mij; en die u versmaadt, versmaadt mij.* (Luc. X. 16.) En wederom: »*Wie u niet hebbe ontvangen, en niet gehoord naar uwe woorden, gaat dat huis of die stad uit, en schudt het stof van uwe voeten af. Voorwaar zeg ik u: verdragelijker zal het voor 't land der Sodomeërs en Gomorreërs zijn op den dag des oordeels, dan voor die stad.*" (Matth. X. 14. 15.)

»Maar van verscheidene kanten vernemen wij, dat de gewoonte van een of meer bijzitten te hebben steeds blijft aanhouden, te weten, éene of meer vrouwen te houden, zonder zich aan eene derzelve voor altoos te verbinden, en men dus gestadig in hoererij blijft leven. Dit gaat zooverre, dat gijl. uwe Apostelen van overbodige strengheid beschuldigt, omdat zij u aanmanen òf dezelve te verlaten, òf er onverbrekelijk voor altoos mede te trouwen, en het voorbeeld voorwendt der vorige zendelingen, die zulks niet openlijk tegenspraken. Wat hiervan zij, wij kunnen niet oordeelen, dat zij hunnen plicht niet volbrachten, maar kunnen het misschien aan de versteendheid des harten van eenigen toeschrijven, dat zij hebben *moeten ontveinzen*, hetgeen zij niet konden verbeteren; want nimmer is het ons ter oore gekomen, dat zij de H. Absolutie of Communie zouden gegeven hebben aan hen, die zóó leefden."

»Wij zullen ons niet verledigen met te bewijzen, dat zoodanige levenswijze strijdig is, met de eerste wetten van de natuur zelve, in aller harten geschreven; met het algemeen gevoelen aller beschaafde volkeren; met de wetten van staat en kerk, bij welke het huwelijk als eene verbintenis geldt voor het gansche leven; eindelijk, met die van het Evangelie en van de katholieke kerk, bij welke het huwelijk onverbreekbaar is. Uw Pastoor zal u dat wel bondig en duidelijk genoeg ontwikkelen. Wij zullen alleen aanhalen het verbod der Apostelen aan de

heidenen, bij hun eerste intreden in de kerk van Jesus Christus. Hoe aangekleefd, hoe verouderd zij ook in die gewoonte wezen mochten, de Apostelen geboden hun zich te onthouden van hoererij, en, *in weerwil* van alle zwarigheden en voorgewende onmogelijkheid, zag men welhaast de geloovigen daarvan afzien, ja zelfs zeer dikwijls den maagdelijken staat beleven."

»Wij verwonderen ons niet, dat er eenigen onder u zijn, die daarom hunne geestelijken niet beminnen, en weinig voor hen over hebben; dezen moeten eene wonde openen, die diep en verkankerd is; dit doet hun zeer; zij klagen over geneesmeesters, die hen willen genezen en eeuwig gelukkig doen worden!"

»Al is het dat de drift" (uw hartstocht) »hun" (dezen geneesmeesters) »pijn veroorzaakt, zij zullen den moed toch niet verliezen; maar volkomen op de Voorzienigheid des Hemels vertrouwen. Hunne gebeden en de onzen zullen verhoord worden. Misschien zal nog eens de kolonie het puik worden van Amerika in geloof en godsvrucht, zoodat er de katholieken die van het eerste christendom zullen evenaren. Dit zoude uwen zendelingen tot spoorslag strekken om zich ook nog eens onder de Heidenen te begeven, en daar eene luisterrijke kerk te stichten. Het zij zoo!"

»Wij bevelen u in de bescherming des Heeren, opdat Hij in u werke *het willen en het volbrengen*. Daarbij wenschen wij u de rijkste zegeningen des Hemels."

»Amsterdam, den 7 November 1818.

(w. g.) *J. Cramer*, Aartspr."

Aan den voet van dezen brief teekende Pastoor Wennekers het volgende aan:

»Bij mij ontvangen den 7 Januari 1819, en in dezelfde maand, door mij aan de vergadering der leden van het kerkbestuur medegedeeld. Tweemaal, door afkondiging in de kerk, de lezing daarvan in mijn huis, en aan desbegeerenden een afschrift, aangeboden; zoo ook in de Rivieren dezelfde kennisgeving, bij het zenden der lijsten aan de Heeren *Van Middachten*, kassier en *G. Rietstap*, secretaris, aan laatstgenoemden ook het notuleeren dezer mededeeling aanbevolen."

(w. g.) *P. A. Wennekers*, R.-K. Pastoor."

Het is alzoo duidelijk genoeg, dat vele katholieken in verzet

waren tegen hunne priesters, en dezen een ruim veld ter beoefening van lijdzaamheid en heldhaftig geduld open stond. Bespotting, hoon en laster waren hun aandeel zoo van protestantsche als van katholieke zijde; maar het bitterst harteleed, dat zij bij dit alles te verduren hadden, was het verlies der zielen, de ergernis, de hardnekkige en Godtergende versmading van Jesus Christus, in zijne kerk en in zijne bedienaren. Daarover beklaagde zich de waardige Prefect der Missie, zoówel bij monde, in de kerk en elders, als bij geschrifte en in gedrukte stukken.

Den 7 December 1819 gaf hij een rondgaanden brief uit met het opschrift: »Aan het Geëerd Publiek." Die brief, te Amsterdam, in den vorm eener brochure van 15 bladzijden uitgegeven, en in de kolonie algemeen verspreid en gelezen, had ten minste dit goed gevolg, dat het beleedigen en bespotten van de personen der priesters beteugeld werd. Doch dit was ook bijna het eenig uitwerksel, volgens de getuigenis van *Wennekers* zelven, op den 19 September 1820. Die rondgaande brief was een woord van waarlijk apostolische vrijmoedigheid, den Missionarissen door het lijden van eene, zooals zij het noemden, »meer dan tweejarige zijdelingsche vervolging, zoowel van katholieke als van protestantsche zijde" afgeperst. Die vervolging bestond »in geestige uitvindingen van spot en laster, in het aanwrijven van hatelijke en liefdelooze bedoelingen, ten einde alzoo de lidmaten der kerk eerst van hunne herders zelven, en vervolgens ook van de kerk afkeerig te maken." Aan het slot van dat stuk zeggen zij, dat overigens bezadigde lieden bij hen ten sterkste hadden aangedrongen op gerechtelijke vervolging »wegens de bijzondere dadelijkheden in menigte tegen hunne personen gepleegd." Wat zij te verduren hadden, leiden wij verder af uit de volgende woorden:

»Iedereen zal het bekennen, dat het niet eervol is voor een katholiek, wanneer hij om spot of laster zijne plichten verzuimt! Men moet het de grootste lafhartigheid noemen, wanneer hij zich schaamt, om bijv. het kruisteeken te maken, het kruisteeken, dat door de geheele wereld als het onderscheidend teeken van den Christen erkend en door oudheidkundige protestanten zelven geëerbiedigd wordt! Het is blijkbaar eene lafheid, wanneer hij zijne hoogfeesten, zijn vasten, in één woord,

geheel zijn godsdienst ontveinst, in een land, waar zelfs de heiden zijn afgodendienst durft uitoefenen!"

»Maar als dat nu tòch geschiedt, moet men dan niet aannemen, is het dan niet duidelijk, dat de katholiek, die tot zulke laagheid besluit, van hem, ten wiens gevalle, hij dit doet, *om of wegens zijn godsdienst* iets te vreezen of te weren heeft? En inderdaad, wie twijfelt er aan of hier eene zekere vervolging der katholieke kerk bestaat? Is het geene aanranding der vrijheid van den katholieken godsdienst, als men personen, die ons gerecommandeerd zijn, *belet* tot ons te komen? Is het niet reeds een groote vervolging aan een zieke, die met aandrang en herhaalde malen naar den bijstand van een Roomsch-Katholieken Geestelijke vraagt, zulks standvastig te weigeren, ja, ons zelven in persoon stellig den toegang tot zieken te *beletten?* En wat heeft men niet gedaan, om deze handelingen als 't ware te wettigen, om onze landgenooten, die niet tot onze kerk behooren te doen gelooven, dat wij een paar menschenhaters waren, die niet dan vloek en haat ademden, en alle bestaande orde en subordinatie den bodem wilden inslaan?"

Wanneer nu bejegeningen, zooals hierboven worden aangestipt, dagelijks voor iederen geloovige, die zijne godsdienstplichten getrouw wilde vervullen, te vreezen waren, dan behoeft men waarlijk niet meer te vragen, wat de priesters te verduren hadden.

Ook het bezoek der katholieke lijders in het militair hospitaal ging met moeilijkheden gepaard. Hoogstwaarschijnlijk waren die niet zoozeer te wijten aan eene persoonlijke vijandige gezindheid van den Chef, als wel aan de booze inblazing en tegenwerking van anderen, wien de dienstijver der Missionarissen een doorn in 't oog was. Het dagelijksch bezoek, alle geestelijke dienstverrichtingen, uitgenomen alleen de hoogst noodzakelijke, en elk onderzoek, hoe algemeen en onbeduidend ook, naar den aard der ziekte [1]), werden onzen Missionarissen verboden. Niet anders dan op verlangen der zieken en bij ernstige gevallen mochten zij, met verlof van den Chef, bij de lijders worden

1) Om te kunnen oordeelen of het raadzaam is aan de lijders de H. Sacramenten toe te dienen, werd soms eenig onderzoek ingesteld.

toegelaten. Deze waren (blijkens de wederzijdsche correspondentie van Pastoor *Wennekers* en bedoelden Chef van het militair hospitaal, Dr *Kuhn*) de voorwaarden onder welke alleen, zij hunne geestelijke bediening bij de zieke militairen mochten uitoefenen. Na behoorlijke toelichting evenwel kwam men tot eene schikking in der minne, en de goede verstandhouding tusschen genoemden Chef en de Geestelijken bleef voortbestaan. Het is niet te verwonderen, dat priesterlijke bezoeken en vooral het biechthooren der zieken, in dien tijd, als nadeelig werden voorgesteld; ten allen tijde immers en overal werden er gevonden, die, hetzij uit onkunde en verkeerde opvatting van de biecht en verdere bediening, hetzij uit godsdiensthaat, of ook uit menschenvrees of eigenbelang, tegen het ziekenbezoek der priesters geijverd hebben. Overigens is het den toenmaligen geneeskundigen van Suriname, van wie misschien niemand, althans bij persoonlijke ondervinding, getuige was geweest van de gemoedskalmte en tevredenheid, waardoor de bediening gewoonlijk gevolgd wordt, niet euvel te duiden, dat zij de voordeelen ervan ook naar het lichaam, over het hoofd hebben gezien. En verder, dat men, desgevorderd, voor zijn eeuwig heil wijselijk eenig tijdelijk gevaar moet weten te trotseeren, hoe weinigen, die daaraan zullen gedacht hebben, in eene kolonie, waar ternauwernood geloof werd gevonden!....

Om terug te komen op de vijandige richting van dien tijd tegen de priesters, en te doen zien hoe weinig hunne liefdediensten bij de zieken, door de bedorven menschen gewaardeerd werden, deelen wij hier nog het volgend uittreksel mede uit eenen brief van Pastoor *Wennekers* aan gemelden Dr *Kuhn*, van 10 Juni 1820:

»Toen ik eergisteren, op uitnoodiging van den heer *Thurkow*, met de heiligste zaken van onzen godsdienst bij mij, naar het civiel departement kwam bij zekeren *Dufour*, werden, in het daarnaast gelegen woonhuis der suppoosten, de grootste bespottingen en vloeken geuit, *zooals ons reeds dikwijls te voren is overkomen.* Kijk! Hem! Zie, die moest er ook nog wezen! enz.; en dan verscheiden allermoedwilligste vloeken. Ik zeide daarop enkel: »Dat zal vandaag wel voor het laatst wezen," vol vertrouwen op Uw Weledelgestr. billijke denkwijze." — Inderdaad,

na dien tijd begon men meer ontzag voor de Geestelijken op te vatten.

Mgr Grooff z. g., die, zooals hij zegt, uit de rijke bron van Pastoor *Wennekers'* handschriften (jammer genoeg, deze zijn thans bijna geheel verdwenen!) putten konde, en ze niet zelden met tranen in de oogen las en herlas, getuigt van zijn hoogvereerden voorzaat, dat deze niet alleen veel smaad, hoon en laster, maar zelfs *stokslagen* heeft moeten verduren; »maar," zegt Zijne Doorl. Hoogw. in een schrijven van het jaar 1832, »het wonderlijk door *Wennekers* beoefend geduld brengt menigwerf, tot op den dag van heden, de heerlijkste en heilzaamste vruchten voort."

Bovendien, volgens denzelfden Hoogw. Schrijver, onderwierp zich Pastoor *Wennekers* met zijnen ambtgenoot aan eene bekrompen levenswijze, liet zich de behoefte welgevallen, en onderging eene vrijwillige armoede, terwijl zij toch voor persoonlijk onderhoud ruimen onderstand uit Nederland ontvingen. Zij kozen deze armoede uit, om liefdewerken te kunnen verrichten, om door vasten, aalmoezen en gebed de genade des Hemels over zich en hunne werkzaamheden af te trekken, om door hun verstorven en belangloos leven der prediking meer kracht bij te zetten, en om den armen Jezus meer van nabij te volgen.

Harde arbeid, onder een drukkende hitte; vermoeienis, uitputting en ziekte; armoede en behoefte; teleurstelling, tegenwerking, hoon en laster; eindelijk een allergrievendst harteleed over de zonden van hun volk waren niet voldoende voor den brandenden ijver dezer christen helden: zij voegden daarbij nog de vrijwillige lijfkastijding en lieten de tuchtroede op hun eigen lichaam vallen, naar het voorbeeld des grooten Apostels, die zijn lichaam kastijdde en onder bedwang hield, om niet, na anderen de waarheden des Evangelies verkondigd te hebben, zelf verworpen te worden. Toevallig werd deze geheime boetpleging door een Israëliet aan 't licht gebracht. »Toen deze namelijk," aldus verhaalt *Mgr Grooff*, »op zekeren avond voorbij de kerk ging, hoorde hij een ongewoon geluid, dat zijne nieuwsgierigheid niet weinig opwekte. Hij nadert daarop zoo dicht mogelijk tot de plaats, van waar het uitging, en bemerkt, dat de beide priesters bezig zijn hun lichaam voor het altaar des Heeren te

tuchtigen. Op dit gezicht, riep die man vol bewondering uit: »Bestaan er heiligen, dan zijn het deze menschen!" Aldus *Mgr Grooff.* —

Zoodanige mannen waren *Wennekers* en *Van der Horst.* Zij mochten eene taal voeren, zooals eerstgenoemde in de vergadering der kerkmeesters van den 26 December 1817 liet hooren: »Dat geen tegenstand, geene hinderpalen, geene droefheid of behoefte van den kant der gemeente ooit zoo groot zouden kunnen worden, dat zij besluiten zouden de schapen andermaal herderloos te laten." De deugd dezer mannen, hoezeer gevreesd door de boozen, en door de hardnekkigen op de proef gesteld, liet niet na achting en eerbied af te dwingen. »*Bij Roomsch en Onroomsch,*" zegt Mgr Grooff, »*wordt Wennekers nog tot heden* (1832) *erkend, als de eerste, die den echtelijken stand eerbied en achting en der losbandigheid een zekere schande heeft weten bij te zetten.*"

Hiermede gaan wij over tot een verslag van de apostolische werkzaamheden dezer twee vurige arbeiders in 's Heeren wijngaard. In het eerste tijdperk hunner bediening komt de Zeereerw. Heer *Wennekers* meer op den voorgrond, terwijl in het tweede meer bepaaldelijk over zijnen ambtgenoot en opvolger, den Zeereerw. Heer *Van der Horst* wordt gesproken.

Naar de getuigenis der overlevering was *Wennekers* klein van gestalte, tenger, zwak van gezondheid en had hij een ernstig en bezadigd voorkomen. Onvermoeid in gebed en arbeid, hield hij zijne veelvuldige bezoeken wijselijk beperkt tot de zieken, en tot de plantages, die hij gewoon was in eene tentboot te bereizen. Algemeen werd hij als een heilig man aangezien.

Van de eerste twee-en-twintig maanden van hun Apostolaat, laten wij hier het eigenhandig verslag van *Wennekers* zelven volgen. Het vertoont ons in het kort den geheelen werkkring der Missie, en geeft tevens den toestand der eerstvolgende jaren, met inachtneming van uitbreiding en vooruitgang, vrij duidelijk te raden.

Ziehier zijne woorden:

»Het getal der leden aan het Fort (stad) Paramaribo woonachtig, is (buiten een paar honderd gedoopte kinderen, die de

hoop zijn onzer opkomende gemeente) niet zeer aanzienlijk; het bedraagt misschien met blanke burgers, vrijlieden en slaven, als men de zeelieden daar niet bijtelt, geen vier honderd. Het garnizoen alhier, dat uit omstreeks twaalf tot veertien honderd manschappen bestaat, kan gemakkelijk voor een derde katholiek zijn, zoo het niet meer is. Op de plantages kunnen, de kinderen daaronder begrepen, wel twee honderd en waarschijnlijk nog meer katholieken gerekend worden. Er is ook een nieuwe aanleg van plantages in deze kolonie naar den kant der Engelsche kusten, genaamd *Nickerie*, [1]) meest door Engelschen bewoond; ook daar bevinden zich zeer vele katholieken, vooral slaven. Men vaart er in twee dagen heen langs de zeekusten; [2]) wij zullen genoodzaakt zijn, er ieder jaar eenigen tijd door te brengen, en hopen daartoe binnen kort gelegenheid te bekomen."

»Gedurende ons verblijf alhier zijn 136 kleine, 33 groote kinderen en 77 volwassenen gedoopt. Er waren onder deze laatsten drie van 90 jaren of daaromtrent, en verscheidenen van 50 tot 70 jaren. Het gezamenlijk getal is dus 246."

»Wij hebben van de kleurlingen slechts een getal van bijna 25 tot de eerste H. Communie toegelaten, waaronder (een bewijs hoe het hier met de opvoeding en het onderwijs der kinderen gesteld is) maar één kind, zijnde een meisje van 12 jaren."

»Er zijn nochtans eenige weinige jonge dochters van 16 tot 18 jaren tot de H. Communie aangenomen; maar deze zijn gelijk volwassenen in Europa, en kunnen geen kinderen meer genoemd worden."

»Behalve eenige weinige protestanten, die uit eigen beweging naar onze kerk kwamen, en van welke nog maar ééne tot de H. Communie is aangenomen, zijn ook een Jansenist en een Wallachijer-Griek tot den schoot der H. Kerk teruggekeerd. Beiden zijn militairen, die bijzonder in godsvrucht uitmunten."

»Toen wij hier kwamen, vonden wij onder de nieuwe

---

1) De twee districten, welke vroeger Neder- en Opper-Nickerie heetten, worden thans *Nickerie* en *Coronie* genoemd.
2) d. i. naar het eigenlijke *Nickerie*.

christenen nog geen enkel huwelijk, noch onder de vrij-lieden, noch onder de slaven; het is ons, God zij dank! na veelvuldige pogingen gelukt, tot nu toe een getal van 14 huwelijken voor het altaar des Heeren in te zegenen, welke, tot dusverre allen gelukkig zijn, en waarvan wij reeds twee wettige kinderen gedoopt hebben, zijnde dezen de eersten onder de katholieke kleurlingen."

»Van de blanken hebben wij al dien tijd slechts een enkel paar, volgens het gewoon gebruik, openbaar getrouwd. De goede Pastoor *Schinck* was te oud, en de Eerw. Heer *Van der Hoven* was te kort hier om genoegzaam de taal te leeren, en grondig genoeg met die menschen te kunnen spreken."

»Het getal der overledenen op het doodenregister bedraagt 114, ook de kleine kinderen daar onder gerekend."

»Het getal der geloovigen, die op de paaschlijst zijn ingeschreven of liever, die, het geheele jaar door, tot de H. Sacramenten zijn genaderd, bepaalde zich in het jaar 1818 tot 172, en voor dit loopende jaar is het getal van 1 Januari tot 20 September, tot 150 geklommen, waarvan bijna de helft militairen, een derde gedeelte blanke burgers en de overigen kleurlingen zijn. Onder de genoemde blanken bevinden zich verscheidene zeelieden, onder welke eenige kapiteins zijn, die ook door hun voorbeeld op Zon- en feestdagen, zeer vele officieren en matrozen naar de kerk trekken. Zulk een voorbeeld hebben wij in een voornaam officier van de militairen, die door eene geregelde waarneming zijner godsdienstplichten, gevoegd bij groote verdiensten voor het welzijn en de veiligheid der kolonie, zich geacht heeft gemaakt bij alle weldenkenden."

»Wij hebben het genoegen onder de militairen, van welken sommigen niet alle jaren bij ons kunnen komen, veel ijver aan te treffen, te midden van het kwaad voorbeeld der meeste anderen en van den spot van velen."

»Ondanks het ongevoelige, voor geen diepen of duurzamen indruk vatbare karakter der kleurlingen en negers, vooral der Creolen of inboorlingen, zien wij echter meermalen de bewijzen, dat de genade ook de natuur overwint. Somtijds zijn er reeds des morgens te zes uur in de kerk, enkel om hun gebed te doen, vooral die naar hun werk moeten gaan, en de H. Mis te zeven

uur niet kunnen bijwonen. Ik heb eens eene kleurlinge, welke alleen in de kerk was, zonder dat zij mij zien kon, van verre zien bidden, met eene houding, met een eerbied en geestdrift, die verwonderlijk waren in iemand, die van eene plantage kwam, en misschien, voor en na haren doop, nog geen zes onderrichtingen en wellicht weinig meer kerkdiensten had bijgewoond. Daar zijn er, die reeds al den tijd, dat wij hier zijn (ja zelfs een jaar en vier maanden na hare eerste H. Communie gedaan te hebben) bestendig drie, ja soms viermaal 's weeks den catechismus bijwonen."

»Des Zondags na de Vespers is er een catechismus of liever eene homelie in de landtaal over de Epistel- en Evangelielessen. Des Maandags, Woensdags en Vrijdags, te drie uren na den middag en des Dinsdags en Donderdags, te zeven uren 's avonds, heeft er eene onderrichting plaats in het Neger-engelsch; des Zondags te twee uren na den middag, en des Woensdags te acht uren 's morgens, is er catechismus voor de kinderen in het Nederduitsch."

»Des Vrijdags te zeven uren hebben wij een gezongen dienst, met uitstelling, zegen en vereering van de Reliquie van het H. Kruis, waarvan wij de twee feestdagen plechtig, en, van den kant der nieuwe christenen, met veel ijver vieren." [1])

---

1) Tegenover de velerhande afgodische vereering, in Suriname in zwang, stelde *Wennekers* de godsdienstige vereering van het H. Hout des levens. Hij achtte zich overgelukkig daarvan een kostbaar gedeelte te bezitten. Van Zijne Heiligheid Paus Pius VII verwierf hij voor alle geloovigen van Suriname een vollen aflaat, te verdienen op de feestdagen van Kruisvinding, (3 Mei), en Kruisverheffing (14 September) teneinde alzoo de vereering van het H. Kruis te bevorderen. Op de feestdagen der H. Apostelen Petrus en Paulus (29 Juni) en van den H. Franciscus Xaverius (3 December), de groote toonbeelden aller Missionarissen, kon men dezelfde aflaten verdienen. Door eene bijzondere vergunning des Pausen, was het voor hen, die van de priesters verwijderd waren, niet noodig te biechten en te communiceeren, maar konden zij aan al deze aflaten deelachtig worden, met een voldoende berouw te verwekken over hunne zonden, het vast voornemen te maken van niet meer te zondigen, en eenigen tijd te bidden volgens de meening van onze Moeder de H. Kerk. Het Kruis was onzen Missionaris het wapen, waarvoor de afgodsboomen vielen, het boek, waarmede hij de heidenen onderrichtte, het teeken, waaraan hij elke overwinning toeschreef! Bij plechtige gelegenheden weerklonk steeds zijn geliefkoosd: »Vexilla Regis".

»Des Zaterdags zingen wij, 's avonds te zeven uren, de Litanie van de H. Maagd, waarop zij allen met geestdrift antwoorden: Ora pro nobis, en waarna wij gemeenschappelijk den rozenkrans bidden."

»Gisteren, Zondag 19 September, hebben wij voor het eerst het Onze Vader in hunne taal gezongen. Ik zal hen binnen kort ook des Zondags vóór den catechismus het Wees Gegroet en het Credo laten zingen."

»Wij kunnen het levendig geloof en den diepen eerbied van hen, die tot de eerste H. Communie zijn toegelaten, niet genoeg roemen. Zij móeten tot alles bereid wezen, en gereed zijn om zieken op te passen en anderen te onderrichten. Daar zijn er onder, die zich hier bijna geheel aan toewijden!"

»Betrekkelijk de samenleving buiten 't huwelijk is op te merken, dat de kleurlingen bij onze aankomst, te dien aanzien, schier *geen denkbeeld van kwaad* hadden. Thans echter begint dit, vooral bij hen, die tot de H. Communie zijn toegelaten, zóó te veranderen, dat wij eene jonge dochter zichtbaar hebben zien vervallen, alleenlijk (naar wij van goederhand vernomen hebben) omdat zij vreesde genoodzaakt te worden, het voorstel van een aanzienlijken blanke, volgens heerschend gebruik gedaan, te zullen moeten aannemen. De aanvrage had geen gevolg."

»Buiten degenen, die hunne H. Communie gedaan hebben, en behalve de kinderen, zijn er ook nog een vijftigtal of daaromtrent, uit eigen beweging, komen biechten."

»Dit is nu het aangename en het stichtende; maar het grootste getal der *vóór onzen tijd* aan het Fort (de stad) gedoopten, blijft, ofwel omdat zij door het algemeen gebruik worden meegesleept, ofwel omdat zij veelal ter oorzake van slavernij van de kerk en van de noodige onderrichting verwijderd leven, ofwel omdat zij door den omgang met anderen bedorven worden, of ook omdat zij worden afgeschrikt door de bezwaren, welke het huwelijk der slaven vergezellen, in ongeoorloofde betrekking voortleven; en daar lichtzinnigheid het grootste en lastigste gebrek dier menschen is, verlaten zij catechismus, kerkdienst, ja, eindelijk de kerk zelve, omdat zij bij de protestanten deswege niet zoo sterk worden nagegaan. Wee der wereld om de ergernissen!"

»De afgoderij blijft den gedoopten der protestanten (de hernhutters niet uitgezonderd), ja zelfs den katholiek-gedoopten, als zij zonder onderricht en godsdienstoefening hebben voortgeleefd, zóó vast aankleven, dat kundige en ervaren protestanten zelven mij meermalen toegaven, dat slechts de volle kracht der R. K. ceremoniën, kerkdiensten, gewijde voorwerpen enz. in staat is, hun hart daarvan af te trekken. Wij zien dit dan ook duidelijk in den afkeer, welken de negers, uit katholieke koloniën afkomstig, van de afgoderij hebben. Hierdoor worden wij niet weinig bevestigd in de overtuiging, dat de Geest der waarheid, welke voor eeuwig aan Jesus Kerk beloofd is, onze Moeder de H. Kerk van den beginne af geleid en bestuurd heeft in het vaststellen harer plechtigheden en gebruiken." [1])

»Willen wij niet, dat een paar honderd kinderen, zonder eenige kennis van den godsdienst, opgroeien, willen wij hen niet tot afgoderij zien vervallen, dan hebben wij volstrekt eene school noodig, om hun de gebeden en de eerste gronden des geloofs te leeren, of ten minste een fonds om daaruit iemand te onderhouden."

»Ook moeten wij een kerkhof stichten en onderhouden voor de *slaven;* zij worden thans onder de heidenen begraven, en, daar de hernhutters een eigen kerkhof hebben, blijven velen uit dien hoofde van onze kerk verwijderd."

»Hiertoe bevelen wij onze arme nieuwgeloovigen in de milddadigheid der katholieken van het geheele rijk der Nederlanden, en ons zelven en al de onzen in hunne bijzondere gebeden aan."

»Paramaribo, den 20 September 1819" (w. g.) »P. A. Wennekers."

Onder dagteekening van den 26 Juli 1820 gaf de Prefect ook een verslag aan de Congregatie van het H. Officie te Rome, waarin hij o. a. zegt, dat er in Suriname weinige Europeesche, vooral katholieke Europeesche vrouwen waren, en dat hieruit

1) De Missionarissen van Suriname, erfgenamen van den eerbied huns grooten voorgangers voor de ceremoniën der H. Kerk, wijden tot heden toe eene bijzondere zorg aan de nauwgezette inachtneming van de voorschriften der H. Kerkgebruiken.

veel ongeoorloofde samenleving geboren werd. Gedurende twee jaren en acht maanden hadden zij (*Wennekers* en *van der Horst*) slechts twee huwelijken van Europeanen publiek ingezegend. Bij hunne aankomst aldaar troffen zij onder de blanke katholieke bevolking, behalve een klein getal getrouwde soldaten, slechts twee gehuwde paren aan, van welke beide partijen katholiek waren. Het was hun nochtans gelukt van vijf blanke mannen zooveel te verkrijgen, dat zij, voor den Pastoor en twee getuigen, een geheim huwelijk wilden aangaan, vermits zij niet konden besluiten publiek voor de burgerlijke wet te trouwen. De burgerlijke wetten toch verboden den Geestelijken een huwelijk van vrije personen, publiek in de kerk in te zegenen, vooraleer het burgerlijk voltrokken was. Daarenboven was het burgerlijk huwelijk tusschen een vrijen persoon met eene slavin, even als dat tusschen de slaven onderling, verboden. Onder de gezagvoerders van plantages werden dan ook schier geene getrouwden gevonden, daar de meeste eigenaars en administrateurs zoo verblind waren, dat zij geene gehuwden als plantage-directeurs wilden aannemen. Het gevolg daarvan was, dat zulke directeurs, zoowel katholieke Nederlanders, als Franschen, Spanjaarden, Italianen enz., gewoonlijk in concubinaat leefden met heidensche vrouwen, doorgaans slavinnen, welke slaven-kinderen voortbrachten, die maar zelden gedoopt werden. en overigens toch onder heidensche negers opgroeiden. »Vandaar", zoo schreef hij, »dat van de 300 Europeanen, nauwelijks 30 Paschen houden! Van daar, dat al de directeurs, op één na, die voor twee jaar een zeer gelukkig geheim huwelijk aanging, hun paaschplicht verzuimen!" Zij durfden niet burgerlijk trouwen uit vrees van hun bestaan te verliezen. Met eene slavin wilden zij zich, om redenen van menschelijke voorzichtigheid niet voor altoos verbinden, en, verwijderd als zij waren van de kerk, en verstoken van eene goede omgeving, gaven zij voor, dat onthouding hun onmogelijk was. In één woord, de staat der katholieke kerk in Suriname was ellendig. *Wennekers* schreef die ellende vooral toe aan het langdurig gebrek van priesters in de kolonie. »Want," zeide hij, »hoe bedroevend het ook nog zijn moge te zien, dat de kuischheid weinig geëerd en begrepen wordt, dat de kerkelijke wetten van vasten en onthou-

ding [1]), van het vieren der Zon- en feestdagen, van biechten en communiceeren met voeten worden getreden, dat de kinderen en slaven ongedoopt blijven en de opvoeding der jeugd verzuimd wordt: toch is, in de twee jaren, dat wij hier zijn, de toestand veel verbeterd!"

Onze blikken van deze bedroevende schildering afwendend, gaan wij liever de heilige priesters voet voor voet op hun zegenrijken arbeid volgen.

Bij de H. Dienstverrichtingen van hun apostolisch leven, die wij reeds boven hebben leeren kennen, moet nog gevoegd worden, dat zij op de Zondagen eene Vroegmis deden, met Negerengelsche toespraak, en eenen Hoogdienst, waaronder de Hollandsche preek, te negen uur. Sedert den 21 Januari 1821 ging ook een hunner op de Zon- en feestdagen naar het Fort Nieuw-Amsterdam, anderhalf uur varens van de stad. Desbetreffend schreef *Wennekers*, den 27 Februari 1821:

»De nieuwe kerk op het Fort Nieuw-Amsterdam, d. w. z. het altaar enz., zal deze week gereed zijn; ofschoon wij er reeds

---

1) De feestdagen en vastendagen waren in Suriname verplichtend volgens de kerkreglementen van het Aartspriesterschappelijk gebied van Holland, Zeeland en West-Friesland. Na kennismaking met de Surinaamsche toestanden, verzocht en verkreeg *Wennekers* van den H. Stoel daarin eene wijziging. Behalve de Zondagen bleven verplichtend voor de *slaven*: *Kerstmis*, *'s Heeren Hemelvaart*, *H. Sacramentsdag*, *O. L. V. Boodschap* en *Hemelvaart*, *St. Petrus en Paulus* en *Allerheiligen*. Daarenboven kon de Prefect, op die dagen, de slaven nog van het Mishooren en van de onthouding van slaafschen arbeid, of ook van beide tegelijk dispenseeren. Den *vrijen* werden geene andere verzachtingen geschonken, dan dat de Prefect hen, bij het vieren der Aposteldagen of andere, waarop alleen de verplichting bestond van Mis te hooren, daarvan kon dispenseeren. — Betreffende de vasten en de onthouding was ten jare 1819 door Paus Pius VII het volgende vastgesteld: 1° In de *Goede week*, op *Aschdag*, op de *Quatertemperdagen* en op alle *Vrijdagen* en *Zaterdagen* door het jaar, waren vleeschspijzen verboden, doch, *behalve op Goeden Vrijdag*, zuivel en eieren toegestaan. Op andere *vastendagen*, niet op een Vrijdag, Zaterdag of Quatertemperdag invallende, was het gebruik van vleesch *éénmaal daags* toegestaan. Gesmolten vet of reuzel mocht men bovendien nog 's avonds gebruiken. Het gebruik van visch en vleesch *bij denzelfden maaltijd* bleef streng verboden. —

Aan den paaschplicht kon voldaan worden, door de bewoners van Paramaribo en het Fort Nw. Amsterdam tot den 2n Zondag na Paschen, door de bewoners der buiten-divisiën tot Pinkster, Pinkstermaandag ingesloten.

sedert den 21 Januari alle Zon- en feestdagen op eene tafel dienst gedaan hebben. De officieren zijn zeer ijverig. Er zijn twee Brabantsche kapiteins bij.... De eerste is gehuwd, en zijne vrouw doet alles, en wil alles blijven doen, wat in haar vermogen is. Hadden wij nu maar linnen en zijden stoffen voor kerkgewaden, alsook passementen, kanten enz. dan zou alles wel door haar gemaakt worden. Want dit alles telkens mede te nemen, is op den duur ondoenlijk; ook lijdt er ons kerkgoed te veel mede." [1])

»De Eerwaarde Heer *Van der Horst* heeft ook ll. Zondag reeds twee kleintjes op het Fort gedoopt. De moeder, die wonderlijk ijverig voor het geloof is, zal ook eerstdaags gedoopt worden."

»....Het is nu al vrij druk, en er kan niet veel meer bijkomen. Als de Eerw. Heer *Van der Horst* op het Fort is, moet ik op Zon- en feestdagen tweemaal Dienst doen, prediken, catechisatiën voor kinderen en voor bejaarden, en Vespers houden; behalve het doopen, zieken bezoeken enz., en dat, terwijl ik nog altoos vrij zwak ben; maar God versterkt mij bijzonder, en geeft mij kracht naar werk!"

Om redenen, waarin wij het wijze beleid van den schranderen en waardigen Prefect wenschen te eerbiedigen, en die hoogstwaarschijnlijk in het geringe besef der toenmalige katholieken en nieuwbekeerden in Suriname, voor het Hoogste aller Geheimenissen moeten gezocht worden, werd het Allerheiligste Sacrament zelden ter aanbidding uitgesteld. Gewoonlijk werd alléén op den eersten Zondag der maand de zegen met het Allerheiligste aan de vergaderde geloovigen gegeven.

Naast eene bijzondere vereering van het H. Kruishout, bevorderden de Missionarissen met alle kracht de godsvrucht tot de Allerheiligste Maagd en Moeder Gods Maria. Daarom leerden zij de geloovigen het gebed van den rozenkrans, en spoorden er

---

1) De zoo voortreffelijke Vereeniging tot bevordering der vereering van het Allerheiligste Sacrament en tot versiering der behoeftige kerken van ons land, was destijds nog niet opgericht. Hoe gaarne zou zij anders zulk een Missionaris met hare ondersteuning voorkomen hebben, gelijk zij het later, ten behoeve dezer Missie, zoo herhaaldelijk gedaan heeft.

hen dagelijks toe aan, door woord en voorbeeld. Ongetwijfeld moesten zij deze devotie uit den grond ophalen, wijl deze destijds, zelfs in Nederland, nog niet zoo algemeen werd beoefend. Zij beschouwden den rozenkrans als een allerkrachtigst wapen tegen ketterij, ongeloof en zedenbederf. Daarom trachtten zij hem populair te maken en besloot *Wennekers* ook de Aartsbroederschap van den H. Rozenkrans op te richten. Met de instelling dier Broederschap had hij nog een geheel bijzonder doel. Volgens een brief van den 22 Juni 1820, beoogde hij daardoor de bekeering der Indianen af te bidden. Arme Indianen! Hij had zooveel medelijden met hen. Hoe verheugd hij dus was, toen het hem op Zondag, den 7 Mei 1820, gegeven was voor het eerst Indiaansche kinderen te doopen, laat zich gemakkelijk uit zijne ontboezemingen, in laatst genoemden brief afleiden:

»Vóór de Vespers", zegt hij, »had ik het geluk, voor het eerst twee kleine Indiaansche kinderen te doopen, en wel van den *Opperste of kapitein der Indianen*, genaamd *François*, aan de *Marowijne*, waar men gewoonlijk over zee heengaat; zij is gelegen aan de grenzen van Fransch Guiana. De verdienstelijke kapitein *Kreyter* had hem, op mijn verzoek (sedert lang aan Zijnedelgestr. gedaan) den weg tot mij laten wijzen. Juist waren mij drie kleine kinderen gebracht om te doopen, hetwelk ik mij niet herinner anders ooit op Zondag namiddag gebeurd te zijn, toen hij, met twee vrouwen bij zich, die ieder een kind droegen, bij mij binnenkwam. Hoe ruw de overige Indianen ook zijn, was deze, hun Hoofd, evenwel vrij beschaafd. Behalve dat ik met hem, zooals men mij later zeide, ook in het Fransch had kunnen spreken, verstonden wij elkander zeer goed in het Negerengelsch."

»In mijn voorhuis, met het kruisbeeld in de hand, (want het is ongelooflijk hoezeer dat den weg, bij het verkondigen van het Evangelie bekort), gaf ik hem een kort denkbeeld van den christelijken godsdienst, waarbij hij zóó oplettend was, dat hij mijne woorden gestadig na iedere zinsnede herhaalde. Ter gelegenheid van het doopen der drie kinderen, sprak ik hem over het geluk en de uitwerking van den H. Doop, en noodigde hem eerst alleenlijk uit, om de toediening daarvan bij de zijnen

te zien. Toen ik echter hoe langer hoe meer zijne goede gesteldheid meende op te merken, geloofde ik hem zelfs in zoover te mogen beproeven, dat ik sprak van de wet om niet meer dan ééne vrouw, en dat wel met eene vaste verbintenis, te mogen hebben, hetgeen hier anders bij de heidenen zoo vreemd klinkt. Toen ik hem ook hierdoor niet afgeschrikt zag, zeide ik hem, dat hij het slechts behoefde te verzoeken, om ook die kinderen, zelfs aanstonds, dat geluk te doen verwerven. Hij gaf daarop niet alleen zijne begeerte deswege te kennen, maar betoogde zelfs vrij breedvoerig in zijne taal, aan de bij hem zijnde vrouwen, wat deze zaak inhad, waarop zij de kinderen gewillig aan de peet-moeders overgaven. Hij zelf bleef met de vrouwen aan den ingang der kerk, niet alleen bij het doopen, maar ook gedurende den geheelen tijd der Vespers. Bij gelegenheid van den eersten Zondag der maand en het uitstellen van het Allerheiligste Sacrament, was juist het altaar meer dan op andere Zondagen versierd, terwijl na de Vespers de plechtige zegen met het Hoogwaardig Sacrament, volgens het Romeinsch Ritueel, gegeven werd, iets wat hier, om verscheidene redenen, zelden, en zeer zelden meer dan éénmaal daags geschiedt."

»Aan het huis van kapitein *Kreyter* teruggekeerd, toonde hij aan Zijnedelgestr. veel gevoel en tevredenheid; en wat meer is, hij betuigde zijne goede voornemens, *ook met betrekking tot de vrouwen*, zoodat ik redenen heb te hopen, hem binnen kort terug te zien, en wat God geve! door hem zelven bij de zijnen gebracht te worden. Hij heeft een zeer groot huis, waar gemelde kapitein wel bij hem geweest is. Hij en zijn volk zijn met ons bevriend, en ditmaal nog, is hij bij zijne Excellentie den Gouverneur a. i. op audientie geweest. Des anderendaags kwamen de vrouwen nog eens met de kinderen terug, en vraagden, op zijn echt Indiaansch, om wat rokken en kleederen, hetwelk goede hoop geeft, dat zij op het stuk van zich te bedekken gedwee zullen zijn."

»Ik schrijf deze belangrijke gebeurtenis, die den weg kan openen tot de bekeering voor geheele volkeren en landen, bijzonder toe aan de gebeden der geloovigen van het moederland, vooral aan de nieuwe Broederschap van den H. Geest; en deze gebeden zullen, hoop ik, ook den Algoeden Vader der lichten

bewegen, om zijn begonnen werk te voltrekken ter verlichting der Indianen van Guiana!" [1])

Noch Pastoor *Wennekers*, noch zoovele opvolgers als Suriname Missionarissen gehad heeft, mochten die vrome wenschen ooit in vervulling zien treden. Ofschoon in een later tijdstip, zooals wij niet zullen nalaten te verhalen, het licht des Evangelies over een aantal kustbewonende Indianen is opgegaan, en eenige honderden in de katholieke kerk werden opgenomen, is men, zoo bij gebrek aan personeel als aan middelen, er nooit in kunnen slagen, deze zwervende stammen tot christenheden te vereenigen, wat toch eene noodzakelijke voorwaarde moet geacht worden, om die ongelukkigen, onder den vollen invloed van het Christendom, tot ware beschaving te kunnen brengen. Vereenigingen, op kleine schaal ondernomen, hebben nooit duurzaamheid gehad, vermits het nomadisch leven bij den Indiaan als het ware natuur is geworden.

Wijl het de overtuiging onzer Missionarissen was (*Wennekers*' eigen woorden hebben het ons bewezen) dat de Geest der waarheid de H. Kerk in het vaststellen harer plechtigheden steeds blijft bestieren, daarom wijdden zij ook al hunne zorg aan den eeredienst. Altoos zochten zij dezen zoo groot mogelijken luister bij te zetten, om zóó door de zinnen heilzaam op de gemoederen te werken. Vandaar dat zij de huwelijken, ook die der slaven, zoo het maar mogelijk was, altoos plechtig gedurende het H. Misoffer en liefst des Zondags inzegenden. Kostelijk middel om der gekleurde bevolking een hoogen dunk van het christelijk huwelijk in te prenten! Vandaar dat zij, vier tot vijfmaal 's jaars, het H. Doopsel op plechtige wijze aan een aantal volwassenen

---

1) Voor zooveel de uitgebreidheid aangaat, mag het grondgebied der Indianen gerust, onder den naam van *landen* der Indianen, worden aangeduid; die van *volkeren* evenwel moet in den meer beperkten zin van *volkstammen* worden opgevat.

Het was waarschijnlijk met het oog op de Evangelieprediking onder de Indianen, dat *Wennekers* reeds in 1818 uitbreiding van zijne rechtsmacht, *over de geheele kuststreek tot Brazilië*, van den H. Stoel verzocht en verwierf. Ook op die plaatsen, welke aan een kerkelijk Hoofd onderworpen waren, mocht hij, met toestemming dier Autoriteit, gebruik maken van al de gewone en buitengewone volmachten, die hem voor Suriname verleend waren.

plachten toe te dienen. Vandaar ook hunne liefde voor den luister van het huis des Heeren.

Dienaangaande schreef *Wennekers* in 1820:

»Wij verlangen vurig hier te Paramaribo eene nieuwe kerk te bouwen. Ofschoon wij Zijne Majesteit verzocht hebben, om acht duizend gulden Ned. Cour., ter reparatie van onze vervallene kerk, zien wij, hoe langer hoe meer, dat wij het geld als wegwerpen met hier te repareeren.

»De kerk staat in eene zeer gemeene buurt, met de huizen gelijk, in de nabijheid van een piket, waar men, onder de allerheiligste onbloedige Offerande, dikwijls het slaan en afzweepen der negers moet hooren. Als al onze geloovigen in de kerk kwamen, zou ze niet half groot genoeg zijn. Zij is thans zelfs voor hen, die komen, reeds klein, en laat geen plaats meer overig voor nieuwe christenen, veel minder voor protestanten en heidenen, die eens komen om te zien. Alles is bekrompen voor processiën enz., wat toch anders zoo treffend is voor nieuwe christenen."

Hier wendt hij het oog tot de geloovigen, de levende kerk Gods, welke hij had opgebouwd; hij vervolgt:

»Al bestaat onze vrucht niet in getal, toch kan ik u verzekeren, dat wij, sedert ruim twee en een half jaar, den eerbied en de godsvrucht van hen, die in de kerk komen, verbazend zien toenemen, zoodat wij de kerk somtijds, zelfs in de Vespers, zien gevuld, en we menigen trek van godsvrucht zouden kunnen aanhalen, b. v. van nieuwgedoopte vrouwen, die, op dagen, dat het H. Sacrament ter aanbidding uitstaat, vijf, zes ja zeven uren, en zelfs wel achtereenvolgens, en meestal gestadig op de knieën, in de kerk hebben doorgebracht, enz."

Uitwendige godsvrucht, als waarvan hier gesproken wordt, treft men niet zelden in bekeerlingen aan. Van nature is de Afrikaan daartoe geneigd, terwijl de staat van slavernij, waarin hij steeds verkeerd heeft, er daarenboven het zijne nog toe bijbrengt. Overdreven, soms zelfs belachelijk in plichtplegingen tegenover zijne meerderen, wordt hij dit ook op het stuk van godsdienst. Vandaar dat de godsvrucht den inwendigen geest dikwijls geheel mist, en de beoefening ervan aan eene betreurenswaardige onbestendigheid is blootgesteld. De Afrikaan kan

even gedachteloos uren in de kerk doorbrengen, als hij die werkeloos in zijne negerhut weet te slijten. Nochtans zijn stichtende trekken, als door den Weleerw. *Wennekers* worden aangehaald, niet zoo zeldzaam, vooral in heidenen, die zich in bedaarden leeftijd tot het Christendom bekeeren. Hij vooral zal de trekken, die hij mededeelt, wel vooraf getoetst hebben.

In het belang der levende en overledene geloovigen niet alleen, maar ook tot opluistering van het huis Gods, stelde Pastoor *Wennekers* in 1822 eene *Memorie* in, of *Altijddurende Gedachtenis der Overledenen.* Maandelijks werd dan eene H. Mis voor de ingeschreven overledenen opgedragen, terwijl uit de te storten bijdragen, een fonds voor kerksieraden gevormd werd. Nog in 1848 plaatste *Mgr. Grooff* den verdienstelijken *J. G. Le Sage ten Broek*, en andere *weldoeners der Missie van Suriname,* op de naamlijst dezer *Memorie.*

Wij hebben gezien, dat *Wennekers* zijn missie-werk in Suriname begon met eene poging, om katholieken, die het meest invloed hadden, tot betere denkwijzen en gevoelens te brengen. Niet minder was hij bedacht om, in de inlandsche bevolking der negers en kleurlingen, de kiem neer te leggen eener geloovige gemeente voor de toekomst. Daarvoor behoefde hij de kennis der landtaal, wijl toen vooral de inlandsche bevolking bijna geen Hollandsch verstond. Zijne correspondentie met den Heer Cassali, in het voorjaar 1818, over de vertaling van het *Onze Vader*, het *Wees gegroet*, het *Credo* enz., toont duidelijk aan, met hoeveel ernst en nauwgezetheid de Missionarissen zich toelegden, om de leer der H. Kerk in het Negerengelsch te kunnen weergeven.

Den 4 Maart 1822, gaf hij den eersten *Negerengelschen* Catechismus uit voor de kolonie Suriname. De leer van het boekje was zuiver en grondig, de stijl eenvoudig en doelmatig, en de taal verdient, wanneer men zijn tijd en zijne hulpbronnen in aanmerking neemt, allen lof. De uitgave, die daarvan in 1847 opnieuw bezorgd werd, is niet vrij te pleiten van onnauwkeurigheden. *Wennekers* verrijkt zijn Catechismus met onderrichtingen voor den nood-doop, morgen- en avondgebeden, eene uitlegging der tien geboden Gods en der vijf geboden van de H. Kerk, alsmede met eenige gezangen en andere, bij het

onderricht van kinderen en heidenen, nuttige wenken. Meer dan dertig jaren bleef dit boekje bij het godsdienstig onderwijs in gebruik.

Verscheidene volksgezangen in het Negerengelsch vloeiden uit zijne pen voort, zooals het *Driekoningenlied:* »Wilt heidendom van vreugd opspringen," dat, met weglating van een paar coupletten, ook op het Pinksterfeest, op doopdagen en bij andere gelegenheden werd gezongen; het *Onze Vader*, het *Wees gegroet*, het *Tantum ergo* en het *Vexilla Regis*. Dit laatste gezang droeg hij op aan Mejuffrouw Anna Susanna van Gelderland, eigenaresse der plantage La Ressource, in de rivier de Saramacca, toen hij dáár, den 24 Juli 1812, het H. Kruis plantte op de plek gronds, waar hij een *kankantrie* (cotton tree), boom, dien de Negers afgodisch vereeren, had doen omhakken.

Mocht *Wennekers* al veel voor de volwassenen ondernemen, eene toekomst voor de Missie zocht hij bij hen niet. Daarvoor had hij zijne verwachtingen op de jeugd gevestigd. Een der eerste zorgen, bij zijne aankomst in de kolonie, was geweest eene school te openen [1]) voor katholieke kinderen. Reeds in 1818 schreef hij naar Nederland, om een braven en kundigen onderwijzer. Wijl echter zijne pogingen ten deze niet wilden slagen,

---

1) Tot het jaar 1809, stond het onderwijs der jeugd in Suriname op een zeer lagen trap. Door de aankomst van Johannes Vrolijk, een kleurling van Suriname, die zijne opleiding in Nederland had genoten, kwam daarin spoedig eenige zelfs verrassende verbetering. In 1816 werd de kundige Hoofdonderwijzer Corstiaan Aart Batenburg naar Paramaribo gezonden, die zich tot 1863 met eigenaardige belangstelling aan het onderwijs bleef toewijden, en aan drie geslachten de opleiding geschonken heeft. Van Gouvernementswege werd eene eerste regeling van het onderwijs ingevoerd den 19 Mei 1817. Bij de bepalingen, door Gouverneur en Raden toen ingevoerd, werd nog eene plaats verleend aan het godsdienstig onderwijs. De onderwijzers moesten zich toeleggen, God, zijn woord en zijnen dienst altijd te doen eerbiedigen, daarvan een voorbeeld geven aan hunne leerlingen, en dezen bij alle gelegenheid er toe opwekken. Trouwens, volgens het Regeeringsreglement van 1815, moest de Gouverneur toezien, »dat in de scholen voor de behoorlijke opvoeding der jeugd en derzelver opleiding in godsdienstige beginselen gezorgd werd." Een gevolg dier bepaling was de bovengenoemde verordening op de scholen.

Er bestonden, ten tijde van *Wennekers*, te Paramaribo twee vrij wel ingerichte lagere scholen, doch hiermede was het *katholiek onderwijs* niet gebaat.

nam hij met zijn verdienstelijken ambtgenoot, ook nog de taak van het onderwijs op zijne schouderen. Wat hij alzoo op kleine schaal voor de kinderen had aangevangen, bleek evenwel spoedig onvoldoende te wezen. Spoedig kwam hij tot de overtuiging, dat het, tot het behoud van een groot aantal kinderen, volstrekt noodzakelijk was een Gesticht te openen, waarin dezen, gedurende de jaren hunner opvoeding, nacht en dag konden verblijven.

»Had ik maar een bekwaam catechist," zoo beklaagde hij zich (29 September 1820) »of eenige liefdezusters; want, buiten het materieel gebeden leeren enz., moet ik alles zelf doen."

Omtrent zijne plannen met de opvoeding bezitten wij nog het volgende bericht van de hand van *Wennekers*, dd. 22 Juni:

»Tot een nieuw bewijs hoe volstrekt noodig alhier een ruim liefdegesticht is, alsook hoe noodzakelijk godvruchtige en bekwame personen (zooals die in Noord-Amerika worden gevonden) tot opvoeding en onderwijs van kinderen zijn, moeten wij tot onze grievende zielesmart berichten, dat wij op H. Sacramentsdag, slechts één enkel jongetje tot de eerste H. Communie hebben kunnen aannemen, schoon wij daarbij niet weinig werden opgebeurd door het aannemen van vier militairen en twee bejaarde dochters. Wij hebben nochtans een schoon vooruitzicht, *indiën wij ons liefdegesticht verder kunnen uitbreiden en voltooien*, om aanstaande jaar een aanzienlijk getal kinderen tot de eerste H. Communie op te leiden."

»Het bestuur van meestal heidensche en afgodische moeders bederft alles. Daarom moeten wij een huis hebben, waar zij, hetzij gratis, hetzij tegen betaling van het noodige, nacht en dag verblijven. Wij ondervinden maar al te zeer, om welke redenen de katholieke kerk van hare stichting af, steeds zoo bezorgd was, om geene gedoopte kinderen aan het bestuur van heidensche ouders over te laten, en altoos huiverig was, om kinderen, buiten gevaar van sterven, en zonder voorkennis hunner heidensche ouders, te doopen, [1]) wanneer zij namelijk geen genoegzaam recht bezat, om die aan hun bestuur te onttrekken."

---

1) Lees: zonder *waarborg* van de zijde hunner heidensche ouders.

»Hoe afgrijselijk toch is het denkbeeld, dat christen kinderen tot den dienst van satan en tot afgoderij worden opgeleid, en dat zij, reeds in hunne teederste jaren, den godsdienst van Jesus Christus, zijne kerk en priesters versmaden, zooals wij helaas, hier ondervinden."

»Hierbij komt nog, dat het kwaad onvermijdelijk is. Wij kunnen aan Europeanen niet weigeren hunne kinderen te doopen," niettegenstaande »die vaders de opvoeding en vooral het godsdienstig onderwijs hunner kinderen, zoo vaak op heidensche moeders laten aankomen, en, door omstandigheden, vooral door den dood, verhinderd worden er zelven voor te zorgen."

»Waarlijk redenen genoeg voor nadenkende en mededoogende katholieken! . . . . . Niet noodig hen op te wekken tot hulpbetoon door het voorbeeld van een protestantschen vorst, den Koning van Denemarken, die in de vorige eeuw verbazende sommen overzond, voor de opvoeding van kinderen van heidenen, door luthersche Predikanten, in de Oost-Indiën, gedoopt."

Dan, het is den liefdevollen Missionâris niet gegeven geworden, zelfs dit heerlijk plan met eenigen uitslag bekroond te zien.

»Allerjammerst," zoo schreef hij den 31 Januari 1821, »dat eene som van misschien f 2500. *Sur. Cour.* vermist en vrij zeker verbrand is, [1]) welke som den armen toebehoorde en het restant was van een kapitaal, waarmede ik verleden jaar het liefdegesticht voor kinderen heb willen beginnen, zonder dat iemand zijne kinderen zelfs gratis daartoe heeft willen geven!... Zóó, voorzeker, is het geen wonder, dat de goddelijke Voorzienigheid heeft toegelaten, dat het gezegd gedeelte van dit ongelukkig legaat verbrand is."

Het liefdegesticht was alzoo eene mislukte onderneming; onderwijs en opvoeding bleven gebrekkig.

Uit medelijden nochtans werden eenige kinderen, zoo van vrijen als van slaven, door de priesters opgenomen en verpleegd.

1) Bij den brand van 20 Januari 1821, waarover wij, iets verder, zullen spreken.

Die liefderijke Missionarissen zonderden, van de milde giften der Nederlandsche katholieken, een karig bestaan voor zich zelven af, en besteedden het overige, onder anderen, tot den aankoop en de opvoeding van een zestal kinderen, die zelve hun vrijdom moesten verdienen. Veel troost hebben zij echter van die kinderen niet beleefd. Twee hunner werden als catechisanten en kosters gebruikt, en hebben, vooral *Jan Brasilie*, een tijdlang veel dienst bewezen. Wij komen daarop later terug.

Hooren wij intusschen den waardigen priester zelven nog eens over het mislukken van zijne edele pogingen spreken. Alleen bedacht op Gods eer, en brandend van ijver voor het heil der hem toevertrouwde zielen, is *Wennekers* door geene teleurstellingen afgeschrikt of ontmoedigd, integendeel, vol geloovig vertrouwen op de H. Voorzienigheid, ziet hij, met helderen en hoopvollen blik, naar eene eerste gelegenheid uit, om zijne heilige plannen voor de Surinaamsche jeugd, wederom met vastberadenheid en kracht op te zetten, en tot uitvoering te brengen. Ziehier het fragment eener memorie, te dier zake door hem opgesteld en berustend in het Archief van het Apostolisch Vicariaat van Suriname.

»Onder al de beproevingen, waarmede de goede God, sedert ruim drie jaren, in deze kolonie ons geduld gelieft te oefenen, is zeker wel de grootste het mislukken van al onze pogingen, in menigte aangewend, voor de opvoeding en het onderwijs der jeugd."

»Wij hebben er altijd eene eer in gesteld te erkennen, dat wij de meeste onzer goede inrichtingen in de kolonie voor de zaligheid der zielen, te danken hebben aan het voorbeeld van onzen grooten beschermheilige, den H. Franciscus Xaverius, aan wiens voorspraak wij zooveel verplicht zijn, en wel bijzonder, dat wij van hem geleerd hebben, (hetgeen ons nochtans ook door den Hoogeerw. Heer J. Cramer, en andere godvruchtige en geleerde Geestelijken, zoo bijzonder was aanbevolen) met de kinderen te beginnen, wilden wij de kolonie verbeteren."

»De Hoogeerw. Heer Aartspriester weet uit eene menigte van brieven, wat moeite wij hebben aangewend, om een bekwamen katholieken schoolmeester uit Europa te bekomen. Al onze geachte vrienden weten, hoezeer wij, drie jaren lang, bij

hen hebben gesmeekt en aangedrongen, om ons te helpen ter oprichting eener school voor de jeugd, en wel bijzonder voor eene gelegenheid ter opvoeding."

»Onze gemeente hier te Paramaribo, ja de geheele kolonie, weet en is getuige geweest van al wat wij, ondanks de bijna algemeene onverschilligheid en het gebrek aan deelneming, beproefd hebben, zooveel zelfs, dat wij daarom ons zelven aan den spot en laster van het publiek hebben zien overgeven."

»Niettegenstaande wij door de wereld-wijsheid wel vóóruit gewaarschuwd waren, dat al onze pogingen daaromtrent hier vruchteloos zouden wezen, hebben wij die nochtans niet gehoord, maar getrotseerd, — gelijk wij zelfs nu nog, na een tegenspoed van drie jaren, door eene bijzondere versterking des Allerhoogsten, moed genoeg hebben die te trotseeren. Nooit hebben wij vergeten de aanbeveling van onzen Hooggeachten Vader (den Hoogeerw. Heer Aartspriester, wiens groot vertrouwen op den goddelijken bijstand wij buitendien leerden kennen) de aanbevolen herinnering namelijk aan het voorbeeld van den H. Philippus Nerius, die zonder menschelijke middelen, met dit vertrouwen alléén, zoo groote werken voor God durfde ondernemen. Een ware en zelfs belachelijke dwaasheid in de oogen der wereld, die zij ons ook niet lichtelijk zal vergeven."

»Maar wij smeeken dan ook onzen zelfden waardigen Aartspriester, dit Zijn Hoogeerwaarde zoo eigen vertrouwen, ook te doen gelden, om ons krachtdadig bij te staan, in het oprichten van eene school en een opvoedingsgesticht voor kinderen alhier, en, in dit vertrouwen, hetwelk hem bezielt, een of meer daartoe voor God bekwaam geoordeelde personen aan te moedigen en af te zenden."

»Het verleden heeft ons in zooverre afgeschrikt, dat wij niets anders meer behouden hebben, dan een genoegzaam onderwijs in de gebeden en in de noodige geloofsleering voor onze kinderen, in dezelfde vertrekken, die ons thans, na den brand van den 21 Januari, tot kerk dienen."

»Wij zijn hiertoe gebracht geworden door de wijze raadgevingen van zijn Hoogeerw., overeenkomstig de toen bestaande omstandigheden, alsook bijzonder door de verschrikkelijke en reeds vroeger geblekene ongevoeligheid der kolonie

voor deze onze beste bedoelingen, en eindelijk ook door de onlangs voorgevallen algemeene ramp en het verlies der voor het liefdegesticht bestemde penningen."

Welsprekend bewijs van *Wennekers* ijver voor het onderwijs en de opvoeding der jeugd! Waarlijk, hij was de man om te hopen tegen alle hoop in, en zóó, onder Gods medewerking, groote dingen tot stand te brengen. Dan, in Gods raadsbesluiten waren de tijden nog niet aangebroken, om Pastoor *Wennekers* met de verwezenlijking van zijn geliefkoosd en grootsch plan te verblijden.

Alvorens het H. Dienstwerk op de plantages, dat den Prefect zoo na aan het hart lag, te bespreken, laten wij eerst nog een kort verslag volgen van de Doopsels en Communiën van 20 September 1819 tot ultimo December 1820.

»Gedoopt: 29 bejaarden (onder welken van 80 jaren en daarboven), 56 van 7 tot 11 jaren, 114 beneden de 7 jaren; te zamen 199 gedoopten, van welken verscheidene kleinen en 12 reeds bejaarden, kort daarna, zoo wij hopen, het Rijk Gods zijn ingegaan. Op de paaschlijst, of liever, op de lijst der communicanten van het geheele jaar, bevinden zich voor het laatst gedeelte van 1819 negen-en-twintig, en voor 1820 honderd vier-en-negentig, dus te zamen twee honderd drie-en-twintig personen, van welke elf tot de eerste H. Communie zijn aangenomen, namelijk één kind en tien volwassenen, waaronder twee Franschen. Eén hunner, een jong blank officier (opzichter eener plantage) was door de dringende brieven zijner moeder en door de omstandige verhalen, welke zij gaf van de vruchten der Missionarissen te *Toulouse* bewogen, eindelijk aan hare moederlijke uitnoodigingen gehoor te geven, en heeft zich bij mij gedurende acht dagen zeer voorbeeldig daartoe voorbereid."

Aan dit verslag van den 14 Maart 1821, voegen wij nog eenige zinsneden toe, uit eenen brief van *Wennekers* van 5 Maart:

»Gisteren heb ik een gewezen Jood, dien ik op den feestdag der H. Drievuldigheid 1819 gedoopt, en op den 1 Januari 1820 tot de eerste H. Communie had aangenomen, van een verafgelegen post bij mij gehad, alléén om te biechten en te communiceeren, hoewel hij zijnen paaschplicht in het afge-

loopen jaar reeds volbracht had. Men moet de leiding Gods bewonderen in de wijze, waarop hij over het geestelijk leven weet te spreken." Nochtans »moet ik erkennen, dat een korporaal, ook bij ons van het Jansenisme teruggekomen en aangenomen, hem eenigen tijd goede lessen en een goed voorbeeld heeft gegeven. Het is opmerkelijk, dat de kommandant van het Fort, wetende dat deze korporaal bij ons zeer eigen was, mij verhaalde, dat hij hem tot sergeant had bevorderd. Een blijk, dat de godsvrucht hem zijne overige plichten volkomen had doen betrachten, ofschoon hij er hier en daar veel bespotting om verduren moet. Dit is hier het geval met elk die godsdienstig leeft... Daarom moeten zij, die in Europa reeds zwak waren, vooral niet hier komen. Alles gaat dan verloren, ten ware zij door God op eene bijzondere wijze getroffen werden."

De slavenbevolking, vooral die van de plantages, was van den beginne het voorwerp eener bijzondere bezorgdheid van de Eerwaarde Heeren *Wennekers* en *Van der Horst.* Nauwelijks in de kolonie aangekomen, schreven zij, dat de vruchten, welke in Suriname voor het rijk des eeuwigen Konings konden geoogst worden, onberekenbaar waren, vooral indien de plantage-eigenaren tot medewerking bewogen, hunne slaven aanspoorden tot getrouwe vervulling van hunne godsdienstplichten, en onder anderen, tot het aangaan van wettige huwelijken. Eenige maanden later gaven zij andermaal hun vurig verlangen te kennen, dat het toch bij Gouvernementsakte of bij Koninklijk Besluit, den gedoopten slaven vergund wierde, wettige huwelijken aan te gaan, alsmede, dat het den eigenaren verboden ware, de echtgenooten, afzonderlijk of van elkaar gescheiden, en de moeders zonder de kinderen, te verkoopen. Hadden zij maar vrijen toegang tot de plantages, dan zouden zij den eigenaars en directeurs wel toonen, dat dezer tijdelijke belangen door den godsdienst gebaat worden, en er niet zoo vele diefstallen en ongeregeldheden zouden gepleegd worden.

Omtrent denzelfden tijd was op *Curaçao* en *Bonaire* de ijverige Pater Minderbroeder *J. Stöppel*, in denzelfden geest werkzaam. Kort na zijne aankomst op Curaçao — (hij stierf reeds den 18 October 1818) — schreef hij een brief aan den Weleerw. Heer *Hermanus Tomas*, Pastoor van de Fransche

kerk te 's Gravenhage, met verzoek den inhoud daarvan aan den Aartspriester mede te deelen. Dien inhoud laten wij hier in hoofdzaak volgen, om den ellendigen toestand der slaven in de koloniën, en tevens de middelen, welke daarin verbetering konden brengen, te beter in het licht te stellen. De brief van *Pastoor Tomas* is gedagteekend van den 15 Juni 1817.

»Ik heb dezer dagen een brief ontvangen van den Eerw. Pater *Stöppel*, waarin Zijneerw. mij den zedelijken toestand van *Suriname* en *Curaçao* mededeelt. De hoofdzaak komt hierop neder, en *Suriname* belooft het jongere en opkomend geslacht veel goeds, terwijl de volwassenen en bejaarden een geringen oogst doen verwachten. Dit heb ik vernomen, schrijft hij, uit den mond van iemand, die aldaar anderhalf jaar vertoefd heeft. Intusschen is het wenschelijk dat twee Geestelijken derwaarts worden gezonden, die van genoegzaam levensonderhoud voorzien en op niets anders uit zijn, dan om zielen voor den hemel te winnen. Voorts zeggen nadere berichten uit *Suriname*, dat de Priesters aldaar in den regel geen verlof van de plantage-heeren kunnen bekomen, om de slaven, hetzij kinderen, hetzij volwassenen, te doopen. Op *Curaçao* is het tegenovergestelde waar. Maar wat de huwelijken betreft, is het in beide koloniën hetzelfde. Men belet den slaven te huwen, en, zijn zij getrouwd, zoo gebeurt het menigmaal, dat de man zonder de vrouw of omgekeerd verkocht, en bij gevolg de onzedelijkheid bevorderd wordt. Daarenboven draagt men geene zorg voor hoogbejaarde, afgewerkte en stervende slaven."

»Daar nu uit onkunde der eerste en voornaamste zedelijke plichten niet dan wanorde, en dus hierdoor het grootste nadeel aan de burgerlijke maatschappij wordt toegebracht, moest men, volgens het verzoek van den Weleerw. Pater ter voorkoming van het een en ander, zijne Majesteit allernederigst en nadrukkelijkst verzoeken, een *Reglement tot verbetering van den zedelijken toestand der slaven in Suriname en Curaçao* te doen vervaardigen."

»De Eerw. Pater *Stöppel*, de vriend mijner jeugdige jaren, noodigt mij uit, onder goedkeuring van U Hoogeerwaarde, dat verzoek te doen. Gaarne en met liefde voldoe ik aan die vereerende uitnoodiging van den godvruchtigen en plichtbetrachten-

den Pater, die mij op eenige, in het verzoekschrift niet te vergeten punten opmerkzaam heeft gemaakt. Die punten zijn de volgende:

»1°. Dat de Geestelijken vrijen en onbelemmerden toegang zullen hebben tot de plantage-slaven, onder wiens beheer die ook mochten staan, teneinde hen in de christelijke geloofs- en zedeleer behoorlijk te doen onderwijzen; en dat de plantage-heeren dienvolgens een daartoe geschikt lokaal moeten bestemmen, en het belangrijk werk begunstigen."

»2°. Dat, wanneer de slaven gevaarlijk ziek zijn, de plantage-heeren den Geestelijken geen beletsel stellen, in het toedienen van de laatste troostmiddelen der kerk."

»3°. Dat het den slaven, hetzij op de plantages, hetzij daarbuiten, in of buiten de woningen hunner meesters, vergund worde een wettig huwelijk aan te gaan, onder voorwaarde nochtans, dat de *plantage-slaven* gehouden zullen zijn, hunne keuze te bepalen tot een persoon derzelfde plantage, en dat *alle andere slaven* zich de keuze kunnen voorbehouden, wanneer zij namelijk niet reeds (met toestemming of zonder krachtdadige belemmering hunner meesters) met eene andere een ergerlijk leven leiden, en bijzonderlijk als zij een of meer kinderen bij haar verwekt hebben; want in zulke gevallen kunnen zij, door het huwelijk, hunnen voortdurenden handel en hunne kinderen wettigen. Dat overzulks het burgerlijk en kerkelijk huwelijksverdrag gratis geschiede, wijl zulke partijen wezenlijk arm zijn, en bij gebrek aan geld, tot betaling der gewone huwelijksgerechtigheden gevorderd, van een wettig huwelijk worden afgeschrikt."

»4°. Dat, wanneer de slaven wettig en kerkelijk verbonden zijn, het den meesters niet vrijsta een slaaf zonder zijne wederhelft te verkoopen; maar dat beiden met hunne minderjarige kinderen aan een en denzelfden meester moeten overgaan. Ingeval echter één van beiden vrij is, zoo kome den vrije het voorrecht toe, zijne wederhelft en kinderen, die in slavernij verkeerden, voor den gewonen prijs te kunnen vrij koopen."

»5°. Dat het den meesters vergund zij eenen slaaf de vrijheid met eene vrijdomsacte, naar den voormaals gebruikelijken prijs, te verleenen, mits zij zorgen voor het onderhoud van den

slaaf, wanneer deze, om aanhoudende ziekte, zwakheid, hooge jaren of minderjarigheid, niet in staat is den kost te winnen."

»6º. Dat de heeren en meesters geen beletsel stellen aan den doop van slaven, zoo kinderen als meerderjarigen, maar zulks helpen bevorderen."

»7º. Dat Hunne Excellentiën, de Gouverneurs der koloniën, worden aangezocht, om bovenvermelde beschikkingen des Gouvernements en Zijner Majesteit, met al hun vermogen voort te zetten, ten einde den slaven met zedelijke en godsdienstige gronden aan het verstand gebracht worde, welke verplichtingen zij als mensch, als christen en als onderdaan, jegens hunne meesters, jegens de maatschappij, jegens het vaderland en jegens Zijne Majesteit den Koning, ten allen tijde te vervullen hebben..."

Op het voorbeeld van Pater *Stöppel*, die met zijn verzoekschrift weinig of niets ten gunste der slaven verkregen had, nadert ook *Wennekers* in Juli 1819 den koninklijken troon. In zijn smeekschrift zegt hij:

»Dat hij bij..... de eigenaren verhindering ontmoet, niet alleen in de vrije verkondiging van het Christendom in het algemeen, maar wel bijzonder:

»1º In het doopen van slaven, die na behoorlijke beproeving, zulks zelven begeeren, als ook van slaven-kinderen, wier gedoopte vader of moeder het begeert en verzoekt."

»2º In het bekomen van verlof om een christelijk huwelijk voor de kerk aan te gaan, voor slaven, die zulks begeeren."

»3º. In het noodig onderwijs der gedoopte slaven en voornamelijk der kinderen in den godsdienst; alsook in de toediening der troost- en heilmiddelen van den godsdienst in ziekte, of ingeval zij verwijderd zijn van de kerk."

»Dat het eerste (om niet eens van de onbeperkte zending des Heilands te spreken) strijdig is met de vrije voortplanting van den christelijken godsdienst, steeds door de christen Mogendheden beschermd, ja zelfs met de vrijheid, om den christelijken godsdienst aan te nemen, welke vrijheid, als opgesloten in art. 190 van de Grondwet, toch zeker aan elk gewaarborgd wordt."

»Dat het vrijlaten van het huwelijk aan gedoopte slaven, zóó vast met het vrijlaten van den Doop zelven verbonden is, als het aan een christen moet vrijstaan, de christelijke wet te

mogen onderhouden. Dat buitendien zonder huwelijksband, als zijnde van den beginne door den Alwijzen Schepper verordend, geen oprechte kinder- of ouderliefde, en dus ook geene goede opvoeding, geene verzedelijking, en gevolgelijk ook geene christelijke denkbeelden kunnen stand houden."

»Dat eindelijk, indien de gedoopte slaven niet verder onderwezen worden, of den invloed van den godsdienst genieten, hun hart ook niet kan verbeterd worden, en dat zij, tot schande des Christendoms, er slechts den naam of een ijdelen waan van behouden: wat aan oppervlakkig denkenden aanleiding geeft tot de nadeeligste vooroordeelen tegen deszelfs voortplanting."

»De ondergeteekende meent zich desbetreffend te mogen verlaten op de door Z. M. zelve gekoesterde hooge denkbeelden van het Evangelie, hetwelk, behoorlijk aan de heidenen gepredikt, altijd heeft uitgewerkt, en nog niet anders kan uitwerken, dan goede orde en ondergeschiktheid, werkzaamheid, eerlijkheid, oprechtheid en goede zeden, en dat ook het eenig krachtdadig middel is, om het voor den christen afschuwelijk wangedrocht der afgoderij op een zachte wijze uit te roeien; zijnde alle tegenovergestelde uitwerking alleen aan een niet geëvenredigd onderwijs, aan de gewone hartstochten, aan vreemde indrukken of aan vreemde godsdienstoefening toe te schrijven."

»Te vaster hoopt ondergeteekende van Z. M. eene gunstige beschikking, wijl hij in gemoede oordeelt, dat ze niet alleen niet in het minste nadeelig, maar zelfs ten hoogste bevorderlijk zijn zal voor de welvaart der kolonie, en in het belang van ieder eigenaar in het bijzonder. Hij vordert bij den doop van slaven of slaven-kinderen geen de minste schade voor den eigenaar. Het onderwijs der kinderen zal bij verkiezing in die jaren geschieden, dat zij nog geen voordeel kunnen aanbrengen, en dat der bejaarden, op vrije of gelegene uren. Het trouwen der slaven is sedert lang door deskundigen aangegeven, als beproefd en erkend voordeelig voor de bevolking. Ondergeteekende vraagt daaromtrent geen ander offer, dan dat ten minste de gedoopte slaven, desbegeerende, niet belet worden *voor de kerk te trouwen*, en dat zij, met voorkennis hunner meesters getrouwd zijnde, *niet zoodanig voor altoos van woning gescheiden worden*, *dat zij geen toegang tot elkander behouden.*"

»Mocht ook het voor de plantages eenvoudig plan, om, door het doopen der Creolen, als een nieuw geslacht aan te kweeken, en de bejaarden slechts langzamerhand, na behoorlijke beproeving en bij wijze van gunst of belooning te doopen, de goedkeuring van Z. M., gelijk die van vele kolonisten, wegdragen, opdat daardoor vele planters tot het bevorderen van het tijdelijk en eeuwig geluk der hunnen worden aangemoedigd! Mochten nog zóóveel stemmen meer den eenigen waren God, eene lange reeks van jaren, om het behoud bidden van Zijne Majesteit!"

»Met te grooter vertrouwen nadert de ondergeteekende den troon van Z. M., daar Z. Exc., de Gouverneur-Generaal a. i. dezer kolonie, met den inhoud dezes bekend gemaakt, zich deswege goedgunstig heeft gelieven te uiten, en hij acht zich verzekerd, dat Z. Exc. eene gunstige beschikking van Zijne Majesteit in deze als een wenschelijke zaak beschouwt enz."

Ter tegemoetkoming aan deze zoo rechtmatige bezwaren, werd nu door het Bestuur het *kerkelijk* huwelijk niet meer verboden aan de slaven, die in geen geval een *burgerlijk* huwelijk mochten aangaan. Meer echter kon de Prefect niet verkrijgen.

Van de zijde der eigenaren mocht hij voor het oogenblik geene medewerking hoegenaamd verwachten, op geene tegemoetkoming rekenen. In zijn woord »Aan het Geëerd Publiek", den 7 December 1819, verzocht hij, ten minste éénmaal 's jaars, op de plantages tot de gedoopte slaven te worden toegelaten, en hun, ingeval van ziekte, op de plantages zelve, (zoo zij niet naar de stad konden vervoerd worden), de troostmiddelen der kerk te mogen toedienen. Ten behoeve der katholieke militairen op de buitenposten, had de Gouverneur *Vaillant* dit reeds toegestaan, ja zelfs geschiedde dit op kosten van het Gouvernement. Tot allen, die het mocht aangaan, richtte de Prefect in die circulaire daarenboven de ernstige bede, dat aan alle katholieken het verlof zou worden toegestaan van jaarlijks den paaschplicht te vervullen, en dat zij, om het kruisteeken en om het verrichten van gebeden, niet meer bespot, noch ook tot het gebruik van verboden spijzen zouden gedwongen worden. Doch, wat de ijverige man ook deed, alles scheen vruchteloos. Eerst in de laatste helft van 1820 mocht hij op ééne enkele plantage ver-

schijnen; al de andere bleven voor de priesters gesloten. En niet alleen weigerde men de heidensche slaven te laten doopen; ook de gedoopten moesten buiten gemeenschap met hunne herders blijven. *Wennekers* besloot dan een nieuwe circulaire tot de eigenaars en administrateurs te richten. Die brief, gedagteekend van den 4 October 1820, was van den volgenden inhoud:

»Ik heb in mijn betoog aan het »Geëerd Publiek" in deze kolonie verzocht, tot de gedoopte slaven op de plantages, ten minste eens in 't jaar en in zware ziekte, te worden toegelaten. Ik weet zeker, dat zelfs dit jaar meermalen verscheidene, of op de kust van Afrika of op de Fransche eilanden gedoopte negers publiek verkocht en naar de plantages zijn overgebracht. Door een der kapiteins zelven is mij verzekerd, dat thans de door Portugeezen gedoopte negers, aan de kust, [1]) een gesneden kruis of kruisje op de borst dragen of in hun bezit hebben, gelijk ik ook zelf gezien heb. Overigens zijn die gedoopte negers, op eenige zeer jonge kinderen na, kenbaar aan het kruismaken.

»Ook bevinden zich op de plantages verscheidene negers, geboren of vroeger gevestigd op Fransche, Spaansche of Portugeesche eilanden of koloniën, en *die allen zijn gedoopt.*"

»Ik smeek dan andermaal uwe menschlievendheid, mij toch den toegang tot deze, hoewel onaanzienlijke, maar toch waarlijk aan God toebehoorende schapen, ééns in het jaar en in ziekte niet te weigeren, indien men hen niet aan het Fort bij mij kan zenden. UWeledelen gelieven slechts de goedheid te hebben, deswege op de plantages te laten onderzoeken, en mij een klein bewijs van uwe hand toe te zenden, om dit bij gelegenheid van het bezoeken der plantage, aan den Directeur te kunnen vertoonen. Ik aanvaard zelfs voor desverkiezenden maar één dag te verblijven, als namelijk het getal katholieken niet zeer groot is, met bepaling tevens, voor wie zulks begeeren mocht, alsdan enkel de gedoopte negers aan te spreken, en alles te doen zonder schade of kosten der plantage, ja ook met onderwerping aan andere maatregelen of bepalingen die UWeledelen mocht noodig achten."

---

1) Coronie.

Wat verwachtte *Wenneckers* van die circulaire?

Hoort hem, den 12 October 1820:

»Al onze hoop is gevestigd op het gebed der H. Kerk, en vooral van het moederland, tot voortplanting des Geloofs. Anders blijft mij in deze, hoe allerredelijkste zaak ook, geen vooruitzicht. Hadde mijne circulaire een gunstig gevolg, dan zou ik noodzakelijkerwijze eene boot of klein vaartuig moeten hebben; trouwens nu reeds zou mij, voor de militairen, die op afgelegene posten wonen, een bootje te pas komen; de kosten zijn echter te groot. Wat de negers betreft, deze zou ik nog wel ter leen krijgen, want drie, en bij slecht weder, vijf negers zijn toereikend." — Veel dus rekende de apostolische geloofsheld op de goedgekeurde en met aflaten verrijkte Broederschap van den H. Geest, die voor Suriname waarlijk eene bron van zegening geweest is.

En wat geschiedde?

Het »Slaven-Reglement" voor Suriname, van 1784, was niet alleen nog in volle kracht, maar werd daarenboven door de planters in het algemeen, zooveel mogelijk in hun eigenbelang, en tot instandhouding van hun onbeperkt gezag, toegepast en uitgebreid. Wel was door den Gouverneur *Bernard Texier*, in 1782, een verbod uitgevaardigd tegen het in zwang gekomen misbruik van eene slavin-moeder en hare slaven-kinderen afzonderlijk, de eene van de anderen afgescheiden, aan verschillende meesters te verkoopen, of de kinderen van de moeder te scheiden; maar aan dat verbod werd weinig waarde gehecht, zoo vaak het in strijd scheen met de belangen der eigenaars. Dezen wilden een onbeperkt meesterschap over hunne slaven; en niet tevreden van over hen, gelijk voogden over minderjarigen, te kunnen gebieden, wilden zij de slaven, geheel naar het barbaarsche beginsel der heidenwereld, als *zaken* beschouwd hebben. Konden zij, met betrekking tot de lichamelijke behandeling hunner slaven, zich niet altijd als onaansprakelijke beheerders doen gelden, (immers het koloniaal Bestuur ging zulks te keer); met betrekking tot de zielen deden zij dit feitelijk wèl. Het wilde er niet in, dat slaven iets meer dan zaken of gekochte werktuigen waren, en even als zij, menschen, naar Gods beeld geschapen, en tot een hooger en eeuwig leven bestemd. Als christenen, of

ten minste als ontwikkelde burgers, konden en moesten zij de hoogere verplichtingen, die hun het bezit van hun menscheneigendom oplegde, beter kennen; maar, zich zelven als halve goden beschouwende, trachtten zij alle denkbeeld van gelijkstelling tusschen meester en slaaf zoo ver mogelijk van zich te verwijderen. Zij gevoelden de gevolgen van het Doopsel, het Huwelijk, de Biecht en de Eucharistie, van de prediking en herderlijke waakzaamheid van de bedienaren des Evangelies. Wat den Doop van slaven aangaat, in den loop der voorgaande eeuw beschouwde men dien, als bijna gelijkstaande met vrijgeving van den gedoopte, of ten minste de verplichting daartoe insluitende. In dit denkbeeld was nog weinig verandering gekomen. Dit verklaart ons de geruststellende verzekering, door *Wennekers* in 1819 aan de slavenhouders gegeven, dat geene vrijgeving hoegenaamd gevorderd werd. Voor het huwelijk der slaven deinsden de meesters terug, in de meening, dat dit de slavenbevolking verminderen, de handen der eigenaren binden, en de waarde der plantages zou doen dalen. Zedeloosheid, onrechtvaardigheid, hoogmoed en dwingelandij, alle dingen op wier gebied liefst geene afkeurende zedemeesters en eerbiedwaardige rechters ontmoet worden, brachten het overige er toe bij, dat de negers, helaas, in hunne heidensche blindheid en afgoderij werden gelaten. Om zulke redenen mochten noch predikanten, noch leeraren, de plantages bezoeken; geen wonder, dat de katholieke priester nog met meer zorg geweerd werd! Zóó bleven de slaven onder het schier onbeperkt gezag hunner meesters, niet alleen wat de plantagetucht betreft, maar feitelijk ook, in het al of niet aannemen van een godsdienst, en het ontvangen van het christelijk onderwijs. Aan dien toestand kwam eerst in 1832 voorgoed een einde. Toen werd, bij Koninklijk Besluit van den 9 Augustus, allen eigenaren, administrateuren en directeuren van plantages gelast: leeraren, geestelijken of zendelingen onder de slaven toe te laten, en kinderen, beneden de 14 jaren, in de gelegenheid te stellen godsdienstig en ander onderwijs te ontvangen. De dageraad van betere tijden voor de Evangelieprediking onder de slaven, was aangebroken. Wij komen hierop later terug, en zullen de redenen dan zien, waarom, in den aanvang vooral, de hernhutters en niet de

Roomsch-Katholieke Geestelijken op de plantages toegang hebben verkregen. Te dezer plaatse zij slechts opgemerkt, dat de innige betrekking, waarin de katholieke priester tot zijne gemeente staat, den slavenhouders niet onbekend was, en bij velen, hoezeer ook ten onrechte, het vermoeden en de vrees zal hebben opgewekt, dat, ingeval hunne slaven katholiek werden, het onrecht jegens dezen gepleegd, en de verdierlijking, in hen bewerkt, maar te eerder ontmaskerd en aan het licht zouden gebracht worden, en dat de gestrengheid der katholieke moraal niet zou gedoogen, de samenleving buiten het huwelijk, zelfs niet als het hunne eigen personen mocht gelden, door de vingeren te zien.

Vóór het jaar 1832 werd slechts zelden op de plantages, van den een of ander katholieken eigenaar, dienst gedaan. De plantages, waarvan onder *Wennekers* en *Van der Horst* kinderen gedoopt werden, waren: *Berg-en-dal*, *Rorac-en-Klaverblad*, *Toledo*, *Boxel*, *L'Espérance*, gelegen aan de *Suriname; De Vier Kinderen*, aan de *Tawaricoerekreek; Frederikslust* aan de *Warappakreek; Goed-Accoord* alsook *La Jalousie* aan de *Boven-Commewijne; La Ressource* en *de Morgenster*, aan de *Boven-Saramacca ;* eindelijk *Voorburg* en het *Fort Nieuw-Amsterdam* aan de *Beneden-Suriname*, zonder hier te spreken van den Leprozengrond *Voorzorg*, aan de *Saramacca*, en van *Coronie*, waar kinderen en volwassenen ter plaatse zelve gedoopt werden.

Het is bekend, dat *Wennekers*, behalve het Fort *Nieuw-Amsterdam* en *Coronie*, de plantages *Toledo*, *La Ressource* en *Maria Petronilla*, en ook de *Warappakreek* bezocht, en er zijn geestelijk dienstwerk verricht heeft. Waarschijnlijk vertoonde hij zich ook op andere plantages.

De dood van een katholiek Engelschman, *Eduard Conoly*, gaf aanleiding tot het bezoek eener plantage in de *Boven-Suriname*, welke aan een katholieken eigenaar toebehoorde. Laten wij Pastoor *Wennekers* daarover sprekend invoeren, door eene bijna letterlijke aanhaling uit eenige zijner brieven. In een brief van den 19 September schrijft hij:

»Den 12 dezer overleed alhier (in de stad Paramaribo) de Heer *Eduard Conoly*, een Engelschman van geboorte, doch

Roomsch-Katholiek, nalatende twee plantages", (*Boxel* en *Mary's hope*) welker negers hij mij, op zijn sterfbed, vergunde te onderwijzen en te doopen. Twee zijner executeurs, die Roomsch-Katholiek zijn, hebben dit, in 's mans tegenwoordigheid, aan hem en aan ons beloofd. Nu komt een derde executeur, die protestant is, dit alles beletten, omdat het niet is beschreven. Wat er van komen moet, zal de tijd leeren. Ondertusschen houden de twee Roomsche executeurs zich vrij ferm, om den wil des overledenen ten uitvoer te doen brengen. Gisteren verzochten zij hunnen protestanschen mede-executeur, of ik, als passagier op den schoener van wijlen den Heer *Conoly* naar *Nickerie* [1]) waar deze plantages gelegen zijn, [2]) mocht medegaan; doch het werd hun en mij geweigerd. Daarentegen hebben de gemelde Roomsche executeurs mij verleden Zondag vier kleintjes van eene der plantages laten doopen, en morgen zal ik er denkelijk nog twaalf van die plantage doopen, zoo jongens als meisjes. Zij leeren thans in mijne school, doch moeten Donderdag weder naar de plantage terug. Bij het afsterven van hunnen meester bevonden die kinderen zich aan het huis des overledenen. Dit voorval werkt ten goede, wijl een der Roomsch-Katholieke executeurs, die ook eigenaar van plantages is, de negers schijnt te willen laten doopen, althans nog dezen morgen heb ik er een kleintje, dat in de stad was, van gedoopt. Ook de moeder van dit kind heeft den eigenaar reeds voorgeslagen, om zich te laten doopen. Dus hebben wij nog veel hoop en moed, dat niet de duivel, maar het *Kruis* zal zegevieren."

De Heer Eduard *Conoly* had de H. Sacramenten der Biecht en van het Laatste Oliesel ontvangen. Zijn voorbeeldig sterfbed maakte indruk op menig hart, inzonderheid op den Heer *Richard O'Ferrall* S^r^, zijnen vriend en executeur-testamentair, die reeds vroeger meermalen door den waardigen Pastoor was aange-

---

1) Thans *Coronie* genoemd, waar de loten 225 en 226, welke de plantage *Mary's hope* uitmaken, hem toebehoorden.

2) Namelijk de twee loten, waaruit de éene plantage van den Heer *Conoly*, *Mary's hope*, bestond. Zijne andere plantage, *Boxel*, lag in de *Suriname*.

maand. Uit een brief van den 12 October 1820 leeren we daaromtrent het volgende:

»Zaterdag den 7 dezer, met den Heer *Richard O'Ferrall*, een Ier, Roomsch-Katholiek en eigenaar van de plantage *Toledo*, aan de rivier de *Suriname*, op diens gemeld eigendom, God zij dank, aangekomen, heb ik daar Zondag, Maandag en Dinsdag de H. Mis gelezen. De eigenaar verzocht mij, bij die gelegenheid, uit eigen beweging, zijne slaven-kinderen te doopen. Hoewel lang te voren daartoe door ons aangezocht, had ik er ZEd. dien dag niet van gesproken. Ik doopte dan den 8 en den 10 October al de kleine Creolen, benevens eene bejaarde Creolen-mama. [1]) Die oude moeder zal zelve de groote kinderen leeren, en, naardien zij den grootsten invloed heeft op de andere negers, heb ik goede hoop, dat, bij een tweede bezoek, nog verscheidene anderen zullen gedoopt worden. Aanstaanden Zaterdag, den 14 dezer, doopen wij weder vier, tot die plantage behoorende slaafjes, die zich thans in de stad bevinden. De dochter van dezen heer heeft dit jaar hare eerste H. Communie gedaan, en is zeer ijverig om anderen te onderwijzen, en zelve den godsdienst nauwkeurig te betrachten. Overigens verflauwt de gemeente niet, maar neemt, God zij lof, in vurigheid toe. Bijaldien evenwel de katholieken, alleen van Paramaribo, des Zondags allen ter kerk gingen, dan moesten er zeker driemaal zooveel komen." Den 5 Maart 1821 schreef Pastoor *Wennekers*, nopens de plantage *Toledo*, deze regelen:

»Ik heb gisteren den Directeur der plantage *Toledo*, waar ik die kinderen en de Creolen-mama gedoopt heb, gesproken. Toen ik hem naar *Hanna*, de creolen-mama, vroeg, weidde hij sterk uit in den lof dier oude negerin, en zeide, dat hij zich niet genoeg over haar kon verwonderen. Hij zou zulke verandering als iets onmogelijks beschouwd hebben. Tevoren moest zij schier elke week om leugentaal, dieverij, luiheid enz. geslagen worden. Eertijds ten uiterste onwillig en onbuigzaam, doet zij nu alles gedwee. Dit laatste had ik reeds van den eigenaar zelven en

1) Eene Creolen-mama was eene bejaarde negerin, die de moederlijke verpleging voor de gezamenlijke jonge kinderen der plantage waarnam, terwijl de eigenlijke moeders tot den veldarbeid gebruikt werden.

van diens deugdzame dochter gehoord. Dat is nu zoo, reeds sedert vijf maanden. God geve haar de volharding tot glorie van het H. Kruis!"

Het goed voorbeeld van den Heer *R. O'Ferrall Sr* werd door de Geestelijken op prijs gesteld. Den 9 Februari verkoos men hem tot lid van het kerkbestuur, welke eerebetrekking hij bleef bekleeden tot 1827, tijdstip, waarop zijne dienstjaren volgens het toen bestaand reglement, ten einde waren. Hij werd toen vervangen door zijnen zoon *Richard O'Ferrall Jr*.

De rondreize van den Weleerw. Heer *Wennekers*, gedurende de maand Juli 1821, in de rivier de *Saramacca*, hebben wij reeds aangestipt. Hij begon daar zijn dienstwerk op de plantage *La Ressource*, die toebehoorde aan een katholieke dame *A. S. van Gelderland.* [1]) Het was dáár, dat hij het kruis plantte, ter vervanging van den zijden-katoenboom, welken de negers afgodisch plegen te vereeren. Zijne werkzaamheden te *Coronie*, die 's mans apostolische loopbaan bekroond hebben, zullen wij aan het slot vermelden. Te dezer plaatse wenschen wij het portret van den grooten Missionaris eenigszins nader af te werken, en den buitengewonen man te doen kennen ook in zijne betrekkingen met onkatholieken.

De wijze waarop *Wennekers* ten hunnen opzichte handelde, en over hen schreef, duidt iemand aan, wiens hart vol is van apostolische vrijmoedigheid en liefde, en die de pen, welke hij daarin doopte, altoos zelfstandig en op meesterlijke wijze wist te besturen. Twee zijner brieven, die zeer uitvoerig zijn, zullen wij hier verkort laten volgen. Op den 17 Juli 1820 noodigde de Evangelisch-luthersche kerkeraad het R. K. kerkbestuur uit, tot bijwoning der afscheidspreek van *Ds J. A. Koops*, op 23 Juli, en der entree-predicatie van *Ds Arend Meyer*, op Zondag 30 Juli 1820, 'smorgens te half negen uur. Op die uitnoodiging, welke het kerkbestuur niet mocht aannemen, antwoordde *Wennekers*, den 22 Juli 1820:

»Ik beschouw deze uitnoodiging, als voortkomende uit vre-

---

1) Deze naam moet onderscheiden worden van dien eener andere katholieke eigenaresse van plantage, *Anna Maria Martina van Gelderland,* alias *Schelkes*, over welke later.

delievende gevoelens, en, wijl ik die ook heb, en het hoogste belang stel in de onderlinge goede verstandhouding, mag ik niet nalaten uwe uitnoodiging schriftelijk te beantwoorden. Ik zeg schriftelijk, wijl ik daaraan door bijwoning der predicatie niet voldoen kan, en dus ook ons kerkbestuur dat niet kan verzoeken. Ik zou voor reden kunnen opgeven, dat wij op hetzelfde uur kerk moeten houden, maar ik wil oprecht zijn, in het vertrouwen, dat mijne openhartigheid niet zal misbruikt worden tegen mijne bedoeling."

»Het is dan algemeen bekend, dat de katholieke kerk wel de gemeenschap in burgerlijke en maatschappelijke betrekkingen, maar nergens in het godsdienstige, met andere gezindheden toestaat. Mocht een Geestelijke anders handelen, het komt op zijne rekening. [1]) *Neen, Broeders! hoewel van ons afgescheiden, zijn wij niet liefdeloos jegens u. Volgens de christelijke liefde moeten wij uwe afzondering van onze kerk met recht betreuren, en mogen wij u niet in den waan brengen, dat wij uwe afscheiding goedkeuren, of u door gemeenschap in het godsdienstige, te verstaan geven, dat de oude moederkerk opgehouden heeft eene ware moeder te wezen, en haar edel karakter tegenover eene onwettige slavin te handhaven.*"

»Zulke deelneming, als waartoe UEd. ons uitnoodigt, werd nooit, zelfs niet in die landen, waar katholieken en protestanten het minzaamst met elkander omgaan, ook niet in ons moederland, door de protestanten van ons, als bewijs van goede verstandhouding met elkander, gevorderd."

»De gegronde vrees nochtans, dat, niet zoozeer door UEd. als door vooringenomen en tegelijk onkundige lieden, deze onze onttrekking als eene liefdebreuk zal beschouwd worden, is de reden, die mij zoo verre doet uitweiden, om UEd. benevens de geheele luthersche gemeente van onze onverbreekbare christelijke liefde te verzekeren."

---

1) Wat hier volgt is in het handschrift, dat wij voor ons hebben, eenigszins duister. Echter meenen wij den zin en de gedachte van den Eerwaardigen schrijver goed gevat, en in de opvolgende *cursief* gedrukte regelen, getrouw te hebben weergegeven.

»Er, om ons geweten ook voor den God des vredes gerust te stellen, verzeker ik UEd. in dezen, ook namens mijn Eerw. ambtgenoot en namens onze geheele gemeente, dat wij, niet tevreden met eene enkel uitwendige en kortstondige gemeenschap, steeds verlangen naar den terugkeer van die *algemeene gemeenschap en eenheid*, die ons de goddelijke bijbel afteekent: van die eenheid van hart en ziel van de eerste christenen; van die eenheid des geloofs, waardoor wij allen hetzelfde gevoelen en zeggen, zooals Paulus leert; tot dien vrede bied ik volgaarne mijne hulp aan, offer ik dagelijks mijne gebeden op, en zal ik voortgaan mijne gemeente tot gevoelens van christelijke liefde, jegens UEd. en de luthersche gemeente, en jegens alle menschen op te wekken."

Den 3 April 1821, vernam de Prefect het op handen zijnde vertrek naar Philadelphia (Vereenigde Staten) van den heer *F. Langball*, voorstander der moravische-broeder-gemeente te Paramaribo. Dit gaf hem aanleiding, om 's anderen daags, en dus 4 April 1821, een zeer uitvoerigen brief aan de gezamenlijke regenten, of aan genoemden voorstander, te schrijven. Wij deelen er een paar bladzijden uit mede:

»Ik heb altijd, gedurende den tijd van ruim drie jaren, dat wij ons hier bevinden, mijne opmerking gemaakt over den ijver en den arbeid, de ingetogenheid en de zedigheid der moravische broeders, en ik zoude zelfs eene goede trouw willen veronderstellen, wegens hetgeen, volgens de bekende leer der katholieke kerk, of liever, volgens de leer van den grooten Apostel der heidenen (Rom. X. 15.), aan uwe prediking ontbreekt, namelijk de wettige afkomst en zending van de Apostelen, die onmiddellijk door den Heere Jezus Christus zelven gezonden zijn, en, na welken wij door geen bijbel, of eenig ander goddelijk gezag weten, dat ooit iemand, onmiddellijk door Hem gezonden is; doch zulke goede trouw valt in bijbelkundige menschen zeer moeielijk aan te nemen."

»De Goddelijke Voorzienigheid heeft op wonderbare wijze gezorgd, dat de stichter van de geheele Hervorming aan deze gewichtige waarheid eene hulde bracht, die op eens alles afdoet, omdat zij juist den geheelen grond zijner eigen hervorming wegneemt, en hij, op eene wonderlijke wijze, evenals Caïphas,

zonder het te weten, tegen zich zelven geprofeteerd heeft. Tot bewijs onzer volmaakte onpartijdigheid, nemen wij deze zijne woorden uit een zeer partijdigen lutherschen geschiedschrijver, die zelfs van de partij van Zwingel tot die van Luther was overgegaan, namelijk *Sleidan* of *Sleidanus*, in het V[de] Boek zijner »Geschiedenis," uitgave van 1555, blz. 69. »Thomas Muncer, die — even als de oude Tertulliaan in het begin der derde christeneeuw zeide: »Wat vrijstaat aan Marcion, staat ook vrij aan een leerling van Marcion;" evenzoo redeneerde: »Wat vrijstaat aan Luther, staat ook vrij aan zijne volgelingen;" — Thomas Muncer had, steunend op dit grondbeginsel, zijne eigene gevoelens, welke met die van Luther in strijd waren, durven uiten. Daarop vaart Luther tegen hem uit en vraagt hem af: wie hem gezonden had? Hij bezigde daarbij deze klemrede: »Zoo hij antwoordt, dat het God is, dan moet hij dit door een duidelijk mirakel bewijzen; want door dusdanige teekenen maakt God bekend, wanneer Hij in de gewone schikking der zending eenige verandering wil maken."

»Dewijl nu UWeled., met de beste bedoelingen der wereld, toch niet beweren zult, door God zelven onmiddellijk gezonden te zijn, en zij, die u gezonden hebben, de onmiddellijke zending van God met geene mirakelen hebben bewezen, en daarbij de gewone zending, namelijk de zending, bij opvolging en lastgeving van onmiddellijk gezondenen, welke geene anderen zijn dan de Apostelen, zekerlijk nergens anders dan bij de Roomsch-Katholieke kerk, de eerste en oudste der kerken, te vinden is: zoo volgt hieruit, dat, met de beste bedoelingen der wereld, uwe prediking altijd aandruischt tegen dezen tekst: »*Hoe zullen zij prediken, zoo zij niet gezonden worden?*" (Rom. X. 15.)

»Wij zouden in UWeled., zeide ik, de beste goede trouw ondersteld hebben, zoo niet een gewichtig punt mij daarin had tegengehouden, namelijk: van geene blijken van uwen kant ontvangen te hebben, welke getuigen kunnen van uwe zucht naar vereeniging in Jezus Christus. Immers, zonder aanstonds op den voorgrond te stellen, wie van beiden, de ware leer van Jezus Christus verkondigt, kunnen wij toch niet beiden tegelijk de waarheid hebben; want dewijl niet ik of eenig ander priester, maar onze kerk, in al hare kerkvergaderingen, catechismussen

en publieke stukken verklaart, en ik dus in geweten verplicht ben te verklaren, dat wij elkander in een beslissend artikel tegenstrijdig zijn, kunnen wij niet beiden tegelijk de waarheid hebben.”

»Daarbij moeten wij erkennen, dat wij in het kerkelijke wezenlijk van elkander verschillend en afgescheiden zijn, en als twee van elkander verschillende christelijke gemeenten beschouwd worden.... »*Is Christus dan verdeeld?*” zoo kan nog dagelijks ieder ongeloovige uitroepen en zich ergeren. Hoe men het ook gelieve te noemen, inderdaad bestaat er een nieuwe scheidsmuur in plaats van dien, welke door Jezus Christus is weggenomen; en, wee den mensch, zegt Jezus, door wien de ergernis komt. Dus moet in een waar minnaar van Jezus Christus, steeds de zucht tot vereeniging branden, maar tot WARE vereeniging, gelijk ik die in het nevengaande stuk, aan de luthersche gemeente van mijnen kant heb aangeboden.”

»Dewijl nu de protestantsche kerken zich toch het eerst hebben afgescheiden, (waarbij de godvreezende protestanten den tekst van Judas V. 17. 18. 19. wel eens mogen vergelijken) [1]) mogen wij terecht den eersten stap tot vereeniging van hunnen kant verwachten, te meer, wijl de oude moederkerk nooit ophoudt hare zucht en haar verlangen naar hunnen terugkeer, bij alle gelegenheden te kennen te geven, en hen daartoe uit te noodigen. Alzoo is het proselitismus in de katholieke kerk in plaats van hatelijk te wezen, de grootste trek van hare moederlijke liefde.”

»Desniettegenstaande, gelijk ik verleden jaar aan de luthersche gemeente mijn hartelijken wensch tot vrede heb aangeboden, gelijk ik aan den gereformeerden heer Predikant, onzen

---

1) Vos autem charissimi, memores estote verborum, quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi, qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundum desideria sua ambulantes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

Dat gij, zeer geliefden! gedenkt de woorden, die voorzegd zijn door de Apostelen van onzen Heer Jezus Christus, die u zeiden: er zullen in den laatsten tijd spotters komen, die naar hunne lusten in goddeloosheden wandelen. Dezen zijn het, die zich afscheiden, dierlijke menschen, die den Geest niet hebben.

weldoener (toen ik hem bij het tegelijk nederstorten onzer beide kerkgebouwen, voor zijne welmeenende aanbieding van een huis tot woning, ging bedanken), den wensch uitte, dat deze gebeurtenis mocht leiden tot onze groote vereeniging in Jezus Christus: zóó wil ik nu ook, vóór uw vertrek, niet nalaten, eene eerste poging deswege bij de broedergemeente te doen, en wel bij u, als grijs geworden in den arbeid, en, door jaren en ondervinding, zeker boven eene menigte vooroordeelen en spitsvondigheden verheven." Ten slotte stapelt de ijverige priester eene menigte van drangredenen op elkander, om den voorstander en zijne broedergemeente van het noodzakelijke en wenschelijke hunner vereeniging in ééne kerk te overtuigen, en hunne harten daarvoor te winnen.

Zoomin van dit schrijven als van hetgeen hij aan den lutherschen kerkeraad gericht had, is ons de indruk, welke er door veroorzaakt werd, bekend geworden. Zooveel echter weten wij, dat menschen, bij wie de dwaze grondstelling: *wij dienen allen éénen God en erkennen allen denzelfden Middelaar*, het groote en haast eenige beginsel is, dat zulke menschen weinig redeneeren en moeielijk te overtuigen zijn.

De ontzettende ramp van den 21 Januari 1821, waarbij het aanzienlijkst gedeelte der stad Paramaribo in asch werd gelegd, bracht het hare bij, om de deugd onzer ijverige Missionarissen te beproeven en te louteren, ja, maar ook om haar des te meer te doen schitteren. Op Zondag namiddag half twee was de brand uitgebroken en er verliep bijna een geheel etmaal, vooraleer hij gebluscht was. [1]) Wij laten den Prefect zelven zijne indrukken bij die ramp wedergeven. Hij schreef den 31 Januari 1821:

»Vóór de opening dezes zal de ramp van Paramaribo u wel

1) Bijna 400 huizen en wel voorziene magazijnen werden in de asch gelegd. Het verlies werd geschat op ongeveer zestien millioen gulden, Ned. Cour. Vele handschriften en belangrijke documenten zijn daarbij verloren gegaan. Deze brand is de zwaarste, waardoor de stad geteisterd werd; hij wordt tot heden bestempeld met den naam van *groote brand*, ter onderscheiding van den tweeden verschrikkelijken brand, die den 3 Sept. 1832 plaats had, en *kleine brand* genoemd wordt. Toen branden 46 woonhuizen af, terwijl 13 andere omvergehaald of zwaar beschadigd werden. Het getal zij- en achtergebouwen was wel driemaal grooter. De

ter oore zijn gekomen. De Roomsche kerk en pastorie zijn dan ook tot den grond toe afgebrand. Hiernevens eene beschrijving in haast opgesteld..... Ik ben vol moed en betrouwen op God, zelfs omtrent het tijdelijke van Paramaribo, als de menschen zich tot God bekeeren, zooals het zich laat aanzien.... De nieuwe kapel op het Fort Nieuw-Amsterdam vordert ook het een en ander. Wij verflauwen niet in onze gebeden, voornamelijk voor de leden der Broederschap van den H. Geest en voor al onze weldoeners......"

»Nadat ik op Zaterdag 20 Januari, ons plan om eene nieuwe kerk te bouwen door gebrek aan genoegzame deelneming, vooreerst ten minste, had opgegeven, heeft de Goddelijke Voorzienigheid, — wellicht over den aanblik van ons sedert drie jaren vervallend godshuis vertoornd, terwijl wij lang tusschen het herstellen der oude en het bouwen eener nieuwe kerk besluiteloos bleven, — onze kerk bij de andere puinhoopen van Paramaribo neergeworpen, en ons, als het ware, verplicht, Hem eene waardiger woning te bouwen."

»Ons verlies is zekerlijk groot, vooral ook wegens de pastorie, welke het onderste gedeelte van het kerkgebouw uitmaakte, en van alle groote stukken der kerk (uitgenomen nochtans het altaar met bijna al zijne versierselen en ook het altaarstuk, de heilige vaten, misgewaden enz., welke gered zijn). Ons orgel was oud en gebrekkig, en, God zij dank, nog niet tegen een beter verwisseld, zooals wij voornemens waren geweest. De preekstoel had ook niets voortreffelijks. De marmeren doopvont is in den tuin gebarsten, doch wordt, met behulp van een vertinden bak, nog gebruikt. Erg jammer van de onlangs ontvangen schilderijen: slechts drie, die nog in het voorhuis hingen, zijn gered. Gelukkig dat kapitein *Schrant* zoo lang wegblijft met

schade werd toen berekend op 800000 gulden. De steenen kerk der luthersche gemeente, benevens de woning van den predikant en het diaconie-huis werden eene prooi der vlammen. Deze laatste brand was moedwillig uit roofzucht, door eenige negerslaven veroorzaakt. Ten gevolge dezer ramp verscheen de verordening van 27 September 1832, waarbij verboden werd, de huizen der stad voortaan met singels of houten plankjes te dekken; alle voortaan te bouwen huizen, moesten met pannen, tichels, leien of andere onbrandbare stoffen gedekt worden. —

onze nieuwe beelden. God geve hem eene behouden aankomst daarmede! Overigens de communiebank, alle stoelen en banken en, helaas, ook onze twee schoone kerkkronen, zijn eene prooi der vlammen geworden. De grove huismeubelen, stoelen en tafels zijn schier alle verbrand. Aan mijne boeken heb ik zeer veel schade: ik mis verscheidene geheele werken. Allerjammerst is het, dat bij de grootste voorzorg, toch door de algemeene verwarring en door misverstand, eene som van misschien f 2500 Sur. Cour. vermist en vrij zeker verbrand is. . . . ."

»Ik zelf was afwezig en heb, na des morgens te zeven uren den vroegdienst verricht te hebben, onze kerk en pastorie niet wedergezien. 't Is zeker opmerkenswaardig, dat wij, juist dienzelfden dag, voor het eerst eene nieuwe kerk of kapel gekregen hebben op het Fort *Nieuw-Amsterdam*, ruim een uur varens van hier gelegen. Ik had er 's morgens in een daartoe bestemd ledig huis, op uitnoodiging van den Kommandant *Matille* en den Majoor *Ruhle van Liliënstern*, met goedvinden van Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal, voor de eerste maal, onder de gewone militaire honneurs, den H. Dienst verricht."

»Behalve dat geen redelijk wezen ooit een oogenblik zal aarzelen, om in zulke verschrikkelijke gebeurtenissen de hand des Heeren te erkennen, laten verscheidene omstandigheden van dezen rampzaligen brand ons deswege geen den minsten twijfel over. Reeds de eerste regels van het hiernevensgaand gedrukt bericht over de onzekerheid van den oorsprong, ja zelfs van het huis, waar de brand ontstond, doen ons dit treffend gevoelen, daar zij toch een bewijs zijn van de geringheid der eerste oorzaak eener zoo ontzettende verwoesting."

»Men ziet ook in de beschrijving van den brand en van zijn loop, als een afgeteekend plan, naardien hij juist aan het begin van het Fort onstond, vervolgens bijna den geheelen waterkant (omtrent geheel uit huizen, winkels en magazijnen vol koopwaren bestaande) wegnam, en nagenoeg alles verslond tot aan die hoeken, waar rijkdom en handel, vertier en weelde schier ophouden. Het mag hierbij ook in het voorbijgaan worden aangestipt, dat het juist de dag was voor het begin der *Venduën*,

die anders bijna het heele jaar door plaats hebben, en juist in deze maand stilstaan."

»Niet zonder reden herinnerde ik mij ook, dat het juist de feestdag was der H. Agnes, waarop ik drie jaren geleden, voor het eerst zes personen plechtig doopte, van welke ik kan rekenen slechts één enkelen slaaf voor het algemeen bederf, het houden van bijzitten, te hebben behoed. Tegenwoordig neem ik geheel andere maatregelen bij den doop van volwassenen. Ik doop minder jongelingen en jonge dochters; doch het getal doopsels gaat daardoor niet achteruit....."

»Daarbij, niets was in staat het vuur tegen te houden; de vlam verscheen schier overal onverwachts. Toen ik des avonds te tien uren aan de stad kwam, had ik het akeligste gezicht vóór mij: de kerk was niet meer te genaken. Ik hoorde dat het H. Sacrament naar het *Combé* (buitenwijk ten noorden van het Fort *Zeelandia*) vervoerd was, en dáár bracht ik den nacht door in het gebed. Met anderen waren wij van oordeel, dat onze kerk, en al wat aan de westzijde van het plein der gereformeerde kerk stond, geen gevaar liep. Verscheidene lieden hadden zelfs hunne goederen aan ons huis gebracht; doch toen de gereformeerde kerk, dat rond steenen gebouw, vuur had gevat, en eindelijk als een kool geheel in vuur stond, was alle hoop voor onze geheele straat, die op dat plein uitloopt, verloren..... Wij zijn nog meer versterkt in het denkbeeld, dat deze ramp van de hand des Heeren komt, en zelfs een uitwerksel zijner barmhartigheid is, door de heilzame gevolgen van bekeering, die wij bij onze geloovigen reeds ondervonden hebben. Zelfs dezen brief heb ik moeten afbreken om de biecht te hooren van een Parijzenaar, dien ik nooit te voren met kennis gezien had, en die reeds Zondag, bij de eerste ontmoeting, tot het wegzenden zijner bijzit enz. bereid was. Verscheidene anderen hebben hetzelfde beloofd. Zij, die nooit ter kerke kwamen, komen thans gebedenboeken koopen..... Daartoe brengt zeker niet weinig bij, dat het Gouvernement de uitdeeling van brood aan het kerkbestuur heeft opgedragen, en ik thans een voorraad van 457 pond brood heb uit te deelen; doch ook hierin bewonder ik de leiding des allerbarmhartigsten Vaders met zijne verdwaalde kinderen."

»Niet minder zijn wij bevestigd in het vertrouwen, dat God de Heer onze kerk slechts heeft neergeworpen, om ons een betere te geven. Want al aanstonds, te midden der algemeene verslagenheid, mochten wij een zeer groot huis betrekken, hetwelk aan eene geloofsleerlinge toebehoort, die tot den H. Doop onderwezen wordt. Het huis beneden is groot genoeg, om tevens tot kerk te dienen. Zij heeft ons, evenals een kind hare ouders, opgenomen zonder overeenkomst: al hare vertrekken heeft zij ingeruimd, al hare fraaie meubelen tot ons gebruik gegeven. Na Zaterdag, door Z. Exc. den Gouverneur-Generaal, de toezegging van zes maanden huur van het Gouvernement te hebben gekregen, hebben wij gisteren het huis van haren zaakgelastigde gehuurd, voor de som van f 3500 Sur. Cour. in het jaar. Haar rijke boedel is met zware hypotheken belast; anders zou zij er, volgens hare betuiging, niets voor aangenomen hebben."

»Zij heeft ook eene plantage, en heeft reeds beloofd de negers, in tijd van nood, te zullen laten doopen. Daarop is zij dan ook gisteren gedoopt geworden. Tot mijn genoegen bespeurde ik, onder het vertellen van de beroemde daad des *H. Martinus*, toen hij nog catechumeen of doopleerling was, dat haar doopdag juist de feestdag was van de *H. Martina*, wier naam zij ook ontvangen heeft. Het was in dit huis, dat ik den 25 Juli 1819", (volgens het Doopboek 1818) twee oude vrouwen, van omtrent 90 jaren of daarboven, doopte; éene, welke nog in leven is, was de moeder van *Martina*. Die hoogbejaarde vrouw viel, bij de eerste intrede in onze nieuwe kerk, uit eerbied plat ter aarde neder. Zondag was onze nieuwe kapel geheel vol."

»Wij hebben mede het genoegen te kunnen melden, dat ook door dit allertreurigst ongeval, de ijver voor eene nieuwe kerk bij onze voorname leden zeer veel grooter is geworden. De leden van het kerkbestuur zijn reeds begonnen eene ruime inteekening te openen. Wij vertrouwen dus vastelijk op den goeden uitslag, onder den zegen des Allerhoogsten en den krachtdadigen bijstand der katholieken van geheel het Nederlandsche Rijk, die er allen het grootste belang in moeten stellen hier eene katholieke kerk te hebben, wijl er een zeer talrijk

garnizoen is uit alle, zoowel Zuidelijke als Noordelijke Provinciën. Deze bijstand is dringend noodig, want het getal gegoede katholieken in Suriname is zeer gering, en de onkosten van bouwen worden hier schromelijk hoog berekend."

In een schrijven van den 29 Februari 1821, zegt Pastoor *Wennekers* opnieuw:

»Ik hoop nu op de ondersteuning der geloovigen van geheel Nederland tot den opbouw der nieuwe kerk...... zij zullen het belang van den godsdienst wel inzien, om hier eene groote, ruime, deftige, hoewel eenvoudige kerk te stichten; onze godsdienst immers in zulk een gebouw verricht, moet noodzakelijkerwijze indruk maken op den heiden."

Omtrent *Martina*, de eigenares van de tijdelijke hulpkerk en pastorie, wordt in gemelden brief nog gezegd: »*Martina*, die als eene andere Martha, aan Jezus Christus (in zijn H. Sacrament) met zijne Apostelen huisvesting gaf, heeft woord gehouden; en zonder voor haren zaakgelastigde te vreezen, eene brave Fransche negerin, door mij te dien einde onderwezen, naar hare plantage gezonden, om de wacht te houden en in gevaar van sterven, te doopen." Dusdanige maatregelen waren noodzakelijk, omdat de protestantsche zaakgelastigde den toegang tot de plantage-negers wilde beletten.

De nieuwbekeerde *Martina* was eene kleurlinge, en reeds vijftig jaren oud, toen zij op den 30 Januari 1821 gedoopt werd. [1]) Haar huis diende, ruim vijf jaren, beneden tot kerk en boven tot pastorie. Aangaande die nieuwe standplaats der

---

1) Voor onze Surinaamsche lezers teekenen wij aan, dat de naam van deze weldadige vrouw in het Doopregister staat opgeteekend als *Anna Maria Martina van Schelkes*, ofschoon zij in de wandeling ook na hare manumissie genoemd werd *Anna Maria Martina van Gelderland*, naar eene plantage van dien naam, waarvan zij, zoowel als hare oude moeder, herkomstig was. De naam *van Schelkes* duidt op den Heer *E. M. Schelkes*, een protestant, wien *Martina* had toebehoord, en die haar niet alleen den schat der vrijheid, maar ook het huis met toebehooren en de plantage schonk. Welke plantage haar heeft toebehoord is ons niet duidelijk. Haar huis stond in dezelfde *Wagewegstraat*, aan dezelfde zijde als de afgebrande kerk, en ongeveer vijf minuten verder westwaarts; het grensde aan de *Zwartenhoven-brugstraat*. In DAT HUIS zijn de twee groote grondleggers der Surinaamsche Missie den dood der rechtvaardigen gestorven.

Missionarissen, hunne werkzaamheden aldaar en de plannen die zij voor eene nieuwe kerk vormden, gaan wij nu menige bijzonderheid mede te deelen.

Uit deze zijne nieuwe verblijfplaats schreef Wennekers, den 7 Februari 1821: »Ik kan toch niet nalaten te vermelden, dat ik thans als in een half klooster ben. Reeds sedert een jaar hebben zich op dit groote erf, waarbij zeer vele achterhuizen zijn en een groot zijhuis, de braafste en godvruchtigste lieden der kleur nedergezet, zoodat wij, als ouders bij hunne kinderen, kwamen inwonen. Zonder er nog aan te denken om hier te wonen, was ons geredde goed meest hierheen gebracht. Wij bidden, 's morgens en 's avonds, gezamenlijk, bijna twintig in getal. Ik ben arm aan meubelen, en heb toch nergens gebrek aan....." Een ander uittreksel van een gelijktijdigen brief luidt: »Wederom een nieuw bewijs der goddelijke goedheid. Den 2 Februari arriveerde kapitein *Pieter Hans Bos*, met een bewijs van f 700 Holl. Cour. voor eene nieuwe kerk. Hoe aangenaam! Hoe te goeder ure! Als een regen op een verzengden grond! Hoe genoegelijk zal het zijn voor de edele gevers of geefsters, ons in zulke omstandigheden te hebben opgebeurd! Wij hebben met zeer veel aandoening gezien, het hooge belang, dat de aanzienlijke weldoeners en weldoensters van onze zending èn in de gebeden van ons, onwaardige bedienaren van Gods groote geheimen, èn in die van onze geloovigen stellen. Dit is ons, te midden der beweenenswaardige onverschilligheid van andere katholieken, een zeer sterk bewijs van hun groot geloof en van hunne hooge achting voor den katholieken godsdienst, van recht christelijken eenvoud en van eene nederigheid, die hen in de oogen des Allerhoogsten groot maakt! Om dus aan hunne zoo redelijke als godvruchtige wenschen, op eene aan hunne grootmoedigheid geëvenredigde wijze te voldoen, verbinden wij ons, zoolang wij ons, één van beiden, in deze kolonie zullen bevinden, de H. Offerände op te dragen voor de weldoeners onzer kerk en zending *alle Vrijdagen te zeven uren*, mits wij niet wettiglijk belet zijn. Op dàt uur wordt de H. Dienst gezongen, met uitstelling en vereering van het kostbare gedeelte van het Hout des Levens, dat wij zoo gelukkig zijn te bezitten, en waartoe onze ijverige nieuwgeloovigen als om strijd te zamen komen. O, hoe

zullen zij voor u bidden, katholieke landgenooten! Hoe zullen zij u voor God zegenen, wanneer gij ons eene nieuwe kerk helpt oprichten, waartoe zij hunne wel ongenoegzame, maar toch grootmoedige bijdragen, ja zelfs, evenals weleer de dochteren Israëls, bij gebrek aan geld, hare oorsieraden ten offer brachten. Moge de nieuwe kerk van Paramaribo, (wij durven dit van den Almogende verwachten), moge de nieuwe kerk van Paramaribo eene moederkerk worden, en door uwe grootmoedigheid ook het aanzien daarvan hebben! Dan zal ook de Alzegenaar de droevige puinhoopen der stad wederom oprichten, en de kolonie Suriname in alle opzichten voor het moederland meer en meer belangrijk maken."

(w. g.) P. A. Wennekers, Praef. Mis.
L. Van der Horst, Miss. Apost.

Vóór den brand reeds was de Prefect tot de overtuiging gekomen, dat het beter ware eene geheel nieuwe kerk te bouwen, dan de oude te repareeren; doch na die algemeene ramp was dit noodzakelijk geworden. Over de plaats, waar men nu zou bouwen, werd over en weer beraadslaagd. Daar de buurt, waarin de oude kerk stond, niet bijzonder gunstig was, viel het oog vooral op het huis en erf van *Martina*, dat reeds tot noodkerk diende, en nu door den onlangs uit Nederland aangekomen bouwmeester *W. de Vroome* en den architect *Paardekooper*, onderzocht werd. Maar het gebouw, dat toch te klein was, scheen aan de deskundigen niet voor vertimmering vatbaar, zoodat dit plan werd opgegeven.

Eenige zinsneden uit Wennekers brieven hebben getoond, hoezeer het bezit van een eigen Roomsch-Katholiek kerkhof in het belang werd geacht der Missie. De Gouverneur van Suriname, door wien een stuk land (ter westerzijde van de *Wanicastraat*) tot R. K. begraafplaats verleend was, had tegelijkertijd te kennen gegeven, dat, bijaldien men een geschikt terrein in de stad zelve kon bekomen, er van Gouvernementszijde geen bezwaar bestaan zou, dáár ook de begraafplaats aan te leggen, en aldus kerk en kerkhof te vereenigen. Het voordeel, onmiskenbaar hieraan verbonden, was te groot, om daarvoor niet aanstonds elk ander plan op te geven. Wijl men, door aankoop van een naastgelegen erf, het terrein der afgebrande kerk ge-

noegzaam kon uitbreiden, werd niet meer op deszelfs minder gunstige ligging gelet. De aankoop werd bewerkstelligd, een stuk land, dat tot begraafplaats kon dienen, zou men nog daarbij koopen, en zoo was het plan, dat kerk en kerkhof zou vereenigen, voor goed vastgesteld. Men bedankte den Gouverneur voor de aangeboden *Savanna* [1]) en belastte den kerkmeester, kapitein *J. H. Kreyter*, met het toezicht over de werkzaamheden van den aanleg. De *Creolen* kwamen, eenigen tijd later, zich aanbieden, om op eigen kosten het nieuwe kerkhof te omheinen.

Om te toonen, hoe onze Missionarissen zich na den brand, niet alleen, wat de dagelijksche behoeften aanging, wisten te behelpen, maar daarenboven het plan tot stichting van eene nieuwe kerk, pastorie en school, — eene stichting door Wennekers reeds vroeger innig begeerd, doch nu noodzakelijk geworden, — met alle kracht wisten na te streven, moeten wij, voor zooveel het ons gegeven is, ook de hulpbronnen aanwijzen, welke Gods H. Voorzienigheid hun te gelegener ure ten dienste stelde. Wij doen dit des te liever, wijl er nu geen gevaar meer bestaan kan, door dit klein bewijs van erkentelijkheid, den ootmoed der weldadige gevers te kwetsen.

In den eersten nood dan na den rampvollen brand kwam het Gouvernement te hulp. De huurprijs van het huis, door de Missie in gebruik genomen, bedroeg f 3500 Sur. Cour. per jaar. Van 1821 tot 1825, werd deze som jaarlijks voor de helft door het Gouvernement uitgekeerd. In het eerstgenoemde jaar verleende de Gouverneur-Generaal daarenboven nog eene tegemoetkoming van f 2500 Sur. Cour. voor bewezen geestelijke diensten aan het garnizoen.

Voor de nieuwe kerk was, den 29 Januari 1821, in Suriname eene inteekening geopend, die denzelfden dag eene som vertegenwoordigde van f 3650 Sur. Cour., en door de beide priesters en acht kerkmeesters was bijeengebracht. De heer *J. H. Brandt*, die reeds voor f 500 had ingeschreven, gaf daarenboven nog eene pretensie van f 777 aan de kerk ten geschenke. Dat die inschrijvingen niet meer bedroegen, is niet te

---

1) **Savanna is een stuk woeste en in het algemeen magere weide.**

verwonderen, wanneer men op de ongunstige tijden let, en in het oog houdt, dat er nog andere inteekeningslijsten en collecten bestonden, voor het gewone onderhoud van kerk, Geestelijken en armen. [1])

Ten bate der kerk kwamen ook nog eenige legaten, als: een van f 4000 Sur. Cour. (en van f 1000 voor kerkdiensten) van den heer *G. Wildeboer*, in 1819, en een ander van *Anthony Isaac*, in 1811 gelegateerd (wat echter in 1822 inkwam) was beraamd op f 10000 doch wierp inderdaad slechts f 3579 Sur. Cour. voor de kerk af. [2])

Ook was men in het bezit van een koninklijk geschenk. Reeds vóór den brand had Zijne Majesteit eene som van f 8000 Ned. Cour. aan den Prefect doen toekomen. Dit geld stond ten gevolge eener transactie tegen f 16000 Sur. Cour. ten allen tijde beschikbaar bij den kolonialen ontvanger.

Behalve eenige voorloopige giften van mevrouw de douarière *Gilles* en van een onbekende, door den Hoogwelgeboren Heer *Cavellier van Adrichem* ingezonden, ten bedrage van f 1200 Sur. Cour., werd van Maart 1821 tot Maart 1822 ontvangen eene som van ongeveer f 12000 Sur. Cour., welke voortsproot uit collecten, in Holland en België, misschien ook hier of daar in Engeland, gehouden. Hieronder was tevens begrepen eene som van f 4000. Ned. Cour. van het bisdom *Mechelen* en van Zijne Doorl. Hoogheid, den Prins *de Méan*, Aartsbisschop van Mechelen en Primaat der Nederlanden.

---

1) Geen der beide priesters genoot tractement; een verzoek, zelfs onder goedkeuring des Gouverneurs gedaan, ten einde voor één hunner, in hoedanigheid van aalmoezenier des legers, eenig salaris te verkrijgen, was nog in 1821 van de hand gewezen. Wat de armen betrof, deze werden onderhouden van de afzonderlijke collecten, die voor hen plaats hadden en door bijdragen uit het liefdefonds. De administraties van kerk- en armenkas waren door *Wennekers* gescheiden.

2) In 1819 had de Heer *D mont* twee legaten nagelaten, een van f 1000 Sur. Cour. voor zielediensten en waslicht, en een ander tot vrije beschikking van den Weleerw. Heer *Wennekers*, ten bedrage van f 7000 Sur. Cour. Hij beschikte daarover ten voordeele van de kerk en van de armen, ieder voor de helft. Het laatste gedeelte meende hij voor zijn *liefdegesticht* te besteden, ja had het reeds gedeeltelijk daaraan besteed, toen de rest in den brand zoek geraakte. — De erfmaking van den Heer *Eduard Conoly*, van f 9000 voor de nieuwe kerk en f 1000 Sur. Cour. voor de armen, heeft haar doel gemist.

Met dit alles bedroeg de geldswaarde der kerkekas, op den 21 Maart 1822, nog slechts f 41264.00 Sur. Cour., waarlijk eene onbeduidende som om den bouw te beginnen eener kerk, waarvan de kosten door den bouwmeester op f 285000 Sur. Cour. geraamd waren!

Nog eene laatste poging. In Mei 1822 waagde het kerkbestuur een geduchten aanval op de edelmoedigheid van Neerland's Koning, met namelijk van Zijne Majesteit eene som van niet minder dan f 200000 Sur. Cour. te verzoeken; doch, vermits dit verzoek werd afgewezen, en de inkomende geschenken en collecten niet in evenredigheid stonden tot de plannen, die men had opgevat, werd besloten den bouw eener nieuwe kerk uit te stellen. [1])

En dit uitstel duurde tot het jaar 1824, toen de Weleerw. Heer *Wennekers*, we mogen het godvruchtig gelooven, reeds het loon van zijn vurigen ijver voor Gods eer in den tempel zijner heerlijkheid mocht genieten.

Ofschoon de kosten van bouwen in Suriname verbazend hoog, en in den tijd waarvan wij spreken, toen het voornaamste gedeelte der stad uit de asch moest worden opgehaald, nog veel hooger zullen geweest zijn, mag men toch uit deze begrooting van meer dan f 100000 Ned. Cour., veilig besluiten, dat onze Missionarissen zich niet gaarne met een onaanzienlijk kerkje tevreden stelden, maar een deftig en Gode waardig gebouw wilden oprichten. Zij begrepen er het groot belang van, en waren overtuigd, dat, als de luister van den godsdienst niet alleen Gode behagelijk, maar ook in staat is de menschen

---

1) Niet al te zeer moet men zich over dit stout verzoekschrift verwonderen. Het was niet zoolang geleden, dat de Regeering (de Engelsche) zich zeer edelmoedig betoond had jegens de gereformeerde kerk. Toen er in 1810 sprake was, eene kerk te bouwen, en de kosten op f 300000 begroot werden, besloot de Gouverneur, in eene zitting van het Hof op den 1 Juni, het één derde gedeelte daarvan uit de Souvereinskas te betalen, namelijk het één derde van het op te nemen kapitaal en de helft van den interest der te beleggen geldleening. Daarenboven besloot het Hof, op den 3 September 1810, nog tot den aankoop van een orgel, beraamd op 300 pond sterling (f 3600.00 Ned. Cour.), betaalbaar uit de kas der Modique lasten, enz.*

Deze kerk, die ook in den brand was neergestort, werd eerst in 1835 door eene andere vervangen.

overal ter wereld te trekken en aan zich te boeien, dit vooral het geval moet wezen, waar het menschen geldt, die zich bijna uitsluitend door de indrukken hunner zintuigen laten beheerschen. Dit nu was en is nog heden het geval met duizenden in Suriname.

Vier maanden na den grooten brand, op den 25 Mei 1821, landde de Weleerwaarde Heer *Antonius van Leeuwen* te Paramaribo. Door den Aartspriester gezonden om den arbeid der twee andere Missionarissen te verlichten, smaakte hij het geluk niet dat doel te bereiken. Te *Nieuwkoop*, in het bisdom van Haarlem, in 1796 geboren, en in de protestantsche sekte der remonstranten gedoopt en opgevoed, had hem de goddelijke genade in zijne eerste jongelingsjaren, tot den schoot der ware kerk teruggebracht. Als ijverig bekeerling begon hij te studeeren voor den priesterlijken stand, en had het geluk, in 1820 de H. Priesterwijding te ontvangen. Na een korten tijd de priesterlijke bediening in het moederland te hebben uitgeoefend, werd hij in 1821 als apostolisch Missionaris naar Suriname gezonden. Dan, in de kolonie bleek het al spoedig, dat hij aan tering lijdende was, het klimaat niet kon verdragen en, tot mogelijk herstel van zijne gezondheid of tot vertraging althans van den dreigenden dood, naar het vaderland moest wederkeeren. Hij vertrok den 4 Februari 1822, ruim acht maanden na zijne aankomst in de kolonie.

In Nederland verergerde zijn toestand zóózeer, dat hij reeds den 13 September van hetzelfde jaar te Nieuwkoop, op den leeftijd van 26 jaren, godvruchtig in den Heer overleed. Als Missionaris van Suriname blijft hij er in de gebeden en jaardiensten voor de overledene zendelingen deelen.

Zorg, gepaard aan zwaren arbeid, onder een drukkend klimaat, hadden *Wennekers'* krachten ondermijnd en langzaam geheel uitgeput. In Maart 1822 had hij, op raad van den geneesheer schier alle werkzaamheden gestaakt, en den 29 Mei droeg hij, hiertoe door den Aartspriester van wege Mgr *Ciamberlani* gemachtigd, de pastoreele bediening op zijnen ambtgenoot *Ludovicus Van der Horst* over. Die verlichting van zorg en van arbeid had evenwel geene verbetering in zijn toestand aangebracht. Vier maanden later gaven de geneesheeren te kennen,

dat alleen eene reis naar het vaderland nog eenige hoop kon geven op zijn herstel. Aanvankelijk liet de Prefect zich hiertoe bewegen; doch reeds twee dagen later, den 21 Juli, verklaarde hij op nadere aanschrijving uit Nederland te willen wachten, en zijne reis tot de aankomst van een ander priester te zullen uitstellen.

Trouwens, na het vertrek van den zieken Missionaris *A. Van Leeuwen*, was door den Coadjutor des Aartspriesters, den Hoogeerwaarden Heer *J. Van Banning*, in »de Godsdienstvriend", eene uitnoodiging gericht aan alle geestelijke Overheden van Noord- en Zuid-Nederland, om zich de belangen van Suriname aan te trekken, en priesters te verwerven, die de twee zwakke Missionarissen, dáár sedert eenige jaren werkzaam, zouden vervangen. [1])

In de maand September ontving *Wennekers* eindelijk het

---

1) Ofschoon de Weleerw. Heer *Van der Horst* een krachtig gestel had, kon toch zijne gezondheid, daar al het werk op hem alléén neerkwam, toen wel geknakt zijn. Overigens moet erkend worden, dat het bedoelde stuk in »de Godsdienstvriend," Deel IX blz. 265, slechts het werk kan zijn van iemand, die van de toestanden niets begreep, en, op zijn zachtst genomen, uit gegevens zijner verbeelding tot de werkelijkheid der toestanden besloot. Het zielental o. a. der katholieken in Suriname wordt daarin begroot op tien duizend, terwijl er in werkelijkheid, de vijf à zes honderd katholieke manschapp en van het garnizoen mede gerekend, geen twee duizend waren. De officieele stukken, bij den Aartspriester berustende, zijn door dien schrijver zeker niet geraadpleegd. *Wennekers* kan zich, in de hoop van toegang tot de plantages te krijgen, groote verwachtingen voorgespiegeld en in dien geest geschreven hebben; en hadde hij toegang gekregen, het getal katholieken in de kolonie zou spoedig en op verbazende wijze zijn toegenomen: niemand die het betwijfelt; maar het was den schrijver niet geoorloofd, eene bloote mogelijkheid tot een feit te maken. In het X[de] Deel van hetzelfde tijdschrift wordt eveneens een brief medegedeeld van den Weleerw. *Wennekers*, doch vergezeld van eene opmerking, die al even ongerijmd en onwaar is, namelijk, dat er toen ter tijd drie duizend communicanten waren in Suriname! — Wij voor ons meenen, aan de betrouwbaarheid, welke de katholieke pers zich waardig moet toonen, verschuldigd te zijn, ons, bij het bespreken der toestanden dier kolonie, te moeten gedragen als trouwe kopiïsten van het aldaar vervaardigde werk, en de enkele bemerkingen, die van ons zijn, niet zonder inlichting van daaruit te mogen inlasschen.
Wij willen nog aanstippen, dat in het eerstgenoemde stuk (IX[de] Deel) vooral een beroep werd gedaan op religieuzen, bij voorkeur wel op *Trappisten*. Dezen zouden er een klooster hebben moeten bouwen. Terwijl de Paters er de geestelijke bediening uitoefenden, konden de leekebroeders voor het onderwijs benuttigd worden.

bevel, om met de eerste scheepsgelegenheid te vertrekken en tevens de tijding, dat reeds een ander Geestelijke naar Suriname op weg was. Daar hij echter Pastoor *Van der Horst* niet alleen wilde laten, meende hij op de aankomst van den beloofden priester te mogen wachten. Hij wachtte te vergeefs, en bleef wachten tot de maand December, toen hij het bericht ontving, dat de bedoelde Geestelijke, uit hoofde van ziekelijkheid, het plan, om naar Suriname te komen, had moeten opgeven. Waarschijnlijk was die priester de Eerw. Heer *Willemsen*, die een tijd later werkelijk naar Suriname kwam, doch ook om redenen van gezondheid weder moest repatrieeren.

Wennekers, wiens vurige ijver door geene ziekte kon worden uitgebluscht, besloot nu, daar hij in geen geval zijn medehelper in den steek wilde laten, een reeds lang gekoesterd plan te verwezenlijken, en *Opper-* en *Neder-Nickérie* te bezoeken. Wellicht zou dit reisje heilzaam werken voor zijne gezondheid, en kon het tevens bevorderlijk zijn voor de bekeering en zaligheid der hem toevertrouwde kudde.

Na het kerstfeest dan van 1822, of wel in het begin van Januari 1823, vertrok de ijverige priester naar *Opper-Nickérie*, thans *Coronie* of ook wel eenvoudig *de Kust* geheeten. Deze reis geschiedt ter zee, en duurt van 12 tot 24, ja soms, 48 uren, terwijl de terugreis in den regel tweemaal zoolang is, ofschoon de afstand op de kaart slechts ongeveer 25 uren bedraagt. Zijn verblijf op de *Kust* duurde drie maanden. Hij nam er zijn intrek op de plantage *Novar* bij den eigenaar, den Heer *Mackensie*, een protestantsch Engelschman. Hij doopte er bejaarden, volwassenen en kinderen, te zamen ten getale van 67, doch, volgens een schrijven van den Weleerw. Heer *Van der Horst*, won hij er 70 zielen voor Jezus Christus, zoodat er drie, die reeds gedoopt waren, tot den schoot der kerk werden teruggebracht.

De plantages, welke haar aandeel droegen in de door den Missionaris gedoopten, waren: *Novar* met 25, *Mary's hope* met 38, *Bellevue*, *John*, *Totness* en *Clyde* ieder met één. Daarenboven trouwde hij vier paren op *Novar* en drie paren van *Mary's hope*.

Toen hij op de *Kust* aanlandde, vond hij op de plantage *Novar* tien gedoopten, van welke slechts drie katholiek waren;

op de overige plantages echter, evenals op *Nickérie*, zouden, naar een schrijven van denzelfden Missionaris, eene menigte Portugeesche slaven geweest zijn, die waarschijnlijk allen gedoopt waren. Uit een paar brieven van de beide Missionarissen zullen wij nog eenige bijzonderheden aangaande de *Kust* en haren *eersten Apostel* aanhalen.

Den 22 Januari 1823 schreef Pastoor *Van der Horst:*

»De Weleerw. Heer *Wennekers* is thans aan de *Zeekust*, gedeeltelijk om te zien of de zeelucht eenige verandering in zijn zwak lichaamsgestel zal aanbrengen, deels op uitnoodiging der brave echtgenoote van den Weledelgestr. Heer, Majoor *Kreyter*, die aldaar, op last van het Gouvernement, een nieuwen post aanlegt, en wel bijzonder om er verscheidene kleine kinderen te doopen, en, naar zijn zwak vermogen, onder de daar zijnde menschen goed te stichten. God zegene de pogingen, welke deze zeer geëerde, godvruchtige, in alle opzichten eerbiedwaardige zielenherder, daar aanwendt, om zijnen dorst naar de zaligheid der zielen te lesschen: zijn leven strekke mij immer ten voorbeeld en regel! Echter wenschte ik hartelijk, dat een Geestelijke uit het vaderland hem verving; want Zijn Eerwaarde zal nog zoolang werken, dat hij er de eene of andere maal onder bezwijkt. Zijne magerheid alleen wekt reeds het grootste medelijden, terwijl zijne buitengewone zwakheid hem bijna alle beweging verbiedt; en toch werkt hij voort zooveel hij kan."

»Ik geloof dat men in Europa, daar Zijn Eerwaarde toch in het leven blijft, zijnen toestand minder in het oog houdt, dan men wel behoorde te doen. Eén priester alleen kan op den duur onmogelijk alles verrichten, dit kan ik met waarheid en bij ondervinding zeggen. Wie kan al het voordeelige opnoemen, dat ik moet achterlaten, om het hoogstnoodige en dringendste waar te nemen? De goede God zal ons, naar ik hoop, uitkomst geven, en het hart van een mijner ambtgenooten in de heilige bediening bewegen, om mij in mijnen arbeid te komen ondersteunen."

In dezen zelfden brief haalt de Weleerw. *Van der Horst* nog de volgende bijzonderheden aan, uit een schrijven van den waardigen *Wennekers* zelven:

»Onder het schrijven dezes ontvang ik aangename tijding

van de plantage *Novar* aan de *Zeekust*, gedagteekend van den 15 Januari. Zijn Eerw. schrijft o. a.:

»Ik ben hier op de plantage van den heer *Mackensie*, een vriend van *O'Ferrall*, en die getrouwd is met eene Roomsche vrouw. Van dezen man, hoewel protestant, verdient de naam te worden vereeuwigd, wijl hij, tot beschaming van alle R.-K. eigenaren de eerste is, die mij met genoegen vergund heeft, al zijne slaven, die zulks begeerden, 55 in getal, te onderwijzen en te doopen. Dezen morgen heb ik reeds negen Creooltjes gedoopt; drie van zeven jaren en daarboven heb ik uitgesteld. Het beste vertrek zijner woning heeft hij ontruimd, om mij eene kamer gelijkvloers te geven, waar dan ook het altaar staat. Met één woord, hij behandelt mij als priester, zoo als wij weinig gewoon zijn behandeld te worden. Ook de heer *O'Neill*, wiens kind ik Zondag gedoopt heb, heeft mij, naar zijn vermogen zeer wel ontvangen, en mij zelfs den eersten avond aan de geheele macht zijner slaven voorgesteld. Ook heb ik aldaar 25 kleintjes gedoopt. Er zijn hier eene menigte Portugeesche-slaven, die uren ver te kerk komen, doch zeer onwetend zijn; twee hebben er reeds gebiecht. U Eerwaarde kan wel begrijpen, dat ik er zwaar onder zucht; want ik heb hier geen medehelper, zooals te Paramaribo."

Van der Horst gaat voort nog eenige bijzonderheden uit denzelfden brief mede te deelen:

»Zijn Eerwaarde meldt ook, dat de heer *Mackensie* zijn paard naar den Majoor *Kreyter* gezonden had om hem af te halen, dat hij voornemens is ook naar de *Nickérie* te gaan, en begeert, dat ik hem vele rozenkransen en waskaarsen zende. Dan, ook dáár, is de booze geest op de been geweest, om de bekeering der heidenen te beletten. Zijn Eerwaarde heeft, vóór dat hij nog één kind gedoopt had, een brief met zware bedreigingen ontvangen van den heer *Van der Schoor*, Drost aldaar, en van den heer *Cameron*, Hoofdingeland, die schrijven, dat Zijn Eerwaarde *met oproerige voornemens* daar gekomen was. De Weleerwaarde Heer *Wennekers* heeft hen, in zijn antwoord, moeten beschamen, en verwezen naar de wetten des lands en die der kolonie, volgens welke hij ten minste Pastoor is der Roomsch-Katholieken, en zijne pastoreele bedieningen onder hen

kan uitoefenen. Na dien tijd hoort Zijn Eerwaarde er niets meer van, en gaat hij voort met het rijk Gods den heidenen te verkondigen."

Tot nadere kennismaking met de apostolische werkzaamheden en de gevoelens van onzen ijverigen zendeling, deelen wij nog het volgend bericht mede uit eenen brief van *Novar*, geschreven en gedagteekend van den 28 Januari:

»Eindelijk heeft het dan der Goddelijke Goedheid behaagd, de gebeden van zoovele Nederlandsche godvruchtige katholieken voor de plantage-negers in Suriname te verhooren. Eindelijk kan ik den ijverigen weldoeners dezer Missie een allertroostelijkst nieuws melden. De Heer *Mackensie*, hoewel eenigszins geschokt door den algemeenen tegenstand, is niet teruggedeinsd. Zondag ll., den 26 Januari, heb ik in plaats van vier of zes, zoo als ik geschreven had, tien groote negers gedoopt, acht mannen en twee vrouwen, behalve nog drie groote kinderen. Ik heb gezien, dat ik omtrent de voorbereiding en het vooraf leeren der gebeden moest toegeven, daar ik bemerkte, dat het vrijgeven van werken voor een paar halve dagen, hoewel reeds toegestaan, de zaak toch zoude omverwerpen. Ik had, in de scheiding der negers van hunne bijzitten, en in den ijver, dien zij aan den dag legden, om de avondonderrichtingen en gebeden bij te wonen, reeds een bewijs van hunne goede gesteldheid. Wat alles overtreft, en wat ik niet weet, dat ooit in deze Missie gebeurd is: na toediening van het H. Doopsel, mocht ik vier paren van hen in den christelijken echt vereenigen, van welke acht personen vier nieuwgedoopten en drie nieuwbekeerde onkatholieken waren. Dezer dagen hebben zes onkatholieken gebiecht en zich met de Kerk verzoend. [1]) Nooit is hier een priester of een predikant geweest, en dat vindt men allertreurigst! Maar moeten katholieken langen tijd van priesterlijke hulp beroofd zijn en bevinden er zich predikanten of valsche leeraars, hoe droevig is dàn hun lot niet? Wij worden hierbij aan eene treurige waarheid herinnerd, dat namelijk, op andere plaatsen

---

1) In verband met het vroeger bemerkte moeten we hier niet denken aan onkatholieken, die, of in het geheel niet, zooals de Mennisten, of slechts twijfelachtig geldig gedoopt waren.

der West-Indiën, waar geen katholiek priester is, de katholieken schier even hard naar de protestantsche kerk gaan als de protestanten zelven, en daaraan hunne kinderen overgeven, zooals, God betere het! het geval is in zoovele onzer koloniën. Op Curaçao [1]) en naburige eilandjes, zijn acht-honderd kinderen van Roomsche ouders zonder doopsel! En hoevele bejaarden of volwassenen sterven niet zonder H. Sacramenten, bij gebrek aan Geestelijken! Dit alles schreeuwt luide en vermindert het geestelijk genoegen, dat ik thans smaak."

»Onder de nieuwgedoopten alhier bevinden zich ook de *bastiaan* en zijne vrouw. [2]) Nu kan U Eerwaarde en kunnen onze Brabantsche en Hollandsche weldoeners begrijpen, hoe de kapelletjes, crucifixen, rozenkransen, kruisjes enz. te pas komen, vooral om de huizen der nieuwgetrouwden te meubileeren. Behalve den directeur van *Novar*, die een Fransche Mulat is, heb ik hier negen gedoopten aangetroffen, van welke te voren slechts twee katholiek waren. Zoo men daarbij voegt negen kleine Creolen en de dertien van Zondag, dan zijn er reeds 32 christenen op deze plantage, en zie, terwijl ik dezen brief schrijf, komen zeven groote werknegers tegelijk mij vragen om gedoopt te worden. Eenigen dezer hebben vrouwen, die naar hun zeggen hetzelfde verlangen koesteren, en van welke zij bereid waren voor eenigen tijd te scheiden. Dus ook deze laatsten hoop ik aanstaanden Zondag te doopen en te trouwen, zoodat er, onder Gods zegen, hoop bestaat, dat deze geheele grond een aangenamen geur voor God Almachtig zal verspreiden. Dan, wij moeten blijven waken en bidden; want ook de vijand zal niet stilstaan. De heer *Mackensie* heeft reeds vergund, dat wij op

1) Zelfs zou de ijverige *Wenneckers* eene reis naar Curaçao ondernomen hebben, als de geneesheeren hem niet reeds in 1822 alle vermoeiende werkzaamheden verboden hadden. Den 9 December 1821, had Zijne Heiligheid, Paus Pius VII, aan den Prefect der Surinaamsche Missie de faculteit toegestaan om al zijne gewone en buitengewone Apostolische Volmachten aan zijne medepriesters, in denzelfden wijngaard des Heeren te kunnen mededeelen, en bovendien veroorloofd, dat de Missionarissen, die verkregen volmachten, ook in de Missie van Curaçao, geldig en wettig mochten uitoefenen.

2) De *bastiaan* is een neger-opzichter, die onder den *blankofficier*, d. i. den blanken opzichter, of onder den directeur eener plantage, het opzicht houdt over de andere negers.

zijnen grond eene kleine kapel bouwen en er alle jaren heen komen. U Eerwaarde kan wel begrijpen, dat mevrouw *Mackensie*, die katholiek is, al dat goede schier alleen bewerkt heeft, en dit, niettegenstaande zij geheel haar leven zonder kerk, priester enz. geweest is. Nog zeer jong zijnde, is zij van het eiland *Grenada* naar *Nickérie* gekomen. Zij heeft nog hare Roomsche moeder en eene blinde grootmoeder van 80 jaren; ook deze hoop ik binnen kort te bezoeken. Haar vader" *(N. Herbert)* »heeft er meer dan éene plantage. Ik heb dus niet zonder reden, sedert zooveel jaren getracht in dit district te komen, alhoewel ik dit alles niet zonder de grootste vermoeienissen doen kan: steeds blijf ik dezelfde, zoo ik al niet langzaam verminder. Hoe het zij, *Gods werk* moet gedaan worden! Kan ik *geene hulp* krijgen, dat men dan toch veel voor mij bidde, om den voor mijne zwakheid zoo zwaren strijd tot het einde toe vol te houden. Het is zichtbaar Gods hand, die mij ondersteunt en versterkt."

»1 Februari. — Ik heb sedert twee dagen de koorts gehad, en dacht dat het er met mij op aankwam. Veel beter is het nog niet, doch, God dank, ook niet erger. Ook mijn kleine *Jan Brasilie* is sedert eenige dagen recht ziek, zoodat hij de geheele plantage met zijn liefelijke stem niet meer kan verrukken, noch de gebeden aan de negers leeren. Geve God, dat hij weldra hersteld zij!"

»Ondanks mijne Engelsche circulaires, bijna gelijk aan die van den 4 October 1820, zendt mij niemand zijne katholieke negers; en toch heb ik het wederom allernederigst verzocht. Ik zal dus spoedig afgewerkt hebben. Ondertusschen zie ik veel ijver in de nieuwgedoopten, vooral in den bastiaan en den timmerbaas, die ook beiden getrouwd zijn."

Zóóver het verhaal van den Weleerw. Heer *Wennekers* zelven; andere bijzonderheden zijn voor ons niet bewaard geworden.

Toen het paaschfeest nu voorbij was, greep de haast stervende Missionaris nog gretig de gelegenheid aan, om zich naar *Neder-Nickérie* (d. i. het tegenwoordig eigenlijk gezegde *Nickérie-district*) te begeven en ook daar het Evangelie te verkondigen. Op alle gebeurlijkheden bedacht, schreef hij den 31 Maart

(Paasch-Maandag), aan boord van de schoener *Coronie* nog een codicil op zijn in Nederland verleden testament, hetwelk door hem zelven en twee getuigen onderteekend, en door den Landdrost *Van der Schoor* gewaarmerkt was. Hiermede verklaarde hij zijne kleederen, boeken enz. na te laten aan den Weleerw. Heer *L. Van der Horst*, en verzocht dezen het geld, dat hij bij zijn sterven onder zich mocht hebben, den armen uit te deelen.

Intusschen was de hemel met den goeden wil des ijvervollen missionaris tevreden: de kroon, die welhaast zijn eerbiedwaardig hoofd zou sieren, had de haar eigene volmaaktheid reeds bekomen. Wegens den bedenkelijken toestand, waarin de Eerwaardige lijder op zijne voorgenomen Nickérie-reis geraakte, werd hij naar de stad afgescheept, waar hij, den 5 April, des avonds, in eene tentboot aankwam. [1]) De Weleerw. Heer *Van der Horst*, die zich in gezelschap van den kerkmeester, *J. de Heyder*, aanstonds naar het vaartuig had begeven, vond den zieke zóó zwak en afgemat, op eene matras uitgestrekt, dat hij terstond eenige lieden ontbood, om hem zoo zacht mogelijk aan den oever te dragen. Dit vermoeide den zieke zoozeer, dat hij op het punt scheen van te sterven, en de Weleerw. Heer *Van der Horst* hem de H. Absolutie gaf. Een weinig bijgekomen, werd hij met veel omzichtigheid naar de halverwege staande woning van den heer *de Heyder*, en vervolgens, op verlangen des zieken, naar de pastorie vervoerd. Des anderen daags, Zondag den 6 April, was hij, schoon doodelijk zwak, toch iets beter en verlangde, daar hij in acht weken de H. Mis niet meer had kunnen lezen, de H. Paasch-communie te ontvangen. Dit zijn verlangen werd den 7, 's morgens te half zes, bevredigd. Den tweeden Zondag na Paschen, 13 April, vroeg de waardige zieke de H. Sacramenten der stervenden, die hem dan ook na de Hoogmis, in tegenwoordigheid van al de kerkmeesters, toegediend werden. Dat deze vooral levendig aangedaan werden, kan wel niet anders; want de stervende ijveraar van Jesus' Bruid verhief nu plotseling zijne stem, en verklaarde plechtig en op helderen toon, *dat hij stierf als Priester der*

---

1) Van de *Saramacca* uit loopt een kanaal naar Paramaribo; langs dien weg wordt de reis met roeivaartuigen afgelegd.

oude Roomsche, Katholieke en Apostolieke Kerk, en dat er buiten die Kerk geene zaligheid is. Onbeschrijfelijk was de indruk, welken deze taal op alle aanwezigen maakte. Men beschouwde zijne woorden als eene laatste herderlijke waarschuwing; eene waarschuwing tegen de heerschende onverschilligheid in zake van godsdienst, en tegen de zoo algemeene als ongerijmde bewering, *dat het om het even is, welken godsdienst men belijdt, als men God maar dient;* of wel: *dat elke godsdienst goed is, wijl allen één en denzelfden God naar hunne overtuiging dienen, ofschoon de vormen min of meer verschillen.*

In den avond van dienzelfden dag sprak de eerbiedwaardige zieke met veel aandoening deze woorden uit: *Scio, cui credidi,* d. i. ik weet, wien ik mijn pand heb toevertrouwd! Waarschijnlijk wilde hij met deze woorden zijn bedroefden ambtgenoot bemoedigen. Meer en meer begonnen nu de krachten des zieken te verminderen; in den morgen van den 14 April 1823, om half vier uren, trad hij in een korten doodstrijd, en gaf, de brandende waskaars met beide handen omklemmend, zacht en kalm zijnen geest. Wijl het vertrek des zieken boven de kerk gelegen was, waren de gewone Vespers daags te voren niet gehouden; het volk had zich echter in de kerk verzameld, om in stilte te bidden. Meer dan zeventig geloovigen, behalve de blanke wakers bij het ziekbed, vertoefden den geheelen nacht door biddende in de kerk. Het scheen alsof op hun gebed het lijden van den dienaar Gods verkort werd; want toen de Eerw. Heer *Van der Horst* zag, dat de doodstrijd naderde, had hij de in de kerk vergaderde geloovigen om de spoedige ontbinding van zijnen dierbaren vriend later bidden, en weldra hierop was de reine ziel haar sterfelijk omhulsel ontvloden. Toen de Pastoor de tijding van het overlijden in de kerk bracht, vielen allen weenend aan zijne voeten neder, en betreurden dezen dood als dien eens geliefden herders en vaders. Hoe diep ook getroffen, toch begon *Van der Horst* aanstonds met de geloovigen den H. Rozenkrans, het geliefkoosde gebed des overledenen, voor de rust zijner ziel te bidden. Bijna aanhoudend bleven de nieuwe geloovigen in de kerk, of in de nabijheid van het lijk, totdat het begraven werd. Drie achtereenvolgende

dagen hield Pastoor *Van der Horst* zoo plechtig mogelijk de uitvaart van zijnen hartevriend. Reeds des Maandags 's morgens te 7 uren werd de eerste plechtige requiem-mis gevierd, terwijl des avonds te 6 uren de zielenvespers en daarna de rozenkrans gebeden werden. Des anderen daags, dag der begrafenis, werd het eerbiedwaardig lijk, in volle priesterlijke kleeding, des morgens te 5 uren, processiesgewijze door blanken en kleurlingen der gemeente in de kerk gebracht. Met eene waskaars in de hand, en onder het gezang *subvenite sancti Dei*, vergezelden zij het lijk, dat in een fraaie cederhouten doodkist, waarop een koperverguld kruis, rustte, tot in het koor der kerk. Na de metten en lauden der overledenen, zong de Weleerw. Heer *Van der Horst* den plechtigen uitvaartdienst, onder welken hij, zielsbedroefd als hij was, slechts een korte, maar zeer toepasselijke lijkrede uitsprak, naar aanleiding van Psalm LXVIII, 10: *Zelus domus tuæ comedit me.*

»Gelijk David verslonden werd," dus sprak hij, »door den ijver voor Gods huis, zóó kon ook de Eerw. *Wennekers* zeggen, verslonden te zijn door den ijver voor Gods glorie, voor de uitbreiding van het Christendom onder de heidenen, door den ijver om zielen te winnen, wier verlossing niet minder gekost heeft dan het Bloed van den Zoon Gods. De Eerwaarde *Wennekers* kon zeker geen grooter bewijs geven van zijn verslindenden ijver dan hij gedaan heeft: met een lichaam zoo zwak, dat hij nauwelijks met groote moeite de H. Mis kon lezen, ondernam hij eene reis naar de zeekust, en won er zeventig zielen voor Jezus Christus; terwijl hij nog op Paaschdag, geheel afgemat en op een' stoel gezeten, aan een neger den H. Doop toediende. Als een andere Franciscus Xaverius, nooit verzadigd, begaf hij zich, hoe verzwakt ook, nog scheep, om naar *Nickérie* te stevenen! maar op dien tocht gaf God zelf hem, als het ware, te kennen, dat Hij voldaan was, en hem weldra het loon van zijnen arbeid zou schenken. Zijn Eerwaarde kreeg op het schip een zoo hevigen toeval, dat de schepelingen genoodzaakt waren hem terug te voeren; en zóó zorgde Gods vaderlijke Voorzienigheid, dat hij, ondanks zijne doodelijke zwakte, nog weder aan het Fort (Paramaribo) kwam, om de hemelsche Teerspijs te ontvangen, en verkwikt en versterkt te worden met

dat goddelijk manna, hetwelk hij gedurende zijn leven zoo godvruchtig vereerde, en in welks tegenwoordigheid hij zoo menig nachtuur biddend doorwaakte."

Na het zingen van het *Libera* en de gebruikelijke ceremoniën bij de katafalk, werd het lijk wederom op dezelfde wijze als bij het inbrengen, uit de kerk gedragen, en onder het gezang *In paradisum* ter beaardiging op de kerkplaats in de open lucht gebracht. Daar kerk en pastorie één waren, en de kerk, die beneden was, tot ontvangst der genoodigden moest dienen, werd het altaar of priesterkoor door gordijnen afgezonderd. Het was half negen geworden eer men optrok, om het lijk van den onvermoeiden en eerbiedwaardigen *Wennekers* naar zijne laatste rustplaats te brengen. Het werd gedragen door twaalf kleurlingen, allen in het wit gekleed, met een zwart rouwfloers om den linker arm. Vier misdienaars, op dezelfde wijze gekleed, droegen de slippen van het zwarte lijkkleed, dat van de bovenzijde met een wit kruis versierd, de kist bedekte. Ter zijde van het lijk gingen lansdragers en dienaars der justitie, terwijl het gevolgd werd door den Weleerw. Heer *Van der Horst*, de heeren kerkmeesters en eenige zoowel onkatholieke als katholieke notabelen, o. a. den kolonel *Bühn*, den grootmajoor *Kreyter*, den raadsheer *Gollenstede* enz. De in het wit gekleede nieuwe geloovigen sloten den stoet. Het lijk werd in den *Nieuwen Oranjetuin*, de algemeene begraafplaats, ter aarde besteld; later werd dit graf omheind en met een zerk bedekt.

Des namiddags te vijf uren werden de zielen-vespers en de rozenkrans in de kerk gebeden. Op Woensdag morgen te negen uren werden de zielen-metten en lauden plechtig gezongen, en, onder den daaropvolgenden gezongen lijkdienst, had Pastoor *Van der Horst* het genoegen, een groot aantal geloovigen, zoo blanken als kleurlingen, tot de H. Tafel te zien naderen. Zoo eindigde, na het *Libera*, de uitvaart van den kundigen, schranderen, ijvervollen en hoogst verdienstelijken Prefect der Surinaamsche Missie, *Paulus Antonius Wennekers*. Alle geloovigen, blanken en kleurlingen namen over hem den rouw aan. De groote man, die zoo al niet de volmaaktste, dan toch zeker de edelste en krachtigste figuur is geweest in de rij der Surinaamsche Missionarissen, en wien niemand den titel van *Stichter en*

Grondlegger der Surinaamsche Missie ontzeggen kan, stierf, na een verblijf in de kolonie van vijf jaren en bijna vijf maanden, op den leeftijd van 33 jaren en ongeveer acht maanden.

De Weleerw. Heer *Ludovicus Van der Horst*, op wien de roemrijke overledene, reeds lang voor zijnen dood, den last met al de volmachten van Pastoor en Prefect der Missie had overgedragen, roemde zeer het gedrag der kerkmeesters, inzonderheid der heeren *E. J. Van den Bergh* en *J. de Heyder*, die door den zalig ontslapene tot uitvoerders van zijn laatsten wil benoemd waren. Dan, de geheele nalatenschap bestond aan contanten slechts uit f 355 Sur. Cour., of ongeveer f 150 Holl. Cour., welke som evereenkomstig zijne begeerte aan de armen werd uitgedeeld, terwijl de kosten van begrafenis uit de kerkekas bestreden werden.

Tevergeefs had men sedert 1822 op een priester, als medehelper in de Surinaamsche Missie, blijven wachten. God had gewild, dat *Wennekers*, de groote Apostel van Suriname, zich tot den dood toe voor zijn volk zou offeren. Ook na diens overlijden moest zijn opvolger nog ruim zes maanden alléén blijven. Het verhaal der werkzaamheden van Pastoor *Wennekers*, had, zooals blijkt uit een brief (opgenomen in »de Godsdienstvriend" X^de^ Deel), de roeping beslist van den Weleerw. Heer *Joannes Willemsen*, die den 15 September uitzeilde, en een en dertig dagen daarna, op den 16 October 1823, te Paramaribo aankwam. Hij was in 1797 te *Elst* in Gelderland geboren, in 1820 tot priester gewijd en als kapelaan te *'s Heerenberg* geplaatst. Nauwelijks in Suriname aangekomen, begon de jeugdige priester aan de borst te lijden, bloed op te geven en erg te verzwakken. Vandaar dat zijn verblijf in de kolonie slechts van korten duur geweest is. Hij heeft het verhaal daarvan zelf opgesteld, dat in 1837 in »de Godsdienstvriend" gepubliceerd werd. Eenige onnauwkeurigheden daarin hebben al den schijn van voort te komen van de hand eens correctors, die den oud-Missionaris waarlijk een onhandigen dienst heeft bewezen. Met weglating hiervan, en zonder ons bijzonder aan den zinbouw te houden, laten wij het woord aan den Eerw. Heer *Willemsen* zelven. Hij schrijft:

»Mijne ongesteldheid begon van dag tot dag te verergeren

en klom eindelijk zóó hoog, dat de geneesheer mij de keuze liet tusschen twee uitersten: of wel naar Europa terug te keeren of binnen kort te Paramaribo begraven te worden. Wijl het den geneesheer meer dan waarschijnlijk voorkwam, dat ik op mijn geboortegrond zou herstellen, mocht mijne keuze niet lang onbeslist blijven. Ik moest, hoezeer in mijn voornemen teleurgesteld, en hoe ongaarne ook, toch besluiten naar Europa terug te keeren. Juist omtrent dien tijd kwam de heer *Mackensie*, een Engelsch protestant, die mijn reisgenoot naar Suriname geweest was, om zaken te Paramaribo, en bracht mij een bezoek. De vele vriendschapsblijken, die hem, op den aanbevelingsbrief van wijlen den Eerw. Heer *Wennekers*, door de voorstanders der Surinaamsche zending (in Holland) betoond waren, hadden hem aangespoord, om wederkeerig alle goede diensten aan de Missionarissen (in Suriname) te bewijzen. Hij verdiende metterdaad eene vriendschappelijke behandeling om al het goede, reeds aan den Eerw. Heer *Wennekers* gedaan, en hij heeft er nog meer recht op gekregen door zijn gedrag tegenover mij, tegenover zijn volk, ja, tegenover bijna alle plantage-houders."

»Deze heer noodigde mij allervriendelijkst uit, met hem naar *Coronie* te varen, en daar eenigen tijd te vertoeven. Die tocht moest eensdeels tot mijn herstel dienen, vermits de zeelucht het verblijf aan de kust koeler en gezonder maakt; en anderdeels vond ik mij daartoe opgewekt, door de verzekering, dat zijne vrouw en de negers zijner plantage zeer verlangend waren naar de komst eens priesters. Onder goedkeuring dan van den geneesheer werd het aanbod met dankbaarheid aangenomen."

»De *Zeekust* grenst aan *Nickérie*, dat aan de westelijke zijde der kolonie ligt. Men vindt er geene andere dan katoenplantages. Van eene dier plantages was de heer *Mackensie* eigenaar; zij telde omtrent dertig koppen slaven. Hij zelf was wettig gehuwd met een zekere juffrouw Herbert, die, ofschoon door een predikant gedoopt, den katholieken godsdienst beleed, en moeder was van zes kinderen, van welke vijf gedoopt waren. Echter had zij, vóór het jaar 1823, nooit een priester gezien. In December 1822 was de heer *Mackensie* te Paramaribo, en kwam bij die gelegenheid den toestand zijner vrouw aan Pastoor

Wennekers blootleggen. Hij noodigde Zijn Eerwaarde uit, om aan het verlangen van zijne echtgenoote naar een onderhoud met een Geestelijke te willen voldoen, en gaf terzelfder tijd het bewijs, dat hij de schier algemeene vooroordeelen tegen de toediening van het H. Doopsel aan slaven, overwonnen had; immers hij openbaarde zijn verlangen om al zijne slaven te laten doopen. De Eerw. Heer *Wennekers*, hoe zwak hij ook was, meende toch, dat hij deze gelegenheid niet ongebruikt mocht laten voorbijgaan. Hij vertrok dus zoo haast mogelijk naar *Coronie.* Doch nauwelijks had hij voet aan wal gezet, of hij vernam de lage kunstgrepen, welke gebezigd waren om mevrouw *Mackensie* tegen hem in te nemen. Die vrouw verhaalde mij zelve, dat een priester haar was afgeschilderd als een monster en als het uitvaagsel der menschen. Evenwel, met den goeden geest bezield, was het genoeg *Wennekers* slechts een oogenblik gezien en gehoord te hebben, om aanstonds van het tegendeel overtuigd te zijn. Onmiddellijk werd nu een begin gemaakt met het bekeeren der heidensche plantage-negers; doch wijl de Eerw. Heer *Wennekers* zeer verzwakte, kon hij het dienstwerk niet verrichten, en moest hij al spoedig naar Paramaribo terugkeeren. Zoo vorderde dan ook het belang van den godsdienst, dat ik de reis met den heer *Mackensie* ondernam."

»Voorzien van alle Mis-benoodigdheden, en vergezeld van een jongeling (als catechist en misdienaar), vertrok ik aan boord van een kleine schoener. Dit vaartuig, zeer beladen met plantage-behoeften, bood den platten grond, vaten enz. tot rustplaats; dan, voor een zendeling van den Gekruiste, zijn lichamelijke ontberingen zeer geschikte middelen om Gods zegen over de apostolische werkzaamheden af te trekken. Om den voortdurenden tegenwind kostte die zeetocht dagen varens. Eindelijk toch, na vele ongemakken, kwamen wij op de plaats onzer bestemming. In gezelschap van den heer *Mackensie* spoedde ik mij naar zijne plantage, en werd daar met blijdschap ontvangen. Mijn eerste dienstwerk bestond in het kind mijns gastheers, dat gedurende zijne reis naar Holland geboren was, te doopen; de moeder was Gode daarvoor zeer dankbaar. Nu moest er voor een kerkje gezorgd worden. In het huis van den eigenaar bood

zich geen geschikte plaats aan, weshalve wij daarvoor de dichtstbijgelegene negerwoning inrichtten. Zoo zou weldra het altaar van het Lam Gods zich bevinden in eene slavenhut, die volgens den wil des eigenaars voortaan eene bidplaats moest blijven voor de christenen. Wat herinnerde het treffend aan den armoedigen stal van Bethlehem! Nu kwamen de negers opdagen en mij om strijd hunne hulde en eerbewijzing aanbieden. Na de gedoopten in de kleine bidplaats verzameld te hebben, wees ik hen op de goedheid Gods, die in mijne zending onder hen doorstraalde, en op hunne verplichting om van de aangebodene gelegenheid, voor velen misschien de laatste, een goed gebruik te maken. Aangaande de gedoopten won ik, op eenige uitzonderingen na, de meest bevredigende getuigenissen in: zij waren ijveriger bij het werk, en hadden niet zooveel bestraffing en dwangmiddelen noodig als te voren. Ook de heidensche slaven der plantage kwamen zich aanbieden, om onder het getal der doopleerlingen opgenomen te worden. Ten huize van den heer *Mackensie* trof ik eene vrije Mulattin aan, van nagenoeg zeventig jaren, die van een Fransch eiland naar *Nickérie* was overgebracht. Hare herinnering strekte zich zóó ver uit, dat zij wist eenmaal op haar zevende jaar, de kinderbiecht te hebben gesproken. Sedert dien tijd had zij geen priester meer gezien. Doch in de laatste dagen was zij met ongeduld de komst verbeidende van den onverwachten zendeling, die haar door mevrouw *Mackensie* (zij had deze bij de bevalling bijgestaan) was aangekondigd. De vrouw was met den besten geest bezield, verloor gedurende de onderrichting geen oogenblik het geduld, en had het geluk, met mevrouw *Mackensie* hare eerste H. Communie te doen. Beider vreugde was overgroot. De zeventigjarige trachtte hare dankbaarheid te toonen, door mij eene verzorging te schenken, als niet beter kon verlangd worden."

»Het duurde niet lang of mijne aankomst was over de geheele *Kust* bekend, zoodat ook de gedoopten van andere plantages mij kwamen bezoeken. Eenigen dezer waren op een Spaansch eiland geboren en van de jeugd af christenen geweest. Toen ik den eersten Zondag de H. Mis las, was het kerkje reeds tamelijk gevuld. Ik begreep spoedig, dat het hoofddoel mijner reis, het herstel namelijk van mijne gezondheid, ten ge-

volge der vele werkzaamheden, en daaraan verbonden onophoudelijke inspanning, wel niet bereikt zoude worden; doch het vooruitzicht van zielen voor Jezus Christus te winnen, stelde mij er schadeloos voor, en troostte mij overvloedig. Op de Zondagen had ik geen oogenblik rust: altijd boden zich eenige volwassenen aan om gedoopt te worden. Somtijds klom het getal zelfs tot vijftien, zoodat het onderwijs en de doopplechtigheden veel tijd innamen. De oogst ware ongetwijfeld zeer groot geweest, indien de duivel geene voorstanders had gevonden, om het goede tegen te werken.”

»De eigenaars of beheerders der andere plantages bewezen mij alle vriendschap. Ten einde mij niet te vermoeien, als ik mij naar hunne plantages wilde begeven, kon ik vrij over hunne paarden of muilezels beschikken. Zulke diensten bewezen zij gaarne, mits ik maar niet sprak van hunne slaven te doopen. Natuurlijk wilde ik van die voorwaarde hunner vriendschap niet weten; integendeel, zij dwong. mij de verklaring af, dat ik iederen door mij onderzochten en wel voorbereiden neger, om het even wiens slaaf hij ware, doopen zou, en toonde hun, dat het bevel van Jezus Christus bij mij zwaarder woog, dan hunne vriendschap. Geen het minste leed is mij door die verklaring berokkend, en de voorzorgen die tegen mij in acht genomen werden, hebben niet kunnen beletten, dat ik mij ten laatste over een gezegenden oogst mocht verblijden. Ik mag niet vergeten hier nog in het voorbijgaan te vermelden, dat mij het geluk te beurt viel het *eerste, buiten Paramaribo*, in den echt geboren, slaven-kind te doopen.”

»Na afloop mijner voornaamste bezigheden, moest ik de niet alle dagen voorkomende gelegenheid, om naar Paramaribo terug te keeren, niet ongebruikt laten. Paschen, dat op handen was, vorderde eenigermate mijne tegenwoordigheid in de stad. Evenwel de schoener, op welke ik inscheepte, zeilde vooreerst niet verder dan tot de monding der *Coppename*, waar wij onder gunstigen wind spoedig aankwamen. Ik nam er de voorbereidende werkzaamheden tot ontvangst der melaatschen in oogenschouw; deze laatsten moesten eerlang daarheen overgebracht worden. Er is een militaire post, bestaande uit een luitenant met eenige manschappen. Aan mijn verzoek om met de katho-

lieke soldaten (zoo er waren) te kunnen spreken, werd door den luitenant voldaan; maar ik had het geluk niet, hen tot het ontvangen der H. Sacramenten te kunnen bewegen. Ik behoefde dus hier niet te vernachten, en vertrok daarom nog denzelfden dag met eene tentboot, van dien militairen post naar eene aan de rivier de *Saramacca* liggende suikerplantage, waar ik vernachtte. In dezelfde richting voortvarende kwam ik op de hoogte van den *Boasi-* of *Leprozen-grond* (de plantage *Voorzorg*). Hiertegenover bevindt zich een andere militaire post met één kapitein en dertig soldaten. De kapitein had medelijden met mij, toen hij vernam dat ik de melaatschen bezoeken wilde. Ik mocht de rivier, welke tusschen beide ligt wel oversteken, doch de negers, die mij zouden brengen, mochten daar geen voet aan wal zetten. Op een gegeven sein zou men mij weder terughalen."

»Op mijn verzoek aan den directeur werden de christenen, honderd vijftig in getal, bijeengeroepen. Toen zij voor mijne oogen verschenen, moest ik de verschrikkelijke verwoesting aanschouwen, welke de ware en vergevorderde melaatschheid op het menschelijk lichaam aanricht. Wat wenschte ik die diep vernederde menschen hartelijk geluk, met het licht des geloofs, waardoor zij leerden hunne ware grootheid te stellen in een goed levensgedrag, in christelijke onderwerping aan den H. Wil van God en andere deugden! Van de samenleving der menschen verstoken, en van allen menschelijken troost beroofd, kunnen zij toch gelukkiger zijn dan vele anderen, die, naar de wereld, gelukkig en groot zijn. In den namiddag doopte ik daar een kind, hoorde eenige biechten, en bezocht de bedlegerige zieken; tegen den avond werd ik, op het gegeven teeken, naar den militairen post teruggehaald. Dit was Zaterdag. Zondag morgen begaf ik mij andermaal naar den *Boasi-grond*, las de H. Mis, en verrichtte er mijne verdere priesterlijke bedieningen. Zondag-avond aanvaardde ik de reis naar Paramaribo, waar ik den volgenden dag aankwam." Hier eindigt het verhaal van den Weleerw. Heer *Willemsen*.

Hij bezocht de *Kust*, juist één jaar na het bezoek van Pastoor *Wennekers*, en diende het H. Doopsel aldaar toe aan 74 personen, zoo volwassenen als kinderen. Van dat getal be-

hoorden 16 tot de plantage *Novar*, 34 tot de pl. *Mary's hope*, 9 tot de pl. *Sarah*, 10 tot de pl. *Leasowes*, 4 tot de pl. *Bellevue*, 5 tot de pl. *Totness* en 1 tot de pl. *John*. Nog zegende hij 10 huwelijken in, namelijk 7 paren van de pl. *Mary's hope* en 3 paren van de pl. *Novar*.

Waarschijnlijk was hij in het begin van Januari 1824 naar *de Kust* vertrokken; en hij verbleef daar tot het begin van April. Den 3 April was hij nog niet te Paramaribo teruggekeerd, zooals blijkt uit een brief van den kerkmeester *E. J. Van den Bergh* aan mevrouw Douarière *Roest Van Alkemade*, waarin deze, onder dagteekening van den 3 April 1824, over Zijn Eerwaarde het volgende schrijft:

»De Weleerw. Heer *Willemsen* houdt zich, gedeeltelijk voor zijne gezondheid, nog steeds aan de *Nickérie-kust* op. Deze brave en achtenswaardige jonge man, in gevestigde reputatie zoo buiten als binnen onze gemeente, heeft ook weer het groote ongeluk bloed op te geven. Het zou mij ontzaglijk leed doen, als Zijn Eerw., om het vermeerderen dier kwaal, weder zou moeten repatriëeren."

Dan, twee maanden na zijne terugkomst van dien gezegenden apostolischen tocht naar *Coronie*, moest hij, uit hoofde van zijne borstkwaal, den 26 Juni 1824, naar Nederland terugkeeren, den ZeerEerw. Heer *L. Van der Horst* alléén achterlatend.

De herhaalde pogingen, later (na den dood van den ZeerEerw. Heer *Van der Horst*) door de kerkmeesters aangewend, dat toch de Weleerw. Heer Willemsen, al was het slechts voor één enkel jaar, in gezelschap van een ander priester, zou terug komen, bewijzen genoegzaam, dat hij zich in Suriname achting en liefde had weten te verwerven. De kennis van het negerengelsch had hij zich spoedig en goed eigen gemaakt, reden, waardoor de kerkmeesters hun verzoek vooral ondersteunden. Desniettegenstaande is er nooit gevolg aan gegeven.

Op zeven-en-twintigjarigen leeftijd verliet *Willemsen* de kolonie, en verwisselde het Missionarisleven met de geestelijke bediening in *Nederland*. In 1830 werd hij Pastoor te *Nijkerk* in *Gelderland*, en in 1840 te *Arnhem*. In het jaar 1848 werd hij Pastoor te *Duiven* en *Aartspriester van Gelderland*. Hij was de laatste der voormalige Aartspriesters van Gelderland,

daar deze, bij de wederinvoering der kerkelijke hiërarchie in 1853, vervielen. Oud-Aartspriester bleef hij nochtans het ambt van Pastoor tot 1859 te Duiven waarnemen. Intusschen was hij twee-en-zestig jaren oud geworden, en werd toen *emeritus*, of rustend-Pastoor, te *Arnhem*. Ridder van de Spaansche orde van Isabella la Cattolica, en Geheim Kamerheer van Z. H. Paus Pius IX, werd de verdienstelijke oud-Aartspriester en Pastoor in 1868 nog verheven tot Proost van het Metropolitaan-Kapittel van *Utrecht*, in welke waardigheid hij te *Arnhem*, den 25 Augustus 1871, in den ouderdom van 74 jaren is overleden.

Ludovicus Van der Horst, kapelaan en medehelper van den Eerw. *Wennekers* en Amsterdammer even als deze, was in November 1817 met hem te Paramaribo aangekomen. Met verlof der Geestelijke Overheid had hem de Prefect, reeds den 29 Mei 1822, de herderlijke bediening overgedragen. Na diens overlijden bleef *Van der Horst*, als Pastoor en Prefect aan het hoofd der Missie, en betoonde zich zijn grooten voorganger volkomen waardig. Met uitzondering van de acht maanden, welke de Eerw. Heer *Willemsen* in de kolonie doorbracht, was hij tot zijnen dood, den 31 Juli 1825, de eenige priester op geheel het grondgebied van Suriname.

Zoolang hij den Eerwaarden *Wennekers* nog als kapelaan ter zijde stond, deelde hij met hem de H. Bediening. Nochtans werd hij door dezen bij voorkeur gebruikt voor den dienst der kerk te Paramaribo, voor het onderwijs der doopelingen en nieuwe christenen, voor het predikambt, den biechtstoel en het bezoek der zieken. Volgens *Mgr Grooff* z. g. was *Van der Horst* het toonbeeld van een echt volksmissionaris. Altoos blijgemoed vond men hem tot alle diensten bereid. Zoo van natuur als door genade was hij zachtaardig en lieftallig; hij muntte uit in zedigheid en bescheidenheid; eenvoudig en nederig van harte, was hij daarenboven een man van gebed en van versterving. Aller harten wist hij in te nemen. Zonder de kerkelijke tucht maar eenigszins uit het oog te verliezen, of aan eene rekkelijke verdraagzaamheid toe te geven, had hij zich bij katholiek en niet-katholiek bemind gemaakt. Ofschoon de ijver, waarin hij uitmuntte, meer ijver des medelijdens kon genoemd worden wist hij toch, zoo noodig, ook krachtig op te treden. Zijn forsche

stem en zijne krachten stelden hem hiertoe in staat. Een grooten dienst bewees hij daardoor aan zijnen Prefect, die, hoe bekwaam en ijverig ook, echter veel te zwak was, en daarom het vermoeiendste werk aan zijnen kapelaan moest overlaten. *Wennekers* en *Van der Horst* waren twee echte vrienden, die, ofschoon van een verschillend karakter, elkander altoos verstonden, hoogachtten, beminden en tot hetzelfde groote doel steeds eendrachtig samenwerkten. De groote en ijvervolle *Wennekers* kon steeds rekenen op de deugd en de liefdevolle gehoorzaamheid van zijnen ambtgenoot, en verheugde zich over de vruchten van diens arbeid; de goede en nederige *Van der Horst* zag met eerbied op naar zijn verstandigen, kundigen, ijvervollen, vastberaden en heiligen Pastoor, en beschouwde hem als zijnen raadsman, zijn hechten steun en het gestadig voorbeeld van alle deugden. Niet zonder eene goddelijke beschikking had *Wennekers* een zoo helderen en vluggen blik ontvangen; hij was de man, wiens oog alles overzag, die nadacht, naar tijd en omstandigheden schreef, sprak, regelde en beval, eindelijk, die krachtig wist op te treden, zonder de zachtmoedigheid te kwetsen en eene wijze terughoudenheid te verwaarloozen. Daar echter lichtelijk afkeer wordt opgevat tegen den vermaner en berisper, inzonderheid tegen den invoerder van onbehagelijke en den afschaffer van genoegelijke dingen, zoo was het eene wijze en gelukkige beschikking, dat de Eerwaarde *Van der Horst*, langs den weg der overreding, en met de hem eigene goedaardigheid, zalve kon aanbrengen en olie kon gieten op de geslagen wonden, en die genezen. Eenige regelen door Pastoor *Van der Horst* na het overlijden van zijnen Prefect aan den Mede-Aartspriester, *J. Van Banning* [1]) geschreven, zullen het reeds gezegde bevestigen. Die brief was van den 24 April 1823:

---

1) *J. Van Banning*, Pastoor van *Zoeterwoude*, stond den hoogbejaarden Aartspriester *J. Cramer*, gedurende de twee laatste jaren van diens leven, als Coadjutor ter zijde, en volgde hem op in zijne bediening. De Hoogw. *J. Cramer* was Protonotarius Apostolicus, Doctor in de H. Godgeleerdheid en in de Wijsbegeerte, en 46 jaren lang Pastoor in het *Maagdenhuis te Amsterdam*. Hij stierf, den 9 Maart 1824, in het 80ste jaar zijns levens, het 56ste zijns priesterschaps, het 13de van zijn Aartspriesterschap, als een man rijk aan deugden en goede werken, wiens nagedachtenis in zegening blijft.

»Het is niet zonder gevoel van aandoening, dat ik mij in de noodzakelijkheid geplaatst vind uwe Amplitudo de treurige tijding te zenden, dat mijn Zeereerwaarde, godvruchtige, ijvervolle en zeer geleerde Collega, de Weleerw. Heer *P. A. Wennekers*, Pastoor dezer gemeente en Prefect der Missie, in den vroegen morgen van den 14 April, dit kortstondig leven met het eeuwig gelukzalig leven, zoo ik vertrouw, heeft verwisseld. Welgemoed zag Zijn Weleerwaarde zijne nakende ontbinding te gemoet, en het kon niet anders in een man, als hij, die al zijne krachten had uitgeput tot uitbreiding van Gods grooten naam onder de heidenen, en tot zaligheid der zielen. Mijne pen is onbekwaam het verlies te melden, dat ik met het afsterven van Zijn Weleerwaarde heb geleden, die mij als biechtvader, voorganger, raadsman" (met één woord) »in alles dierbaar was. Dan ik aanbid met onderwerping Gods H. Wil; het is de overledene, die mij daarvan zoo menigmaal het voorbeeld heeft gegeven. U Hoogeerwaarde zal betrekkelijk de ziekte, het afsterven, de uitvaart en begrafenis breedvoeriger verslag krijgen door den heer *Eustace*, wonende ten huize van mevrouw Douarière *Roest van Alkemade* te *Amsterdam*. De heeren kerkmeesters, die den overledene alle achting hebben bewezen, vertrouwen dat U Hoogeerw. alles zal aanwenden, om mij zoo haast mogelijk een Collega te zenden, gelijk U Hoogeerw. uit hunnen brief zal vernemen. Ja, Hoogeerwaarde Heer, ik voeg mijn wensch bij den hunnen, en bid u toch alle middelen bij de hand te nemen, opdat ik niet alléén blijve; want hoe gezonder en sterker ik ben, hoe spoediger het misschien op eens met mij zal gedaan wezen; en het valt zoo hard zonder biechtvader te sterven, en de geheele gemeente te moeten prijs geven! Hoe verblijd was de nu zalige overledene, na met de H. Sacramenten bediend te zijn! Hoe deugdzaam en godsdienstig iemand ook wezen moge, gelijk Zijn Eerwaarde het werkelijk was, sterven zonder bediening valt toch hard. Voor mij zelven dus, opdat ik niet verplicht worde zonder biechtvader te blijven, en ook om de gemeente bij mijne ongesteldheid niet herderloos te laten, zal U Hoogeerwaarde, naar wij vertrouwen, ons welhaast met een nieuwen Collega verblijden."

Pastoor *Van der Horst* bleef, gelijk wij reeds verhaald

hebben, zes maanden alléén vooraleer een Collega kwam, een Collega echter, die slechts een halve was, en na acht maanden den goeden Pastoor, tot aan diens dood, dat is ruim een geheel jaar, alléén in Suriname achterliet. Wat hij gevreesd had, gebeurde: hij stierf zonder Sacramenten, doch kalm en gelaten, zooals wij verder zien zullen, op den 31 Juli 1825.

De geestelijke bediening ging onder Pastoor *Van der Horst* op denzelfden voet door. Hadde hij een medehelper kunnen bekomen, dan zou er zeker nog meer geestelijk werk verricht zijn; want, vermits hij te veel werkzaamheden vond, zelfs te Paramaribo, kon er niet aan gedacht worden, de *Kust*, het Fort *Nieuw-Amsterdam*, en *Voorzorg* of later *Batavia* met de eene of andere, van de reeds door *Wennekers* bezochte plantages, te bereizen.

Evenwel, eene maand ongeveer, nadat de Eerw. Heer *Willemsen* in Suriname was aangekomen, nam Pastoor *Van der Horst* de gelegenheid te baat, om op uitnoodiging van den Gouverneur *A. de Veer*, de pl. *Voorzorg* (den Leprozen-grond aan de *Saramacca*), ongeveer acht à negen uren van de stad, te bezoeken, [1]) aan gedoopten en nietgedoopten het Evangelie te verkondigen, de ongelukkige bewoners met God te verzoenen, hen te vermanen, te troosten, te bemoedigen, en hen door het gebed en de deelneming aan de H. Sacramenten te sterken, en in hunne goede voornemens te bevestigen.

In datzelfde jaar was bij het Gouvernement besloten, de melaatschen van den grond *Voorzorg* te verwijderen, en naar het meer afgezonderd *Batavia*, aan de rivier de *Coppename*, ongeveer twee mijlen van hare monding, te vervoeren. Reeds

1) *Mgr Grooff* verzekert, dat Pastoor *Van der Horst* de eerste geweest is, die den melaatschen van *Voorzorg* een bezoek bracht. *Wennekers* nochtans, die de *Saramacca*, lang vóór *Van der Horst*, bezocht, zal wel al het mogelijke beproefd hebben, om aan die ongelukkigen den troost van den godsdienst te verschaffen. Op den 2 Juni 1820 wendde zich de ijverige man, in een schrijven, tot den 1sten luitenant *S Hesse*, directeur van *Voorzorg*. met het verzoek om aan de besmettelingen te willen voorstellen, of zij niet zouden wenschen door een priester bezocht te worden. Blijkens antwoord van genoemden luitenant van den 20 Juni, waren de melaatschen daar zeer verlangend naar, en hadden zij hem verzocht, zulks aan Zijn Eerw. bekend te maken.

in de voorgaande eeuw; vóór het jaar 1786, werd de behoefte aan eene inrichting tot verpleging van Boasi-lijders sterk gevoeld, en, wijl de melaatschheid alle jaren meer en meer uitgebreidheid kreeg, bij herhaling in het Hof van Suriname besproken. Er werd op aangedrongen, dat het Gouvernement eene plaats zou aanwijzen, waar de behoeftige leprozen, afgezonderd van de overige bevolking, konden verpleegd worden. Eindelijk werd in 1790 de plantage *Voorzorg*, gelegen aan de toenmaals nog onbebouwde oevers der *Saramacca*, hiertoe bestemd. Een rond jaar verliep met den aanleg van dit toevluchtsoord der ellende. Den 21 December 1791 werden eenige besmette negerslaven als eerstelingen daarheen gebracht. Na de bebouwing en bevolking der *Saramacca*, werd deze inrichting minder doelmatig, ja zelfs schadelijk geoordeeld, uithoofde der dichtbij gelegene plantages, en der onmogelijkheid, om de besmettelingen genoegzaam afgezonderd, en buiten aanraking met de gezonde bevolking te houden. Zoo kwam men er toe om den *leprozen-grond*, *Batavia*, die nog bestaat, en vroeger een militaire post was, aan te leggen, en de melaatschen van *Voorzorg* daarheen te voeren. De eerste overbrenging der leprozen van *Voorzorg* naar *Batavia* had waarschijnlijk plaats in het jaar 1824; de besmettelingen werden in twee afdeelingen, met zekere tusschenpoos, per pont vervoerd. [1])

Op *Voorzorg* dan bezocht *Van der Horst* in November 1823 de melaatschen. Gedurende de dagen, welke hij er doorbracht, doopte hij (18 November) 95 besmettelingen, klein en groot, terwijl 12 huwelijken van daar verblijvende melaatschen

1) Volgens Jhr C. A. van Sypesteyn, »Beschrijving van Suriname" zou de overbrenging in het jaar 1823 hebben plaats gehad, ja, volgens in Suriname berustende schriftelijke aanteekeningen, zou de Zeereerw. Heer *Van der Horst* hen zelf begeleid hebben, en met hen den 19 November te Batavia zijn aangekomen. Wij kunnen het een, zoo min als het ander, in overeenstemming brengen met het reisverhaal, dat wij reeds hebben medegedeeld, van een geloofwaardig getuige, den Weleerw. Heer *Willemsen*. Daaruit blijkt duidelijk, dunkt ons, zoowel dat in het begin van April 1824 nog geen melaatschen op *Batavia* waren, als dat *Voorzorg* nog met 150 katholieke leprozen bevolkt was, zonder te spreken van de nog heidensche bevolking. Evenwel werden toen de voorbereidselen, tot ontvangst der besmettelingen, te *Batavia* gemaakt.

kerkelijk werden ingezegend. Dit verklaart hoe *Willemsen* er zoo vele katholieken konde aantreffen. Het is niet bekend of de Zeereerw. Heer *L. Van der Horst*, na het vertrek van zijn tijdelijken Collega, die in April 1824 te *Voorzorg* geweest was, andermaal een herderlijk bezoek aan de Boasi-lijders te *Voorzorg* of te *Batavia* gebracht heeft; 't is zelfs niet waarschijnlijk.

Eenige regelen uit een langen brief door *Van der Horst* nog vóór den dood van *Wennekers* geschreven, kunnen ons nog verder betrekkelijk zijne herderlijke ambtsbezigheden inlichten. Die brief is gedagteekend van 22 Januari 1823.

»Juist toen ik deze onaangename tijding ontving". (de ongunstige beschikking op het ten vorigen jare ingediend request om eene som van f 200000 Sur. Cour. voor den bouw der nieuwe kerk), »meldde zich een gereformeerde bij mij aan, om katholiek te worden. Dat beurde mij op. Sedert den 22 November heb ik weer veertien volwassenen gedoopt, en aanstaanden Zaterdag doop ik er weer vijf. Ik reken hier niet bij de kleine kinderen, die mij soms drie of vier tegelijk worden aangebracht. Op Driekoningendag heb ik er tien tot de H. Communie aangenomen, en een paar zwarten getrouwd. Vóór de Vasten zal dit voorbeeld nog door vijf paren worden gevolgd. Zaterdag voor Kerstmis heb ik eenen militair ter dood moeten geleiden. Zeer welgemoed, droeg hij, van de gevangenis tot de gerechtsplaats, openlijk het kruis, en hield dit vastgeklemd, tot hij den doek voor de oogen kreeg. Na hem, in dien staat, voor het laatst gevraagd te hebben, of hem nog iets bezwaarde, liet ik hem, nadat hij mij zijne gerustheid had te kennen gegeven, de woorden uitspreken: »Vader in uwe handen beveel ik mijnen geest." Hij herhaalde die met alle teekenen van overgeving; toen week ik ter zijde, en aanstonds viel het schot, ... hij was getroffen, en gaf niet het minste teeken van leven meer. Na een kort gebed voor de rust zijner ziel, toog ik weer van de strafplaats naar de kerk, en aan mijne bezigheden" (tot voorbereiding van het Kerstfeest). »Den volgenden Maandag hielden wij zijne uitvaart, bij welke meest alle R.-K. militairen tegenwoordig waren.

»Wat een groote menigte toen op de been was, en naar het kruisbeeld heenzag! ... Hij ruste in vrede!"

»Ik was aangedaan bij het doodsbericht van mijn waardigen ambtgenoot, den Weleerw. Heer *Van Leeuwen.* Hij ruste in vrede! Laten wij ook in Gods wil berusten. Zoo plechtig mogelijk hebben wij zijne uitvaart en de maandelijksche gedachtenis gevierd, door 'savonds te voren de zielenvespers, en ook 'smorgens vóór de H. Mis, de Metten en Lauden der overledenen te zingen."

»In de vorige week heb ik weer een sterk bewijs gekregen van de onverdraagzaamheid der protestanten. Een meester en twee negers, die zich aan moord hadden schuldig gemaakt, moesten het doodvonnis ondergaan. Ik had mij reeds lang te voren aangeboden om hen, na de uitspraak, te bezoeken. Nu vernam ik, daags vóór de executie, dat het Hof besloten had, er de hernhutters bij te roepen. Ik begaf mij hierop naar den Fiscaal, die mij hetzelfde bevestigde. Als reden, waarom men zulks gedaan had, gaf hij op: *dat de hernhutters eene sekte zijn, die tusschen beide ligt*, en de drie administrateurs van de plantage," (tot welke de veroordeelden behoorden), »van verschillenden godsdienst waren, de een katholiek, de ander gereformeerd en de derde luthersch. Toen dit mij vreemd voorkwam, wijl ik mijnen dienst te voren had aangeboden, vroeg hij mij, na lang praten: »Wilt gij er dan ook naar toe gaan, en samenwerken?" Ik zeide hem, dat samenwerken niet ging, maar dat ik er wel heen zou gaan, als de hernhuttersche leeraar *Heyman* er reeds geweest was en niet wederkwam. Daarop scheidden wij. Tehuis gekomen voelde ik mijn geweten niet gerust. Ik schreef daarop twee briefjes, één aan den heer Fiscaal, om een bewijs van toegang tot de gevangenis te verzoeken, en een ander aan den gevangenbewaarder, om te vernemen of de hernhutter-leeraar er al of niet geweest was, en of hij ook terug zou komen. De cipier, een katholiek, antwoordde mij, dat hij zelf den heer Fiscaal verzocht had mij te roepen, *doch dat deze zulks belet had;* hij voegde er bij, dat de hernhutter-predikant er reeds geweest was, en ook zou terugkomen. De heer Fiscaal zeide aan den brenger des briefs, dat hij mij zoude antwoorden. Dan, hiervan zal weinig komen."

Deze vóórtrekking der hernhutters boven de katholieken

werd na verloop van tijd nog veel duidelijker; ja, met betrekking tot de Gouvernements-slaven was die algemeen.

Nog vóór de aankomst van den Weleerw. Heer *Willemsen*. ontving Prefect *Van der Horst* mededeeling van het Koninklijk Besluit, van den 21 April 1823, waarbij een traktement bepaald was van negen duizend gulden Sur. Cour. (f 3600 Holl.) voor den Pastoor van Suriname, en voor ieder der kapelaans, die voorloopig twee moesten zijn, eene toelage van vijf duizend gulden Sur. Cour. (f 2000 Holl.) in het jaar.

Ofschoon de Weleerw. Heer *Willemsen*, eerst na uitvaardiging van dit Besluit, uit Nederland vertrokken was, schijnt hij het kapelaanstraktement toch niet genoten te hebben; althans het koloniaal Gouvernement maakte zwarigheid om het uit te keeren. Hij was reeds lang vóór de toekenning der traktementen besloten, zich aan de Missie toe te wijden, en had geen bewijs, dat hij door de Regeering voor de Surinaamsche Missie was uitgezonden. Geldelijke ondersteuning van Regeeringswege is nooit een lokaas voor R.-K. Geestelijken geweest, om naar Suriname te komen. Van de vestiging der Missie af, bleef het voor de Geestelijke Overheid steeds een punt van de grootste bezorgdheid, het voldoende aantal priesters voor de kolonie aan te werven.

Eene groote aanwinst voor de West-Indische Missiën, was de benoeming van den Zeereerw. Hoogwelgeboren en Hooggeleerden Heer *Cornelius Ludovicus Baron van Wijkerslooth*, Heer van *Schalkwijk* en Professor der H. Godgeleerdheid in het Seminarie te *Warmond*, tot Procurator dezer Missiën. De Vice-Superior der Hollandsche zending, Mgr. *Ciamberlani*, deed deze benoeming en aanstelling eerst door twee particuliere brieven van den 11 Juli en den 15 September 1823, en later den 17 Februari 1827 door een publiek schrijven, waarin Zijne Hoogw. met Apostolisch Gezag, de voorgaande benoeming en aanstelling bekrachtigde, en den Zeereerw. Heer Professor, opnieuw en voor altijd, benoemde en aanstelde tot geestelijken Procurator der Missiën van Suriname en Curaçao. Als beweegreden dier benoeming gaf Mgr. *Ciamberlani* op, dat hij geen krachtiger middel had kunnen vinden, om die twee Missiën, voor welke zoo moeilijk priesters te bekomen waren, en die zoolang herder-

loos of door een ongenoegzaam getal Geestelijken bediend waren, voortdurend van goede Missionarissen te voorzien. Daar immers de Zeereerw. Heer Professor de studenten in de H. Godgeleerdheid onderwees, en de gave bezat van de harten zijner leerlingen te winnen, kon hij de inborst, de zeden, het verstand en de kunde van elk hunner leeren kennen, en de geschiktste en ijverigste kweekelingen des heiligdoms, tot edelmoedige aanvaarding der apostolische werkzaamheden opwekken, en tot welgewapende Missionarissen vormen. De Vice-Superior had zich niet bedrogen; Professor *van Wijkerslooth* toonde zich voor zijne taak berekend, weshalve hij drie jaren daarna op Apostolisch Gezag in het ambt van Procurator *in spiritualibus* der Missiën van Suriname en Curaçao bevestigd werd. De Procurator, die in 1832 tot Bisschop benoemd en in 1833 gewijd werd, had echter geene rechtsmacht over de Geestelijken, noch beheer over de goederen der Missie; hij was de voorstander harer belangen, en bezorgde haar herders en Missionarissen.

Met dit geestelijk ambt was ook innig de zorg voor het tijdelijke der Missie verbonden. Daar de persoonlijke gegoedheid des Procurators, zoowel als de ruime middelen zijner familie, en zijne invloedrijke betrekkingen met vermogende en hooggeplaatste personen, hem in staat stelden, in menig opzicht der Missie en den zendelingen hulp te verleenen, zoo werd de Hoogwaardige Procurator *in spiritualibus* tevens een verdienstelijk Procurator *in temporalibus*. De geschiedenis zal dit bewijzen.

Na den dood van den Weleerwaarden Heer *Wennekers*, en zelfs reeds eenige maanden vroeger, kwam de zorg voor het tijdelijke der Missie, en voornamelijk de bekommernis omtrent de nieuw te bouwen kerk, met al de gewone werkzaamheden tot het heil der zielen, op Pastoor *Van der Horst*, als Hoofd der Missie, drukkend neder. Met zijn zieken ambtgenoot had hij vurig naar een Gode waardig kerkgebouw verlangd. Eene stoute daad was toen beproefd, om namelijk, door koninklijke tegemoetkoming in staat gesteld te worden, eene steenen kerk te bouwen. Door die eerste weigering op het gedaan verzoek niet afgeschrikt, deed men nu een tweede aanzoek bij Zijne Majesteit, evenwel zonder eenige som te bepalen. Maar de omstandigheden waren ongunstig. Het beraamde plan moest dus

blijven rusten, te meer ook, wijl nog op bijdragen uit Nederland en Suriname gerekend werd. Den 22 Januari 1823 schreef Pastoor *Van der Horst:*

»Er blijft ons weinig hoop over tot het verkrijgen van een ruime kerk, ten ware de Voorzienigheid de reeds gegeven gelden door nieuwe milde giften kwame vermeerderen, en ons in staat stelde te kunnen zeggen: *»Onze kerk is een monument van de »liefdadigheid en de godsvrucht der Nederlanders!"* Waarlijk het zou stichtend zijn voor de heidenen, eene kerk te zien, gebouwd van de liefdegiften der geloovigen. Mocht dàt eens gebeuren, wat zouden onze nieuwe geloovigen dankbaar zijn, en welk plechtig *Te Deum* zouden wij, bij de voltrekking van zulk een tempel den Allerhoogste aanheffen! Ik voor mij zend mijne zwakke gebeden te dien einde hemelwaarts, alsook de gezongen Mis op Vrijdagen voor de weldoeners van kerk en Missie."

Het slot van dezen langen brief luidt aldus:

»Zoo dikwijls ik over de puinhoopen onzer afgebrande kerk ga, voornamelijk sedert het ongunstig antwoord van het Gouvernement, moet ik mij zeer bedroeven, daar de giften uit het vaderland ontvangen, gevoegd bij die welke hier zijn ingezameld, op verre na niet toereikend zijn om eene, eenigszins ruime kerk te bouwen, die het dagelijks toenemend getal geloovigen (grootendeels onvermogenden) kan bevatten. Treurig is die gedachte! Maar wij hopen op Gods Voorzienigheid, en zenden onze gebeden hemelwaarts, opdat de harten der gegoede katholicken van het vaderland, zoo in de Noordelijke als in de Zuidelijke Provinciën, mogen opgewekt worden, om door hunne milde giften de nog ontbrekende gelden bijeen te brengen. Zij mogen ons in staat stellen eene kerk te bouwen, die, ofschoon eenvoudig, toch ruim genoeg zij, om onze schapen bij het breken van het goddelijk woord, te kunnen verzamelen, en den H. Dienst met dien luister te verrichten, welke aan God toekomt! Welaan, ware godsdienstvrienden! weest onzer arme kerk gedachtig, en slaat in den geest een medelijdend oog op de puinhoopen van ons vernield Godshuis. 't Is waar, na den ongelukkigen brand, die onze oude kerk in een puinhoop veranderde, werd reeds met zooveel liefde eene collecte gehouden in de meeste kerken

van Nederland; doch brengt nog iets bij, hoe weinig ook, tot den opbouw dezer kerk! Uwe giften zullen ons in staat stellen, om ingeval de bijeengevoegde aalmoezen voor eene steenen kerk niet toereikend mochten wezen, ten minste eene houten kerk te bouwen."

Zoo was het van wege de priesters en het kerkbestuur aanhoudend bedelen, om de noodige som bij elkaar te krijgen. In de laatste twee jaren nochtans was het fonds voor de nieuwe kerk bijna tot tweemaal de som van den 21 Maart 1822 gestegen. Destijds bevond zich tot dat einde in de kerkekas eene som van f 41246 Sur. Cour., en den 26 Februari 1824 f 73010 en 3 stuivers Sur. Cour. Daarom was men nu van gedachte niet langer meer te moeten wachten, maar zijne plannen naar de beschikbare middelen te moeten wijzigen.

Er bood zich eene gelegenheid aan, om het tooneelgebouw »*de verrezene Phœnix*", in eigendom aan het Israëlitisch tooneelgezelschap toebehoorend, aan te koopen. De Weledele Heer *E. J. Van den Bergh* werd daartoe gemachtigd. Hij sloot den koop van de comedie, met bijgebouwen en erf, tot den prijs van f 70000 Sur. Cour. of ongeveer f 24000 Ned. Cour., bij onderhandsche akte op den 23 Maart, en bij openbare koopakte en transport op den 24 Maart 1824. Nu bleef de groote moeilijkheid de noodige sommen te vinden, om het gebouw voor een gedeelte tot kerk, en voor een ander tot pastorie in te richten De bouwmeester *W. de Vroome* eischte, voor het inrichten tot kerk alléén en voor een torentje, eene som van f 64000 Sur. Cour.; waar deze te vinden? Evenwel besloot men er toe over te gaan. Intusschen ontving Pastoor *Van der Horst*, in November 1824, een verblijdend schrijven van den Zeereerw. Heer Procurator der Missie, die het kerkbestuur aanraadde de vertimmering van het gebouw te voltooien, en ter oorzake van gemis aan genoegzame penningen, het werk niet onvolmaakt te laten. Zijn Eerwaarde gaf hun te verstaan, dat hij in Nederland voor de noodige geldmiddelen wel zou zorgen. Daarop besloot men ook de pastorie (*Van der Horst* had zich bereid verklaard een klein zijgebouw op het erf der comedie te betrekken, daar er geen geld was voor eene pastorie) in orde te brengen, en f 25000 Sur. Cour. daarvoor uit te geven. Eene geldleening

van f 40000 Sur. Cour. werd nu, op raad van den *Baron van Wijkerslooth*, in Februari 1825 aangegaan, en zoo was men in staat de vertimmering door te zetten, en in 1826 te voltooien. De groote geldquaestie was opgelost! Het werk werd aangevangen, reeds verblijdde zich de Pastoor in eene dichtbijzijnde toekomst, en zie, de zoo gezonde, zwaarlijvige man wordt, den 24 Juni 1825, op eens van eene ernstige koorts aangetast. Wel was hij de eerste drie dagen nog niet geheel aan het ziekbed vastgekluisterd, en las hij Zondag, den 26 Juni, nog met veel moeite de H. Mis, doch dat was ook de laatste maal. De koorts nam in hevigheid toe, en bleek weldra eene gevaarlijke rotkoorts te wezen, waaraan hij, den 31 Juli 1825, overleed. Den 27 en 28 Juni, riep de zieke dikwijls om den heer *Van den Bergh*, zijn vertrouwdsten vriend, die echter om zijne ambtsbezigheden van heemraad, juist in de *Commewijne* vertoefde. De Heer *de Heijder*, een ander vriend en kerkmeester van Pastoor *Van der Horst*, liet nu den heer *Van den Bergh* ontbieden, die zich zoo haast mogelijk naar de stad spoedde. De zieke onderhield zich met hem over alles, wat omtrent kerk en parochie, bij een onverhoopt verscheiden, moest gedaan worden, en benoemde hem met den heer *de Heijder* tot zijne executeurs-testamentair. Altoos kalm, geduldig en Gods H. Wil aanbiddend, stichtte hij allen, die hem bezochten. De geheele stad trok zich den geachten Pastoor aan. Zelfs in al de protestantsche kerken, werden, ongevraagd, openbare gebeden voor zijn behoud gedaan. De Gouverneur met zijn adjudant kwam hem in persoon bezoeken. *Dr. Kühn*, de Chef van het hospitaal, die hem sedert lang had leeren hoogachten, en nu zijn gewone geneesheer was, toonde alle belangstelling in den zieke, en werd daarom door iedereen geprezen, ofschoon hij het dierbaar leven, dat een oogenblik aan het gevaar scheen te ontsnappen, niet mocht behouden.

De heer *Van den Bergh* was zeer gesticht over al de blijken van achting en liefde, van geloovigen, oppassers en bedienden, jegens zijn beminden Pastoor bewezen. Vooral stond hij verwonderd over de edelmoedige offervaardigheid van een jongen gehuwden kleurling, *Antony Raspin*, die sinds twee jaren door de kerk voor f 2000 Sur. Cour. was aangekocht, om als

tweede koster dienst te doen, en hiermede zijne vrijheid langzamerhand te verdienen. Sedert lang reeds had hij de hoogachting verworven, en nu bleef hij nacht en dag ter zijde van den Pastoor, die zijne diensten ook niet gaarne ontbeerde. De heer *Van den Bergh* moest den ijver van den braven jongeling matigen, om hem wat meer rust te verschaffen.

Pastoor *Van der Horst* stierf op Zondag, den 31 Juli, des avonds, om half acht uren, met een kalm en vriendelijk gelaat, het kruis in de ééne, en de gewijde kaars in de andere hand, zonder eenig teeken van schok of ontroering te geven. Hij was slechts 37 jaren oud, toen hij, na een verblijf van zeven jaren en acht maanden in de kolonie, tot ontvangst van het overgroote loon, voor zijne liefde en edelmoedige zelfopoffering, werd opgeroepen. De Weledele Heer *Van den Bergh* bezong zijnen ontslapen herder in een eigenaardig treurdicht, dat wij, niet om deszelfs dichterlijke waarde, maar als de ongekunstelde ontboezeming van een oprecht katholiek gemoed, hier mededeelen. De vijf coupletten stellen den priester-missionaris in een helder daglicht:

»Gesierd door deugd en vrome zeden,
  Vol ijver bij elk priesterplicht,
  Wierd 't moeilijkst steeds met vreugd verricht
En 't werkensuur was altijd 't heden.

Geen mid-nachtstond, geen mijlige enden, [1])
  Geen pestlucht hield den held terug;
  Nooit aarz'lend, blijgemoed en vlug,
Zag elk spelonk hem der ellenden.

Aan disch, in aardsch gemak armoedig,
  Wars van den zweem van overdaad,
  Doch, op het eerst bedrukt gelaat
In 't vroolijkst geven overvloedig.

---

1) Geen verre afstanden.

»Drang [1]) op elk rang tot plichtbetrachten!
Johannes, Paulus soms in toon:
Maar... heul voor d'ongeschoeiden zoon!
Dwang voor al 't koude, om hem te achten.

Geen Horst meer hier! uit droef gewemel
Daar, waar hem 't zalig koor begroet,
Waar hij zijn God als Heer ontmoet,
Zijn vriend [2]) als burger van den hemel.

»9 Augustus 1825.

De begrafenis van den Weleerw. Heer *Van der Horst* was in zekeren zin nog deftiger dan die van den Prefect *Wennekers*. Den 1 Augustus, 's morgens te 10 uren, werd het lijk, in vol misgewaad, in de kerk uitgesteld, terwijl het altaar met zwart behangen en met veel licht bezet was. Het baarde verwondering dat men op het gelaat van den eerwaardigen overledene, die zwaarlijvig en in een heet klimaat aan de rotkoorts gestorven was, bij het dekken der kist en vóór het uitdragen, geene verandering kon bespeuren; integendeel een lach van vergenoegen stond er op afgeteekend. Ook gaf het lijk niet den minsten reuk af, zoodat het noodeloos was kruiden en reukwerken te branden. Om vijf uren trok de lijkstoet naar de algemeene begraafplaats, den Nieuwen Oranjetuin, waarop een graf naast dat van zijnen ambtgenoot *P. A. Wennekers*, voor den overledene was aangekocht. Het lijk werd gevolgd door zeventig of tachtig blanken, waaronder Zijne Excellentie de Gouverneur met zijnen Staf, de heer Fiscaal, de Boekhouder-Generaal, verscheidene leden van het Hof van Politie, de President van het burgerlijk Gerechtshof, al de Secretarissen, het College van kleine zaken en andere colleges. Hoewel de toeloop van aanschouwers ontzaglijk groot was, heerschte er niettemin de grootste orde en

1) Als een liefderijke Joannes spoorde hij elkeen, van welken rang of stand ook, tot plichtbetrachting aan. De ongeschoeiden of de slaven en behoeftigen beminden hem als hunnen helper en vertrooster, en zelfs de onverschilligen, de kouden, waren gedwongen hem te achten.

2) Zijnen vriend, den Weleerw. *P. A. Wennekers,* den 14 April 1823 overleden.

de eerbiedigste stilte. Het graf werd met een hek omgeven, zooals dat van Pastoor *Wennekers*, terwijl het kerkbestuur twee zerken uit Nederland liet komen. Na ontvangst hiervan was men voornemens een request in te dienen, om de twee ijveraars der Missie[1] bij de nieuwe kerk te mogen begraven; doch eerst eenige jaren later, in Februari 1832, werd daaraan gevolg gegeven.

In eene vergadering van het kerk- en armbestuur, na de begrafenis gehouden, werd besloten den thesaurier van het kerkbestuur, *E. J. Van den Bergh*, tevens tot President te benoemen, en aan Zijnedele de leiding der zaken op te dragen. Deze was, door den zalig ontslapene, volkomen ingelicht omtrent de te volgen gedragslijn in het toedienen van den H. Doop, in het sluiten van huwelijks-contracten, in het bezoeken der zieken, zoowel in het hospitaal als in particuliere woningen enz. Dagelijks zouden de gebruikelijke avondgebeden in de kerk verricht, en daarna de rozenkrans voor de zielerust van den overleden Pastoor gebeden worden. Zondag 's morgens zou men den Hoogdienst vervangen door gezangen, door de Misgebeden te lezen, door de litanie en den rozenkrans te bidden. En 's Zondags 's avonds moest er eene onderrichting (catechismus) in het negerengelsch worden gehouden. Ook zou men elke maand in de kerk te zamen komen, om eene gedachtenis te houden van den ontslapen Pastoor en voor hem te bidden. De bouw der kerk moest met allen ijver worden voortgezet, om gereed te kunnen zijn bij de aankomst van een nieuwen priester, welken de heer *Van den Bergh* verzocht werd, met aandrang van den Procurator af te smeeken.

Op Dinsdag, den 2 Augustus, was de kerk over vol om de uitvaart van den Pastoor te vieren. Men las de Metten der overledenen voor; men bad vervolgens rozenkransen, litaniën enz., waarna de heer *Van den Bergh*, alvorens tot verzegeling der gewijde zaken over te gaan, een woord van opwekking tot de geloovigen richtte. Nu werd het H. Tabernakel, waarin zich bevonden de *Monstrans met de H. Hostie*, de *Ciborie met eenige kleine hostiën*, de *reliquie van het H. Kruis* en het *zilveren hostie-busje* tot bediening der zieken, in aller tegenwoordigheid verzegeld. Terwijl dit plaats had ontstond eene

levendige aandoening door de geheele kerk. Waarlijk aandoenlijke plechtigheid, die niet door Rubrieken verordend, maar door allertreurigste omstandigheden gevorderd werd. Geene der heilige zaken werd bij die verzegeling aangeraakt. Den sleutel des Tabernakels borg men bij de miskelken en ander zilverwerk, de corporalen en kelkdoekjes in een glad houten kistje, terwijl de H. Oliën met toebehooren in een ander kastje bewaard werden.

De koster *A. Raspin* en zijne vrouw werden voor het huishoudelijke der Pastorie aangesteld. De twee jongelingen *Jan Brasilie* en *Karel Cleans*, door de Pastoors opgeleid om de gebeden voor de zieken, de catechetische onderrichting en den nooddoop te doen, werden door *Van den Bergh* met vaderlijke goedheid, doch tevens, opdat zij hun plicht niet zouden vergeten, met eene gepaste strengheid behandeld. Zij waren destijds jongelingen van veel aanleg en goede zeden, die veel van zich deden verwachten, en bewezen goede diensten in de kerk en bij de zieken; tijdens de ziekte en na den dood van Pastoor *Van der Horst* doopten zij elf personen. Dan, het vervolg huns levens heeft, helaas, niet aan dit goed begin beantwoord.

Gedurende dit herderlooze tijdvak werden twee huwelijksverbintenissen voor kerkmeesters gesloten.

Het getal personen, door de kerk onderhouden, beliep den 17 Augustus 1825, vijftien; meestal verlaten kinderen, zoo vrijen als slaven, die door de Geestelijken waren opgenomen. Later ontdeed men zich van dezen last, en behield men slechts zes slaven, wien men in 1849 de vrijheid toestond.

Onder leiding van den heer *E. J. Van den Bergh*, die recht tegenover de nieuwe kerk in de Gravenstraat woonde, d. i. in de tegenwoordige Pastorie, ging de kerkbouw vooruit en werd in het begin van 1826 voltooid. Het front der kerk had het uiterlijk aanzien der comedie behouden, uitgenomen het torentje met het kruis daarop, en het volgend door Pastoor *Van der Horst* of door den Hoogeerw. Heer *M. Van der Weyden* vervaardigd jaarschrift: In Isto transfIgUrato LoCo offerIMUs nUnC soLI Deo Vero. [1]) Dit jaarschrift, in den loop

---

1) d. w. z.: »In deze van gedaante veranderde plaats offeren wij nu aan den alleen waren God." Het »offerimus nunc" (offeren wij nu) werd

der jaren door een ander vervangen, werd door Mgr *Swinkels* z. g. weder hersteld. Deze kerk, waarop bij herhaling vele kosten gevallen zijn, is veel te klein geworden voor de tegenwoordige katholieke bevolking, en vereischt, uithoofde van bouwvalligheid, zóó groote reparatiën, dat men bij den aanvang dezes jaars (1883) begonnen is een nieuw ruimer kerkgebouw, om het oude heen, op te richten, om het, zooals wij hopen, bij gedeelten te voltrekken.

Meermalen hebben wij in den loop van dit hoofdstuk de namen genoemd van de kerkmeesters *J. de Heijder* en *E. J. Van den Bergh*. Van den eerstgenoemde is ons weinig meer bekend, dan dat hij ten jare 1820 huwde, als katholiek huisvader en als kerkmeester zijne plichten stichtend vervulde, en vele diensten bewees aan kerk en Geestelijken. Hij bekleedde, althans in 1825, de betrekking van gequalificeerd eersten gezworen klerk (zooveel als notaris) en stierf in 1832.

De Weledel Achtbare Heer *Ernest Joseph Van den Bergh*, in 1775 te Amsterdam geboren, kwam onder het Engelsch Bestuur, in 1812, in de kolonie, en bekleedde, na verloop van eenige jaren de eereambten van Heemraad en Raadsheer aan het Hof van Politie en Crimineele Justitie. Deze bedieningen vervulde hij, onder het Hollandsch Bestuur, tijdens het verblijf der Weleerw. Heeren *Wennekers* en *Van der Horst*, en tot zijn vertrek uit de kolonie. In het jaar 1819 werd hij kerkmeester, en vervulde die betrekking met allen lof, achtereenvolgens gedurende elf jaren. Als secretaris en thesaurier van het kerkbestuur werd hij steeds bevestigd, en hield als dusdanig de briefwisseling met de edele weldoeners en weldoensters der Missie. Hij beijverde zich vooral voor de nieuwe kerk, en zorgde voor de stipte nakoming van alles, wat Pastoor *Van der Horst* hem op zijn sterfbed gelast had. Hij was ongehuwd, en een hoogst fatsoenlijk en godvreezend man. Gelijk hij de vriend was geweest van *Wennekers*, *Van der Horst* en *Willemsen*, zoo was hij het ook van den Hoogeerw. Heer *Van der Weijden*

---

eigenlijk eerst in het jaar 1826 bewaarheid, ofschoon het kerkgebouw in het jaar 1825 voor den H. Offerdienst volkomen gereed was.

en den Eerw. Heer *J. Grooff*, hunne opvolgers. Onder de Prefectuur van den Hoogeerw. Heer *J. Grooff* in 1830, keerde hij, nu vijf en vijftig jaren oud, naar Holland terug. Hij werd burgemeester te Lisse, (Zuid Holland), en stierf daar op acht-en-zestigjarigen leeftijd, in den nacht van den 1 op 2 Januari 1844. Daags vóór zijnen dood, op oudejaarsdag 1843 mocht de brave man nog den troost genieten een vriendschappelijk en vereerend bezoek te ontvangen van *Mgr van Curium, Baron van Wijckerslooth* en van *Mgr J. Grooff*, Bisschop van *Canéa* i. p. i. Beiden stelden de verdiensten van den eerbiedwaardigen grijsaard op hoogen prijs. Op den dag der uitvaart begaf zich de *Bisschop van Curium* naar *Lisse*, om er het H. Misoffer voor de zielrust van den verdienstelijken overledene aan God op te dragen.

Wij besluiten dit hoofdstuk met een algemeen verslag van de apostolische werkzaamheden.

1. Van den 21 November 1817 tot het einde van 1825 staan in de doopboeken aangeteekend, zoo aan volwassenen als kinderen toegediende doopsels:

In het doopboek *van de stad*	1182
» » » » *Coronie*	141
» » » » *Batavia*	96
te zamen	1419

2. De trouwregisters geven aan: *in de stad* (met de twee onder Van den Bergh) . . . . 74 paren

Op *Coronie*	17	»
Op *Batavia*	12	»
te zamen	103	»

3. Tot de eerste H. Communie toegelaten:

In de stad	64
Op Coronie	2
te zamen	66

4. Onder de bovengenoemde toegelatenen tot de eerste H. Communie waren bekeerlingen uit de eene of andere sectekerk . . . . 6.

5. Het sterfregister der stad geeft sterfgevallen aan van volwassenen en kinderen ten getale van . . . . 594.

Mgr Grooff z. g. heeft ten jare 1832 eene opgave gedaan van 1378 doopsels, 95 huwelijken, 64 eerste communiën en 532 sterfgevallen van kinderen en van volwassenen, die van de H. Sacramenten der stervenden voorzien waren. Deze opgaven strooken niet met de bestaande registers. Wellicht zijn die later gecompleteerd. Het getal eerste communiën in de stad schijnt veel te laag opgegeven, als men bedenkt, dat, reeds in 't jaar 1821, veertig eerste communiën hadden plaats gehad. Een register van dien tijd ontbreekt.

Het sterfregister, dat niet alle katholiek overledenen van Suriname bevat, noch ook zich uitsluitend bij stadbewoners en berechten bepaalt, geeft ons geen maatstaf tot beoordeeling der katholieke bevolking.

VI^de HOOFDSTUK.

Van de oprichting der Apostolische Prefectuur, op het einde van 1825, tot het begin van het Provicariaat van Suriname, in 1843.

Door de bemoeiingen van den Zeereerw. Procurator der Missie, werden twee priesters aan de *H. Congregatie de Propaganda* voorgesteld, om in den wijngaard, door *Wennekers* en *Van der Horst* aangelegd, voort te werken. Zij waren *Martinus Van der Weyden* en *Jacobus Grooff*, die beiden door de H. Congregatie tot apostolische Missionarissen benoemd werden.

De eerste kreeg zijne aanstelling als *Apostolisch Prefect*, en werd van gewone en buitengewone volmachten voorzien, zoo voor zich als voor andere medearbeiders, die er op zijn gezag en onder zijn bestuur, het H. Dienstwerk verrichten zouden. In 1800 te *Aarlanderveen* geboren, ging hij reeds spoedig met zijne ouders naar *Nieuwkoop* (sommigen hebben hem, bij vergissing, als van *Nieuwkoop* geboortig te boek gesteld), waar hij zijne kinderjaren doorbracht. Terwijl hij zijne theologische studiën deed, was hij tevens Professor te *Oud-Hageveld*, in welke betrekking hij (intusschen priester gewijd in 1824) tot aan de sluiting der Seminariën verbleef. [1]) Toen hij *Apostolisch Prefect* benoemd werd, telde hij slechts 25 jaren.

Zijn even jeugdig ambtgenoot, *Jacobus Grooff*, was den 3 Augustus 1800 te *Amsterdam* geboren, en den 19 Augustus 1825, na eene nog niet geheel voltooide theologische studie aan het Seminarie van *Warmond*, tot priester gewijd. Daar hij aan voldoende kennis zeer veel godsvrucht, ijver en edel-

---

1) Bij gelegenheid zijner eerste H. Mis, stelde Mgr. *Broere* z. g. een gedicht op, dat in de verzameling van Mr *J. F. A. Leesberg* te vinden is. Zie »Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem," 12de deel, 1ste aflevering, blz. 16.

moedigheid paarde, was de keuze, onder de bestaande omstandigheden, op den Eerw. *J. Grooff* gevallen. Worden zoodanige benoemingen ook slechts door nood afgeperst, zij getuigen in den regel van bijzondere deugd en bekwaamheid in de betrokken personen.

Alvorens in December 1825 de reis naar zijne Prefectuur te ondernemen, trachtte de Hoogeerw. *Van der Weyden*, de liefdadigheid van Neerlands katholieken zoo sterk mogelijk te prikkelen. Hij beoogde het liefdefonds van *Wennekers* te bestendigen en uit te breiden, en aan de liefdegaven een vasten loop en eene geregelde bestemming te geven. Tot dat einde gaf hij eene brochure in het licht, en werden twee dames-commissiën, die het middelpunt der weldadigheid zouden wezen, opgericht: eene te *Amsterdam* en eene te *'s Gravenhage*. Te Amsterdam bestond ze uit vrouwe *G. M. Steins Bisschop*, *geb. Kock*, vrouwe *E. J. Ten Sande*, *geb. Van den Berghen*, en mejuffrouw *C. J. Van Berckel;* en te 's Gravenhage, uit vrouwe *E. van Griensven*, *geb. Berntz* en mejuffrouw *A. Van Straten.*

Op den 8 Februari 1826, des avonds om half zeven uren, zetten de twee jeugdige priesters, tot groote blijdschap der katholieken, te Paramaribo voet aan wal. Aan de monding der Suriname, vier uren van Paramaribo, werden zij door den kerkmeester *J. G. de Heyder* en de armmeesters *Richard O'Ferrall Jr* en *P. Büdeker* verwelkomd, en namen daar plaats in de tentboot, die hen, met in het wit gekleede neger-roeiers bemand, kwam afhalen. De Gouverneur *A. de Veer*, bij wien zij zich naar lands gebruik aanstonds aanmeldden, toonde hun de meeste welwillendheid. Zij spoedden zich vervolgens, van eene menigte nieuwsgierigen omgeven, naar de woning van den heer *Van den Bergh*, op wien de zorg voor kerk en kerkelijke zaken hoofdzakelijk was neergekomen, en die zich in waarheid zeer verdienstelijk gemaakt had. Als engelen uit den hemel werden zij daar ontvangen. De nieuwe kerk met pastorie, die recht tegenover zijne woning lag, werden nu eerst bezichtigd. Daarna begaven zij zich, onder geleide van genoemden heer, naar het eerbiedwaardig huis, waar het Allerheiligste Sacrament in het verzegeld Tabernakel rustte, en dat *Wennekers* en *Van der Horst* door hunne deugden en hun zaligen dood geheiligd hadden.

Aanbiddend en dankend vielen zij neder, en smeekten ootmoedig den God der Tabernakelen, hunne zending te willen zegenen. En wat zij gevoelden? »Het verleden en de toekomst, droefheid en blijdschap," aldus schreef de Eerw. *Grooff*, »maakten dien eersten nacht slapeloos." Voor hem was dit slechts het voorspel der vele slapelooze nachten, die hij in Suriname zou doorbrengen!

Zooveel de omstandigheden het toelieten, besteedden onze Missionarissen de eerste drie dagen tot geestelijke afzondering. Op Zondag den 12 Februari las de Eerw. Heer *Grooff* de eerste H. Mis in de oude huiskerk, en assisteerde vervolgens den Hoogeerw. Prefect bij de ontzegeling des Tabernakels in den Hoogdienst. Die plechtigheid werd met niet minder aandoening bijgewoond dan die, waarmede de verzegeling der H. Bewaarplaats geschied was; gelukkig was zij van een geheel tegenovergestelden aard. Met recht mocht de Prefect, naar aanleiding van Ps. LIII. 18. thans spreken over Gods barmhartigheden: *voluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est.*

Op Zaterdag den 4 Maart 1826 werd de nieuwe kerk plechtig ingezegend, en toegewijd aan de *HH. Apostelen Petrus en Paulus.* Voor de laatsfe maal werd dien morgen het H. Offer in de oude huiskerk, door den Eerw. *Grooff*, aan God opgedragen. Bij de inwijding der nieuwe kerk en den Hoogdienst daarin, door den Prefect opgedragen, waren de *Gouverneur met zijn Staf*, de *Hoven van Politie en Civiele Justitie*, alle *burgerlijke en militaire Autoriteiten* tegenwoordig. De Prefect hield daarbij ten slotte eene leerrede over de billijkheid en de noodzakelijkheid van den uitwendigen eeredienst, naar aanleiding der tekstwoorden III. Reg. VIII. 18. 19.: *Et aït Dominus ad David, patrem meum: quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans. Verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse ædificabit domum nomini meo. En de Heer zeide tot David: gij hebt in uw binnenste het plan gevormd om een huis te bouwen voor mijnen Naam, en gij hebt wèl gedaan, reeds door dit in uwen geest vast te stellen. Echter niet gij zult mij een huis bouwen, maar uw zoon, die uit u zal geboren worden, hij zal een huis bouwen voor mijnen Naam.*

De eerste zorg van den Prefect, na de wijding der kerk, was nu, zielediensten te houden voor de overledenen, inzonderheid voor Pastoor *Van der Horst* en de overledene weldoeners der Missie.

Slechts drie dagen vóór de aankomst der priesters was een der kerkmeesters, *Lodewijk Thonus*, na tevergeefs om priesterlijke hulp gebeden en gesmeekt te hebben, overleden. Die brave man liet eene bedrukte weduwe na met vier kinderen. De Prefect schonk haar uit medelijden vrije woning in het huisje, op het kerkterrein aan de straat gelegen, en nam haar, tegen behoorlijke vergoeding, in dienst, om de huishouding der pastorie waar te nemen. De priesters zelven bewoonden de nieuwe pastorie achter de kerk.

De Hoogeerw. Heer *Van der Weijden* kwam in de vurigheid van een Elias, en nam dienvolgens maatregelen, welke van zeer groote energie getuigen. Zoo wilde hij, dat voortaan aan katholieken, die hun paschen niet hielden, geen vaste zitplaatsen in de kerk afgestaan werden. Zijn opvolger (zelf toch heeft de ijverige man er het uitwerksel niet van beleefd) kon zich in die aangenomen stelling onmogelijk handhaven.

In twee woorden vermelden wij, wat op stoffelijk gebied onder dezen Prefect plaats vond. Eerstens werd de bouwmeester der nieuwe kerk afbetaald. De kerk echter bleef met eene schuld bezwaard van ongeveer f 16000 Ned. cour., welke, daar een verzoekschrift om subsidie, aan het Ministerie van Eeredienst in September 1826 gericht, zonder gevolg bleef, eerst onder den opvolger van den Hoogeerw. Heer *Van der Weijden* is kunnen gedelgd worden. Het plan zijner eerbiedwaardige voorgangers, om kerk en kerkhof te vereenigen, trachtte de Prefect vervolgens tot uitvoering te brengen. Den 18 Juli 1826 diende hij bij den Gouverneur een verzoekschrift in, om de aanzienlijke strook gronds achter de kerk en aan de overzijde der *Sommelsdijcksche kreek* gelegen, tot begraafplaats te mogen aanleggen; doch de vergunning hiertoe bleef achterwege.

De eerste, helaas ook de laatste apostolische tocht van den Hoogeerw. Heer *Van der Weijden* was naar de melaatschen, en had plaats in de maand September 1826, toen de besmettelingen omstreeks twee jaren naar hun nieuw afzonderingsoord,

Batavia, waren overgebracht. Hun getal bedroeg ongeveer drie honderd. Eene der hutten zegende hij, den 17 September, tot *oratorium* of bidplaats, en doopte er, van 21 tot 30 September, 120 personen, over welke de katholieke Directeur van het etablissement, *J. H. Hek*, althans voor een gedeelte, doopborg bleef. Ook op stoffelijk gebied was er op *Batavia* veel te verbeteren, zoowel wat de huisvesting en verzorging der melaatschen, als vooral de geregelde loozing van het overtollige boschwater aanging. De werkzaamheden van den Missionaris waren zóó vermoeiend en afmattend geweest, het gevoel van medelijden had hem zóó sterk aangegrepen, de ontbering wellicht ook en de verpesting der lucht, met de ongewoonheid van het klimaat, hadden zóó nadeelig op hem gewerkt, dat hij door eene ziekte werd aangetast, aan wier gevolgen hij spoedig zou bezwijken. *Van der Weijden* plantte te *Batavia* aan den rivierkant een houten kruis, ter plaatse waar een *kankantrie*, de afgod der heidensche negers, gestaan had. Dien boom had hij doen omhouwen, of liever, naar luid van eene andere lezing, zou een rukwind dien boom hebben neergeworpen, daar zelfs de christen negers, uit vrees van wraakneming op hun eigen personen, niet gaarne hunne handen leenden, om zulken boom neer te vellen.

Toen hij den 10 of 11 October te Paramaribo terug was, nam de koorts zoo sterk toe, dat zijn leven in gevaar kwam. De Eerw. Heer *J. Grooff* voorzag zijnen Prefect van de laatste H. Sacramenten, en sprak daarna zelf zijne biecht aan den stervende. *Van der Weijden* wenschte, dat zijn gering geldelijk overschot geheel voor de armen van *Batavia* zoude besteed worden. Dat toevluchtsoord van menschelijke ellende was zóó diep in zijne ziel geprent, dat hij den Eerw. Heer *J. Grooff* aan zijn hart klemde, en hem, met gevouwen handen en tranen in de oogen, bad en smeekte, van toch die melaatschen, als de armen van het Evangelie, te willen beschermen, en hen door de troost- en hulpmiddelen der H. Kerk te ondersteunen. Aldus stierf de eerste [1]) Apostolische Prefect der Surinaamsche

1) Wel werden de Weleerw Heeren *P. A. Wennekers* en *L. Van der Horst*, die hunne rechtstreeksche zending niet van de Propaganda hadden, ook Prefecten genoemd, doch kwamen meer overeen met vroegere Hoofdmissionarissen van Suriname.

Mgr. JACOBUS GROOFF.
BISSCHOP VAN CANEA *i.p.i.*
Vicarius apost: van Ned: Oost Indië · oud Prefect
en later Visitator apost: van Suriname.

Missie op den jeugdigen leeftijd van 26 jaren, Zaterdag den 14 October 1826, des avonds te half negen uren. Met bijzondere vergunning van den Gouverneur werd de Hoogeerw. Heer *Martinus Van der Weijden* op het plein, achter de nieuwe kerk, begraven. [1])

Met buitengewone volmacht van Paus Leo XII, had hij den 15 en 25 Augustus aan 80 personen het H. Vormsel toegediend. Het register van gevormden door *Ludovicus Van der Horst*, die daartoe in 1824 vergunning had gekregen, schijnt verloren. Uit een getuigschrift, door hem voor een priester van het eiland Granada in 1825 afgegeven, blijkt evenwel, dat ook hij dit Sacrament heeft toegediend.

Tot nadere voorziening vanwege de Congregatie de Propaganda, had de Hoogeerw. *Van der Weijden* de Prefectuur en daaraan verbonden rechtsmacht op zijn ambtgenoot *J. Grooff* overgedragen. Reeds in het begin van 1827 werd deze door den H. Stoel daarin bevestigd. Hij was toen slechts 25 jaren oud. Daar stond nu de jeugdige, onervaren priester gedurende ruim 16 maanden alléén; daar stond hij, zonder medehelper, zonder raadsman, in den vreemde, te midden van ongeloof, zedenbederf en ongodsdienstigheid; daar stond hij voor de leiding en zorg van eene kudde, die niet te overzien was, niet kon worden nagegaan! Het Gouvernement was den katholieken niet genegen; de sektekerken konden de zwakke en onwetende katholieken vrij bestoken, en de ergerlijken onder deze laatsten vergalden den priester het leven. Vele zaken van het hoogste gewicht rustten op zijne zwakke schouderen, en baarden hem de bangste

---

1) Toen Monseigneur *Van Bommel,* Bisschop van Luik z. g., voormalig Regent van het Seminarie Hageveld, in 1840 *Siegenbeek's* openbare beschuldiging, dat nl. in Hageveld »de domheid werd georganiseerd," in het openbaar logenstrafte, beriep hij zich op tal van Hagevelds kweekelingen, die den roem uitmaakten des vaderlands. Onder dezen wordt ook *Mgr. Van der Weijden* in korte maar kernachtige woorden geschetst. Hij noemt hem »den onvergetelijken *Van der Weijden,* die in eene korte maar schitterende loopbaan in Suriname, wilden en beschaafden, Roomschen en hervormden, door heldendeugden meer nog dan door de wegslepende taal eens Apostels, verbaasde en tot zich trok, wiens naam en nagedachtenis, nog op heden, bij allen aldaar in zegening is."

zorgen. Wie zou in zulke omstandigheden niet beven? Moest hij niet vreezen, evenals zijne voorgangers, spoedig te zullen bezwijken, en te moeten sterven zonder de troostmiddelen der H. Kerk? Wat hij zich ook voorstelt, leven of dood, altijd moet hij sidderen èn voor zich zelven, èn voor de hem toevertrouwden. Daar hij aangenaam aan God was en een voorbestemd werktuig ter volvoering van grootsche plannen, en tevens om in hem het bewijs te leveren van de kracht eener gelouterde deugd, zond God hem nog bovendien beproeving op beproeving. Nederigheid, geduld, grootmoedigheid en edele naastenliefde waren de deugden, welke hij in zijn geloof putte, en waardoor hij de kracht en wijsheid Gods in zijn zwakken persoon openbaarde.

De verordening van den Hoogeerw. *Van der Weijden*, omtrent de zitplaatsen in de kerk, bracht zijnen opvolger reeds het eerste jaar in groote verlegenheid, en perste hem aanvankelijk voor één jaar, doch vervolgens stilzwijgend telken jare de noodig geoordeelde toegeeflijkheid af. Ook op het zangkoor heerschte groote oneenigheid, zóó zelfs, dat het orgel, in het begin van 1828, eenige maanden niet bespeeld werd »ter voorkoming" zoo heet het in de Notulen van het kerkbestuur van Januari 1828, »van meer andere dienst- en godsvruchtstorende voorvallen en gedragingen." In het algemeen doen wij opmerken, dat in den loop der jaren het zangkoor veel verdriet aan de Geestelijken en soms ergernis aan de gemeente heeft gegeven.

Het ontbrak den Hoogeerw. Prefect ook niet aan lichamelijk lijden. Zijne acclimatisatie ging gepaard met zoovele pijnlijke aandoeningen en verzweringen, dat hij, naar zijn eigen zeggen, van *lepra* verdacht werd, geruimen tijd geene kousen of schoenen kon dragen, en meermalen genoodzaakt was blootvoets, en met behulp van een stok, zieken te gaan bedienen. Driemaal doorstond hij, terwijl geen ander priester in de kolonie aanwezig was, ziekten, die hem op den rand des grafs brachten. Toen hij, in ééne dier ziekten bij het bestaande levensgevaar, aan het H. Sacrament begon te denken, dat in het Tabernakel was opgesloten, nam hij het edelmoedig besluit zich zelven de H. Teerspijze toe te dienen. Hij wilde het Hoogwaardigste niet bloot stellen aan hetzelfde lot, als bij den dood van Pastoor *Van der Horst* was voorgevallen. Ofschoon druipende van het

zweet, en nauwelijks kracht genoeg bezittend om overeind te blijven, begeeft hij zich, eer kruipend dan gaande, van zijne kamer naar de kerk, (pastorie en kerk waren aan elkander verbonden) en werpt zich aanbiddend op de trappen van het altaar neder. Vervolgens opent hij het Tabernakel, nuttigt de H. Hostiën, blijft nog eene wijle in dankzegging bidden, en keert dan blijde en verheugd naar zijne kamer weder. Deze misschien eenigszins gewaagde daad had zulk gunstig gevolg, dat de geneesheer hem, bij het eerste bezoek reeds buiten alle gevaar, ja, bijna geheel hersteld aantrof. God had op zijn geloof neergezien!

Een gevoelig hart, met een zenuwachtig gestel, kan den mensch veel doen lijden. *Grooff* bezat beide in hoogen graad. Door de afwisseling van allerlei gebeurtenissen, was hij nu eens opgewekt, dan wederom zwaarmoedig en terneergeslagen. Vermoeienissen, ziekten, hartzeer, zorgen, slapelooze nachten en de invloed van het klimaat ondermijnden zijn zwak gestel; het gevolg hiervan waren herhaalde zenuwtoevallen en koortsen, die niet zouden ophouden zonder eerst den draad zijns levens te hebben afgebroken. Was hij dan een man, die veel leed moest torschen, hij wist zich ook spoedig en gemakkelijk te troosten. Dit voordeel dankte hij niet alleen aan zijn gevoelige en gezellige inborst, aan menschelijke aanmoediging of aangename ontmoetingen, neen, veeleer aan zijn groot vertrouwen, aan zijn ijver voor de zielen, aan zijne zelfopoffering, in één woord aan deugden, welke de Hemel dikwijls, met zichtbare teekenen van goddelijk welbehagen, goedkeurde en bevestigde.

Een buitengewone vreugde verschafte hem telkens de aankomst van nieuwe Missionarissen. Dan, ook deze was meer dan eens van korten duur. De vier eerste priesters, welke hij tot medehelpers ontving, konden hem weinig of geene diensten bewijzen, en één hunner gaf hem, zonder het te willen, reden tot bittere droefheid.

De twee eersten landden in het begin van 1828 in Suriname. De oudste der twee was *Joannes Henricus Hagemann*, uit het bisdom van *Keulen*. Den 8 Juli 1815 door Mgr. *Gaspar Maximiliaan L. B. Von Droste zu Vischering* tot priester gewijd, had hij te *Rees* de geestelijke bediening uitgeoefend.

Ruim vijf weken na zijne aankomst werd *Hagemann* krank-

zinnig. De ziekte openbaarde zich op Goeden Vrijdag, den 4 April, terwijl de Hoogeerw. Prefect in de kerk de lijdensmeditatie hield, en de kerk overvol toehoorders was. Tot hevige ontsteltenis van den Prefect, tot droefheid van alle braven en verstandigen, en, men kan het denken, ook tot genoegen van zulken, die altoos bereid zijn met den godsdienst en zijne bedienaren den spot te drijven, verscheen de zinnelooze priester, met het kruis in de hand, voor het altaar, en kwam verwoed op den Hoogeerw. prediker aanloopen. Toen greep er een tooneel plaats, waarvan de opteekenaar slechts zegt, dat het niet te beschrijven is; liefst wilde hij er niet van gewagen. Gedurende den opvolgenden nacht werd in de pastorie alles kort en klein geslagen. Zoowel de Prefect als de Eerw. Heer *Peters*, die met *Hagemann* in de kolonie was gekomen, namen de vlucht, om niet in de handen te vallen van hun beklagenswaardigen ambtgenoot. De Prefect was genoodzaakt hulp van buiten in te roepen, en moest zich »de zielesmart getroosten van een priester Gods tusschen gerechtsdienaars naar het hospitaal te zien brengen." Den 24 April gaf de chef van het hospitaal, Dr *Kühn*, een getuigschrift af omtrent de krankzinnigheid van den Eerw. Heer *Hagemann*, die veroorzaakt scheen door het klimaat, en waarschijnlijk geneesbaar zou zijn door terugkeer naar Europa. Den 3 Mei ging de krankzinnige, na verloftractement verkregen te hebben, scheep, en werd in Nederland door den Procurator der Missie, den baron *van Wijckerslooth*, bezorgd. Den 21 September 1829 werd hij door Z. M. den Koning als kapelaan van Paramaribo ontslagen, en op een wachtgeld gesteld van f 200 s' jaars, uit 's Rijks schatkist te betalen. [1])

Hagemann had een bijzonder talent om zelfs de ruwste kinderen te temmen; geen enkel durfde hem in de oogen zien of zich verroeren. Ook meende de Prefect in dezen priester een tweeden Aaron tot woordvoerder te hebben gevonden. Geen wonder dus, dat hij zich diep vernederd en bitter teleurgesteld gevoelde. Hij beschouwde het gebeurde met al de

1) Wij veronderstellen dat deze Missionaris reeds lang is overleden. We hebben echter hoegenaamd niets meer van hem gehoord of gelezen.

akelige omstandigheden, die er mede gepaard waren, als een droevigen slag, niet alleen voor zich zelven, maar ook voor de Missie.

Dit plotselijk krankzinnig worden is niet zonder voorbeeld in de tropische gewesten. Zelfs de geschiedenis der gereformeerde kerk in Suriname levert een dergelijk voorval. D[s] *Eggo Fonkens van Hoevenberg* kwam in de maand Augustus 1743 in de kolonie aan, en werd, slechts twee dagen na zijne aankomst, krankzinnig. Negen maanden later werd hij naar Holland teruggezonden, en genas er; immers vijf jaren later, keerde hij, hoewel voor slechts korten tijd, naar Suriname terug.

De eene beproeving was nauwelijks geëindigd of de andere stond reeds aan de deur. De Eerw. Heer *Cornelius Peters*, die nu gedurende elf maanden de steun en troost was geweest van den Prefect, had het ongeluk, den 16 Januari 1829, bij een tocht naar eenen zieke, uit het rijtuig te vallen en het been te breken. De zenuwachtige Prefect, die op het rumoer naar buiten geloopen was, en daar het ongeluk vernomen had, viel, bij den Eerw. Heer *Peters* aangekomen, in onmacht. Deze toonde integendeel zeer veel zielskracht, en sprak, te midden van zijn lijden, den Prefect nog moed in. Hij had het grootste geduld gedurende de hevige koortsen en benauwdheden, door de ontsteking veroorzaakt, en voegde den Prefect lachend toe: »Ik heb de eer van in den Surinaamschen strijd ook iets ter liefde Gods te mogen verdragen." Bij de groote amputatie van het been, die den 23 Januari plaats had, was de lijder zoo onverschrokken, dat iedereen er zich over verwonderde. Van bedwelmende middelen wilde hij niets weten, maar zat recht overeind de amputatie aan te zien. Geen enkel woord kwam van zijne lippen; één gil alleen ontsnapte hem bij het doorzagen van het been. Nauwelijks was de amputatie afgeloopen, of de zieke liet den Hoogeerw. Prefect bij zich roepen, dien hij bemoedigde en verzocht, hem maar niet te bezoeken, totdat zijne zenuwen zouden bedaard zijn. De laatste H. Sacramenten had de Prefect hem 's avonds den 22[n] reeds toegediend. In den morgen van Zaterdag den 24 Januari liet de lijder weten, dat hij zich vrij wel bevond; doch die beterschap was van korten duur. Om acht uren, terwijl de Prefect bezig was het H. Doopsel

toe te dienen, hoorde hij den zieke met krachtige doch bevende stem roepen: Vader! Vader! Oogenblikkelijk schoot hij toe, en had nog juist den tijd om de generale absolutie te geven, en de gebeden der stervenden, in tegenwoordigheid van den geneesheer en van eenige geloovigen, te verrichten. Onder den uitroep van: Jerusalem! Jerusalem! gaf hij op Zaterdag, 24 Januari, zijne reine en rijke ziel den hemelschen Vader weder. Ook het lijk van dezen priester werd, met vergunning van den Gouverneur, achter de kerk begraven.

De Weleerw. Heer *Cornelius Peters* was den 27 Mei 1800 te *Overasselt*, in de provincie Gelderland, geboren, deed zijne lagere studiën te *Uden*, in Noord-Brabant, en voltrok de hoogere onder leiding van den Pastoor van *Groot-Linden*. Deze Pastoor gaf tijdens de suppressie der Seminariën, in het voorportaal zijner kerk, onder den toren, aan een twintigtal jongelieden theologische lessen. Onder dezen behoorde ook *Gerardus Schepers*, dien wij als Missionaris en Bisschop zullen leeren kennen, en de Missionaris-Redemptorist, de Zeereerw. Pater *Hermanus Michels*, die, terwijl wij deze proefdrukken herzagen, den 30 Dec. 1883, in den ouderdom van bijna 80 jaren, te Roermond overleed.

Cornelius Peters onderscheidde zich reeds tijdens zijne studiën door bijzondere godsvrucht en ijver, en aanvaardde, nauwelijks tot priester gewijd den 10 Maart 1827, de edele taak om naar *de West* te gaan, en zielen voor Jezus Christus te winnen. Dan, in Gods inzichten werd hij er heengevoerd, om daar zijne eigene gloriekroon in korten tijd te volmaken.

Daar stond nu de Hoogeerw. Prefect wederom voor ruim dertien maanden geheel alléén. »Wel heeft," zoo troostte hij zich zelven en klaagde tevens, »wel heeft het bloed van den jeugdigen leviet *C. Peters* gediend, om de vlekken uit te wisschen, door den armen *Hagemann* op deze zending geworpen; wel heeft de algemeene deelneming, bij dezen droevigen slag, het voorgevallene met *Hagemann* doen vergeten; toch kan ik het H. Offer voor mijn afgestorven vriend niet opdragen, zonder den Hemel te smeeken om uitkomst voor mij zelven!"

Eindelijk kwam er uitkomst. Den 14 Maart 1830 arriveerden twee priesters, de Eerw. Heeren *Gerardus Schepers* en *Adrianus Ferstappen*.

Gerardus Schepers was den 18 Augustus 1798 te *Dingden*, in het bisdom van *Munster*, geboren, en den 20 April 1829 te *Keulen* priester gewijd. Zijne hoogere studiën had hij gedaan bij den Pastoor te *Groot-Linden*, zonder nochtans bij de Geestelijkheid van het district *Grave* te zijn ingelijfd. Na voltooide studiën werd hij bij de Hollandsche zending opgenomen, en priester gewijd, om als Missionaris naar *de West* te vertrekken. De eerste jaren sukkelde de Eerw. Heer *G. Schepers* bijna voortdurend aan oogen, beenen, enz., zoodat hij steeds zuchtte onder de behandeling der geneesheeren. De Prefect getuigde, dat deze priester veel moed bezat om alles ter eere Gods, voor de zaligheid der zielen en ook uit liefde en genegenheid tot hem te verdragen. »Mocht de Hemel hem eenmaal den schat der gezondheid wedergeven, dan zou ik van hem niet alleen troost, maar ook veel hulp ontvangen." De Hoogeerw. *Grooff* was zeer beducht wederom alleen in Suriname te moeten blijven. Een plan, door den Eerw. Heer *Schepers* reeds in 't begin van 1832 opgevat, om tot herstel zijner gezondheid, en tevens in het belang der Missie, eene reis naar Europa te ondernemen, moest eindelijk in 1835, nadat hij voortdurend was blijven sukkelen en nog laatstelijk eene zware ziekte doorstaan had, worden uitgevoerd. De Prefect behoefde nu niet meer alleen achter te blijven, wijl een ander priester, reeds sedert den 27 Maart 1834, in de kolonie was aangekomen. De afwezigheid van den Eerw. Heer *Schepers* duurde evenwel slechts van Maart tot December. — Wij komen op dezen Missionaris terug bij het jaar 1840, toen zijn optreden voor de Missie van meer belang werd.

Zijn reisgenoot, de Eerw. Heer *Adriaan Ferstappen* was een geboren Hollander, en had de H. Bediening reeds in zijn vaderland uitgeoefend. Een lichaamsgebrek, dat hem in Nederland in zijn dienstwerk niet gehinderd had, begon hier zoodanig te verergeren, dat hij naar Europa moest terugkeeren. Tot groote droefheid van den Prefect, die met den ziekelijken heer *Schepers* alléén bleef, vertrok hij den 11 Mei 1831, na veertien maanden in de kolonie te hebben doorgebracht. Hij werd eerst kapelaan, daarna Pastoor te *Texel*, en in 1844 te *Schoorle*, waar hij den 27 November 1846 overleed.

Ongeveer twee jaren na het vertrek van den Eerw. Heer

Ferstappen, landde de Eerw. Heer *Joannes Vitus Janssen* te Paramaribo. Het was op Witten Donderdag, den 27 Maart 1834. Hij was den 9 April 1803 te *Zwolle*, uit katholieke ouders, die echter te *Emmerik* metterwoon gevestigd waren, geboren. Na voltrekking zijner studiën te *Kuilenburg* en te *'s Heerenberg* in Gelderland, werd hij, waarschijnlijk in 1827, priester gewijd. Dat jaar werd hij tot kapelaan van *Arnhem* benoemd, en bleef in die betrekking ruim zes jaren, tot zijn vertrek naar *de West*, zeer ijverig werkzaam.

Ook in Suriname gold hij als een bekwaam en voorbeeldig Missionaris. Bijna uitsluitend was hem de stad Paramaribo tot werkkring aangewezen. In het jaar 1837 ondernam hij, in het belang der Missie, eene reis naar Nederland, en verving in 1838 en 1839, voor eenige maanden, den Apostolischen Prefect, tijdens diens verblijf in Europa. In den loop dier maanden ontving hij van het Gouvernement den grond van het nog bestaande kerkhof ten geschenke, en legde, met bijdragen uit Nederland en Suriname, deze katholieke bepraafplaats aan. Toen de tijd aangebroken was dat de Eerw. Heer *Janssen* hooger op den kandelaar zou geplaatst worden, werd de verdienstelijke Missionaris door God opgeëischt. Hij stierf den 12 Maart 1843 op den leeftijd van 39 jaren.

Tijdens zijn verblijf in Nederland, in 1838, deed de Hoogeerw. *J. Grooff* de aanwinst van een jeugdigen Geestelijke, die de tonsuur en de mindere Orden ontvangen had, en omtrent wien goede getuigenissen waren ingewonnen. Die Geestelijke was de Eerw. Heer *Theodorus Kempkes*, geboren den 21 April 1809 te *Veen* bij *Xanten*. Vier jaren had hij als postulant en proefleerling bij de Jesuïeten in België doorgebracht. Ofschoon die Religieuzen over zijn gedrag, zijn goeden geest en gelukkig karakter volkomen tevreden waren, bleek het echter, dat hij te weinig aanleg had voor Hollandsch en Fransch, om der Sociëteit in België en Holland van dienst te kunnen wezen. Na behoorlijk examen ondergaan te hebben, ontving hij de H. Priesterwijding van den Bisschop van *Curium*.

Hij zong de eerste H. Mis te *Wassenaar*, den 20 Januari 1839, feestdag van den Zoeten Naam van Jezus en titelfeest der Sociëteit, jegens welke hij nooit heeft opgehouden erkentelijkheid

en hoogachting te koesteren. Aan den geest, dien hij van haar ontvangen had, schreef hij het in latere jaren toe, te midden van allerlei kruisen steeds volhard te hebben.

De Prefect der Surinaamsche Missie, met wien hij den 20 Februari 1839 zou uitzeilen, woonde zijne eerste H. Mis bij, terwijl ook Mgr. van *Curium* die met bisschoppelijke assistentie opluisterde.

De goedhartige *Grooff* mocht vóór zijn vertrek nog het genoegen smaken, den vriend zijner prille jeugd en den eersten leidsman zijner studiën, den Weleerw. Heer *Joannes Roelevink*, Pastoor aan den *Rijndijk*, de laatste christelijke eer te bewijzen.

Den 7 April, beloken Paschen, kwam hij, in gezelschap van den Eerw. Heer *Kempkes*, te Paramaribo aan.

Drie jaren en vijf maanden later, den 16 September 1842, had de Hoogeerw. Prefect het genoegen een ander allerijverigst arbeider in den wijngaard des Heeren te ontvangen, den Eerw. Heer *Petrus Donders*.

Petrus Donders werd geboren te *Tilburg* den 27 October 1809, en deed zijne studiën in de Seminariën van het Vicariaat van *'s Bosch*. In 1840 ontving hij het H. Subdiaconaat te *Mechelen*, en in 1841, op Quatertemper-Zaterdag vóór Paschen het Diaconaat, en het H. Priesterschap den 5 Juni, Quatertemper-Zaterdag na Pinkster van hetzelfde jaar, te *Oegstgeest*, uit handen van Mgr *C. L. van Wijckerslooth*, Bisschop van *Curium*. Eenige weken vóór zijn vertrek naar Suriname, nam hij te *Warmond* de bediening waar van kapelaan of assistent. Geen Missionaris heeft zich zoovele jaren onafgebroken voor Suriname ten offer gebracht, en thans op vier-en-zeventigjarigen leeftijd, is hij nog, even als een jeugdige priester, van den vroegen morgen tot den laten avond, met het H. Dienstwerk bezig.

Na onze lezers in kennis gesteld te hebben met de Geestelijken, die den arbeid van den Hoogeerw. Heer *Grooff* kwamen deelen, zullen wij hier in het kort op de voornaamste gebeurtenissen wijzen, die zijne Prefectuur gekenmerkt hebben. Wie er meer van wenscht te weten, leze »de Godsdienstvriend", waarin uitvoerige mededeelingen desbetreffend en eene menigte stichtende brieven voorkomen.

Aan de zaken, die betrekking hebben op de kerk van *Pa-*

ramaribo, knoopen wij alles vast, wat de *plantages* aangaat, wijl deze van de stad uit bediend werden. Hierna behandelen wij het groote werk van den Hoogeerw. *Grooff*, namelijk *Batavia*, en eindigen vervolgens met een woord over *Coronie* en *Nickérie*.

I. De Stad en de Plantages.

De tijdelijke aangelegenheden der kerk en de vele heilzame inrichtingen, die hij tot stand moest brengen, baarden den Prefect voortdurend groote zorgen. Noch voor de priesters, die het getal van twee of drie niet te boven gingen, noch voor de gebouwen op *Batavia*, *Coronie* en *Nickérie*, noch voor het onderhoud der kerk in de stad, noch voor armen en weezen, noch voor school en onderwijzer, waren de geschenken, bijdragen en collecten van Suriname toereikend; de Missionarissen konden niets uitrichten, zonder gedurige en aanzienlijke bijdragen uit Nederland. Het was dus van de zijde des Prefects een aanhoudend bedelen. Wel had hij dit al doende goed geleerd; maar het bleef hem een harde en onaangename taak, te meer, wijl zelfs de edelmoedigste tegemoetkomingen hem niet toelieten, het bedelen te staken; telkens verrezen nieuwe behoeften, terwijl de oude schulden nog steeds onafgelost bleven.

Eindelijk toch, in Maart 1828, werd door eene edelmoedige gift van f 9000 van de Hoogwelgeboren Jonkvrouwe *S. Gilles*, en van f 4000 Ned. Cour. van den Weledelen Heer *E. J. Van den Bergh* zooveel van de kerkeschuld afgelost, dat er nog slechts f 2055.37 Ned. Cour. te betalen overbleef, en ook deze som werd gedurende de twee volgende jaren afbetaald.

Maar zelfs in de loopende behoeften kon niet voorzien worden, zelfs niet in die van de kerk van Paramaribo alléén. Vandaar alweder een verzoekschrift aan den Koning, om een subsidie van f 20000 Ned. Cour., en een ander, om eene jaarlijksche tegemoetkoming van f 850 Ned. Cour., voor de jaren 1828 en 1829. Beide verzoekschriften bleven zonder gevolg.

Integendeel, in 1832 werden de tractementen der Geestelijken, tengevolge eener algemeene bezuiniging in het beheer der kolonie, verminderd, en het getal der gesalarieerde Geestelijken

voortaan tot twee beperkt. Tot nu toe waren drie Geestelijken bezoldigd, de Pastoor met een salaris van f 3500, (en na 1829 met f 90 's maands verhooging), en twee Kapelaans, ieder met een salaris van f 2000. Nu werd aan den Prefect een salaris van f 3500, en aan slechts één Kapelaan een toelage van f 1500 Ned. Cour. toegekend. Echter was die bepaling van geen toepassing op de reeds in dienst zijnde Geestelijken, die in hunne tractementen werden gehandhaafd. Ook legde de Gouverneur-Generaal *Van Heeckeren* den Hoogeerw. Heer *Grooff* in 1836 eene gratificatie toe van f 1000 's jaars, ten aanzien vooral zijner werkzaamheden op *Batavia.*

De f 2000 die het liefdefonds van *Wennekers*, bij de aankomst van Prefect *Van der Weijden* nog bezat, een legaat van f 1000, in 1832 door den heer *Richard O'Ferrall*, [1]) en een ander van f 5000 door den heer *Lambertus Thijm* [2]) in 1836 aan de kerk nagelaten, alles werd door de loopende behoeften verslonden.

Houten gebouwen vorderen gedurige reparatie en moeten daarbij met groote kosten steeds onder verf worden gehouden. Hierdoor alleen is aan de kerk van Paramaribo, na hare voltooiing zeker, op zijn minst genomen, eene som van f 16000 besteed. Ook de verzorging der armen vorderde groote uitgaven. Eerst in 1834 nam het Gouvernement de geneeskundige verzorging der armen voor zijne rekening. Het afzonderlijk armbestuur, door *Wennekers* opgericht, was uiteengegaan; allen moesten uit de kerkekas voorzien worden, de zieken en behoeftigen zoowel als de vele kinderen, wier opvoeding zich de edele *Wennekers* en *Van der Horst* hadden aangetrokken. Wat die kinderen betreft, veel genoegen is aan de meesten hunner niet beleefd. Ook trachtte het kerkbestuur, tusschen de jaren 1832

1) De legateur *Richard O'Ferrall* S[r], oud-kerkmeester, stierf in Holland in 1831. Zijn zoon, *Richard O'Ferrall*, was ook lid van het kerkbestuur en stierf, van de laatste H. Sacramenten voorzien, den 15 Maart 1856, in den ouderdom van 57 jaren.

2) De heer *Lambertus Thijm*, reeds kerkmeester onder Pastoor *Wennekers*, trad in zijne laatste levensdagen wederom in het kerkbestuur. In 1832 wist hij het verlof te bekomen om eene klok in den toren te hangen, en die te mogen luiden. Hij stierf voorzien van de H. Sacramenten in Augustus 1836. — Nota voor Suriname.

en 1849 zich daarvan los te maken. In het laatstgenoemd jaar werden de nog overige zes slaven der kerk vrijgegeven.

Wat echter vooral groote uitgaven vorderde, was, zoo als wij zien zullen, de stichting op *Batavia*. De belangen dier stichting moesten, op verzoek van Mgr. *van Curium*, in 1833, met die van Paramaribo vereenigd worden.

Baarde dan het tijdelijke aan den verdienstelijken Prefect vele zorgen, beheerschen konden hem die zorgen niet: zoo groot man als hij was om de eer van God te bevorderen, zoo weinig kennis bezat hij, om het tijdelijke te beheeren. Zijn geest was daarop niet gesteld. De bangste zorgen beletten hem daarom ook nimmer, zich aan allerlei werken van zielenijver, van barmhartigheid, van milddadigheid toe te wijden, en groote dingen te ondernemen.

Alvorens deze zijne voortreffelijke hoedanigheden nader toe te lichten, willen wij hier een bewijs aanhalen van zijn eerbied jegens zijne onsterfelijke voorgangers, *Paulus Antonius Wennekers* en *Ludovicus Van der Horst*, een eerbied, die overigens in al zijne schriften doorstraalt.

Na herhaalde aanzoeken bij het Gemeentebestuur, [1]) was hem eindelijk het verlof gegeven, de dierbare gebeenten zijner onvergetelijke voorgangers, in den *Nieuwen Oranjetuin* op te graven, en achter de kerk, bij de graven van den Hoogeerw. *Van der Weijden* en den Eerw. Heer *Peters*, bij te zetten. Den 13 Februari 1832 begaf hij zich, vergezeld van den doodgraver naar de algemeene begraafplaats, en vertoefde er van 's avonds zes tot negen uren. Met behulp des doodgravers, en van eene brave in de nabijheid wonende arme negerin, voltooide hij zijn liefdewerk zóó volkomen, dat hij al de gebeenten en de over-

1) Dit Gemeentebesteur was eene der scheppingen van den Commissaris-Generaal *Van den Bosch*, die door Z. M. naar West-Indië was afgevaardigd, om algemeene voorzieningen aan te brengen. Den 21 Juli 1828 werd het oude Regeerings-Reglement door een nieuw vervangen, waarbij aan alle vrijen gelijke rechten werden toegekend. Het Hof van Politie verdween met al zijn luister en grootheid. Het Gemeentebestuur, met de meeste scheppingen van *Van den Bosch*, vervielen door het Koninklijk Besluit van den 9 Augustus 1831, waarbij andermaal een nieuw Reglement op het beleid der Regeering in de kolonie Suriname werd vastgesteld.

blijfselen van het een of ander kleedingstuk en der kisten bijeenverzamelde. Daarop werd de Eerw. Heer *G. Schepers* ontboden, om de eerbiedwaardige overblijfselen, op eene baar geplaatst, en door vier van Gouvernementswege aangestelde negers gedragen, naar de kerk, ongeveer 10 minuten ver, te begeleiden. Ofschoon het lichte maan was, wat anders tal van wandelaars naar buiten lokt, heerschte er dien avond een groote stilte. Drie negers gingen hen stilzwijgend voorbij, benevens de Commissaris van Politie, de heer *Muller*, die met eenige beambten, welke zich in eene andere nabijgelegen straat bevonden, een wakend oog moest houden. Terwijl de kleine en ongewone lijkstoet het hospitaal voorbijtrok, kwam de militaire wacht, die waarschijnlijk omtrent de gebeurtenis onderricht was, naar buiten, en presenteerde het geweer. Bij het naderen van de kerk ging de Hoogeerw. *Grooff* vooruit, om de dierbare gebeenten aan de poort van het kerkplein te ontvangen, en ze vervolgens in eene, opzettelijk daartoe in rouw getooide, kamer neer te zetten. Des anderen daags werd eene plechtige Requiëmmis gezongen, waarna men de gebeenten, onder het bidden van den Psalm *De profundis*, begon te wasschen, en alle deelen ordelijk in elkander te zetten. Intusschen werden twee cederhouten doodkisten vervaardigd. Van buiten waren zij zwart geschilderd, en voorzien van een zilveren beslag, van een kruis en vier handvatsels, en van binnen met witte zijde gevoerd. Tegen den avond werden de geraamten zoo ordelijk mogelijk daarin neergelegd, en met barret, lijnwaad en kruisbeeld versierd. Na het bidden van den rozenkrans, het geliefkoosde gebed van deze eerbiedwaardige grondleggers der Surinaamsche Missie, werden hunne gevierde overblijfselen door eenige heeren, die er eer in stelden en het verzocht hadden, grafwaarts gedragen. Zoo werden *Wennekers* en *Van der Horst* den 14 Februari, in tegenwoordigheid van eenige leden der gemeente, met de meest mogelijke kerkelijke plechtigheid, doch in stilte, voor de tweede maal begraven. Den volgenden morgen werd wederom eene Requiëmmis gezongen, waarbij nagenoeg de geheele gemeente tegenwoordig was. Na de H. Mis snelden allen naar de graven om er te bidden, en hunne eerbiedwaardige herders te beweenen; vervolgens naar den Hoogeerw. Prefect, om hem te bedanken voor de eer aan ziel-

zorgers bewezen, aan wie velen, ja, allen zoo onbegrijpelijk veel verplichting hadden. De heeren, die om strijd naar de eer gedongen hadden, om de overblijfselen van *Wennekers* en *Van der Horst* grafwaarts te mogen dragen, waren: de koopman *De Wit* en de kerkmeesters *R. O'Ferrall Jr* en *J. G. de Heyder*. De laatste was een van die weinigen, die sedert zijne komst in de kolonie nooit den breeden weg des verderfs was opgegaan, en die sedert de laatste twaalf jaren, met den heer *E. J. Van den Bergh*, aan de spits der ijveraars gestaan had. Hij dacht er aan om, uit bijzondere hoogachting voor de eerbiedwaardige *Wennekers* en *Van der Horst*, de graven, waarin zij, de een bijna negen en de andere ruim zes en en een half jaar gerust hadden, voor zich en zijne familie aan te koopen; doch zie, nauwelijks zijn vier weken verloopen, of reeds is zijn uur geslagen! Het was den 12 Maart 1832. Hij stierf, voorzien van alle H. Sacramenten, en, naar hij verdiend had, geëerd, geprezen en gezegend door alle weldenkenden. Erkentelijk jegens den heer *de Heyder*, die steeds een troost voor zijne herders was geweest, kon de Prefect diens laatsten hartelijken wensch niet onvervuld laten; hij droeg zorg, dat het lijk, in de kist van zaliger *Van der Horst* en in het graf van zaliger *Wennekers*, in den Nieuwen Oranjetuin, begraven werd.

Eene eigen begraafplaats voor Roomsch-Katholieken bestond destijds niet. De Eerw. Heer *Janssen*, die den aanleg daarvan begonnen had, mocht dezen niet geheel voltooien; eerst den 10 April 1840 kon het kerkhof ingezegend worden. Die plechtigheid werd bijgewoond door den Gouverneur-Generaal *J. C. Rijk* en eene onafzienbare menigte volks, dat door den Hoogeerw. Prefect werd toegesproken over het voorrecht van in gewijde aarde te rusten, en over de voorwaarden, die vereischt worden, om in dit voorrecht te mogen deelen."

Vrome eerbied, gemoedelijke piëteit voor de overledenen waren den goedhartigen Missionaris eigen; hij beoefende deze deugden alleen met het oog op de eere Gods en het heil der onsterfelijke zielen. Zijn ijver voor deze laatsten schitterde daarom te heerlijker. Wat hij tot bekeering van hardnekkige zondaren ondernam, liet niet na, een allergunstigsten invloed op de gemoederen in het algemeen uit te werken. Het was het

zachte geweld, dat werken, die zuiver uit geloof verricht worden, noodzakelijk teweegbrengen.

Verscheidene misdadigers werden door hem met God verzoend, en naar de gerechtsplaats geleid.

»In 1828," zoo schreef hij zelf omtrent vier jaren later, »heb ik drie dagen en drie nachten in de gevangenis moeten doorbrengen bij een hardnekkigen zondaar, die ter oorzake van moord ter dood veroordeeld was. Nadat hij met Gods genade voorbeeldig was bekeerd, heb ik hem ook ter dood mogen geleiden. Even voordat hij den kogel ontving, drukte hij mij, terwijl ik bij hem op de strafplaats geknield lag, aan zijn hart, en rukte een knoop van zijnen rok, dien hij mij tot gedachtenis aanbood."

Andere dergelijke bekeeringen [1]) voorbijgaande, willen we alleen die der groote brandstichters nog vermelden.

In den nacht van 3 op 4 September 1832, ontstond te Paramaribo een hevige brand, door eenige weggeloopen slaven, die zich in het *Picorna-bosch* nabij de stad ophielden, hetzij uit hoop op een goeden buit in de algemeene verwarring, hetzij uit wraakzucht, aangestoken. Een aanzienlijk gedeelte der stad werd in de asch gelegd. De schuldigen bekenden, dat zij zich met de wegloopers hadden vereenigd, om tegen de blanke en vrije bevolking ten strijde te trekken, de stad aan te vallen, en het land te overmeesteren. Een hunner, *Codjo* genaamd, had verklaard, dat hij zich, na de overwinning, tot opperhoofd zou hebben opgeworpen.

Het Gerechtshof te Paramaribo sprak, den 19 Januari 1833, het volgend vonnis tegen de schuldigen uit: *Codjo*, *Mentor* en *Present* moesten, aan een paal gebonden, levend verbrand worden; twee anderen, *Winst* en *Fom* zouden gehangen, en de overige medeplichtigen gegeeseld, in boeien geklonken en tot strafarbeid gedwongen worden. De vijf ter dood veroordeelden,

---

1) »De Godsdienstvriend" laat den Hoogeerw. *Grooff* nog van een anderen delinquent gewagen, bij wien de Prefect niet minder dan 40 dagen en 40 nachten in de gevangenis zou hebben doorgebracht. We begrijpen moeilijk hoe dit, bij het gering getal van priesters, met de geestelijke bediening vereenigbaar geweest zij, en laten daarom dit beweren voor rekening eener Redactie, die niet op de hoogte was der toestanden.

die, behalve *Fom*, jonge negers waren, ondergingen hunne straf den 26 Januari 1833, de drie eersten, ter plaatse waar de brandstichting geschied was; [1]) de twee anderen op de gewone strafplaats der slaven.

Omtrent de bekeering dezer veroordeelden verhaalt de heer *M. D. Teenstra*, een protestant, die vrij onverschillig is in zijne wijze van schrijven over alles wat de katholieke kerk aangaat, dat hij zich, den 24 Januari, Donderdags 's morgens te acht uren, naar de gevangenis begaf, in gezelschap van den moravischen broeder-zendeling, den heer *J. H. P. Voigt*. De hoofdmisdadigers werden naar eene grootere en lichtere kamer overgebracht, en de vier ongedoopten *Codjo*, *Mentor*, *Present* en *Fom* op eene daar staande bank geplaatst. De heer *Voigt* deed nu alle pogingen, om hun eenige godsdienstige denkbeelden in te prenten, zooals van berouw over bedreven zonden, van een Alwetend Opperwezen, van een ander leven na den dood, van rechtvaardige vergelding, enz. enz., maar de zendeling sprak tevergeefs. »Gedurende twee uren tijds, in welke zij zich tevens zeer geduldig lieten portretteeren, heb ik hen met de meeste oplettendheid waargenomen, en hun kalmen staat bewonderd......"

»Vrijdag den 25n begaf zich de Weleerw. Heer *J. Grooff*, R. K. Pastoor alhier, naar de gevangenis, en, ofschoon ook deze alle pogingen aanwendde, om hen eenige teekenen van berouw te doen geven, en God, en Jezus Christus om vergiffenis te bidden, werd dit slechts met een onverschillig »ja" beantwoord. *Present* gaf mij, op de vraag, hoe zij zich gevoelden, alleenlijk ten antwoord: »*O alla bakra moesoe dede toe*, (d. i. alle blanken moeten ook sterven). *Codjo* zeide daarop, terwijl hij met zijn geboeide handen op de steenen vensterbank sloeg: *da ston srefi moesoe broko* (d. i. deze steen zelf moet breken), waarmede hij aanduidde dat alles hier beneden vergankelijk is." *Teenstra* vervolgt zijn verhaal met deze woorden: »Na mijn vertrek schijnen zij echter, door den volhardenden ijver en het taaie geduld van den Roomsch-Katholieken Geeste-

---

1) Het erf van *Moses Nunes Monsanto* aan den *Heiligenweg*.

lijke, tot eenige toenadering te zijn gekomen, wijl zij zich alstoen hebben laten doopen." — Het maandschrift »De Katholiek" vermeldde nopens die gebeurtenis van den 24 en 25 Januari 1833, in de necrologie des Hoogwaardigen ontslapenen *J. Grooff*, ten jare 1852, het volgende: »Nadat de heer *Teenstra* en een moravische zendeling-broeder zich vruchteloos uitgeput hadden, om den ter dood veroordeelden eenige godsdienstige denkbeelden in te prenten, kwam de Eerw. *Grooff* den volgenden dag hun zijne geestelijke bediening aanbieden, verkeerde van dat oogenblik tot de voltrekking van het vonnis bijna nacht en dag onder hen, bracht er hen allen toe om het H. Doopsel te vragen, dat zij ook ontvingen, geleidde hen naar de strafplaats, en bleef hen tot de laatste oogenblikken bij. Toen drie hunner, die aan staken gebonden levend verbrand werden, reeds geheel door de vlammen omgeven en overdekt waren, bleef hij hun nog van zóó nabij bemoedigend toespreken, en vergat zoodanig zich zelven ten behoeve der stervenden, dat hij in gevaar raakte, van zelf door de vlammen aangetast te worden, waartegen hij slechts, doordien anderen hem van daar wegrukten, beveiligd werd."

Vier nu dezer veroordeelden waren door hem gedoopt, en een, reeds vroeger gedoopte, had, den 25 Januari 1833, in de gevangenis de eerste en laatste H. Communie ontvangen. De Hoogeerw. *Grooff* gaf hun bij den H. Doop de hem immer zoo dierbare namen zijner overledene voorgangers, terwijl de Eerw. Heer *Schepers* hun doopborg bleef.

De troost, welken hij van tijd tot tijd uit dergelijke bekeeringen mocht smaken, was de vrucht zijner edele zelfopoffering. Vooroordeelen, die in menigte tegen de katholieke kerk bestonden, moesten allengs wijken voor den glans van zijn apostolischen ijver en voor de kracht zijner liefde; *Grooff* werd daarom geëerbiedigd, zelfs geroemd. Evenwel kon dit niet beletten, dat hij het grievendst harteleed te verduren had. De toeleg, die er bestond, om zijnen ijver binnen zoo klein mogelijken werkkring te beperken, was onverholen. Eenerzijds trachtten de slavenhouders het bekeeringswerk hunner slaven, zooveel zij konden, te verlammen. Art. 4 van het Koninklijk Besluit van 1832 [1])

---

1) »Zij, die beheer voeren over slaven, zijn verplicht om leeraars,

gedurende de eerste tien jaren, om zóó te spreken, van geene waarde voor de katholieken. — Anderzijds ontzag het gouvernement zelf zich niet, om al de voordeelen dier bepaling ten bate te doen komen der *moravische broeders*, en, in strijd met Art. 114 van het Regeerings-Reglement van 1828, [1]) de vrije uitoefening van den katholieken godsdienst aan banden te leggen.

De protestantsche Maatschappij tot uitbreiding van het Christendom onder de slaven en verdere heidensche bevolking in de koloniën, was in 1828 tot stand gekomen, en vond zooveel bijval, zoo in Suriname als in Nederland, dat zij 's Konings goedkeuring ontving. en zich tot eene geduchte macht tegen de katholieke kerk ontwikkelde. Onder de ontwerpers en deelnemers bevonden zich invloedrijke mannen; protestanten, en zelfs leeraren van verschillende kleuren, hoezeer ook anders verdeeld, vereenigden zich om de Evangelieprediking aan kleurlingen en zwarten, zooveel mogelijk, met uitsluiting van alle anderen, *alléén aan de hernhutters* toe te vertrouwen. Om dat streven te billijken, deed men als voorwendsel de vrees gelden, dat *verschil in het godsdienstige* de rust en welvaart der kolonie soms in gevaar mocht brengen: »kerkelijke tweespalt" moest boven alles vermeden. Inschikkelijk genoeg, stelden de gereformeerde en de luthersche Dominé's zich met de zorg der blanke bevolking tevreden, en gaarne had men ook de katholieke Geestelijken dit voorbeeld zien navolgen; dezen echter, gezonden door den Meester, die gezegd heeft: *gaat in de geheele wereld en predikt het Evangelie aan* ALLE SCHEPSEL (Marc. XVI. 15.), en voor wie dus: *niet is..... slaaf en vrije, maar Christus alles is* EN IN ALLEN" (Col. III. 11), dezen konden onmogelijk hierin berusten.

---

geestelijken of zendelingen, tot uitoefening van hun dienstwerk, onder de slaven toe te laten, en om kinderen, beneden de 14 jaren, in de gelegenheid te stellen tot het erlangen van godsdienstig en ander onwijs.....

1) »Hij (de Gouverneur) drage zorg, dat de christelijke godsdienst zooveel mogelijk onder de heidensche bevolking worde uitgebreid, en door alle gepaste middelen worde aangemoedigd, en dat niemand in de uitoefening van zijnen door den Staat erkenden godsdienst worde gekrenkt of gehinderd."

Behalve zijne katholieke blanken gunde men daarom den Pastoor nog daarenboven het weinig benijdenswaardige *Batavia*; maar bij de slaven en vrije arbeiders, zoowel van den Lande als van de protestantsche eigenaars, moest hem de pas afgesneden! Het scheen wel, dat de katholieke kerk niet »de gepaste middelen" aanbood, om (volgens het Regeerings-Reglement) »zooveel mogelijk" het Christendom uit te breiden, en, dat de dienstbaarheid aan den Lande een voldoende titel werd geacht, om de katholieke dienstbaren in hunnen godsdienst te mogen krenken.

Bij dezen stand van zaken en de noodzakelijkheid, waarin de Prefect zich bevond, van voortdurend te bedelen, zoo om geldelijken onderstand als om geestelijke arbeiders, is het niet te verwonderen, dat de werkzaamheden der katholieke priesters onder de plantage-slaven, tot het jaar 1843, tijdens het Provicariaat van den Hoogeerw. Heer *G. Schepers*, van weinig belang en haast niet noemenswaard geweest zijn.

De plantage *Toledo*, waar *Wennekers* reeds gearbeid had, schijnt later tot het jaar 1834 weinig of niet bezocht, daar de Hoogeerw. *Grooff* in een zijner brieven meldt, dat hem in dat jaar de geestelijke zorg over *Toledo* weder was opgedragen. De plantage *Johanna Catharina*, in de *Saramacca*, werd eerst in het jaar 1842 voor den katholieken Missionaris geopend. Den 9 Mei hield de Prefect zijne eerste toespraak tot de negers dier plantage, en won er, behalve de reeds gedoopte kinderen, van de 156 zielen, dertig catechumenen. Dat getal bleef steeds aangroeien. Bij hunne reizen naar *Batavia* waren de Missionarissen gewoon deze plantage te bedienen. — Omtrent denzelfden tijd werd ook het Fort *Nieuw-Amsterdam* weder in hunnen werkkring opgenomen. De Hoogeerw. *Grooff* verrichtte er den H. Dienst op Zondag, den 14 Mei 1843, voor het garnizoen, de zich daar bevindende vrije lieden en de Lands-slaven. Het gebouw, weleer door den Prefect *Van der Weijden*, onder aanroeping van den *H. Martinus*, ingewijd, vond hij in een arsenaal herschapen; maar de Majoor-kommandant der artillerie, die een katholieke vrouw had, voorzag hierin door een zijner kamers tot kapel in te richten, en verzocht den Prefect, dat het Fort voortaan geregeld door een priester zou bediend worden. Gaarne

stemde deze er in toe, het Fort om de veertien dagen of drie weken, als het getal priesters zulks toeliet, te doen bezoeken. In 1845 werd een oud gebouw vanwege het Gouvernement gerepareerd, en bestemd voor de godsdienstoefening der katholieken, hervormden en lutherschen. In de jaren 1828 en 1829 bezocht *Grooff*, op zijne reizen naar *Batavia*, ook de Gouvernements suiker-plantage *Voorzorg*, waar hij in 1829 niet minder dan tachtig katholieken telde, die reeds vroeger, toen zij zich nog op het Fort Nieuw-Amsterdam of elders bevonden, met voorkennis en toestemming van den Majoor *Dursteler*, onderwezen en gedoopt waren. Intusschen werd van Gouvernementswege een hernhutter-leeraar te *Voorzorg* geplaatst, en den Pastoor de toegang tot zijne 80 katholieken bemoeilijkt. Door den Raad-Commissaris van 's Lands domeinen werd hem het onderwijzen en doopen van Lands-slaven of van hunne kinderen, zonder zijne voorafgaande toestemming, verboden; en die toestemming werd steeds geweigerd. *Grooff* kon zich niet weerhouden daarover zijn beklag te doen bij den Gouverneur *P. R. Cantz'laar*, die hem wel eene betere toekomst in het verschiet voorspiegelde, maar hem tevens zedelijkerwijze dwong, geen voet meer op *Voorzorg* te zetten. Dit, buiten openbare bekendheid, door den Gouverneur uitgeoefend dwangmiddel, werd, naar het heette, slechts gebezigd, ten believe van den hernhutter-leeraar, en ter voorkoming van godsdienstige verdeeldheid, ofschoon middelerwijl de Surinaamsche couranten niet verhinderd werden, allerlei hatelijkheden tegen de bedienaars en belijders van den katholieken godsdienst uit te braken. Het ging zóó ver, dat de Prefect zich daarover zeer gepast bij den Gouverneur beklaagde: »Ik heb geleerd," zeide hij, »en ben tot zekere maat verplicht te verdragen; ook zal ik Uwe Excellentie daarover niet lastig vallen, ik haal het slechts aan, om Uwe Excellentie indachtig te maken, dat zulke dingen niet onopgemerkt voorbijgaan."

Bij missive van 27 Januari 1830, deelde de Gouverneur-Generaal hem mede, dat alle Lands-slaven en alle Lands-etablissementen, *Batavia* alléén uitgezonderd, uitsluitend aan de »*moravische broeders*" waren toevertrouwd. Zoowel als het doopen, was ook het bedienen van reeds katholieke Lands-slaven verboden. Wel kon de Raad-Commissaris zijne toestemming voor het

een en voor het andere verleenen, maar weigering stond vast. Intusschen verkeerde de priester in niet geringe verlegenheid, zoo vaak hem kinderen van Lands-slaven ten doop aangeboden werden, of hij bij stervenden werd geroepen. Dan, God was bij machte hem middelen in te geven, waardoor hij de onrechtvaardige bevelen heimelijk ontduiken en tevens het heil der zielen kon verzekeren. En, daar het nooit tot een openbare vredebreuk is gekomen, mogen we veilig aannemen, dat die goede Voorzienigheid zulks gedaan heeft.

Grooff moest zwichten voor den zedelijken dwang van den Gouverneur *Cantz'laar*, onder verklaring echter, dat de genomen maatregel in strijd was met de wetten der kerk, en met zijne rechten als Pastoor der katholieke gemeente, en dat hij zijne hoogere kerkelijke Overheid van alles onderrichten, en in Nederland bij het hooger burgerlijk gezag zou appelleeren.

De opvolgende Gouverneur, baron *Van Heeckeren*, was, ofschoon een groot voorstander van de Maatschappij tot uitbreiding van het Christendom, minder ongunstig gezind jegens de katholieken. De Gouverneur-Generaal *Julius Constantijn Rijk* was den Hoogeerwaarden Prefect zeer toegenegen, en maakte er geen bezwaar uit, dat de Lands-slaven katholiek gedoopt en opgevoed, en in ziekte door de priesters bediend werden. Slechts weinige dagen na zijne benoeming tot Gouverneur-Generaal (27 November 1838), had de schout-bij-nacht *J. C. Rijk* een welwillenden brief geschreven aan den Bisschop van *Curium*, waarop de Prefect van Suriname, die toen in Nederland vertoefde, hem te *Medenblik* een bezoek bracht. De zaken namen nu een gunstiger wending, en zouden waarschijnlijk nog spoediger geheel ten goede gekeerd zijn, hadde niet de Prefect, die reeds den 29 October 1836 met de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw vereerd was, zijn goed recht met al te veel vurigheid verdedigd in eene particuliere audiëntie, welke Z. M. de Koning hem met Mgr den baron *van Wijkerslooth* verleende.

2. Batavia.

Grooff onderscheidde zich door een meer dan gewone liefde voor »de armen van het Evangelie en de meest verlaten zielen;"

de grond van al den roem, dien hij later verwierf, was zijn liefdewerk bij de melaatschen. Bij het gering getal priesters kon hij *Batavia*, dat in geestelijke aanwinst verscheidene plantages gold, beter dan wel eenige van elkander verwijderde plantages, tegelijk met de stad bedienen. Bovendien was de werkkring op *Batavia* voor den priester verdienstelijker, voor de goede zaak eervoller, en de onderneming dienvolgens eene zeer gelukkige! De stervende *Van der Weijden* kon zijne vurige aanbeveling aan geen betere aarde toevertrouwd hebben; zij heeft, onder Gods zegen en *Grooff's* onvermoeiden arbeid, honderdvoudige vruchten voortgebracht.

Nochtans werd *Batavia*, gedurende de eerste vier jaren, slechts één- of hoogstens tweemaal 's jaars bezocht: veelvuldige ziekten van den Prefect en gebrek aan medearbeiders waren er oorzaak van. Den 27 Januari 1830 werd *Batavia* aan den Prefect, op diens aanbod, voor goed tot werkkring door het Gouvernement aangewezen. Van dat tijdstip af wijdde hij er alle zorgen aan. Na aankomst van twee Missionarissen, begon hij er in 1830, uit aalmoezen van Nederlandsche weldoeners, eene kerk met pastorie te bouwen. Daar hij zich meermalen in groote geldelijke verlegenheid bevond, ging de bouw maar langzaam vooruit, en duurde, met al de werkstakingen er bij gerekend, omstreeks zes jaren. Van 1826 tot 1836 diende eene ellendige hut tot kerkgebouw, en tijdens het verblijf des priesters, tevens tot woning. De wanden van dit gebouw bestonden uit naast elkaar geplaatste palissaden, terwijl het gedekt was met bladeren van den pina-palm. Aan de vóórzijde der hut was eene galerij, die tot kapel diende, en reeds door den Hoogeerw. *Van der Weijden* was ingezegend. Van weerszijden der straat, die op deze galerij uitliep, stonden de hutten der melaatschen. Als de H. Mis begon, kwamen zij, die zich niet verder bewegen konden, naar buiten, om zóó, onder den blooten hemel, de H. Offerande bij te wonen.

Den 7 September 1830 vaardigde de Gouverneur *Cantz'laar* eene publicatie uit, krachtens welke alle besmet verklaarde slaven, en ook de vrije personen, die zich niet van alle menschelijke samenleving wilden afzonderen, en zich, bij dag of bij nacht in het openbaar vertoonden, naar Batavia zouden vervoerd

worden. Voor zooveel de slaven aanging, gold die bepaling als eene wet. Nooit echter is die publicatie in al hare gestrengheid toegepast, en sedert de laatste 20 en 30 jaren is zij bijna in vergetelheid. Gemiddeld werden er, tot 1855 toe, jaarlijks 45 besmettelingen heengevoerd, behalve in 1831, toen dit getal 194 bedroeg. Vandaar dat *Grooff* een schrijven van den 4 Maart 1832 volgenderwijze aanving:

»*Coppename*, waar de ellende van dag tot dag toeneemt."

Hij laat hierop eene korte beschrijving van den toestand volgen:

»Ik heb er, sedert den dood van mijn onvergetelijken *Van der Weijden*, reeds 497 arme en van de maatschappij verlatene, doch, zoo ik hoop, Gode behagelijke zielen, gedoopt. Verleden jaar, even vóór het vertrek van den Eerw. Heer *Verstappen*, had ik nog het onbeschrijfelijk genoegen, op die nootlottige plaats, drie-honderd-en-zestig arme besmettelingen te doopen. Onder dezen waren er ruim zestig, die, de een zonder handen, de ander zonder voeten, deze of gene geheel en al opgezwollen, in eene armzalige hut lagen te kermen en te zuchten. Velen schenen onder mijne handen te zullen bezwijken, zoodat ik in de éène hand het doopwater hield, en in de andere wat azijn of wijn tot hunne verkwikking. Ten andere was ik verplicht, bijna al mijn linnen, wat ik had medegebracht, te gebruiken om hunne afzichtelijke naaktheid te bedekken. Zoo ellendig en betreurenswaardig het was, deze arme schapen aan te zien en te behandelen, zoo groot was ook onze vreugde, toen wij aan tien hunner, die reeds op den rand des grafs stonden, den laatsten heilzamen troost van onzen godsdienst mochten toebrengen." Voor ons bestek achten wij deze schildering der akelige melaatschheid voldoende. [1]) Het bevreemdt ons niet, dat *Grooff*, die zoo gaarne onder de melaatschen verbleef, en *Batavia* »zijn lusthof" noemde, de bewondering van eenieder opwekte, en als »vriend der lijdende menschheid en weldoener des vaderlands"

---

1) Wie er meer van wenscht te weten, leze de »Beschrijving der in de kolonie Suriname voorkomende Elephantiasis en Lepra, door A. Van Hasselaar, lid van het Colleg. Medic. te Paramaribo," Amsterdam. 1835.

door roomsch en onroomsch uitbundig geprezen werd. [1]) Het Bestuur van Suriname toonde op de ondubbelzinnigste wijze, hoe het *Grooff's* liefdewerken aandachtig had gadegeslagen, [2]) en Z. M. de Koning vereerde hem met de Ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, eene onderscheiding, die zelfs door de protestantsche dagbladpers [3]) luide werd toegejuicht.

Grooff verdiende dien lof volkomen.

Het is waar, een jarenlange ondervinding heeft geleerd, dat de priesterlijke bediening, zonder eenig gevaar voor besmetting, onder de melaatschen vervuld wordt, maar hun eerste Apostel had die ondervinding niet opgedaan; integendeel vreesde hij, en destijds eenieder met hem, daarvan het ergste. Daarom schreven de »Bijdragen", dat hij meer dan zijn leven gewaagd had. Ook kenmerkte zich het verblijf op den Lazarus-grond, gedurende de tien eerste jaren, door allerlei ontbering, terwijl de aanblik van ellenden, zooals in verwaarloosde zieken gezien werden, voor een gevoelig hart als het zijne, onverdragelijk was. Voor de natuur werd te *Batavia* niets aanlokkelijks, maar alles tegenstrijdigs gevonden. Menschen met verminkte lichamen, die afgrijzen inboezemden, en eene ondragelijke lucht verspreidden; zielen, in het heidendom opgevoed, en tot hunne bekeering verslaafd aan ontucht, afgoderij en bijgeloof; klagende lijders, die ontevreden in hun lot, onhandelbaar van aard, en over het algemeen ondankbaar waren; armen, die geene lompen hadden om hunne naaktheid te bedekken: wie geeft niet toe, dat zijne zelfopoffering voor zulke lieden in den edelen *Grooff* iets heldhaftigs verried?

De liefderijke Prefect deed alles wat hij kon om het lot der arme zieken te verbeteren, en het verblijf aldaar te veraan-

---

1) Vergelijk het aangehaalde werk van *A. van Hasselaar* en de »Bijdragen tot de kennis der Nederlandsche en vreemde koloniën" in de »Katholieke Nederlandsche Stemmen" blz. 403.

2) Bij resolutie van den Gouverneur-Generaal *Van Heeckeren*, 16 September 1844, werd, »als blijk van tevredenheid", en »gelet op den voorbeeldigen ijver, door den R. K. Pastoor *J. Grooff* voor de ongelukkige besmettelingen betoond", hem de allodiale eigendom geschonken van de kerkplaats tot de rivier *Coppename*, en van den grond achter de kerk.

3) o. a. de Bredasche Courant.

genamen. Den 7 Februari 1836, wijdde hij de nieuwe kerk in. De Gouverneur *Van Heeckeren* vaardigde den Gouvernements-Secretaris af, om daarbij tegenwoordig te zijn, en den Prefect, namens Zijne Excellentie en deszelfs echtgenoote, met een zeer milde bijdrage te verrassen. Dit kerkgebouw, welks bovengedeelte tot pastorie diende, had een vrij net aanzien. In het koepeltorentje hing een helderklinkende klok, en boven elk der vier ingangen las men eene zinsnede uit *Matthëus Hoofd. XI.* 5. Boven den hoofdingang stond het beeld van den H. Rochus, patroon der kerk. Door herhaalde reparatiën heeft men dit monument der Nederlandsche weldadigheid tot heden mogen behouden.

Achter de kerk bevond zich de begraafplaats, aan de zijgevels stonden fraaie palmboomen, terwijl van voren, waar een nette tuin was aangelegd, een recht pad, met oranjestruiken bezet, naar den rivierkant leidde, waar men over de breede *Coppename* het gezicht heeft op de zee. Twee kleine stukken geschut lagen daar steeds gereed, om de eene of andere feestviering, waarmede hij zijne zieke parochianen verkwikte, op te luisteren. Niets mocht ontbreken, om het verblijf in dit oord van ellende, zooveel mogelijk te verzoeten. Aan de rivierzijde werd in 1841 een kapelletje opgericht ter eere van *O. L. Vrouw Behoudenis der Kranken.* Driemaal in de week toog men des avonds, na de gezamenlijke avondgebeden en het rozenhoedje in de kerk, daarhenen. Voorop ging het kruis, daarna de priester in koorhemd, en zijne misdienaars, en allen, jong en oud, volgden onder het zingen van een godvruchtig lied. Als de stoet van deze verminkte processiegangers bij het beeld was aangekomen, werd de klok geluid, om hen, die te gebrekkig waren om den optocht mede te doen, te beduiden, dat het gebed bij het Moeder-Gods-Beeld aanving. Dan werd het beeld met wijwater besproeid en bewierookt, en bad men luid op vijfmaal het *Onze Vader* en het *Wees gegroet*, om door de voorspraak der Allerheiligste Maagd te verkrijgen, dat de zonden van afgoderij en onkuischheid meer en meer zouden gebannen worden. Deze plechtigheid, die met eene tweede bewierooking van het beeld, eene herhaalde besproeiing met wijwater en den terugtocht naar de kerk eindigde, was zeer stichtend, en bij helderen maneschijn schilderachtig.

Aanzienlijke giften van gegoede weldoeners in Nederland, en de inzamelingen van »de Godsdienstvriend," voor de *boasilijders*, stelden den goedhartigen priester in de gelegenheid, zijne zieken van tijd tot tijd te verblijden met kleedingstukken, windsels en eenige versnaperingen, zooals brood, beschuit, kaas, haring, enz.

Ook het Gouvernement begon langzamerhand verbetering aan te brengen in de huisvesting, voeding, kleeding en geneeskundige verpleging; in 1850 althans, werd er een geneesheer geplaatst. Spaarzamer geest dan die van *Grooff*, zou gewis de lichamelijke verzorging meer aan het Gouvernement hebben gelaten, doch ook de zieken zouden daardoor ter prooi zijn gebleven aan grooter ellende, en God en Gods zaak ware minder eer gegeven.

Al die verbeteringen maakten, dat de Prefect zijn *Batavia*, gedurende de eerste jaren alleen in bovennatuurlijken zin »een lusthof", nu ook natuurlijkerwijze aangenaam vond, en zijne »buitenplaats" placht te noemen. »Ik beschouw," dus schreef hij den 1 Januari 1840, »die arme, van de maatschappij verwijderde gemeente, als mijn lusthof, waar ik volgaarne, buiten het gewoel der wereld, onder die ongelukkige slachtoffers eener ellendige pestkwaal, zou wenschen te blijven."

Voor niets deinsde hij terug om de harten dezer lieden, die hij »de armen van Jezus Christus" placht te noemen, aan zich te verbinden. In de goede week wiesch hij de voeten van twaalf zieken, die, door de overige wereld zoo verafschuwd, hierover ten hoogste verstomd waren. [1])

Gedurende de afwezigheid van den Prefect (1838—1839) werd *Batavia* door den Eerw. Heer *Schepers* bezocht. Na diens terugkomst met den Eerw. Heer *Th. Kempkes*, hadden de melaatschen het voordeel, meer geregeld en voor langeren tijd een priester in hun midden te hebben. Vóór 1844 echter heeft geen

1) In 1840, waarvan het bericht dagteekent, was men derhalve reeds veel bekomen van die groote vrees voor besmetting. De plechtigheid der voetwassching werd zoowel door den Eerw. Heer *Theod. Kempkes*, als door den Prefect zelven, gehouden. Daar er in lateren tijd geen melding meer van wordt gemaakt, gelooven wij, dat zij in 1840 en 1841, slechts door redenen van bijzonderen aard, raadzaam zal zijn geoordeeld.

priester zijn bestendig verblijf op Batavia kunnen vestigen. Doch de Eerw Heeren *Schepers*, *Kempkes* en later *Heinink*, *Donders* en anderen wedijverden met den Prefect in zelfopoffering voor de melaatschen.

Te midden zijner liefdewerken, en der hierdoor ingeoogste loftuitingen en eerbewijzen, bleef *Grooff* steeds dezelfde nederige priester. Terwijl zijne verdiensten in Europa hemelhoog werden verheven, en door burgerlijke en kerkelijke autoriteiten om strijd geprezen, vernederde hij zich voor God en de menschen, en schreef in dien geest aan den Bisschop van *Curium*, dat hij gaarne, tot luister van den godsdienst en tot troost der ongelukkige besmettelingen, te *Batavia* zou willen blijven, »terwijl ik," voegt hij er bij, »langs dien weg gaarne iets zou willen lijden, om in de nog overige dagen mijns levens, voor de wonden, die mijne arme ziel gedurende twaalf jaren hier bekomen heeft, te boeten. Want, Hoogw. Vader, men moge dan, in de katholieke maandwerkjes en tijdschriften, tot mijn innig leedwezen, van mijnen titel als Prefect en als Ridder van den Ned. Leeuw, zooveel ophef maken als men wil: wees verzekerd, dat de doornen, onder deze rozen verborgen, menigvuldiger en scherper zijn, dan men zich kan voorstellen."

Toen Zijne Heiligheid Paus Gregorius XVI hem, den 23 April 1840, tot Kamerheer-honorair benoemd had, schreef hij den 27 Juli volgenderwijze: »Dit hooge bewijs van goedkeuring, welwillendheid en genegenheid, waarmede Z. H. mij wel heeft willen vereeren, strekt mij wezenlijk tot eene rechtmatige vreugde, troost en opbeuring. Maar wanneer ik het oog vestig op mijne waardige voorgangers, den onvermoeiden Vader *Wennekers*, den ijverigen *Van der Horst*, den braven *Van der Weijden*, die allen vroegtijdig, door den ijver voor Gods huis verteerd, met ongeloofelijke moeite, geduld en arbeid, met de grootste zelfverloochening, ja, met opoffering van hun jeugdig leven, hier het ijs gebroken, en den weg gebaand hebben, dien wij thans bewandelen; wanneer ik hier in de eenzaamheid de groote onvolmaaktheden overweeg, waarmede, helaas, zoo menigwerf, mijne zwakke en nietige pogingen voor de eer van God en de zaligheid der mij toevertrouwde zielen gepaard gingen; ach, Hoogw. Vader, dan moet ik U, in eenvoudigheid des harten

en gulweg bekennen, dat ik met dit gunstbewijs van Zijne Heiligheid waarlijk verlegen ben."

Jaren lang had de Hoogeerw. Prefect in apostolische tochten en nederige liefdewerken doorgebracht. Niets wenschte hij nu vuriger dan zijn verblijf voor goed op *Batavia* te vestigen, en er zich, voor het overige van zijn leven, geheel aan de melaatschen toe te wijden; doch Gods H. Voorzienigheid had er anders over beschikt.

3. Coronie en Nickérie.

Met een terugblik op *Opper- en Neder-Nickérie*, sluiten wij het tijdvak der Apostolische Prefectuur van Suriname.

Na den apostolischen tocht van den Weleerwaarden Heer *Willemsen* werd de *Kust*, bij gebrek aan priesters, gedurende ruim zestien jaren niet bezocht.

Den 8 October 1840 begaf zich de Eerw. Heer *Schepers* daarheen, en wendde pogingen aan, om er eene statie te vestigen. Hij verbleef er omstreeks eene maand, zegende één huwelijk in, en doopte 23 personen, bijna allen kinderen. Ofschoon hij bij sommige eigenaars eenige tegenkantingen ontmoette, en de hernhutters juist bezig waren daar eene kerk te vestigen, ontdekte hij bij andere eigenaars en bij vele, zoo blanke als zwarte bewoners eene volstrekt niet vijandige stemming.

Den 19 October 1841 ging hij andermaal op reis, doch nu met den Hoogeerw. Prefect zelven. De tocht ging van *Coronie* naar *Nickérie* en van daar weer terug naar *Coronie*. De Prefect vertrok den 8 November naar *Batavia*, doch de Weleerw. Heer *Schepers* bleef nog ruim eene maand aan de *Kust* vertoeven. Dertien personen werden te *Coronie* gedoopt, doch het voornaamste goed, dat dit bezoek opleverde, was de schenking van een stuk gronds op de plantage *Cardross-Park*, ten einde er eene kerk te bouwen.

Te *Nickérie*, waar zij den 27 October aanlandden, werden zij door den Landdrost, de overige Autoriteiten, alsmede door de ingezetenen, zóó vriendelijk ontvangen, dat de aanbevelingsbrief van den Gouverneur-Generaal *J. C. Rijk* overbodig was. Op alle plantages, die zij bezochten, werden verscheidene ka-

tholieke slaven gevonden, die afkomstig waren van Fransche eilanden, of wel door de vroegere priesters gedoopt, derwaarts waren overgebracht. Op Zondag den 31 October werd in het stadje *Nieuw-Rotterdam*, in een tot de godsdienstviering afgestaan huis, voor de eerste maal sinds de kolonie bestond, het H. Misoffer opgedragen, en het woord Gods door een katholiek priester verkondigd. Een paar kinderen ontvingen bij die gelegenheid het H. Doopsel. Zeer vele slaven en arme vrije lieden, de katholieken van den militairen post, en zelfs verscheidene onkatholieke ingezetenen, woonden deze godsdienstoefening met belangstelling bij. De Prefect verliet (1 November) deze plaats niet, zonder den vurigen wensch te uiten, aldaar spoedig een huis te huren, en er, ten behoeve dezer herderlooze katholieken, een Missionaris heen te zenden.

Den 3 November kwamen zij te *Coronie* terug om er, nu niet meer als vergenoegde gasten, de 17 plantages, met ongeveer 1500 zielen bevolkt, te bezoeken, maar bij de aanzienlijke eigenaren, wier tegenwerking zij duchtten, de voorname reden hunner komst bloot te leggen. Door verscheidenen hunner werden zij met blijkbare teekenen van hoogachting ontvangen, en kregen van hen, zoo niet volkomen toegang tot hunne plantages, dan toch de verzekering, dat de verkondiging van Gods woord aan de slaven niet zou bemoeielijkt worden.

Wat de slaven zelven aanging, onze twee reizigers waren over hen getroffen; want, meest allen, die voor 18 jaren door *Wennekers* en *Willemsen* gedoopt waren, kenden hunne gebeden nog zóó goed, alsof zij die pas geleerd hadden. Vele anderen meldden zich tot doopleerlingen aan.

Toen zij te *Novar* de H. Mis opdroegen, kwam een Europeaan zich rouwmoedig voor hunne voeten nederwerpen, met de bede hem weer onder hunne herderlijke zorgen op te nemen; »want," zeide hij, »ofschoon ik katholiek geboren en opgevoed ben, heb ik tal van jaren mijne godsdienstplichten verwaarloosd, ja zelfs, uit tijdelijke inzichten, het geloof verzaakt."

Treffend was het ook, dat de protestantsche eigenaar, [1])

1) Die eigenaar was niet meer de heer *Mackensie;* maar, naar ons als waarschijnlijk is medegedeeld, de heer *Charles Stuart.*

uit eerbied voor de godsdienstviering, en tevens om meer negers tot de bijwoning dier plechtigheid te kunnen toelaten, zijne eigene kamer afstond, die van alle meubelen ontdeed, eigenhandig de tafel met het beste damast bekleedde, en alles voor de H. Mis in gereedheid bracht. Hetzelfde kamertje, waarin de Weleerw. *Wennekers* gelogeerd had, werd tot hun troost, ook hun als verblijf aangeboden.

Terwijl de Prefect des morgens de godsdienstoefening verrichtte, hield de Eerw. Heer *Schepers* 's namiddags catechismus voor de slaven. Verscheidenen kwamen van naburige plantages om de twee Missionarissen te zien en te hooren. In één woord, »de geestdrift dier arme menschen," zegt de Prefect in de beschrijving dier reis, »overtrof alle verwachting." Daarom verbleef ook de Eerw. Heer *Schepers*, na het vertrek des Prefects naar *Coppename*, nog eenige weken op de *Kust*, ten einde de plantages rond te reizen, en een goeden oogst te verzamelen. Den 12 December kon *Schepers*, ondanks eenige tegenkantingen, die hij had moeten ondervinden, den Hoogeerw. *Grooff* te *Batavia* de tijding brengen, dat de heer *William Ferrier*, een episcopaal, gratis een stuk land op zijne plantage voor eene katholieke kerk had afgestaan.

Den 18 Februari 1842, stelde de Prefect den Weleerw. Heer *Schepers* tot Pastoor van *Coronie* aan. Dit geschiedde met veel plechtigheid, des Zondags, onder den Hoogdienst, terwijl hij eene rede uitsprak, naar aanleiding der tekstwoorden: *Gaat en leert alle volken.* Nog denzelfden dag vertrok de Missionaris. Evenzoo wilde de Prefect zoo spoedig mogelijk den Eerw. Heer *J. V. Janssen* als Pastoor naar *Nickérie* zenden, waar reeds een huis gehuurd was, dat tot kerk en pastorie moest dienen. De Voorzienigheid beschikte het anders. Toen hij, na aankomst van den Eerw. Heer *P. Donders*, als het ware gereed stond om met *Janssen* naar *Nickérie* te vertrekken, en hem dáár als Pastoor te installeeren, kwam zijne benoeming tot Bisschop. De Weleerw. Heer *Janssen*, die den Prefect in het bestuur der Missie zou moeten opvolgen, kon nu de stad niet verlaten, en zóó bleef de stichting eener parochie te *Nickérie* achterwege.

Weinige weken na zijne aankomst te *Coronie*, maakte Pastoor *Schepers* een begin met het bouwen zijner kerk. Dit

onaanzienlijk gebouw van slechts 51 voet lengte en 20 voet breedte, dat beneden tot kerk en boven tot pastorie diende, en zijne godsdienstige bestemming alleen door een onbeduidend torentje verried, kostte naar berekening van den Prefect de ongehoorde som van f 16000, en 12 maanden arbeids. Men vergete niet, dat de bouwmaterialen van Paramaribo langs zee derwaarts gebracht moesten worden. Den 19 Maart 1843 werd deze kerk, met machtiging van den Prefect, door Pastoor *Schepers* en den Eerw. Heer *Kempkes*, die hem assisteerde, aan de Allerheiligste Maagd, onder den titel van hare *Onbevlekte Ontvangenis* toegewijd. De grond *Cardross-park* was den 8 December 1841, feestdag der Onbevlekte Ontvangenis, geschonken geworden. Slechts eenige dagen na deze plechtigheid moest Pastoor *Schepers* vertrekken, en de zorg der kleine gemeente aan den hem toegezonden assistent overlaten. Zóó aanvaardde de Weleerw. Heer *Theod. Kempkes* eene bediening, welke hij vol edelmoedigheid, en bijna altijd geheel alléén, gedurende 25 jaren bleef vervullen.

Na zijne benoeming tot Apostolisch Vicaris van Nederlandsch Oost-Indië, kon bij Mgr. *Grooff* geen twijfel bestaan omtrent de keuze van zijn opvolger in Suriname. De Weleerw. Heer *Janssen*, die den afwezigen Prefect reeds vroeger vervangen had, was de hiertoe aangewezen persoon. De H. Congregatie *de Propaganda Fide*, die, bij de gelijktijdige verheffing der Apostolische Prefecten van *Curaçao* en *Suriname*, deze laatste Missie tijdelijk onder het opperbestuur van den nieuwen Apostolischen Vicaris van *Curaçao* geplaatst had, kwam spoedig terug op eene beschikking, welke zoowel aan Mgr. *Niewindt*, als aan Mgr. *Grooff* en de Missionarissen van Suriname onuitvoerbaar toescheen, en ook werkelijk was. Onkundig, dat een nog hooger gezag reeds op andere wijze over den Weleerw. Heer *Joannes Vitus Janssen* beschikt had, benoemde zij dezen priester, bij decreet van den 8 April 1843, tot Provicaris. Intusschen was deze echter den 12 Maart reeds in de armen van zijnen Prefect gestorven.

Gedurende drie weken had de Weleerw. Heer *Janssen* met bewonderenswaardig geduld een zwaren bloedloop doorgestaan. Drie dagen voor zijnen dood, ontving hij met voorbeeldige godsvrucht de laatste H. Sacramenten en hield zich van toen af, los van alle aardsche bekommernis en geheel met Gods wil veree-

nigd, uitsluitend met het gebed bezig. Tot het laatste oogenblik mocht hij het gebruik behouden van zijne verstandelijke vermogens. Toen hij te zwak was geworden om zelf een boek ter hand te nemen, verzocht hij den Hoogwaardigen Prefect van hem ten minste driemaal daags uit »De godvruchtige Leidsman" voor te lezen. Onder het uitspreken der H. Namen van Jezus, Maria en Joseph, en terwijl hij de gewijde kaars in de hand hield, gaf hij zijne reine ziel aan haren Schepper weder. Mgr. roemde hem als een godvruchtigen, ijverigen, bekwamen en algemeen geachten Missionaris. Overeenkomstig het uitdrukkelijk verlangen van den overledene, werd hij bij het kruis, op het door hem zelf aangelegd kerkhof begraven. De Gemeentenaren vereerden zijne laatste rustplaats met een marmeren grafsteen.

De Weleerw. Heer *Janssen* beschouwde het vertrek van Mgr. *Grooff*, dien hij hoogachtte en liefhad, in de gegeven omstandigheden, als eene ramp voor de Missie. Daarom had hij dezen, in het vooruitzicht van zijnen dood, biddend gesmeekt van toch al het mogelijke bij den H. Stoel te beproeven, ten einde van de zending naar *Oost-Indië* verschoond te blijven. Monseigneur, die de redenen van den stervenden Missionaris beaamd had, gaf gevolg aan diens verzoek, en richtte uitvoerige brieven desbetreffend naar Rome, en tot den Hoogwaardigen Procurator der Missie; doch niets mocht baten. Zelfs in de hoop om zijn vertrek tot de aankomst van twee nieuwe Missionarissen, die in het voorjaar 1844 verwacht werden, te mogen uitstellen, werd hij teleurgesteld. In antwoord ontving hij de uitdrukkelijke lastgeving om zóó spoedig mogelijk te vertrekken, ten einde in Nederland de Bisschopswijding te ontvangen, en zich tot zijne groote zending voor te bereiden. Rome wilde hem in *Oost-Indië*, terwijl aan het hoofd der Surinaamsche Missie een *Provicaris* geplaatst werd. Deze voorziening in het geestelijk bestuur bleef gedurende negen jaren van kracht, namelijk tot de oprichting van het Apostolisch Vicariaat van Suriname.

Met aandachtigen blik overzag Mgr. *Grooff* nu nog eenmaal de Missie, die hem zoo dierbaar was geworden, dat hij haar slechts gedwongen kon verlaten [1]), en hield op Zondag, den 24

1) Kerk- en Armbestuur werden wederom van elkander gescheiden,

September, onder een plechtigen Hoogdienst, zijne afscheidsrede. Na den Hoogeerwaarden Heer *G. Schepers*, als opvolger in het bestuur aangekondigd en hem de Pauselijke aanstelling met de sleutelen van het heiligdom toegereikt te hebben, [1]) beval hij dezen in hartroerende bewoordingen de belangen aan der gemeente, en vergat vooral niet op zijn geliefd *Batavia* aan de *Coppename* te wijzen. De Surinaamsche Courant van den 25 September 1843 besloot hare beschrijving van deze plechtigheid met de volgende woorden:

»Zóó eindigde de godsdienstoefening, waarvan de indruk nog lang bij ieder der aanwezigen werkzaam zal blijven; zóó voleindigde de waardige *Grooff* zijnen arbeid te dezer plaats, die hij, door zijne menschlievende daden zoozeer aan zich verplicht heeft. Hem zij dan ook eere, die aan den ijver, waarmede hij aan het gebouw der christelijke deugd arbeidde, de hoogst moeielijke zorg paarde, om voor het welzijn van beklagenswaardige besmettelingen te waken, en geene opoffering te groot achtte, om het lot dier ongelukkigen, zoo dragelijk mogelijk te maken. De tijdgenoot heeft eerbied voor zulk eene groote mate van menschlievendheid, en schenkt den dader in zijn hart die onwaardeerbare hulde, welke boven alle eeretitels der wereld verheven is; en de nakomelingschap zal, aan de betoonde belangstelling voor zijne beminde gemeente en aan *Batavia* gedenkende, den naam van *Grooff* met diep ontzag uitspreken, en zijne edele daden met erkentelijkheid roemen."

Den 9 of 10 October verliet de gevierde Kerkvoogd Suriname, terwijl hij door honderden en honderden vol aandoening tot aan den oever vergezeld werd. Eerst den 24 December landde hij in Nederland en werd, den 26 Februari 1844, te *Leiden* door Mgr. van *Curium* tot Bisschop gewijd. Na de

---

en dus op den voet teruggebracht, zooals die onder *Wennekers* geweest waren Nog een der kerkmeesters, bij deze gelegenheid op den 22 September benoemd, de heer *J. P. Haase*, is overig, en bleef tot heden onafgebroken deze eervolle onderscheiding genieten. Van den toen opgemaakten inventaris zijn nog eenige kerk- en pastorie-goederen, en een gedeelte der bescheiden en oorkonden, overgebleven.

1) Het verslag der apostolische werkzaamheden, toen opgemaakt, deelen wij aan het einde van dit Hoofdstuk mede.

graven der H. Apostelen bezocht te hebben, en tot Huisprelaat en Assistent-Bisschop bij den Pauselijken Troon benoemd te zijn, werd hij ook door Z. M. den Koning in zijne hoedanigheid erkend, die hem daarenboven den 20 November, eene opbeurende Audiëntie verleende. Vier priesters waren reisvaardig, om den Doorluchtigen Zendeling naar zijne nieuwe Missie te vergezellen. Van 1 tot 6 December had *Den Helder* het voorrecht, dat eerwaardig gezelschap te herbergen. Terwijl de Bisschop in de voormalige stad zijner inwoning van alle zijden met eerbewijzen werd overladen, vond hij er behagen in het nederige dak te bezoeken, waaronder hij zoovele jaren geleefd had, en zijne warme gevoelens van dankbaarheid jegens zijne weldoeners te openbaren. Den 6 December ging hij onder zeil en landde, den 21 April 1845, te *Batavia*. Dan, zijne zending mislukte, en wel zóózeer, dat hij, na eene menigte alleronaangenaamste ontmoetingen, reeds den 3 Februari 1846, *als balling*, van daar moest wederkeeren.

Bij het vertrek had men gemeend, dat alles voor de zending geregeld was; doch éene zaak, waarvan toch het welslagen afhing, was over het hoofd gezien of althans te licht geteld. De edelmoedige, door de Regeering van het moederland uitgezonden en door allen hooggeprezen man, had er niet op gerekend, dat het Oost-Indisch Bestuur destijds zooveel verschilde van het Opperbestuur in Nederland, en van het Bestuur der West-Indische Bezittingen. Mocht de letter der Oost-Indische Staatsregeling den katholieken al niet volkomen gunstig, of zelfs vatbaar zijn voor opvatting in vijandelijken zin, de geest der verordeningen werd in dien tijd verondersteld gematigdheid en rechtvaardigheid te ademen. De onwaardige behandeling, welke het Oost-Indisch Bestuur van die dagen den Hoogwaardigen Bisschop van *Canéa* deed ondergaan, zal hetzelve steeds tot oneer strekken. Nemen wij ook aan, dat de Apostolische Vicaris, tegenover een lichtgeraakt en aanmatigend Gouvernement, in de vormen eenigszins gezondigd hebbe, dan wordt hierdoor zijne verbanning als openbaar krenker des gezags, als rustverstoorder en staatsgevaarlijke, nog geenszins gebillijkt. De moedige verdediger der onafhankelijke geestelijke Rechtsmacht en der kerkelijke tucht, zal niet ophouden door elk onpartijdig en rechtlievend mensch

hoog vereerd en geprezen te worden. Nochtans ware deze ongelukkige botsing tusschen het wereldlijk en kerkelijk gezag, met bedaard overleg en wat meer geduld, misschien te vermijden geweest. Hoe het ook zij, Gods Wijsheid heeft ze toegelaten, en ongetwijfeld daarmede de heilrijke gevolgen beoogd, die er, naast vele noodlottige, voor de kerk uit geboren werden. Als zoodanige gevolgen beschouwen wij de Koninklijke Besluiten, waarbij de Oost-Indische quaestie voor goed werd geregeld, en die, naar aanleiding van gemelde treurige verhoudingen, genomen werden. Ook leidde de gedwongen verwijdering van Mgr. *Grooff* langzamerhand, doch wellicht nog spoediger dan het, wanneer hij daar gebleven ware, zou gebeurd zijn, tot eene geheele vernieuwing, zoowel van die Missie zelve als van haar personeel. God, die Monseigneur in de kwelling niet verlaten had, deed daar zijn voordeel mede. De goede verstandhouding tusschen kerkelijk en wereldlijk gezag werd in *Oost-Indië* hersteld.

Hiermede nemen wij afscheid van den Apostolischen Vicaris van de Oost, dien wij eerlang in de West, als eenvoudig Pastoor van het Leprozen-etablissement *Batavia* weer zullen ontmoeten, en eindigen dit hoofdstuk met een algemeen overzicht der apostolische werkzaamheden, van het jaar 1826 tot den laatsten dag van Augustus 1843.

Gedoopten te *Paramaribo* en op eenige plantages	2100
» *Batavia*	1034
» *Coronie*	186
Huwelijken te *Paramaribo* en elders.	95
» *Batavia*	149
» *Coronie*	10
Nieuw-communicanten te *Paramaribo* . . .	305
» » *Batavia*	83
Nieuw-bekeerden uit verscheidene secten:	
» » te *Paramaribo*	25
» » » *Batavia*	30
Het getal Paasch-communiën had in de laatste jaren bedragen te *Paramaribo*	225
te *Batavia* . .	70
Kinderen en berechte volwassenen gestorven te *Paramaribo*	776

Van *Batavia* en *Coronie* ontbreken de opgaven der sterfgevallen. Overigens was het niet mogelijk deze opgaven met de gewenschte nauwkeurigheid te doen, daar de priesters niet zelden geheel onkundig bleven van het overlijden der door hen gedoopte personen, vooral op buitenposten en plantages.

De katholieke bevolking werd toen begroot op vier duizend zielen, van welke de helft te *Paramaribo* woonden.

VII^de HOOFDSTUK.

Van de instelling van het Apostolisch Provicariaat, in 1843, tot de oprichting van het Apostolisch Vicariaat van Suriname, in 1852.

Toen Mgr. *Grooff* de kolonie verliet, bleven slechts drie Missionarissen in Suriname over: de Hoogeerwaarde Provicaris *G. Schepers* met den Eerw. Heer *P. Donders* te *Paramaribo*, en de Eerw. Heer *Theod. Kempkes* te *Coronie.* De H. Congregatie *de Propaganda* had intusschen twee Paters *Capucijnen* bestemd, om de opengevallen plaatsen in Suriname aan te vullen; doch gaf hun, den 2 September 1843, verlof om Mgr. *Niewindt* naar *Curaçao* te vergezellen, mits de Procurator onverwijld twee andere priesters naar Suriname kon zenden. Monseigneur *van Wijkerslooth* had die gevonden; zij waren de Eerw. Heeren *Gerardus Joannes Heinink*, kapelaan te *Losser* in Overijsel, en *Stephanus Antonius Henricus Meurkens,* priester uit het Seminarie van *Warmond.* In het vertrek van laatstgenoemden, die door den Aartspriester van Gelderland te *Ter Beek* in bediening geplaatst was, kwam eene vertraging van ongeveer een geheel jaar, zoodat de Eerw. Heer *Heinink*, in het najaar, alléén de Surinaamsche reis moest aanvaarden. Hij landde te Paramaribo den 13 December 1843. Reeds twee jaren had bij de bediening van kapelaan waargenomen, telde 30 jaren, en was geboortig van *Oldenzaal.*

We laten hier de lijst der Eerw. Geestelijken volgen, die achtereenvolgens in dit tijdvak de apostolische werkzaamheden van den Provicaris zijn komen deelen.

De Eerw. Heer *Meurkens* kwam te Paramaribo den 28 December 1844. Hij was den 25 Maart 1813 te *Hulhuizen*, bij Nijmegen, geboren, en had den 29 Augustus 1843 in het Seminarie van *Warmond* het H. Priesterschap ontvangen uit handen van Mgr. van *Curium.*

Den 28 Juni 1847 werd de Bisschop van *Canéa*, die als balling door Neerlands katholieken reeds met zoo innige deel-

neming, bewondering en uitbundigen lof ontvangen was, te Paramaribo, met algemeene blijdschap, als *Visitator Apostolicus* begroet. Gelukkig weer in hun midden te wezen, en met open armen ontvangen, aanvaarde hij, geenszins door de teleurstellingen der laatste jaren ontmoedigd, gaarne 's Pausen vereerende opdracht, die hem wederom de administratie der hem zoo overdierbaar geworden zending toevertrouwde. De parochiale en apostolische bedieningen bleven meerendeels op de schouderen van den Hoogeerw. Heer *G. Schepers* rusten, terwijl de Bisschop zich meer bepaaldelijk de hoede zijner besmette schapen op *Batavia* voorbehield, althans zoolang de herhaalde zenuwschokken, waaraan hij leed, zulks eenigszins toelieten.

De Eerw. Heer *Paulus Joannes Rutten* zette den 21 Januari 1848, na eene zeereis van 31 dagen, te Paramaribo voet aan wal. Van dezen Eerw. Geestelijke, dien God maar weinige jaren aan de Missie liet, kunnen wij het vermeldenswaardige uit zijn leven, evenals van dat des hiernavolgenden Missionaris, te dezer plaatse in korte woorden samenvatten, ten einde later in geene herhalingen te vervallen.

Paulus Joannes Rutten was te *Tilburg* den 29 November 1823 geboren. Na zijne studiën in de Seminariën van 's Bosch volbracht te hebben, verliet hij *Haaren* in October 1847, en werd door Mgr. van *Curium* te *Oegstgeest* tot Diaken gewijd. Zes dagen na zijne aankomst te Paramaribo begaf hij zich naar Mgr. *Grooff*, op *Batavia*, en verbleef bij Zijne Hoogw. tot Maart. Zaterdag voor Passie-Zondag werd de Eerw. Heer *Rutten*, te Paramaribo, tot Priester gewijd. Van toen af bewees de jeugdige priester zijne diensten, als prediker en bedienaar der H. Sacramenten. Huisgenoot en secretaris van Mgr., vergezelde hij dezen gewoonlijk op zijne reizen naar *Batavia*. Den 3 Maart 1850 stierf de jeugdige priester op den leeftijd van 26 jaren en 3 maanden te Paramaribo, aan de gevolgen eener hevige rotkoorts, die hem in drie dagen naar het graf sleepte. Mgr. *Grooff*, die toen te *Batavia* vertoefde, was ontroostbaar over het verlies van dezen godvruchtigen en ijverigen priester.

Een geseculariseerd Norbertijner Geestelijke, de Eerw. Heer *Charles Guillaume Magnée*, die zich in het jaar 1850 te Rome bevond, werd door de H. Congregatie *de Propaganda*, op den

3 September van dat jaar tot Missionaris van Suriname aangesteld, en landde reeds den 29 November daaraanvolgende te Paramaribo. Hij kwam den ziekelijken Bisschop van *Canéa*, als Pastoor van het Leprozen-etablissement *Batavia* opvolgen, en bleef in die bediening van 't jaar 1851 tot 1855. Daarna was hij gedurende drie en een half jaar te Paramaribo, waar hij het H. Dienstwerk met nog twee andere Geestelijken deelde, en verliet den 4 Juni 1859, de Surinaamsche Missie.

Charles Guillaume Magnée was geboren te *Diest* (België), den 17 Januari 1821. Op jeugdigen leeftijd trad hij in de Orde van *Premonstreit*, en werd regulier kanunnik van de abdij van *Parc* bij *Leuven*. De bediening van Pastoor op *Batavia*, welke hem ten deel viel, eischte niet geringe offers. Naar Europa teruggekeerd begaf hij zich van daar als Missionaris naar *Mexico*, vertoefde in 1866 tijdelijk in *België*, en keerde van daar wederom naar *Amerika* terug. In 1872 werd hij door den Vicaris-Generaal van *Mechelen*, Mgr. *Lauwens*, z. g. aan de parochiale kerk van de *H. Catharina* te *Brussel* verbonden. Naar wij vernemen is Zijn Eerwaarde eindelijk te *Marseille* overleden. Wijl deze Missionaris in Suriname steeds in ondergeschikte bediening is gebleven, hebben wij gemeend dit weinige uit zijne verdere loopbaan te dezer plaatse, en buiten het verband der tijdsorde te kunnen aanstippen.

Het Provicariaat baarde den Hoogeerw. Heer *G. Schepers* vele zorgen, wegens den berooiden staat der financiën, het gevolg van verminderde bijdragen, zoowel uit het moederland als uit Suriname, dat sterk in welvaart achteruitging. Van Gouvernementswege werden alleen de Provicaris en de Eerw. Heer *Heinink* (na diens overlijden de Eerw. Heer *Kempkes*) gesalarieerd, de eerste met f 3500 en de tweede met f 1500 's jaars. Door een goedgunstige beschikking van Z. M., van den 28 September 1845, werd den Hoogeerw. *G. Schepers* nog eene jaarlijksche toelage verleend van f 1800 voor tienjarigen dienst, welke toelage reeds den 7 September 1843 door den Gouverneur beloofd was. Daar echter uit die sommen vijf of zes priesters onderhouden, en de reparatiën, welke de gebouwen der Missie (alles van hout) voortdurend vorderen, moesten bestreden worden, is het niet te verwonderen, dat er veel ontbrak, dat de kerk in schulden kwam, en dat de menigte der armen en behoeftigen

niet naar behooren kon bedeeld worden. We mogen hier de namen niet verzwijgen van een paar weldoeners, die de behoeften der R.-K. kerk te Paramaribo onder de oogen hadden, en trachtten daarin eenigermate te voorzien.

Bij testament van den 18 Juli 1847 legateerde de heer *Gaëtano Polichy* het huis, dat recht tegenover de kerk is gelegen, en nog tegenwoordig het middengedeelte der pastorie uitmaakt; doch eerst den 23 December 1850 kwam de R.-K. gemeente daarvan in bezit. In November 1847 mocht men insgelijks een legaat aanvaarden van wijlen den heer *J. Thijm*, ten bedrage van f 2000. Wat kerkmeubelen en sieraden aangaat, deze alle waren geschonken geworden, en werden nog voortdurend verstrekt door Mgr. van *Curium*, door de familie *Gilles* en den Hoogwelgeb. Heer *Cavellier van Adrichem*. Nochtans mogen wij niet verzwijgen, dat ook Suriname zijne godsdienstige gevers had, onder welke wij den heer *Gaëtano Polichy*, als schenker van een mahoniehouten Tabernakel, en den heer *Lambertus Thijm*, als gever van een zilveren Venerabel, vermelden. Mgr. *Grooff* bracht bij zijne wederkomst een fraai altaar mede, [1]) en liet bij zijn overlijden, het één derde gedeelte van zijn wel is waar gering particulier vermogen aan de R.-K. armen, zijne bibliotheek aan het Leprozengesticht, en de kostbare bisschoppelijke sieraden, waarmede het katholieke Nederland den Hoogwaardigen balling vereerd had, aan de kerk van Paramaribo.

Dan, zulke schenkingen, hoe welkom ook, konden toch maar weinig de zorgen verlichten van den Provicaris voor de loopende behoeften der Missie. Het Provicariaat verkeerde steeds in bekrompen omstandigheden, doch heeft zich, in weerwil daarvan, in groote geestelijke aanwinst mogen verheugen.

In het kort stippen wij hier den gezegenden werkkring aan der toenmalige Eerw. Geestelijken.

Na een halfjarig verblijf in de stad vestigde de Eerw. Heer *G. J. Heinink*, in de maand 1844, zijn vast verblijf op *Batavia*. Onder zijne leiding ging het godsdienstig onderwijs en de zede-

1) Allerwaarschijnlijkst eene gift van jonkvrouwe *Sophie Gilles*, milddadige weldoenster der Surinaamsche Missie.

lijke verbetering aanmerkelijk vooruit. Onder de bevolking heerschte een goede geest, en hij zelf was er best tevreden. Gedurende eenigen tijd nam hij, bij de geestelijke bediening, ook het tijdelijk beheer dier gemeente waar. Het gebruik, dat de ijverige priester van zijn tijdelijk gezag maakte, om de booze neigingen van eenige ontevredenen te beteugelen, schijnt hem op den 18 October 1849 het leven gekost te hebben. Zekere *Andries* die zijne godsdienstplichten verwaarloosde, zich aan euveldaden van dronkenschap, oproer, ontucht en afgoderij schuldig maakte, en de rustige bewoners dermate met schrik vervulde, dat zij hem niet eens durfden aanklagen, zou een haat tegen zijn Pastoor hebben opgevat, daar deze, na vele vergeefsche vermaningen, berispingen en gebeden, eindelijk het vaartuig *(corjaal)*, waarmede de sterke drank *(dram)* in overvloed werd binnengesmokkeld, onbruikbaar had doen maken. Hij zou zich over zijn plan tot wederwraak aan den een of ander hebben uitgelaten. Pastoor *Heinink*, die hiervan in het geheim onderricht werd, kon er niet aan gelooven, en sloeg de waarschuwing in den wind. Twee derde der besmette bevolking hield *Andries* voor den giftmenger, en een zekere neger-meid voor de persoon, die het gift aan den Pastoor in de melk zou hebben toegediend. Gerechtelijk echter schijnt de zaak nooit bewezen te zijn. Een feit is het, dat de Eerw. Geestelijke drie dagen lang aan krampen in de maag leed, zelf eindelijk de vergiftiging vermoedde, en, den 18 October 1849, 'smorgens om 10 uren dood gevonden werd. Omtrent vijf maanden later stierf bedoelde *Andries*, in het hospitaal te Paramaribo, na van het H. Oliesel voorzien te zijn. In Suriname heeft niemand de vergiftiging betwijfeld, die naar waarheid de slechte zijde van het negerkarakter schetst.

Heinink stierf zonder priesterlijke hulp, die onmogelijk bij tijds kon worden ingeroepen, maar toegerust met groote verdiensten van godsvrucht en ijver, gaf hij zijn leven ten beste voor zijne schapen, op den jeugdigen leeftijd van 35 of 36 jaren. Gedurende zes jaren had hij zich edelmoedig voor de melaatschen van *Batavia* opgeofferd.

De twee eerste jaren, na zijne aankomst in de kolonie, stond de Eerw. Heer *Meurkens* de twee priesters van Paramaribo in hun dienstwerk ter zijde. In Februari 1847 kwam hij ter

assistentie van den Eerw. Heer *Theod. Kempkes*, die tengevolge van een ongeval sedert drie maanden geen dienst had kunnen verrichten, te *Coronie*, en werd in Juli als Kapelaan van *Coronie* benoemd. Van daaruit begon hij zijne uitstappen naar *Nickérie*. De eerste maal, in Februari 1848, begaf hij zich derwaarts in gezelschap van den Eerw. Heer *Kempkes*. Hun doel was de katholieken van het garnizoen en de geloovigen, op de plantage verspreid, te bezoeken, en tevens de vestiging van eene statie aldaar te beproeven. Tot tweemaal toe had de Hoogeerw. Heer *G. Schepers* zich met datzelfde doel derwaarts begeven, doch zonder te kunnen slagen. In Mei, toen de Eerw. Heer *Meurkens* andermaal *Nickérie* bezocht, vond hij de gemoederen veranderd, en bood men hem gratis een stuk land aan, om daarop een kerkje te bouwen. Die kerk was spoedig voltooid; reeds den 4 November 1849 wijdde hij deze, daartoe door den Apostolischen Visitator gemachtigd, onder aanroeping van den *H. Franciscus Xaverius*, aan den dienst van God toe. De schuld was reeds in 1850 uit giften en bijdragen van Nederlandsche katholieken afgedaan. Dan, slechts twee jaren kon Zijn Eerw. deze kerk blijven bedienen. Daar waren slechts een zestigtal katholieken, de godsdienst vond er weinig bijval en ontmoette vele tegenkantingen. De Eerw. Heer *Meurkens* nam daarom weinige maanden voor den dood van Mgr. *Grooff*, het besluit zich weder bij de Geestelijken der stad aan te sluiten, waar hij meer vruchten van zijnen arbeid mocht verhopen. *Nickérie* werd intusschen nog eenige malen door Zijn Eerwaarde, en later door andere priesters, bezocht. Het is waarschijnlijk aan eene verplaatsing der cultuur, en der waterloozing op plantage *Paradise*, toe te schrijven, dat Mgr. *J. B. Swinkels* z. g., in 1867, het kerkje geheel bouwvallig en haast ongenaakbaar in eene moeras gelegen aantrof, weshalve het voor afbraak moest verkocht worden. Het getal katholieken was destijds zeer gering, maar is na den slaventijd aanmerkelijk toegenomen. Het plan echter om op een voor het oogenblik geschikter standpunt eene nieuwe kerk te stichten, is vooralsnog onuitgevoerd gebleven.

Terwijl de Eerw. Heer *Meurkens* zich te *Nickérie* beijverde, bleef de Eerw. Heer *Kempkes* trouw op zijn post te *Coronie*, waar hem de kruisen geenszins ontbraken.

Tot omstreeks 1849 had hij veel te lijden van zekeren eigenaar, die hem beletten wilde avond-diensten in de kerk te houden, onder voorwendsel dat de slaven daar gelegenheid vonden, om hem op zijne plantage te komen bestelen. Dit te vergen, stond schier gelijk met te vragen om de kerk te sluiten, daar immers de slaven bij dag naar het werk en niet naar de kerk gezonden werden. Veel had de goede priester van dezen woestaard te verduren, die in beschonken uren meermalen dreigde de kerk in brand te zullen steken.

Den 24 November 1846, naar eene afgelegen plantage geroepen, om een zieke te bedienen, had hij het ongeluk van het paard te vallen, en het been te breken. Dit ongeval belette hem gedurende niet minder dan zes maanden de H. Offerande op te dragen, en bleef zijnen gang tot zijn dood toe belemmeren. De Hoogeerw. Provicaris kwam allereerst zelf om zijnen medebroeder hulp te bieden, en zond hem vervolgens den Eerw. Heer *Meurkens*, zooals wij reeds boven gezien hebben, ter assistentie. Voeg hierbij eene poging tot vergiftiging, welke hij altijd gemeend heeft dat op hem gemunt was, en een giftdrank, dien hij bij verg'ssi ıg innam, en die zijn overigens sterk gestel zwaar geschokt heeft, en men zal toegeven, dat den Eerw. Heer *Kempkes* de kruisen waarlijk niet ontbroken hebben. Daarbij smaakte hij weinig voldoening van zijne parochianen. Immers uit een schrijven van Mgr. *Grooff* z. g. blijkt, dat de slaven der *Kust* wel van goeden wil waren, maar dat zij bij het schrale onderhoud, onder zwaren arbeid gebukt, het onderricht niet naar behooren konden bijwonen, en velen, zelfs des Zondags, om arbeid en verre afstanden, niet naar de H. Mis konden komen.

Uit hoofde van de verre afstanden smeekten reeds, in 1845, de negers van het westelijk gedeelte der *Kust*, dringend om een kerkje op *Sarah*. Omstreeks het jaar 1848 werd op die plantage een kamertje gehuurd, tegen f 220 per jaar, ten einde er om de twee of drie weken dienst te doen. Die dienst bestond hoofdzakelijk in het geven van godsdienstig onderricht; de H. Mis werd daar zelden of nooit gelezen. Onmogelijk kon de half kreupele priester, die geen paard meer bestijgen dorst, de moeilijke tochten derwaarts langen tijd volhouden, alhoewel hij, uit hoofde van vermoeienis die tochten nooit gestaakt zou hebben.

Als blijk hoe Zijn Eerwaarde tegen vermoeienis gehard was, stond nog jaren lang een houten gebouw, dat hij, nagenoeg alléén, en eigenhandig, op het terrein der Missie heeft opgericht, en dat later tot school diende.

Aan de kerk zelve werden omstreeks 1840 eenige verbeteteringen aangebracht, en de heer *George Cruden*, eigenaar van *Cardross-park*, en welgezind jegens Pastoor *Kempkes*, schonk hem eene strook gronds, waarop de R. K. begraafplaats werd aangelegd.

De werkzaamheden der priesters in de stad vermeerderden tijdens het Provicariaat; doch het aantal priesters hield niet alleen geen gelijken tred met de vermeerdering der katholieke bevolking, zoo in als buiten Paramaribo, maar bleef volstrekt hetzelfde. Die toestand in het oog gehouden, moet men erkennen, dat de toenmalige Geestelijken, verbazend veel gearbeid en voor den hemel verdiend hebben. Hoofdzakelijk doet zich wel het Provicariaat kennen door de uitbreiding van den geestelijken werkkring op de plantages. De Hoogeerw. *G. Schepers* en de Eerw. *P. Donders* (bijgestaan, gedurende een half jaar, door den Eerw. Heer *Heinink*, en gedurende twee jaren door den Eerw. Heer *Meurkens*) waren gedurende het Provicariaat de voornaamste bezoekers der plantages, en verrichtten daarbij nog het meeste werk in de stad.

In 1843 werden, behalve *Batavia* en de plantage van *Coronie*, slechts twee plantages en het Fort *Nieuw-Amsterdam* bezocht; doch dit getal was in 1852 reeds tot twaalf geklommen, namelijk de plantages *Toledo*, sedert 1834, *Joanna Catharina* sinds 1842, *Pieterszorg* van het jaar 1846, *Lust tot rust* van 1847, *Boxel*, *Peperpot*, *L'Espérance* aan de *Suriname* en *Caledonia* aan de *Saramacca* sinds 1849, *Susanna's-daal* aan de *Suriname*, *Montrésor* aan de *Beneden-Commewijne*, *Voorburg* aan de *Suriname* en *Goudmijn* aan de *Boven-Commewijne* voor het eerst sinds 1852. [1]) — Door plantage-bezoek verstaan wij het uitoefenen der pastorale bediening op eene plantage gedurende een of meer dagen in de maand of om de twee

1) Op sommige dier plantages kwamen ook naburige negers ter kerke, zooals op *Montresor* en later op *Ellen* waar zich de katholieke en catechumenen van *Leliendaal*, *Alkmaar* en later ook van *Visserszorg*, *Wederzorg* en *Zoelen* vereenigden.

of drie maanden. De werkzaamheden hieraan verbonden gaan met veel meer moeite gepaard, dan zij meenen, die er geene ondervinding van hebben, en zijn te afmattend, dan dat de meeste gestellen er op den duur tegen bestand zijn.

Vaste statiën kwamen tijdens het Provicariaat niet tot stand; in het bouwen eener nieuwe kapel op het Fort *Nieuw-Amsterdam*, waartoe de materialen reeds waren aangeschaft, werd de Hoogeerw. *G. Schepers*, om welke reden is niet bekend, teleurgesteld; daarentegen werd op de plantage *Johanna Catharina* aan de *Saramacca*, in 1844, eene R. K. begraafplaats kerkelijk ingezegend.

Wat de tijdelijke aangelegenheden der Missie aanging, was de Provicaris zelf het levend reglement van zijn kerkbestuur; de oude regeling, door Mgr. *Grooff*, vóór zijn vertrek opnieuw ingevoerd, kwam evenals vroeger weer spoedig tot verval.

Alvorens nu het laatste verblijf en het zalig uiteinde van den *Visitator Apostolicus*, in Suriname, te bepreken, geven wij hier een overzicht van de Surinaamsche Missie in dit tijdperk.

De Eerw. Missionarissen hebben den volgenden algemeenen staat der Missie op 1 Januari 1851 achtergelaten:

1. In *de stad*	2484	katholieken.
2. Op het fort *N. Amsterdam* .	85	»
3. Op de pl. *Lust tot Rust* . .	75	»
» » » *Susanna's-daal* .	200	»
» » » *Toledo*	100	»
» » » *Boxel*	130	»
» » » *Peperpot* . . .	80	»
» » » *L'Espérance* . .	120	»
» » » *Johanna Catharina*	150	»
» » » *Caledonia* . . .	90	»
» » » *Pieterszorg* . . .	150	»
Op de pl. *Montresor*, *Ellen*, *Alkmaar* en *Leliëndaal* .	50	»
4. te *Batavia*	448	»
5. te *Coronie*	671	»
6. te *Nickérie*	60	»
7. Op verscheidene punten der kolonie verspreide katholieken, Europeanen en inboorlingen, bij benadering	1000	»
Totaal	5893	

Bovenstaande begrooting van de katholieke bevolking is kleiner dan die welke *Jhr. van Seypesteyn* mededeelt, namelijk:

Op 1 Januari	1849	. . .	5900 [1])
» »	1850	. . .	6370
» »	1851	. . .	6740
» »	1852	. . .	6852
» »	1853	. . .	7128

Hieruit blijkt, dat de de katholieke bevolking gedurende het Provicariaat van den Hoogeerw. *G. Schepers*, en vooral sedert de terugkomst van Mgr. *Grooff*, merkelijk is toegenomen; want in 1843 werd die bevolking nog slechts op 4000 begroot. De ijver der toenmalige Missionarissen, die weinig op schrift hebben nagelaten, noch iets van zich hebben doen spreken, wordt luide genoeg door deze cijfers geprezen.

De volgende staat, over het jaar 1846, doet de Surinaamsche Missie nog beter in hare bijzonderheden kennen:

STAAT OVER HET JAAR 1846.	STAD EN PLANTAGES.	BATAVIA.	CORONIE.	TOTAAL.
Gedoopten	267	39	57	363
Bekeerlingen uit protestantsche sekten	17	2		19
Huwelijken	14	9	1	24
Communiceerenden	401	105	2	508
Biechtelingen, nog niet tot de H. Communie toegelaten . .	304	181	127	612
Overleden: a) voorzien van de H. Sacramenten	46	34	7	87
» b) plotseling . . .	6	2		8
» c) zonder bediening	9	10		19
» d) spoedig na het doopsel	20	7	5	32
» e) kinderen	55	55	6	66

1) Kennelijk is de opgave voor het jaar 1849 van 3900 eene drukfout in het werk van *Jhr. C. A. van Sypesteyn*, waarom wij die hier verbeterd hebben.

In 1850 waren er dus 131 doopsels, 36 huwelijken, 61 communiceerenden en 76 nog niet communiceerende biechtelingen meer dan in 1846. Zelfs was deze verhouding nog gunstiger geweest in 1849, toen het getal doopsels tot 631, dat der communiceerenden tot 612 en dat der nog niet communiceerende biechtelingen tot 907 steeg.

Thans blijft ons nog een woord te zeggen over het laatste verblijf en het zalig afsterven van Mgr. *Grooff*.

Daar de Geestelijken in de kamers, die van de achterzijde aan de kerk verbonden waren en tot pastorie dienden, niet ruim gehuisvest waren, betrok Mgr. *Grooff*, bij zijne wederkomst in de kolonie, een gehuurd huis, en bleef dat tot omstreeks het einde van 1851, voor den tijd, dien hij in de stad doorbracht, met één der priesters bewonen.

Aan het hoofd der Missie geplaatst, nam hij weer ijverig deel aan de apostolische werkzaamheden, en droeg veel bij om de Missie in aanzien te doen stijgen. In het begin der maand October 1847 deed hij de oefeningen houden van het jubilé, door den nieuwverkoren Paus Pius IX, bij zijne troonsbestijging, aan de christenheid verleend. Op Zondag den 7 Mei richtte hij met zoo groot mogelijke plechtigheid de broederschap op *van het Allerheiligste en Onbevlekte Hart van Maria.* Onmiddellijk lieten 160 leden zich daarin opnemen. Het lof en de onderrichtingen, welke des Zondags voor de leden plaats hadden, werden goed bezocht en de godsvrucht nam zichtbaar toe.

Monseigneur bezocht de verschillende statiën, en diende overal het H. Vormsel toe.

Zijne verhoudingen met het West-Indisch Bestuur waren zóó uitmuntend als die met het Oost-Indische treurig geweest waren. Zijne eerste visitatie-reis naar *Batavia*, dat hij nu ruim vier jaren niet gezien had, deed hij in gezelschap van den Gouverneur en diens gevolg. Op alleraandoenlijkste wijze werd de goede Bisschop door zijne geliefde besmettelingen ingehaald, en *Batavia* bleef ook nu weer het voornaamste veld voor zijnen arbeid.

Het jaar 1851 begon met den Bisschop van *Canea* krachtige waarschuwingen te geven, omtrent den naderenden dood. Sterke zenuwtoevallen herhaalden zich telkens, en bleken hoe langer hoe meer verschijnselen van *epilepsie* te wezen. Deze

putten hem langzamerhand geheel uit, en maakten hem onbekwaam tot eenige bezigheid. Den 11 October had hij een huis aangekocht in de Gravenstraat [1]; in dat huis bezweek hij aan een dier aanvallen van zenuwberoerte, op den 29 April 1852, op den leeftijd van 51 jaren en 9 maanden, min 4 dagen. Veel had de groote man in zijn leven aan den lijdenskelk moeten drinken: hij bleef hem proeven tot het einde toe. Bitter moest voor hem die staat zijn van algemeene machteloosheid, waartoe hij zich in de laatste dagen zijns levens gebracht zag; want de gevierde man was bijna een kind gelijk geworden.

Mgr. *Grooff* was een verdienstelijk, oprecht godvruchtig en deugdzaam kerkvoogd en een kampvechter voor het geloof in Oost en West. Hij hield de Surinaamsche Missie staande in allermoeielijkste omstandigheden, en wist haar, door eene bijzondere voeging van Gods Voorzienigheid, aanzien en bloei te schenken. Het nageslacht prijst hem, die zich een nederig zendeling noemde, als den *Apostel der Melaatschen!*

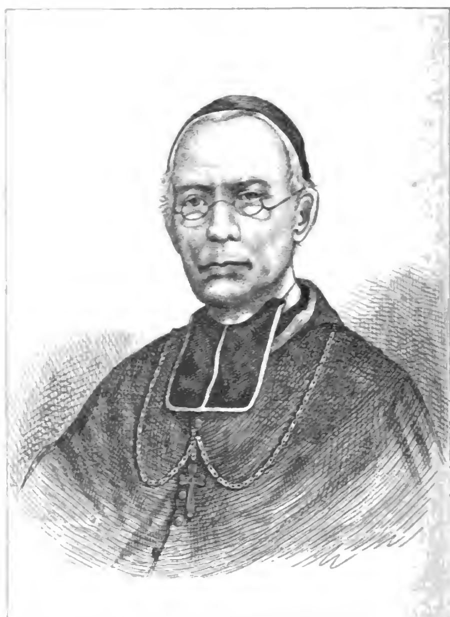
Het lijk van den Hoogwaardigen en algemeen beminden kerkvoogd werd op een praalbed ten toon gesteld, en door duizenden van allen stand en rang, door roomsch en onroomsch met eerbied bezocht. Talloos was de menigte, die den lijkdienst en de begrafenis-plechtigheden bijwoonde. Op vurig verlangen van den hooggeschatten overledene, werd zijn stoffelijk overblijfsel op het kleine kerkhof, bij zijne waardige voorgangers, *Wennekers*, *Van der Horst*, *Van der Weijden* en *Peters* bijgezet.

Zijn lichaam is in vrede begraven en zijn naam leeft van geslacht tot geslacht!

---

1) L. A. n. 10.; recht tegenover het tegenwoordig huis der Eerw. Zusters Franciscanessen.

MGR. GERARDUS SCHEPERS.

BISSCHOP VAN MELLIPOTAMOS *i.p.i.*

1ste Vicarius apost: van Suriname.

VIII[ste] HOOFDSTUK.

Van de oprichting des Apostolischen Vicariaats van Suriname, in 1852, tot de aanvaarding van het bestuur door den eersten Kerkvoogd uit de Congregatie des Allerh. Verlossers, in 1865.

Na het zalig afsterven van den Hoogwaardigen *Visitator Apostolicus* stond de *Provicaris* wederom aan het hoofd der Missie. Zoozeer Gods Voorzienigheid Mgr. *Grooff*, wien door bijzondere roeping eene buitengewone rol was toevertrouwd, met glans omgeven had, zoo weinig ook lette zij, in de keuze van diens opvolger, op buitengewone talenten of gaven; er werd een man gevorderd, die, vol vaderlijke bezorgdheid, op eenvoudige en voorzichtige wijze, den gebaanden weg volgen, en Christus' Rijk uitbreiden zou.

Zoodra de tijding van Mgr. *Grooff's* overlijden te Rome was aangekomen, werd de Surinaamsche Missie besproken, en tot Apostolisch Vicariaat verheven. En daar de Provicaris *G. Schepers* zich het vertrouwen van den H. Stoel had waardig gemaakt, werd hij den 20 September 1852 tot Apostolisch Vicaris en tot Bisschop van *Mellipotamos* verheven.

Alleen de naam van Mgr. *Grooff*, die zoo tallooze vereerders en weldoeners telde, was voor de Missie, ook onder tijdelijk opzicht, een hechte steun. Doch die steun was haar, even als reeds eenige maanden te voren, die van Mgr. van *Curium* [1]), den edelmoedigen Procurator der Missie, ontvallen. Geen wonder, dat de Provicaris zich al aanstonds in verlegenheid bevond, en dus beginnen moest met alles te beproeven, om de arme Missie voor de geleden verliezen zooveel mogelijk schadeloos te stellen.

1) De verdienstelijke Bisschop van *Curium*, Mgr. *van Wijkerslooth*, de ijverige Procurator der West-Indische, en sedert 1844 ook der Oost-Indische Missiën, overleed te *Oegstgeest*, den 10 November 1851. Zijn naam is onsterfelijk in de Surinaamsche Missie.

Op zijn dringend verzoek ontving hij, den 22 November 1852, eene resulutie van den Gouverneur Jhr. *J. G. O. Stuart von Schmidt auf Altenstadt*, waarbij f 1000 salaris aan den Geestelijke op den Leprozengrond vergund werd. Den 7 October 1854 werd dit vast salaris tot f 1500 verhoogd, en bovendien nog f 1000 voor huishuur aan de gezamenlijke Geestelijken toegestaan. Eerst in het laatste tijdperk van zijn bestuur, gewerd Mgr. *Schepers* het Koninklijk Besluit van den 27 September 1862, waarbij met ingang van 1 Januari 1863 aan zes Geestelijken traktementen werden toegekend, aan één der 1ste klasse f 3500, en aan vijf anderen van de 2de klasse ieder f 1500; doch de bijzondere jaarlijksche toelage van f 1800 aan zijn persoon werd hem, gedurende al den tijd van zijn bestuur, van Gouvernementswege nog daarenboven uitgekeerd.

In Mei 1853 begaf zich Mgr. *G. Schepers*, benoemd Bisschop van *Mellipotamos* naar Nederland, om er de bisschoppelijke Wijding te ontvangen. Hij ontving die den 7 September 1853 in de kapel van het Seminarie te *Haaren*, uit handen van den Aartsbisschop van Utrecht, Mgr. *Joannes Zwijsen.*

Na de belangen der Missie in Nederland behartigd, en op verlangen des Aartsbisschops het H. Vormsel te *Kuilenburg*, *Schalkwijk*, *Beest* en *Tiel* te hebben toegediend, zag de nieuwe Bisschop, vergezeld van een nieuwen Missionaris, den 4 September 1854, zijne kudde weder.

Deze Missionaris was de Weleerw. Heer *Arnoldus Michaël Carolus Joannes Swinkels*, geboren te *Maren*, in de Provincie Noord-Brabant, den 6 Januari 1824. Na zijne lagere studiën in het Seminarie van St *Michiels-Gestel* voltrokken te hebben, deed hij zijne hoogere studiën te *Warmond*, werd den 15 Augustus 1848 priester gewijd, en nam gedurende bijna zes jaren (tot zijn vertrek naar Suriname) de bediening waar van kapelaan te *Voorburg* in het bisdom van Haarlem. Den naam van dezen volijverigen priester, die bij zijne drukke werkzaamheden in de stad en op de plantages, nog daarenboven de bediening van secretaris des Bisschops vervulde, zullen wij, in dit als in het volgend hoofdstuk, bij herhaling moeten vermelden.

Tijdens de afwezigheid van Mgr. *Schepers*, van Mei 1853 tot September 1854, stond de Eerw. Heer *Donders* aan het

hoofd der Missie, en verrichtte met den Eerw. Heer *Meurkens* al de apostolische werkzaamheden van stad en plantages. Na de terugkomst van den Apostolischen Vicaris tot 1864, bevonden zich schier voortdurend twee Missionarissen bij dezen in de stad.

De Eerw. Heer *Donders* is de eerste priester geweest, die, niet lang na zijne aankomst in de kolonie, het plantage-bezoek in de *Beneden-Suriname* en *Commewijne* op zich nam; veeltijds bezocht hij ook nog de plantages in de *Boven-Suriname*, alsmede die van de *Saramacca*. Van September 1842 tot het einde van 1855 of het begin van 1856, was het hoofdverblijf van dezen Missionaris in de stad. Vol van den vurigsten ijver, was hij aanhoudend werkzaam, en, opgewassen tegen allerlei vermoeienis, behoefde hij maar uiterst zelden zijne bezigheden om ziekte te staken. Alleen tijdens eene epidemie van gele koorts in 1851, werd hij als slachtoffer zijner zelfopoffering ook door deze ziekte aangetast; God spaarde hem echter het leven. Omstreeks het begin van 1856 werd de Eerw. Heer *Donders*, ter vervanging van den Eerw. Heer *Magnée*, naar *Batavia* gezonden, waar hij verbleef tot October 1866, en van waar uit hij de plantages aan de *Saramacca*, en sedert Juli 1864 tot Maart 1866, ook *Pieterszorg* en de *Resolutie* bediende.

De Weleerw. Heer *Meurkens* werd, omtrent datzelfde tijdstip, benoemd tot Pastoor over de plantages *Esthersrust* en *Killenstein*; hield bij afwisseling zijn verblijf op eene dier statiën, en bezocht van daar uit verscheidene plantages in de *Boven- en Beneden-Commewijne*, in de *Boven- en Beneden-Cottica*, en zelfs, in de *Beneden-Suriname*, benevens het Fort *Nieuw-Amsterdam*. In dezen vermoeienden werkkring volhardde de ijverige Missionaris, onder allerlei ontbering en zelfopoffering, tot den dood van Mgr. *Schepers*.

De Eerw. Heeren *Swinkels* en *Magnée* namen, bij de bediening der stad, ook die van de plantages aan de *Boven-Suriname* waar. Onder den van God gezegenden arbeid der Surinaamsche Missionarissen begon het H. Geloof allengs dieper te wortelen. Zelfs zag men naar middelen uit, om de godsvrucht te voeden. Zoo werd ten jare 1855 in de St Petrus-en-Pauluskerk eene congregatie opgericht onder de gewone directie van

den Eerw. Heer *A. Swinkels*. De vrouwelijke leden dezer Congregatie, genaamd van de *Onbevlekte Ontvangenis van Maria*, vergaderden op Zondag namiddag. Tot heden nog bestaat deze Congregatie, die steeds veel bijdraagt om, vooral in jongere meisjes, de vruchten der eerste H. Communie te bewaren.

Den 10 Februari 1856 richtte Mgr. *Schepers*, in dezelfde kerk, de Broederschap op van den *Levenden Rozenkrans*. In latere jaren stierf die Broederschap allengs weg: doch is, den 8 September 1880, weer opnieuw ingesteld.

Wat bij de bekrompen geldmiddelen tot opluistering van den eeredienst of tot uitbreiding daarvan gedaan kon worden, werd niet nagelaten. Door de goede diensten van den heer *L. Schaap*, waren eenige jongelieden voor den koorzang opgeleid. Toen deze in 1855 de kolonie verliet, en de kerkekas niet bij machte was een gesalarieerd organist te bekostigen, trachtte men hierin, door vrijwillige bijdragen op eene algemeene inteekeningslijst, te voorzien. Insgelijks werd door middel van bijdragen en door de bemoeiingen van den Heer *J. P. Haase*, in 1861 een nieuw harmonium met twee manualen en vrij pedaal in de kerk geplaatst; dit is hetzelfde wat nog heden bespeeld wordt, en voor f 1231,55 werd aangekocht. De kerk zelve onderging in 1858 en 1859 groote reparatiën, waarbij het front een meer kerkelijk aanzien verkreeg. Dit werk kostte f 7775,92½; doch de Gouverneur verleende eene subsidie van f 2000, ten einde het begonnen werk te kunnen voltooien.

Op den 18 Mei 1860 kocht Mgr. *Schepers*, op publieke veiling, het Loge-gebouw aan de Saramaccastraat (L. E. n. 69) van het Vrijmetselaars-genootschap *Concordia*. »Vijf en twintig »jaren lang," zoo zeide Monseigneur, »is de oprichting eener »bijkerk te Paramaribo een punt van besprek en overweging »geweest, thans mag ik mij eindelijk over de gelukkige voorzie»ning in deze lang gevoelde behoefte verblijden." De koopsom f 7000 werd, onder borgtocht van de heeren kerkmeesters *J. P. Haase* en *C. S. P. Dericks*, uit de koloniale kas voorgeschoten, en de terugbetaling daarvan, bij resolutie van den 22 April 1861, aan de Missie kwijtgescholden. [1])

---

1) Na den brand van 1832 was aan de hervormden een renteloos

De benedenlokalen van dit gebouw werden nu tot kerk ingericht, terwijl de bovenverdieping en vliering onveranderd bleven. Spoedig was men zoover gereed dat deze kerk, onder aanroeping der H. Rosa van Lima, aan den dienst van God kon worden toegewijd. Aanvankelijk werd er alleen op Zondag, Dinsdag en Vrijdag dienst gedaan, doch tegen het einde van 1865 vestigde de Eerw. Heer *Masker* daar zijn verblijf, en verrichtte er alle kerkelijke diensten zooals in de hoofdkerk.

Van het gebouw zelf, dat in 1784 door »*Concordia*" werd aangekocht, is alleen vermeldenswaard de verscheidenheid zijner bestemming. De bovenverdieping werd door de Vrijmetselaars tot hunne *werkplaats* gebezigd. De negers, die van verre dat »*werken*" afluisterden, hadden er vermaak in het op stekelige wijze te betitelen, met den naam van een afgodischen dans (*winti*), welke hun streng verboden was, en noemden de werkplaats *Bákra-winti*, d. i. afgoderij der blanken. *Bákra-winti* bleef tot 1860 zijne bestemming behouden, doch diende intusschen tot vergaderplaats van de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, van de *Maatschappij van weldadigheid* (opgericht in 1827), van het protestantsch *Genootschap ter bevordering van het christendom onder de heidensche bevolking*, (opgericht in 1828), van het *Landbouwkundig Genootschap: »Prodesse conamur*" (opgericht in 1829), eindelijk tot kerk voor de lutherschen, en na den brand van 1832, ook een korten tijd voor de gereformeerden.

We hebben den naam genoemd van den Eerw. Heer *Masker*, die den 16 September 1859, weinige maanden na het vertrek van den Eerw. Heer *C. Magnée* te Paramaribo aankwam. *Petrus Franciscus Masker*, geboren te *Delft*, den 4 October 1824, en den 15 Augustus 1854 te *Warmond* tot priester gewijd, was reeds vijf jaren in het bisdom van Haarlem in bediening geweest, toen hij als Missionaris naar Suriname vertrok. Aanvankelijk als Kapelaan aan de hoofdkerk verbonden, werd hij door Mgr. *Schepers*, na de oprichting der St Rosa-kerk, tot Pastoor

---

voorschot uit 's Lands kas toegestaan, hetwelk later door Z. M. Koning Willem II aan die gemeente is geschonken. Ook in 1861 werden aan de andere kerkgemeenten toelagen geschonken.

daarvan benoemd. Tegelijkertijd nam hij ook met den Weleerw. Heer *Swinkels* den dienst waar op de plantages aan de Suriname, zooals: *Peperpot*, *L'Espérance*, *Boxel*, *Waterland*, de *Guineesche Vriendschap* met *Toledo's* bevolking en aan de *Para*-rivier: *de Vier Kinderen.*

Zeer verdienstelijk hebben zich de Weleerwaarde Heeren *Meurkens* en *Masker* gemaakt door het uitgeven van menige pennevrucht in het Negerengelsch. De catechismus van den Hoogeerw. Heer *Wennekers*, zooals die gewijzigd en in 1847 herdrukt was, behoefde eenige herziening. Gelijk de Eerw. Heer *A. Swinkels* daaraan in 1855, door het uitgeven van eene »Eerste onderrichting in de Christelijke leer enz.", voor de Hollandsch sprekende bevolking te gemoet kwam, zoo gaf de Eerw. Heer *Meurkens* in hetzelfde jaar eene »Christelijke leer of Catechismus ten dienste der R.-K. jeugd in Suriname" uit in het Negerengelsch, met Hollandsche vertaling naast den tekst. Van het jaar 1856 bestaat: een »A B C boekje met godsdienstig onderricht voor R.-K. kinderen," in de Negerengelsche taal; van het jaar 1857, het gebedenboekje: *Joe nem moesoe de santa!* van 1863: *Som begi na kroisi-passi*, en de Epistels en Evangeliën in het Negerengelsch; twee laatstgenoemde werken waren de gezamenlijke vruchten der Eerw. Heeren *Meurkens* en *Masker*, even als het gebedenboekje *Gado-Rosoe*, dat in 1865 te Leiden bij Van Leeuwen werd uitgegeven, en jarenlang tot kerkboekje der katholieke neger- en kleurling-bevolking gediend heeft. Van den Eerw. Heer *Masker* zag nog het licht eene verkorte uitgaaf van den Negerengelschen Catechismus. Zoo benuttigden deze Geestelijken hunne weinige vrije uren; zoo werkten zij altoos door aan het heil der zielen en vergemakkelijkten den arbeid hunner opvolgers. Hoe verdienstelijk zij zich hierdoor voor de Missie gemaakt hebben, kunnen alleen zij beoordeelen, die bij ondervinding weten, wat het zeggen wil, niet alleen in eene vreemde, maar in eene arme taal, die geen enkele uitdrukking voor eenig afgetrokken denkbeeld aanbiedt, de geheimen des geloofs aan onbevattelijke menschen te verklaren.

Hoe na het onderwijs der jeugd den katholieken Missionaris ook steeds aan het hart ligt, kon toch na den dood van den Eerw. *P. A. Wennekers*, daaraan niet meer gedacht worden.

Nauwelijks echter was, bij de komst van den Weleerw. Heer *A. Ferstappen*, in 1830, de Apostolische Prefect voor de tweede maal gered uit het treurige alleenstaan voor den geheelen werkkring der Missie, of men begon zich de opleiding der jeugd wederom aan te trekken. Sinds dien tijd voorzagen de Missionarissen zelven, eerst in de stad, en later ook te *Coronie* en *Batavia*, zooveel doenlijk, in het schoolonderwijs. Nochtans kon dit, bij het klein getal priesters en de vele hoogst gewichtige ambtsbezigheden, die op hen rustten, slechts zeer gebrekkig wezen. Mgrs. *Grooff* en *Schepers* wenschten vurig, door het stichten eener katholieke school, hierin te gemoet te komen; doch hoe dien wensch in vervulling brengen? Bij de moeielijkheid om personeel voor eene katholieke school aan te werven, voegde zich niet alleen weinig belangstelling van den kant der kolonie in het onderwijs der slaven, maar zelfs tegenwerking. De moravische broeders, die eenige scholen bezaten, mochten alleen onderricht geven in hun godsdienst, in het zingen en lezen; terwijl hun eerst in 1856, werd toegestaan onderwijs in het schrijven te geven. Naar gelang echter de slaventijd zijn einde naderde, nam de belangstelling in het onderwijs en het getal scholen in de kolonie toe. Tijdens zijn verblijf in Nederland (1853—1854) bracht Mgr. *Schepers* zijne plannen voor de Surinaamsche jeugd tot rijpheid. Hij slaagde er in, bij gebrek aan onderwijzend personeel van geestelijke mannen-corporatiën, een wereldlijk onderwijzer over te halen, om met hem de terugreis te ondernemen naar Paramaribo, onder waarborg daar als onderwijzer aan eene op te richten katholieke school werkzaam te zijn. Deze jongman, *Petrus Dirk Kock*, bleef bedoelde school, met ondergeschiktheid aan en onder tegemoetkoming van den Apostolischen Vicaris, een tweetal jaren leiden, doch zette, na zijn huwelijk met mejuffrouw *Anna Sophia Guilmin*, eene andere op voor eigen rekening, en verliet in 1865 Suriname, om op *St. Thomas* en elders de fortuin te beproeven. In zijn edel plan voor de mannelijke jeugd slaagde de Bisschop dus slechts een korten tijd.

Toen Mgr. *Schepers* naar een katholieken onderwijzer uitzag, onderhandelde hij tevens over eene stichting van geestelijke Zusters te Paramaribo, aan wie hij de opvoeding en het onder-

wijs der vrouwelijke jeugd wilde toevertrouven. Eindelijk slaagden de pogingen des prelaats bij de Eerw. Moeder *Josèphe*, Algemeene Overste der Zusters Penitenten van den H. Franciscus, te *Rozendaal*, die de vestiging te Paramaribo aannam. In Suriname werd het plan des Bisschops hartelijk toegejuicht, en de uitvoering ervan met verlangen te gemoet gezien. Twee jaren daarna, den 19 November 1856, kwamen de eerste zes zusters, onder geleide van den heer *W. Giesberts*, die ook den Hoogw. Bisschop van *Canea* naar *Oost* en *West* vergezeld had, te Paramaribo aan. Het huis tegenover de kerk was voor haar in gereedheid gebracht. Daar zelfs openden zij hare school, die binnen weinige dagen met leerlingen gevuld was, zoodat spoedig grootere lokalen noodig werden. Desniettemin bleven zij er zeven jaren. De Eerw. Missionarissen hadden intusschen hun intrek genomen in het huis, dat uit den boedel van Mgr. *Grooff* door de kerk was overgenomen, en waar die prelaat gestorven was. Zij verbleven er tot het einde van 1863.

Den 11 Augustus van dat jaar had Mgr. *Schepers* het huis, waar tegenwoordig de Zusters verblijven, van de wed. *H. Camerling*, geb. *Cantz'laar* voor de som van f 17700 aangekocht, zoodat het huis tegenover de kerk weder tot pastorie gebruikt, en het huis van wijlen Mgr. *Grooff* te gelde gemaakt kon worden. In later tijd deed de Weleerw. Heer *A. Swinkels* nog twee ruime schoollokalen bij het huis der Zusters optrekken.

In Suriname was steeds en is nog het aantal weezen zeer groot. Niet slechts ouderlooze maar ook onwettige kinderen, wier moeder overleden is, en die geen wettig erkenden vader bezitten, worden als zoodanig beschouwd. Sedert het protestantsche weeshuis door den brand van 1821 vernield was, werden de weezen door de Weesmeesters van Gouvernementswege bij partikulieren besteed, zoo de familiebetrekkingen zich niet met de verzorging dier kinderen belastten. Wij hebben gezien, hoe de liefdadige heeren *Wennekers* en *Van der Horst* zich reeds het lot dier arme kleinen naar best vermogen aantrokken. In 1852 was het getal weezen tot 350 geklommen, een cijfer, slechts te verklaren door de omstandigheid, dat bijna alle weezen onwettige kinderen zijn, *wier natuurlijke vaders zich aan de verzorging onttrekken*. De verpleging dier kinderen liet steeds

veel te wenschen over. Om daarin verbetering te brengen, werden de behoeftige weezen, bij Gouvernements-resolutie van den 31 December 1856, aan de verzorging der verschillende kerk- en armbesturen toevertrouwd, onder het oppertoezicht evenwel van den Weesmeester, die de maandelijksche alimentatiegelden aan de kerkbesturen van Gouvernementswege moest uitkeeren.

Het koloniaal Bestuur betaalde voor elk behoeftig weeskind f 5 voor voeding en f 1 voor kleeding per maand. Later werd de toelage voor kleeding tot f 2 verhoogd, zoodat aan elk kind van vrijgeboren ouders f 7 's maands werd uitgekeerd. Toen de behoeftigen van niet vrijgeborenen, bij de opheffing der slavernij, in 1863, ook aanspraak kregen op onderstand van Gouvernementswege, werd aan dezen f 5 's maands toegekend. Zoodra de kinderen den leeftijd van 16 jaren bereikt hadden, werd de alimentatie hun niet langer verstrekt.

Het R. K. kerkbestuur besteedde aanvankelijk de weezen bij partikulieren uit; doch reeds het volgend jaar vereenigde Mgr. *Schepers* de roomsche weezen in een gebouw aan de Gravenstraat, *de Oude Bank* geheeten, dat hem het Gouvernement voor den duur van 25 jaren, tot katholiek weeshuis, gratis en vrij van huurwaarde had afgestaan. Daar werden nu eenige jongens en meisjes door de bejaarde weduwe *J. H. Himmen* verpleegd en opgeleid. In 1861 zonderde Mgr. *Schepers* de meisjes van de jongens af, plaatste de eersten ter verpleging bij de geestelijke Zusters, terwijl de jongens, onder het toezicht en de verzorging der weduwe *Himmen*, in de *Oude Bank* bleven.

Toen de resolutie van den 31 December 1856, betreffende de weesverzorging werd uitgevaardigd, had zich van protestantsche zijde eene maatschappij gevormd tot oprichting van eene *Mettray* [1]), waar minvermogende kinderen, vooral

1) Deze naam is ontleend aan het dorpje *Mettray*, nabij Tours in Frankrijk. Dit dorp is merkwaardig geworden door eene aldaar in 1840 opgerichte landbouw-kolonie, voor jeugdige veroordeelden en zedelijk verwaarloosden. Toen in 1850 op het landgoed *Rijsselt*, bij Zutfen, iets dergelijks tot stand kwam, werd dit *Nederlandsch Mettray* geheeten, zoodat men onder dezen naam eene kolonisatie te verstaan hebbe, die min of meer op den voet van bovengenoemde Fransche is ingericht.

weezen van het mannelijk geslacht, onderwezen, opgevoed en in den arbeid zouden geoefend worden. De Gouverneur *Schimpff*, die sedert zijne komst in de kolonie (1855), van dergelijk plan zwanger ging, beloofde ondersteuning en medewerking, indien men een opvoedingsgesticht in zijnen geest wilde tot stand brengen. De verlaten plantage *Lustrijk* aan de *Boven-Commewijne* werd nu aangekocht, en was den 15 April 1857, toen er de eerste kweekelingen heengebracht werden, in eene *Mettray* herschapen. In weerwil van den Gouverneur, die zelfs den 8 Februari 1858 eene resolutie uitvaardigde, waarbij alle protestantsche behoeftige weesjongens van 8 tot 14 jaren verplicht werden, op de *Mettray* verpleging en opleiding te ontvangen, wilde de onderneming niet gedijen. Een half jaar na het vertrek van den Gouverneur *Ch. P. Schimpff*, en ongeveer drie jaren na hare totstandkoming, werd zij onder den Gouverneur *Reinhart Frans van Lansberge*, in Februari 1860, geheel verlaten. *Lustrijk* was wel is waar ongelukkig voor de onderneming gekozen [1]), maar de onderneming zelve miste ook levensvatbaarheid, welke alleen in de kracht van het geloof en der christelijke liefde geput wordt, en haar voedsel vindt, niet in de macht van het kapitaal, dat men er aan besteedt, maar in de edelmoedige zelfopoffering van hen, die zich met de verzorging der kinderen belasten. In een volgend hoofdstuk bespreken wij de richting, welke de R. K. gemeente, tot onderwijs en vorming harer weesjongens en tot hunne opleiding voor den landbouw, gevolgd heeft, en welke daarvan de vruchten geweest zijn.

Na bovenstaande punten, welke de bijzondere bezorgdheid van Mgr. *Schepers* bezig hielden, te hebben besproken, laten wij hier den algemeenen staat der Missie volgen.

Terwijl de moravische broeders, omtrent den tijd van de vrijverklaring der negers, tot het hoogste punt van getalsterkte

---

1) *Lustrijk* was ver van de stad in een verlaten oord gelegen, moerassig en ongezond, kostte veel aan aanleg en onderhoud, en werd met koelheid en mistrouwen van de bevolking aangezien: redenen, die den sterksten voorstander moesten ontmoedigen. Het plan der Maatschappij, om die weesinrichting in de nabijheid der stad te vestigen, is nooit tot uitvoering gekomen.

geklommen waren, [1]) hadden de katholieken ook een punt bereikt, dat, gelet op de omstandigheden, zeer aanzienlijk was, en zeker de uitkomsten der hernhutters evenaarde, zoo niet overtrof. Wij zeggen: *gelet op de omstandigheden;* immers, gezien de tijdruimte van ontwikkeling der plantage-bediening, sedert 1846 (vóór dien tijd toch bezochten de priesters geene andere rivier-plantages dan *Toledo* en *Johanna Catharina* en het Fort *Nieuw-Amsterdam*), — gelet daarenboven op het gering aantal Missionarissen, dat, bij de hernhutter-leeraren vergeleken, als 1 tegen 6 stond, terwijl zij toch ternauwernood een zesde gedeelte der plantages, welke de moravische broeders tot voornaamsten werkkring hadden, geregeld konden bezoeken, — ja dan mag het wonderbaar heeten, dat de katholieke bevolking van ongeveer vijf duizend tot tien of elf duizend gestegen was, en dus ruim $^2/_5$ der hernhutter-bevolking bedroeg. Sinds dat tijdperk hebben de moravische broeders eenige duizenden belijders verloren, terwijl de katholieken een paar duizend in getal zijn toegenomen.

Onder alle plantages genoten die van de *Kust*, de *Boasigrond*, het Fort *Nieuw-Amsterdam*, de plantages *Esthersrust* en *Killenstein* een bijzonder voorrecht.

Zoowel de eigenaars der twee laatstgenoemde plantages, de heeren *A. H.* en *A. G. Bots* van *Helmond*, als de Administrateur de heer *J. P. Haase*, waren plichtbetrachtende katholieken. Zij lieten hunne slaven onderwijzen en doopen, gaven dezen alle vrijheid tot beoefening van den godsdienst, en verlangden zelfs, dat een Missionaris op *Esthersrust*, en later ook op *Killenstein*, zoude verblijven [2]).

De Weleerwaarde Heer *Meurkens*, woonde sedert 1855, bij afwisseling, nu eens op *Esthersrust*, dan weer op *Killenstein*, al naar gelang de behoeften der plantages van de *Commewijne*, de *Cottica* en de *Warappakreek*, die hij tegelijkertijd bediende,

---

1) Zij telden 6000 belijders in de stad, en 20000 op de plantages, en hadden 12 vaste posten met kerk en school. Behalve de stad werden 180 plantages bediend door zestig leeraars, nl. dertig mannen en dertig vrouwen, behalve een groot getal inlandsche catechisten, of nationaalhelpers, zooals zij die plegen te noemen.

2) In 1852 werden zij eigenaren van *Esthersrust*, en 1854 van *Killenstein*.

zulks vorderden. Op beide plantages had hij eene kapel. Die van *Esthersrust* werd door Mgr. *Schepers* ingezegend, onder aanroeping van den toen gelukzaligen, thans heiligverklaarden *Petrus Claver*, die ook, den 17 November 1861, door den H. Stoel als patroon der kapel erkend werd. *Esthersrust* werd, den 9 Augustus 1853, voor de eerste maal door een priester bezocht. Bij die gelegenheid doopte de Weleerw. Heer *Meurkens* daar dertig kinderen.

Killenstein werd, den 13 November 1854, voor de eerste maal door de Weleerw. Heeren *P. Donders* en *A. Swinkels* bezocht, en komt vervolgens, in de berichten van dien tijd, als Missie-statie met eene kapel voor.

We laten hier den staat der Missie volgen zoals die den 4 Mei 1861 werd opgemaakt.

1861.

	GEDOOPTEN.	CATECH.	COMM.
Stad *Paramaribo*	6000	100	900
Coronie	750	60	30
Batavia	361	4	155
Plantage *Caledonia* (bevolking 79) . . .	40	10	
» *Johanna Catharina* (bevolk. 148)	90	10	
» *Boxel* (van 124 zielen)	90	40	
» *L'Espérance* (van 125 zielen) . .	60		4
» *Guineesche Vriendschap* en *Toledo* (met een zielental van 177) . .	65	15	
» *Peperpot* (met eene bevolking van 73)	73		4
» *Vier-Kinderen* (met 207 zielen) .	25	60	
» *Waterland* (met 260 zielen) . .	4	50	
» *Voorburg* en *Anna'sburg* (met 178 zielen)	50	16	
» *Resolutie* (met 411 zielen) . . .	20	20	
» *Lust tot Rust* (met 80 zielen) . .	40	10	
» *Pieterszorg*	90	12	9
» *Picardie* (met 70 zielen) . . .	4	25	
	7762	432	1102

	GE-DOOP-TEN.	CA-TECH.	COMM.
Transp. . .	7762	432	1102
Plantage *Ellen* (met 180 zielen) en eenige omliggende plantages	80	10	4
Plantage *Groot-Marseille* (met 177 zielen) .	19	5	1
» *Groot-Cuylenborg* (met 100 zielen)	4	40	
» *Halle in Saxen* (met 134 zielen) .	4	40	
» *Brunswijk* (met 60 zielen) . . .	17	30	
» *Goudmijn* (met 132 en *St. Germain* met 53 zielen)	80	20	
» *Killenstein* (met 84 zielen) . . .	60	20	
» *Esthersrust* (met 172 zielen) . .	100	15	8
Fort *Nieuw-Amsterdam*	50		
Nickérie en elders verspreide katholieken, militairen, vrijlieden en slaven bij benadering	1500		
Totaal . .	9676	612	1115

Het getal gedoopten en catechumenen in het begin van 1861 bedroeg dus 10288, in 1862 werd het zielental begroot op 11753, waaronder 3504 vrijen, en in 1863 op 12000 katholieken. Daar de negerbevolking steeds blijft verminderen, is het getal katholieken, sedert dien tijd weinig of niet aangegroeid. In het »Handboekje voor de zaken der R. K. Eeredienst" over het jaar 1864 staat een communicanten-getal aangegeven van ruim 3100; hieronder hebben wij te verstaan in de kolonie verblijvende katholieken, die daar of elders communicant *zijn geworden*, doch *niet* 3100 personen, die jaarlijks hun paschen houden. Dergelijke fautieve opgaven, omtrent den staat der Missie, zijn nu en dan *ter oorzake van verkeerde opvatting* gepubliceerd; zooals daar o. a. gezegd werd, dat te Paramaribo slechts een *zestal mannen* hun paschen hielden. Dit is onjuist; het getal mannen was wel gering, en oude kolonisten zeiden daarom, toen zij voor eenige jaren eene generale communie van ongeveer 120 mannen bijwoonden: Goddank, de tijden zijn verbeterd;

vroeger zagen we, zelfs bij Hoogtijden, geen zes mannen te zamen aan de communiebank!

Tot aan de emancipatie mochten de slaven niet anders dan kerkelijk trouwen; het getal burgerlijk gesloten huwelijken van katholieken, was in de eerste jaren na de vrijverklaring der negers niet groot. Voor hen bestonden geene afdoende redenen, om de reeds wettig gesloten verbintenissen door het civiel contract te doen bekrachtigen. Indien men echter het getal katholieke huwelijken vergelijkt met het gemiddeld getal huwelijken, die van 1848—1862, over de geheele kolonie, werden aangegaan, dan spannen de katholieken, boven alle andersgezinden, verre de kroon.

Ten tijde dat Mgr. *Schepers* in de kolonie aankwam, waren er nauwelijks drie duizend katholieken, en in 1863 was hun getal blijkens de opgaven tot twaalf duizend geklommen. Met innige dankbaarheid kon de trouwe evangelische werkman terugzien, op zijne drie-en-dertigjarige loopbaan in Suriname, waar hij de hitte des dags en den last des arbeids edelmoedig gedragen had. Het huis zijns Heeren had hij, als eenvoudig rentmeester, met trouw en zorg bestuurd en de bezittingen van zijnen Meester vergroot, en bij al zijn werken had hij zich nooit een ander doel voorgesteld, dan het rijk des geloofs uit te breiden en dat der glorie te verwerven. Geen twijfel of hij, hij vooral, heeft de woorden der vergelding mogen hooren: *Zeer wel, gij goede en getrouwe dienstknecht! omdat ge over weinig getrouw zijt geweest, zal ik u over veel stellen: ga in tot de vreugde uws Heeren.* (Matth. XXV. 21.)

Geruimen tijd was Zijne Hoogwaardigheid sukkelend en lijdend geweest, aan de kwaal welke hem ten grave voerde. Om verandering van lucht en ontspanning bracht hij eenigen tijd op *Batavia* en *Coronie* door, om, als het met den H. Wil Gods overeenkwam, het leven nog wat te rekken. Intusschen vervolgde de ziekte haren loop en den 27 November 1863, overleed de verdienstelijke Kerkvoogd (in de pastorie tegenover de kerk) aan de gevolgen eener longtering, op den leeftijd van 65 jaren. Z. D. Hoogw. werd op de algemeene R. K. begraafplaats, achter het kruis, begraven.

Wij kunnen niet nalaten hier een brief, nog onlangs van

den Oud-Secrecretaris van Mgr. *Schepers* ontvangen, grootendeels mede te deelen. We doen het met te meer voldoening, omdat daardoor niet alleen de overleden Bisschop, maar tegelijk de echt apostolische geest der vroegere Missionarissen nog te meer gewaardeerd zal worden.

»Het is mij niet slechts een overgroot genoegen u eenigszins van dienst te kunnen zijn maar het doet mij waarlijk innig goed, iets te kunnen bijdragen tot het bestendigen der nagedachtenis van een hoogst eenvoudigen, beproefd heiligen, en naar mijne gegronde meening, waarlijk grooten Bisschop. Ik had het geluk hem tien jaren, als mijn besten Vader in J. C., ter zijde te staan tot hij eindelijk afgewerkt, ja afgetobd en -gezwoegd, in mijne armen als een arme Missionaris is gestorven, om daarna, volgens zijn verlangen, als een arm man gekist en begraven te worden.

Mgr. *Schepers* z. g. was voor het Surinaamsch Vicariaat een groot man....

Ongetwijfeld waren de Hoogw. *Wennekers*, *Van der Horst*, *Peters* en *Van der Weijden*, de eerste ijsbrekers, heilige en groote mannen; maar èn de tegenwerking der hel, èn hun zeer kortstondig leven in Suriname, waren oorzaak, dat zij weinig doen konden. Daarom zeiden wij dikwijls: onze eerste voorgangers waren heiligen, die door hunne bekwaamheid en hunne moedige pogingen, maar vooral door hun zeer heilig leven, een goeden dunk en eene gunstige meening voor latere R. K. Missionarissen gevestigd hebben.

Mgr. *Grooff* heeft het verbroken ijs verder vermorzeld. Wat zal ik zeggen? *Varia sunt dona* — en bijgevolg verscheiden ook de operatiën van een Missionaris.... Mgr. *Grooff* z. g. was inderdaad een groot man voor Suriname!

Maar een der eerste en beste medewerkers van Mgr. *Grooff* was ongetwijfeld onze Mgr. *Schepers*..., die hem dan ook eenmaal in het bestuur opvolgde.

Het stoffelijk onderhoud van kerken en huizen was zijne aanhoudende zorg, en wel zoodanig dat hij eens, in mijn bijzijn (hij zou eene order teekenen voor benoodigde spijkers) zijn naam schreef: † *G. Spijkers*, waarover hij hartelijk moest lachen.

Na zijne benoeming als Vicarius Apost., was zijne eerste zorg een hechten grondslag te leggen voor een goed godsdienstig

onderwijs. Hij vestigde het thans nog bloeiende Zusterhuis, eene Jongensschool en Weeshuis. Hij richtte verder eene tweede parochie op, *St. Rosa*; hij droeg zorg voor eene nieuwe regeling van het salaris der Geestelijken en voor een subsidie van het onderwijs, à f 3000. Ik herinner mij hoe hij kort voor zijn dood het aangekochte Zusterhuis, reeds op de beenen waggelend, nog wilde zien....

Bij dat alles was hij een man des gebeds zonder wederga, een door en door heilig en verstorven priester, een onvermoeid biechtvader.

Tot weinige dagen voor zijn dood bracht hij uren en uren achtereen in de kerk door. Hij onderwees er oude, domme en gebrekkige menschen, om vervolgens in den biechtstoel of in het gebed te verwijlen. Hij predikte veel, dikwijls en goed, nooit zonder voorbereiding. Als de minste priester verrichtte hij het H. Dienstwerk, zoowel in de kerk als daarbuiten bij de zieken.

Hij was dan ook een man, door zijne onderhoorige kinderen als op de handen gedragen .....

Mij dunkt er is grond te over om te beweren, dat Monseigneur *Schepers* een zeer groot man was voor Suriname.

Die brave en getrouwe arbeider des Heeren zal zich in alle eeuwigheid verheugen in den hemel; ook hier blijve zijne nagedachtenis in eere!"

Naar het voorschrift van de H. Congregatie *de Propaganda* had Monseigneur, ter voorziening in het voorloopig bestuur der Missie, den Hoogeerw. Heer *S. H. A. Meurkens* tot Provicaris aangesteld, die ook door het Gouvernement erkend, en als zoodanig met een traktement van f 3500 en f 1000 voor huishuur gesalarieerd werd.

Onder het Provicariaat landde, den 8 Februari 1864, de Weleerw. Heer *Joannes Romme*. Deze Missionaris viel al zeer spoedig op een uitgebreiden en drukken werkkring en bewees, zoo in de stad als op de plantages, uitmuntende diensten aan de zijde van den Weleerw. Heer *A. Swinkels*. De Weleerw. Heer *Joannes Romme* werd den 22 Maart 1832, te *Beek* bij Breda geboren, en bleef, na zijne priesterwijding (17 Mei 1856), in dat bisdom werkzaam tot 27 November 1863. Hij was achtereenvolgens Kapelaan te *den Hout*, te *Etten* en te *Gilze*.

De Hoogeerw. Heer *Meurkens* leed reeds sedert geruimen tijd aan eene kwaal, die zijne krachten merkelijk had uitgeput, zoodat eene reis naar het vaderland tot herstel van zijne gezondheid noodzakelijk geacht werd. Bovendien scheen hem eene mondelinge bespreking van den toestand der Missie van zoo hoog belang, dat hij, ofschoon slechts vier priesters in de kolonie overbleven, de reis in gezelschap van den Weleerw. Heer *Masker* besloot te ondernemen. Intusschen zou de Zeereerw. Heer *A. Swinkels* als waarnemend Provicaris de Missie besturen.

Onder de vele goede diensten door dezen Provicaris, den Zeereerw. Heer *Swinkels*, aan de Missie bewezen, noemen wij vooral zijne zorg voor de scholen. Hem werd het eerst eene toelage (groot f 3000) van Gouvernementswege, als subsidie voor het onderwijs der arme kinderen, uitgekeerd. Bij de woning der geestelijke Zusters werden, op zijne kosten, twee ruime en doelmatige schoollokalen bijgebouwd. Met de zorg voor het bestuur moest hij de geestelijke bediening van stad en plantages vereenigen, waarin hij slechts door den Eerw. Heer *Romme* werd bijgestaan. Geen wonder, dat hij, niet zonder groot nadeel voor zijne gezondheid, aan al die werkzaamheden het hoofd kon bieden.

Na een jaar afwezigheid keerde de Weleerw. Heer *Masker* weer in de Missie terug, en aanvaardde opnieuw de bediening der St. Rosa-kerk. De Hoogeerw. Heer *Meurkens* begaf zich op reis naar *Rome*, om de belangen der Missie aan de *Propaganda* voor te stellen. De beraadslagingen liepen hierop uit, dat de H. Congregatie het oog vestigde op de *Redemptoristen*, en dezen de Surinaamsche Missie opdroeg. In de maand Maart 1865 werd die zaak tusschen Zijne Eminentie den Kardinaal *Barnabò* en den Hoogwaardigen Pater *N. Mauron*, Generaal-Overste van de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers, afgehandeld. In de vergadering der Kardinalen van 17 Juli 1865, werd nu besloten het Apostolisch Vicariaat van Suriname aan de Redemptoristen der *Hollandsche Provincie* toe te vertrouwen, welk Besluit den 30 Juli door den Paus goedgekeurd en den 31 Augustus, door een Decreet bevestigd werd. De Hoogeerw. Pater *J. B. Swinkels*, Provinciaal der Redemptoristen in Nederland, den 12 September tot Apostolisch Vicaris en Bisschop van *Amorium* benoemd, werd reeds den 15 October daaraanvolgende in de *St. Josephs-*

kerk te *'s Hertogenbosch*, door den Aartsbisschop van *Utrecht* Mgr. *J. Zwijsen*, bijgestaan door Mgr. *Van Genk*, Bisschop van *Adras* i. p. i. en Coadjutor van *Breda*, en Mgr. *Deppen*, Bisschop van *Samos* i. p. i. en Adjutor van *'s Bosch* geconsacreerd.

De Hoogeerw. Heer *Meurkens* werd, ter erkenning der gewichtige door hem bewezen diensten aan de Surinaamsche Missie, door Zijne Heiligheid Paus Pius IX, tot Eere-Kamerheer verheven. De arbeidzame priester kon echter niet besluiten, al had hij reeds veel gearbeid, voortaan te gaan rusten; hij trad in Nederland wederom in de geestelijke bediening, werd na korten tijd tot Pastoor te *Apeldoorn* in Gelderland, en in 1872 tot Pastoor van *Enschedé* en Deken van *Oldenzaal* benoemd, in welke bedieningen Zijn Hoogeerwaarde op zeventigjarigen leeftijd, nog ijverig werkzaam is.

MGR. JOANNES BAPTIST SWINKELS.

BISSCHOP VAN AMORIUM ipi

2.de Vicarius apost-van Suriname
van de Congregatie des Allerh: Verlossers.

IX^de HOOFDSTUK.

Het Apostolisch Vicariaat van Suriname onder de zorg van de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers. 1866—1883.

Nauwelijks was de tijding in Suriname vernomen, dat het Z. H. Paus Pius IX behaagd had, die Missie op te dragen aan eene religieuze Congregatie, of de ijverige Missionarissen wezen de hun toevertrouwde geloovigen op het voordeel, daarin voor hen gelegen. Voortaan zouden zij niet meer, zooals herhaaldelijk geschied was, geheel en al van priesterlijke hulp verstoken zijn, noch ook, zooals nog steeds het geval was, slechts een onvoldoend getal Geestelijken hebben.

Geen wonder dan ook, dat Mgr. *Swinkels* en zijne gezellen, den 20 Februari 1866, niet alleen met alle blijken van eerbied, maar ook met juichende blijdschap ontvangen werden. De waarnemende Provicaris, de Weleerw. Heer *Swinkels*, naamgenoot, hoewel geen bloedverwant, van Monseigneur, snelde hun te gemoet, en, toen zij te Paramaribo voet aan wal zetten, was geheel de waterkant door eene volksmassa bezet. Monseigneur begaf zich met de Missionarissen onverwijld naar de kerk. Ook deze was vol volk, en al de Geestelijken der Missie, met uitzondering van den Weleerw. Heer *Donders*, die door ambtsbezigheden bij de melaatschen weerhouden werd, waren bij deze plechtige inhuldiging tegenwoordig. De klok werd voortdurend geluid; aan de kerk waren kleine zwarte weesjes, die onder geleide der Eerw. Zusters bloemen strooiden voor de voeten des Bisschops. Bij het intreden der kerk werd het orgel bespeeld, en aan het altaar gekomen, hief Monseigneur, in pontificaal gewaad gekleed, het plechtig »Te Deum" aan, en hield dan eene korte maar hartelijke toespraak. De zegen met het H. Sacrament besloot deze plechtigheid. Zij was voor den Bisschop eene ware voldoening, en als het ware eene vergoeding voor de vele ongemakken hem, door een gedwongen oponthoud van 69 dagen te *den Helder* en eene zeereis van 36 dagen, veroorzaakt.

Een groote en niet gemakkelijke werkkring bood zich hier aan. De ondervinding had het geleerd en voor den lezer dezer geschiedenis is het duidelijk: *Op dien akker was veel onkruid.* Evenwel was het werk niet alleen begonnen, men had het met kracht doorgezet en was reeds een goed eind wegs gevorderd. Daarbij was alles zoo goed en met zooveel beleid geregeld, dat niets eenige verandering behoefde. HET GOED BEGONNEN WERK VOORTZETTEN EN UITBREIDEN, ziedaar de taak der nieuwe Missionarissen, ziedaar ook het eenige, waardoor zich de Congregatie des Allerheiligsten Verlossers, gedurende haren achttienjarigen arbeid, heeft gekenmerkt.

Ten einde de lezer een juisteren blik kunne werpen, ter beoordeeling van de apostolische werkzaamheden, laten wij een kort verslag voorafgaan, dat jaar voor jaar de dienstdoende Geestelijken doet kennen; daarna zullen we de werkzaamheden zelven behandelen, om vervolgens met de stoffelijke aangelegenheden der Missie te sluiten.

ARTIKEL 1.

Personeel der Missie.

Monseigneur *Swinkels* aanvaardde de hem opgedragen taak met de vijf (ons reeds uit het vorige hoofdstuk bekende) Zeereerw. Heeren: *A. M. C. J. Swinkels*, *Th. Kempkes, P. Donders, P. F. Masker* en *J. Romme*, en twee Paters Redemptoristen, de EE. PP. *Van der Aa* en *Van Rooij*, [1]) die de reisgezellen des Bisschops geweest waren. Ook was met hen aangekomen de leekebroeder, frater *Lambertus*, die reeds den 25 April een medehelper ontving in frater *Eduard*, uit *St. Thomas*, waar hij in ons klooster eenigen tijd zijne goede diensten bewezen had, derwaarts gezonden.

Twee der boven vermelde Geestelijken, de Zeereerw. Heeren *Swinkels* en *Masker*, zagen zich weldra, om redenen van ge-

1) Ten einde door het vermelden van geboortejaar, priesterwijding, enz. het verhaal niet meer dan noodig is te onderbreken, geven wij in de eerste Bijlage drie lijsten: éene van de Surinaamsche Missionarissen, éene van de Fraters, en éene tot overzicht van het personeel gedurende de laatste achttien jaren.

zondheid, genoodzaakt hun ontslag te vragen. Onnoodig te zeggen, dat hun vertrek een groot verlies voor de Missie zijn moest; doch daarom mocht den verdienstelijken Missionarissen, in zulke omstandigheden, het verzoek niet geweigerd worden; zij vertrokken den 2 Juli 1866. In Nederland teruggekeerd, werd de Weleerw. Heer *Swinkels* aangesteld als Rector van het gesticht »de goede Herder" te *Leiderdorp* (tevens Assistent te *Soeterwoude* aan den hoogen Rijndijk); terwijl de Weleerw. Heer *Masker*, in 1867 als Pastoor te *Bleiswijk* benoemd, in 1869 in diezelfde hoedanigheid naar *Zwaag*, en nu in Januari 1884 naar *Stompwijk* verplaatst werd.

Bij dit verlies van twee Missionarissen kwam weldra een ander door den dood van frater *Lambertus*.

De gele koorts, sedert eenige maanden epidemisch te Paramaribo, had reeds den 1 Juli Monseigneur zelven aangetast, zijn leven bedreigd, doch gelukkig gespaard. Nauwelijks hersteld en door Gods goedheid behouden, zag hij frater *Lambertus* het slachtoffer worden derzelfde ziekte. Het pleit was spoedig beslist: den 2 Augustus door de koorts aangegrepen was hij reeds den 6 Augustus een lijk.

Lambertus Justinus Swinkels, aldus werd de frater in de wereld geheeten, was de zoon van *Joannes Baptista Swinkels* en *Maria Anna Leurs* en jongere broeder van Monseigneur. Geboren te *Helmond*, den 27 November 1816, werd hij, na eene godienstige opvoeding, door zijne ouders voor het fabriekwezen bestemd. Hij was van karakter zeer vurig en driftig, maar tegelijk edelmoedig, zoodat hij voor geene offers terugdeinsde en tot alles bereid was. Zijne godsvrucht tot de H. Maagd en bijzonder tot den H. Rozenkrans, bracht hem tot het klooster, gelijk zij hem later sterkte in de moeilijkheden, met zijne driftige inborst onvermijdelijk verbonden. In eene vlaag van jeugdige onbezonnenheid had hij het voornemen opgevat, om zeeman te worden, en ging met dat doel naar *Antwerpen*. Den rozenkrans, dien hij altijd bij zich droeg en dikwijls bad, wierp hij nu van zich weg; doch zie, op datzelfde oogenblik gevoelt hij eene inwendige knaging, hij neemt den rozenkrans weer op, en, in plaats van naar *Antwerpen* te gaan, begeeft hij zich naar *Wittem*, waar zijn oudste broeder, Mgr. *Swinkels*, zich

destijds als pater bevond. Dáár nam hij het besluit in het klooster te gaan, en werd als candidaat-leekebroeder opgenomen. Het was in 1847. Hij ontving het kleed den 24 Mei 1848 te *St. Truijen*, waar hij ook, na behoorlijke beproeving, den 15 April 1852, tot de H. Geloften werd toegelaten.

Lambertus was in den waren zin des woords een werkbroeder; onvermoeid arbeidde hij voort en wist zich niet te sparen. In verschillende kloosters bewees hij zijne diensten, tot hij in 1865 geroepen werd om zijn Hoogwaardigen broeder, Mgr. *Swinkels*, als leekebroeder te vergezellen. Dat hij, te Paramaribo aangekomen, waar hij ruim twee maanden de eenige leekebroeder was en dus voor alles gebezigd werd, zich met allen ijver, ja met zelfopoffering aan den arbeid wijdde, is bij zijn karakter licht te begrijpen. Misschien heeft hij zich met het oog vooral op het klimaat, dat wel voorzichtigheid vorderde, te weinig ontzien, en zich meer vatbaar gemaakt voor de heerschende epidemie. Dan, zou het wel gewaagd zijn, hier eene andere verklaring van zijn spoedigen dood te durven neerschrijven? Het was de 2 Augustus, feestdag van den H. Alphonsus, toen hij door de koorts op het ziekbed werd neergeworpen. Zóó hevig was de aanval en zóó sterk woedde de koorts, dat men hem reeds den 4 Augustus met de laatste H. Sacramenten voorzien moest. Hij ontving die met volle bewustzijn en met gevoelens van warme godsvrucht, hij, een leekebroeder, hij zou het eerste slachtoffer zijn van de Congregatie in de Surinaamsche Missie. Was dat niet de wil des H. Stichters? Daar boven in den hemel had hij het oog op zijne zonen gevestigd, en met den eerbiedwaardigen *Joachim Gaudiello*, den eersten Redemptorist, die ten hemel voer, en die zich daarom op zijn sterfbed verheugde de Vaandrig der Congregatie te zijn, wilde hij ook een eenvoudigen frater als Redemptorist-Vaandrig van de Missie in Suriname.

Hij stierf den 6 Augustus, feestdag van 's Heeren Gedaante-Verandering, in den vroegen morgen, en werd reeds 's namiddags te 5 uur, plechtig en onder een grooten toeloop van volk, op het R.-K. kerkhof begraven. We durven hopen, dat hij al spoedig het verheerlijkt Gelaat van Jezus aanschouwd hebbe.

Daags na het overlijden van frater *Lambertus* werd Mon-

seigneur opnieuw door de gele koorts aangetast. Zij bracht hem aan den rand des grafs, doch ook nu bleef hij behouden. De beide paters, die met den Bisschop gekomen waren, werden achtereenvolgens door dezelfde ziekte geteisterd, doch vooralsnog bleef hun leven gespaard.

Den 8 September kwam de E. P. *Wilhelmus Luijben* te Paramaribo aan, en was al spoedig getuige van eene heugelijke gebeurtenis. Twee der seculiere Geestelijken, de Eerw. Heeren *Donders* en *Romme*, hadden besloten zich bij de Congregatie des Allerh. Verlossers aan te bieden. Zij meenden de roepstem van God, in de leiding Zijner Voorzienigheid, te erkennen, en vroegen het kleed van Redemptorist. Zij ontvingen het op Allerheiligendag uit de handen van Mgr. *Swinkels*, onder wiens leiding zij nu te Paramaribo het noviciaat hielden. Werden door de oefeningen van het noviciaat de bezigheden voor de andere Missionarissen vermeerderd, nieuwe hulp daagde al spoedig op.

Den 24 November kwamen de EE. PP. *Baptist* en *Verbeek* uit Nederland aan, vergezeld van de fraters *Franciscus* en *Joannes*. God riep echter één hunner tot zich voor nog het jaar ten einde spoedde. De E. P. *Baptist* werd dóór eene hevige koorts aangetast, en in enkele dagen naar het graf gesleept.

Gerardus Petrus Baptist werd te *'s Hertogenbosch* uit godsdienstige ouders van den deftigen burgerstand geboren. Zijn vader was *Petrus Baptist*, zijne moeder *Catharina Verharen*. *Gerardus*, die den 3 Mei 1825 het eerste levenslicht aanschouwde, toonde reeds van zijne vroegste jeugd zijne neiging tot den geestelijken stand. Edelmoedig van inborst volgde hij de roepstem der genade, die hem hooger riep, en wijdde zich, na voltooiing zijner lagere studiën in het Seminarie te *St. Michiels-Gèstel*, aan den kloosterlijken staat. Hij ontving het kleed van Redemptorist te *St. Truijen*, den 15 Mei 1844, en mocht, na volbrachten proeftijd, één jaar later op dienzelfden datum, de H. Geloften afleggen. *Gerardus* had vele talenten van God ontvangen, en hij maakte daarvan een goed gebruik; hij deed zijne hoogere studiën te *Wittem* met het beste gevolg, en werd, den 21 September 1851, te *Rolduc* priester gewijd door Monseigneur *J. A. Paredis*.

Na eenigen tijd in de H. Bediening te hebben doorgebracht

werd hij, den 5 Januari 1853, tot Lector der Moraal-Theologie te *Wittem* benoemd, in welke betrekking hij bleef tot 12 Sept. 1860. Gelijktijdig was hij van 27 Juli 1856 tot aan zijn vertrek uit *Wittem*, de eerste bestuurder der H. Familie, waarbij hij grooten ijver aan den dag legde, en ook nu nog herinneren zich de oude leden dier broederschap hunnen eersten directeur met eene ware liefde. Zijn vacantie-tijd besteedde hij gaarne aan het geven van missiën en retraiten.

Professor der Moraal heeft hij gedurende ruim zeven jaren velen tot het H. Ministerie gevormd, en als een waar leerling van den H. Alphonsus Maria, diens heilzame leer zuiver en onvervalscht aan anderen medegedeeld. In September 1860 als Missionaris aan het huis te *Amsterdam* verbonden, bleef hij daar tot zijn vertrek naar Suriname in 1866. Hij nam deel aan 42 Missiën, geleidde 7 geestelijke oefeningen en 22 retraiten. Hoeveel goeds hij hier te lande, en vooral te Amsterdam, heeft gesticht, hoe ijverig hij er de Vrouwen-afdeeling der H. Familie bestuurde, hoeveel dwalenden, zoowel zondige katholieken als andersdenkenden, hij op het rechte pad terugbracht, is opgeteekend in het boek des levens; maar, dat hij in Holland dankbare harten had achtergelaten, dàt bewees de talrijke opkomst van geloovigen bij de plechtige lijkdiensten, die niet alleen te Amsterdam, maar ook in verschillende andere plaatsen, waar hij Missiën gegeven had, voor zijne zielrust gehouden zijn.

Door zijne Oversten voor de Missie van Suriname bestemd, onderwierp hij zich edelmoedig aan de gehoorzaamheid, en bracht het offer, dat van hem gevraagd werd. Toch bleef hij de vrees koesteren, dat zijn gestel voor het tropisch klimaat minder geschikt was. Aanvankelijk deed de zeereis hem bijna niets lijden, doch nauwelijks waren zij onder de keerkringen of hij ondervond den invloed van het warme klimaat. Hij leed hevige smarten in de ingewanden en meer dan eens vreesde de kapitein, dat hij hem niet levend zou overbrengen. Hij bleef echter welgemoed en tevreden, en schreef van het schip een brief vol humor aan zijne medebroeders in Nederland. Dat Monseigneur *Swinkels* hen allen met hartelijke vreugde ontving, behoeft wel niet gezegd; maar dat in het bijzonder de aankomst van Pater *Baptist* hem genoegen deed, is niet minder waar. Behalve de

hulp, welke hij van hem als ijverigen Missionaris kon verwachten, stelde hij zich in den begaafden oud-lector van Moraal en Kanoniek Recht, een raadsman voor, van wiens licht hij vaak gebruik zou maken. De pater bevond zich bij zijne aankomst te Paramaribo (24 November) zóó wel, dat hij reeds den 2 December ('t was de 1ste Zondag v. d. Advent) den kansel beklom, en onder de Hoogmis, naar aanleiding van het Evangelie, het laatste oordeel predikte.

Monseigneur ging dan ook, niets kwaads vermoedend, met den E. P. *Romme* op reis, om te *Batavia* het H. Vormsel toe te dienen.

Den 9 December echter werd de goede pater door eene hevige koorts aangetast, die met zooveel kracht voortwoedde, dat men hem reeds 's anderen daags de laatste H. Sacramenten moest toedienen. De ziekte nam steeds toe en den 11 December tegen den middag was Pater *Baptist* niet meer! Hij stierf, den 17en dag na zijne aankomst te Paramaribo, in den ouderdom van 41 jaren en zeven maanden. Monseigneur *Swinkels*, kwam den volgenden nacht van zijne vormreize terug en vond zijn medebroeder reeds gestorven; zijn stoffelijk overschot lag daar, ter begrafenis gereed, in eene lijkkist! Droevige aanblik voor den toch zoo gevoeligen Bisschop! Intusschen het offer moest gebracht worden. »Het is voor ons allen," zoo schreef Mgr. *Swinkels* aan den Provinciaal in Nederland, »doch vooral voor u en »voor mij een zware slag. Nauwelijks is de wond door den »dood van frater Lambertus aan mijn hart toegebracht, eenigs»zins geheeld, of ze wordt op het alleronverwachtst wederom »opengerukt. Hij is dood, op wien ik mijn grootsten steun en »mijne grootste verwachting gesteld had! Doch ik weet, dat »mij die steun ontnomen is door Hem, die van mij vor»dert, hoofdzakelijk op Zijne Zorg en Goedheid te vertrou»wen. Ik zal mijn best doen de hand, die mij slaat, te »zegenen!"

Monseigneur wilde niettegenstaande zijne vermoeidheid de lijkplechtigheden zelf verrichten, en den 12 December werd het eerbiedwaardig lijk ter aarde besteld op de begraafplaats aan de Rust-en-Vrede-straat. »Eene ontzaggelijke menigte volks ver»gezelde het lijk, waaronder de Adjudant van den Gouverneur

»en die van den Commandant der troepen, beiden in groot »tenue."

Pater *Baptist* had den strijd volstreden! God was tevreden met het offer en heeft zijn lijden verkort. Het oordeel, dat hij in zijne laatste predikatie zoo schrikkelijk voor den zondaar afmaalde, zal hem een genadig geweest zijn; hij heeft, we twijfelen er niet aan, uit den mond zijns Rechters vernomen: »*Kom,* »*goede en getrouwe knecht,* .... *ga in tot de vreugde uws* »*Heeren.*" (Matth. XXV. 21.)

Zóó eindigde het jaar 1866, het eerste jaar, dat de Congregatie des Allerh. Verlossers zich met de Missie van Suriname belast zag. God had een dubbel offer gevraagd: één pater en één frater. Twee mannen in den bloei des levens en in de volle mannelijke kracht, op wier arbeidzaamheid, ieder in zijn werkkring, men gemeend had te mogen steunen! Ondoorgrondelijk zijn de plannen Gods en de wegen zijner Voorzienigheid zijn onnaspeurlijk; doch deze is de troost der waarheid, deze is de weg Gods: »*al gaande en weenende zaaiden zij hun zaad;* »*maar met gejuich zullen zij wederkomen, dragende hunne* »*garven.*" (Ps. CXXV. 6.)

Den 12 Mei 1837 kwam de E. P. *A. Bossers*, die reeds eenige jaren op het Deensche eiland *St. Thomas* vertoefd had, te Paramaribo aan, om er als Missionaris te blijven. Het moet den waardigen man, die als Novicen-meester, zoovele jaren de liefde tot de Congregatie en haren geest aan anderen had meegedeeld, die zoo dikwijls, door den Generaal daartoe gemachtigd, de geloften had afgenomen, eene ware voldoening geweest zijn, al kort na zijne aankomst, de plechtigheden eener religieuze professie te mogen bijwonen. De beide Novicen-Priesters werden den 24 Juni 1867 geprofest. De Hoogwaardige Pater Generaal had zich, voor deze vrome priesters, met een proeftijd van acht maanden vergenoegd, en Monseigneur *Swinkels* gemachtigd de geloften af te nemen: de Eerw. Heeren *Donders* en *Romme* waren van nu af *Paters Redemptoristen!*

Met nog de komst te vermelden van frater *Clemens*, die den 28 Augustus te Paramaribo aanlandde, zijn al de wijzigingen van het personeel in 1867 aangegeven.

Het volgend jaar had de Missie geen enkel verlies te be-

treuren, won echter één pater. De E. P. *Engelbertus Odenhoven* kwam den 10 Augustus te Paramaribo. Hij was een jeugdig priester, die eerst onlangs te *Wittem* zijne studiën voltooid had. [1]) Het volgend jaar bracht meer verandering. Den 10 Mei kwamen 2 paters uit Nederland, de EE. PP. *Van Mens* en *Van Koolwijk*; zij waren vergezeld van een leekebroeder, frater *Alphonsus*, die even als de vroeger vermelde frater *Clemens*, zich voor het onderwijs bekwaamde, en na eenigen tijd het examen als onderwijzer te Paramaribo aflegde. Frater *Eduard* was reeds in het moederland tot onderwijzer bevorderd. Deze fraters, zoowel als de anderen, die reeds in Suriname waren of er later aankomen, bewijzen in hun betrekkelijken werkkring voor kerk- en huiswerk, voor land-, huis- en kerkbouw, alsmede voor de opvoeding en het onderwijs van een aantal wees- en schoolkinderen, geene geringe diensten aan de Missie.

Ook moest Suriname dit jaar een Missionaris verliezen. De Weleerw. Heer *Kempkes*, die 30 jaren, grootendeels aan de *Kust* en veelal alléén, in de kolonie geweest was, verbleef sedert October 1867 te Paramaribo, in de communiteit der Paters. De man had veel geleden, en de gebrekkelijkheden, waaronder hij zuchtte, deden hem naar eene trouwens wèl verdiende rust verlangen. Toch moest hij, ofschoon 30 jaren werkzaam, den termijn van 20 jaren als gesalarieerd Geestelijke van den 2n rang afwachten, om aanspraak op pensioen te kunnen maken. Hij bewees nog zijne diensten in de stad, zoowel bij de zieken als in de kerk, tot eindelijk het tijdstip dáár was; hij vertrok den 2 Januari 1869 naar Europa. In zijn vaderland teruggekeerd vond er de zestigjarige grijsaard de rust niet, welke hij verwacht had. Terwijl hij in de omstreken van *Xanten* (Pruisen) de geestelijke bediening waarnam, moest hij deelen in het lot der andere priesters. Onwillig de dwangbevelen der Pruisische Regeering ten uitvoer te leggen, ontweek hij een tijdlang den Duitschen bodem. Eindelijk, na veel gestreden en nog meer geleden te hebben, voor het geloof der vaderen, is hij in de maand

1) **Terecht is men van meening, dat de jeugdige leeftijd de acclimatisatie bevordert.**

Juni 1879, naar wij meenen in zijne geboorteplaats *Veen* bij Xanten, de ware, de eeuwige rust ingegaan!

In het jaar 1870 kwam slechts één leekebroeder, frater *Edmondus*, den 11 Juli te Paramaribo aan; ook deze frater legde na eenigen tijd het examen voor onderwijzer af.

De E. P. *Wilhelmus Van Vlokhoven* kwam den 23 Januari 1871 uit Nederland. Eenige jaren was hij als Kapelaan in het bisdom van 's Bosch werkzaam geweest, toen hij in de Congregatie trad, en na volbrachten proeftijd en professie naar Suriname werd gezonden.

Twee dagen later arriveerde de Hoogeerw. Pater Provinciaal *J. H. Schaap*, vergezeld van den Zeereerw. Pater *J. Van Rijckevorsel*, om een eerste *Visitatio Canonica* te houden. Zij vertrokken wederom den 7 Maart, vergezeld van Monseigneur *Swinkels*, die door zijn ziekelijken toestand genoodzaakt werd eene reis naar Europa te doen.

Gedurende de afwezigheid des Bisschops verloor Suriname één Missionaris. De Weleerw. *A. J. Van Koolwijk*, vertrok met machtiging zijner Oversten, den 4 Juni 1871, en ging tot het Apostolisch Vicariaat van *Curaçao* over, waar hij als Pastoor werd aangesteld. Den 12 Augustus kwam frater *Michaël* uit Nederland aan, en werd den 28 September door frater *Nicasius* gevolgd. Het was ook op dezen dag, dat Monseigneur van zijne reis terugkeerde. De verandering van lucht had hem goed gedaan en zijne gezondheid was merkelijk beter. Een groot verlies echter kwam hem droefheid veroorzaken, de E. P. *Van Rooij* stierf te Coronie, den 6 November 1871.

De E. P. *Joannes Van Rooij*, te *Oerle* in Noord-brabant geboren, was de zoon van eenvoudige landlieden, die echter den schat der deugd hooger achtten dan de rijkdommen en de ijdelheden der wereld. *Wilhelmus Van Rooij* en *Joanna Burgers*, ziedaar de namen der echtelieden, uit wier gezegend huwelijk *Joannes* ontsproot. Hij werd geboren den 17 Augustus 1830.

Voor hen, die den pater gekend hebben zal de beminnelijke eenvoud zijner manieren en de kinderlijke onschuld, die zich op zijn gelaat afspiegelde, onuitwischbare indrukken hebben achtergelaten. Hij was reeds tamelijk bejaard, toen hij zijne studiën begon; immers hij ontving het kleed der Congregatie te *St. Truijen*,

den 24 Mei 1853, en was dus, toen hij den 24 Mei van het volgend jaar, te *St. Truijen* geprofest werd, en zijne hoogere studiën in het studiehuis *Wittem* ging beginnen, bijna 24 jaren oud. Toch was hij niet minder kinderlijk, ja muntte onder allen uit door beminnelijke eenvoudigheid. Na zijne priesterwijding, welke hij den 7 Sept. 1859 te *Wittem* van Z. D. H. Monseigneur *Laurent* ontving, werd hij als pater aan de Communiteit van *Wittem* verbonden. Hij hield zijne eerste predikatie op Zondag 6 November 1859 in onze kerk aldaar, en toen reeds gevoelde men, dat de ongekunstelde Missionaris, in Gods hand, een eenvoudig maar krachtig werktuig zou worden tot heil der zielen. Den 4 Maart 1861 verliet hij *Wittem*, om aan het klooster van *Limerick* verbonden, als Missionaris in Ierland te arbeiden. Hij verbleef er tot hem zijne Oversten den 1 November 1865 naar Nederland terugriepen, om Monseigneur *Swinkels* naar de *West* te vergezellen. De zielenijver, die hem verslond, deed hem deze taak met vreugde aanvaarden. Reeds gedurende zijn oponthoud te *den Helder*, en op reis, legde hij zich op het *Negerengelsch* toe, en met zóó goed gevolg, dat hij, op Maandag van de Goede Week te Paramaribo aangeland, reeds acht dagen later, den tweeden Paaschdag, onder de Hoogmis den kansel beklom: hij sprak in het *Negerengelsch* tot de inlandsche bevolking van Suriname!

In de maand Juli, toen de Weleerw. Heeren *Swinkels* en *Masker* vertrokken, werd hij door Monseigneur voor de *St-Rosa*-kerk bestemd, waar hij, vooral aan de Negerengelsch sprekende bevolking, groote diensten bewees.

Die taak was niet gemakkelijk voor hem, daar genoemde kerk op twintig minuten afstand ligt van het gemeenschappelijk huis der Missionarissen, waar hij inwoonde, en hij tweemaal daags, 's morgens en 's namiddags, heen en weer moest gaan ter vervulling zijner bedieningen. Toch, gesterkt als hij was door de genade, die den gehoorzame overvloedig geschonken wordt, torschte hij dien last met heilige blijdschap.

Twee jaren later belastte hem de gehoorzaamheid met een nog uitgebreider en moeielijker werkkring op de statie *Coronie*. Het ging hem als zekere planten die, als zij naar een zwaarderen grond worden overgeplaatst, nog weliger groeien.

Daargelaten de velerlei ontberingen, veroorzaakt door het moeielijk en ongeregeld verkeer met Paramaribo, de ongeriefelijke woning, die den Missionarissen tot huisvesting dient, de overvloed van veelsoortig, zelfs gevaarlijk ongedierte, de vreeselijke stormen, die daar niet zelden loeien, het gebrek aan drinkbaar water ten tijde der droogte en meer dingen van soortgelijken aard, waaraan men daar blootgesteld is, levert deze post een zwaren arbeid op aan de dienstdoende Geestelijken. *Coronie* heeft eene uitgestrektheid van 5 à 6 uren gaans langs de zogenaamde *Wilde Kust* van Suriname met eene reeks aan elkander grenzende plantages. Behalve de herderlijke bedieningen, de dagelijksche onderrichtingen en hunne kloosteroefeningen, moeten de Missionarissen de katholieken op de plantages gaan bezoeken, en ook zelven voor de kinderen school houden. Buiten de parochiale kerk te *Coronie* bestaat er op drie uren afstands nog eene kapel op *Burnside*, waar des Zondags door een der twee paters dienst wordt gedaan.

Hij zelf was de eerst aanleidende oorzaak tot het aannemen van dezen post. Hij ging er iederen Zondag heen, dikwijls te voet, soms niet zonder levensgevaar. Hij deed er voor 't eerst de H. Mis den 29 Januari 1869, en het was reeds Juni van het volgend jaar, vóór dat een muilezel ter beschikking der paters gesteld werd. Ook dit bracht nu en dan in ongelegenheid. »Het had tusschen Zaterdag en Paaschzondag," zoo schrijft hij zelf, »zoo verschrikkelijk geregend, dat wij niet hadden kunnen slapen, en toen wij 's morgens vroeg opstonden, ontwaarden wij dat onze tuin, om zoo te zeggen, in eene zee herschapen was. Wij waren dus niet zeer tot vreugde gestemd; zou ik naar *Burnside* rijden? Daar het op den duur al te zwaar was om de reis naar *Burnside* en andere plantages te voet te doen, had Mgr. *Swinkels* ons een muilezel en een rijtuig laten aanschaffen, ik kon dus zeggen: zou ik *rijden?* Er was voor en tegen, de wegen waren zeer slecht, het dreigde nog meer te zullen regenen; maar er moesten heidenen gedoopt, bekeerlingen met de kerk verzoend, paaschbiechten gehoord worden; dus, in Gods naam, ik zou gaan, en ging alles in gereedheid brengen met de intentie om op *Burnside* te vernachten. Alles gaat wèl een uur ver; ik tracht mij zelven in eene godvruchtige en vroolijke

stemming te brengen, ten einde die aan mijne toehoorders te kunnen mededeelen, toen eensklaps de muilezel als het ware met den duivel bezeten werd; hij schopt en stampt, er gaat iets los of er breekt iets; dan gaat hij op hol, van den weg af langs eene diepe helling. Mijn God! verzuchtte ik, wat gaat er nu gebeuren? een van twee, of wel de muilezel of het rijtuig gaat op mij nedervallen. Maar terwijl ik nog op deze wijze redeneerde, was ik reeds buiten gevaar. Want op hetzelfde oogenblik dat het rijtuig overhelde om te tuimelen, gleed ik zachtjes er uit; de ijzeren staven, die de disselboomen met het rijtuig verbonden, braken, er kwam dus eene scheiding tusschen den muilezel en het rijtuig, en terwijl ik het laatste achter mijn rug in de diepte hoorde nederploffen, liep de muilezel nog eenige schreden met mij vooruit; toen braken de riemen die ik nog immer met beide handen vasthield, en zoo stond ik daar ongehinderd op den landweg, met het eene oog den muilezel, die de vlucht nam, nastarende, met het andere oog naar het omgeslagen rijtuig gekeerd. Wat nu gedaan? Eerst den goeden God hartelijk bedanken, die mij zoo wonderbaar gered had. Vervolgens moed opgevat, dat alles terecht zou komen, hopende dat ik zelfs dien morgen nog op *Burnside* zoude komen, alhoewel ik er bijna nog twee uren van verwijderd was, en ik daar geheel alleen stond zonder een sterveling om mij behulpzaam te zijn. Ik ben in mijne hoop niet te leur gesteld geworden! De muilezel was op eene nabijzijnde plantage binnengeloopen, en had de menschen daar met schrik en angst voor mijn lot vervuld. Een jong mensch (hernhutter) had het dier opgevangen en kwam dadelijk in vollen galop naar de plaats des onheils gereden. Dus, het dier was weder in mijn bereik, en daar ik als door een zeker voorgevoel (door God daartoe aangeraden, gelijk een negerjongen opmerkte) den zadel ook bij mij had, besloot ik er gebruik van te maken. Tot mijne groote verwondering, was de muilezel zoo bedaard, alsof er niets gebeurd was. Ik was ook zoo kalm, dat eene oude negerin zeide: »Zie, vader doet niets dan lachen, en wij zijn half dood van schrik!" Een braaf katholiek biedt zich aan, om het ontredderde rijtuig naar *Burnside* te trekken, waar het gratis gerepareerd is. En zie, hier kwam ons nog de goede dienst van een Israëliet van

pas. Deze leende namelijk een van zijne ezels om het rijtuig naar genoemde plaats te brengen. Zie, zóó heeft onze Lieve Heer zich van hernhutters, joden enz. bediend om een armen Missionaris bij te staan. Moge de Heer het hun vergelden! Maar luister eens, ik ben nog niet op *Burnside*. Ik stap zachtjes vooruit; ik had nog een tamelijk zwaar pakje met de eene hand vast te houden; de weg stond op vele plaatsen diep onder water, het begon intusschen ook weder sterk te regenen, en toch deed ik niets dan vroolijk zingen: *Laudate Dominum omnes gentes;* Looft den Heer alle volkeren enz. Maar daar doet de muilezel weder een van zijne gewone knievallen, en... »daar ligt dan Jantje van Rooij met zak en pak in 't slijk?..." Abuis! ik verloor gelukkig mijn evenwicht niet; en nauwlijks had eene negerin, die mij op korten afstand volgde, tijd om een diepen zucht te lozen, of het dier was weer op de beenen, en weldra waren wij op *Burnside*, druipende van het regenwater. Daar een weinig de kleederen bij 't vuur gedroogd, eenige verwisseld, dan eene plechtige H. Mis gezongen, het volk een hartelijk woordje toegesproken, wat in de gegeven omstandigheden eenen diepen indruk maakte; — en zoo was het tusschen een en twee uur, toen ik een kopje warme chocolaad had. En toch was ik niet oververmoeid, zoodat ik na den middag weder een frisch man was, om biecht te hooren en eenigen tot den doop voor te bereiden, en dus daags daarna het genoegen had een ouden heiden te doopen en vier personen met de kerk te verzoenen."

Hoeveel zielen hij daar, in ruim vier jaren, voor God gewonnen, hoeveel katholieken in het geloof bevestigd, hoeveel onkatholieken tot den schoot der kerk teruggevoerd, hoeveel heidenen tot het H. Doopsel bereid en aangenomen heeft, is God alleen bekend!

In de maand October 1871 overviel hem de koorts, die daar niet zeldzaam, doch doorgaans niet doodelijk is. Zij week ook weder, doch nauwelijks hersteld herviel hij op nieuw ten gevolge van een tocht naar *Burnside*, waar hij na de H. Mis en de preek in de volle hitte van den dag eene oude vrouw moest gaan bedienen. Van toen af bleef hij min of meer kwijnend. Om wat meer rust naar ziel en lichaam te genieten, hield hij zijne jaarlijksche geestelijke afzondering van 10 dagen. Heilige

gedachte voorzeker, door God zelven hem ingegeven, om zich ernstig en kalm tot den naderenden dood voor te bereiden! Intusschen nam zijne verzwakking van dag tot dag toe, zoodat hij slechts nu en dan de H. Mis kon lezen. Op Allerheiligenfeest droeg hij voor 't laatst het H. Offer op en niet dan met de grootste inspanning; maar het offer van zijn eigen leven was bereid. »Ik ben bereid," zeide hij op Allerzielendag, na nog gebiecht en gecommuniceerd te hebben, »om aan deze kwaal te sterven, zoo het Gods wil is." En ja, het was o God, Uw wil! Gods voorzienigheid scheen echter te willen, dat het nog duidelijker blijken zou, hoe onze pater viel als slachtoffer van zijn zielenijver voor de negers. In den nacht van den 2n op den 3n November, terwijl hij een diepen slaap genoot, die hem zoo noodig was en wellicht zoo heilzaam zou geweest zijn, werd hij opgeroepen voor een zieke, dien hij te voren reeds bediend had. Zonder aarzelen begaf hij er zich heen. (Men had zijn Overste den Eerw. pater *Van der Aa*, die zelf met de koorts te bed lag, niet gewaarschuwd.) Deze daad van zelfopoffering was zijn dood. Na zijne tehuiskomst sliep hij niet meer in; hevige koortsen met eene bezetting op de borst overvielen hem; hij kon bijna niet meer spreken. Binnen drie dagen vond de dokter hem hoogst bedenkelijk, zoodat de Eerw. pater *Van der Aa* er toe overging hem de laatste H. Sacramenten toe te dienen. O wat een zalig genot, welk een zoeten voorsmaak der eeuwige vergelding moet de Heer Jezus, bij zijn laatste bezoek, den Missionaris niet in het harte storten, die op het voorbeeld van den goddelijken Herder zijn leven veil had voor de arme verlatene zielen, en niet aarzelde daarvoor alles te verlaten, en zelfs den Oceaan over te steken! Dit was zeker het geval met pater *Van Rooij*. Want toen broeder *Edmond* bij zijn bed kwam staan, staarde hij dezen met groote oogen aan, richtte zich even op, glimlachte en wees met de eene hand naar boven, terwijl hij de andere op zijne borst hield. Zoo gaarne had hij zijne heilige blijdschap met woorden geuit, maar hij kon niet meer.

Het was den 6 November, twee uren 's namiddags; het uur door God bepaald was geslagen. Terwijl een goede neger, wien onze stervende Pater zeer genegen was, hem voortdurend de H. Namen in het oor fluisterde, waren de Eerw. pater *Van*

der Aa en broeder *Edmond*, bij het sterfbed neêrgeknield en baden luide de litanie van alle Heiligen. Eer deze nog ten einde was, gaf de Eerw. pater *Van Rooij*, nauwelijks 41 jaren oud kalm en zacht zijn geest, om zich bij zijn H. Vader Alphonsus te voegen, wiens leus: *Hij heeft mij gezonden om den armen het Evangelie te verkondigen*, hij zoo trouw tot de zijne gemaakt had.

Nauwelijks had de treurige mare: »pater *Van Rooij* is dood," zich over de Kust verspreid, of het volk stroomde van alle plantages ter kerke, waar het lijk in zijne kloosterkleeding was uitgesteld. Eer het avond werd, was de kerk geheel bezet met negers en negerinnen, allen in het sneeuwwit, wat bij hen de zwaarste rouw is. Zij wilden den ganschen nacht bij het lijk de wacht houden, maar wijl dit hun niet werd toegestaan, deden zes negers dezen dienst. Des anderendaags 's morgens te 9 uren had de begrafenis plaats met eene eigenaardige doch treffende plechtigheid. Na de H. Mis togen de negerinnen twee aan twee de kerk uit naar het kerkhof; hierop volgde de Eerw. pater *Van der Aa* met de misdienaars; verder de commissaris, de commandant van den militairen post in uniform, de directeur der plantages, een groot getal der voornaamste personen van *Coronie*, zoowel protestanten en joden als katholieken. Bij het graf hield de Eerw. pater *Van der Aa*, eene korte en indrukwekkende lijkrede, die menigmaal door het weenen en snikken der negerinnen onderbroken werd. Hierna wierp ieder drie spaden aarde op de kist, middelerwijl het *Dies irae* in het *Neger-engelsch* gezongen werd. Daarmede was de plechtigheid afgeloopen. Maar nog eene geheele week daarna zag men dagelijks negers en negerinnen naar de kerk komen, om voor de zielerust des overledenen de H. Mis te hooren, te communiceeren, het rozenhoedje of den kruisweg te bidden, en bij het graf van hun dierbaren pater *Van Rooij* neer te knielen. Bij het lezen dezer plechtige teraardebestelling en der laatste eerbewijzingen zal een ieder onwillekeurig bij zich zelven zeggen: »Die priester bezat inderdaad de harten der negers." Maar was het te verwonderen? Had hij zich niet van het oogenblik dat hij scheep ging naar Suriname geheel en al voor hun heil opgeofferd?

't Is duidelijk, God had hem voorbeschikt om de apostel

der negers te zijn. Hierboven hebben wij reeds gezien hoe hij zich letterlijk uitputte in het bedienen der *St. Rosa*-kerk te Paramaribo; op de kust van *Coronie* bracht hij in waarheid zijn leven voor hen ten offer. Hij had als eene gunst van zijne oversten verzocht, het overige gedeelte zijns levens aan het zielenheil der negers te mogen toewijden.

Hoe oprecht hem dit gemeend was, blijkt zonneklaar uit zijne hooge belangstelling voor zijne dierbare negers. Pater *Van der Aa* getuigt desaangaande: »Zijne grootste liefhebberij, als het ware, was reeds 's morgens vroeg na 't ontbijt, na schooltijd, en wederom des namiddags na de oefeningen der H. Regelen, kinderen, heidenen of gedoopten te onderwijzen en voor te bereiden tot de H. Sacramenten. Daardoor is de *Kust* in korten tijd zoo vooruitgegaan. Men kon hem geen grooter plezier doen dan middelen met hem te beramen, om arme zondaars en verdwaalde schapen het spoedigst en het doelmatigst te recht te brengen."

Hij heeft den goeden strijd gestreden en den goeden geur van zijn stichtenden levenswandel, van zijne stipte onderhouding der H. Regelen, van zijne teedere godsvrucht tot Jezus in het H. Sacrament en de H. Maagd Maria, aan allen tot een voorbeeld achtergelaten!

Suriname telde een voorspreker meer in den hemel.

Zijne plaats te *Coronie* werd wederom aangevuld, en ook de Missie werd weldra met twee nieuwe Missionarissen verrijkt. Twee onzer studenten uit *Wittem*, die reeds den 10 November te Paramaribo waren aangekomen, ontvingen den 10 December de H. Priesterwijding uit handen van Mgr. *Swinkels*. De EE. PP. *Broos* en *Van Coll* deden het getal Missionarissen tot twaalf stijgen, die door acht fraters werden bijgestaan.

Reeds bij den dood van den E. P. *Van Rooij* hebben wij vermeld, dat de E. P. *Van der Aa*, die hem bijstond in het stervensuur, zelf lijdend was; hij was toen reeds zoo ziek, dat hij nauwelijks de begrafenisplechtigheden kon verrichten. De oorzaak van beider ziekte kwam eerst na den dood van den goeden pater *Van Rooij* aan het licht. In dien tijd vormde zich langs de geheele kust eene modderbank, die zich toen recht voor hunne woning *(Cardross)*, op slechts 10 minuten

van zee gelegen, vestigde. Door die modderbank werden de looskanalen verstopt, zoodat men zich van het regenwater niet kon bevrijden; het bleef op de velden en in de bosschen staan. De slechte uitdampingen, die hiervan het gevolg waren, veroorzaakten moeraskoortsen, waaraan beide paters geruimen tijd lijdende waren. Niettegenstaande hun lichaam alzoo dagelijks ondermijnd werd, gingen zij voort school te houden en catechismus te geven voor ruim honderd kinderen, en daarenboven nog de zieken te bezoeken en de overige priesterlijke bedieningen waar te nemen. Die toestand moest den armen paters veel, zeer veel lijden veroorzaken. Onophoudelijk koorts, weinig of geen eetlust hebben, het gebruik van kinine, dat den mensch, vooral in Suriname, waar de geneesheeren het in zulke groote hoeveelheden voorschrijven, loom maakt, onverschillig en zenuwachtig; daarbij weinig nachtrust, deels door de ziekte. deels ook door de vele muskieten, die er toen waren; dat alles gevoegd bij eene onvoldoende verpleging (zij hadden voor al den arbeid slechts één frater met een neger-jongen), ja, dan begrijpt men dat zij bitter geleden hebben. De E. P. *Van der Aa* was dan ook verplicht de volle waarheid aan Mgr. *Swinkels* te schrijven. Hij had het vroeger moeten doen, nu echter, nu hij alléén was, mocht hij het niet laten. Zijn brief was kort: »de E. P. *Van Rooij* was overleden en ook hij ... kon niet meer." Aanstonds vertrokken de EE. PP. *Bossers* en *Odenhoven* om hem te vervangen; de E. P. *Van der Aa* kwam naar de stad terug. »Maar, mijn hemel, hoe zag hij er uit!" schrijft een zijner medebroeders, »meer dood dan levend, als een geraamte, hij was een man van 80 jaar!" En toch de ijverige Missionaris telde er slechts vijftig. Hij was geboren te *'s Hertogenbosch*, den 13 Augustus 1822. De goede pater had het einde zijner aardsche loopbaan bereikt. Wel herstelde hij nog eenigermate, en zelfs heeft hij nog éénmaal gepreekt, doch zijn leven was van nu af een langzaam sterven. We willen, vóór wij zijn zalig afsterven vermelden, den pater nader doen kennen. *Martinus Van der Aa*, een banketbakker te 's Bosch, en *Maria Elisabeth Goossens*, zijne echtgenoote, waren de ouders van onzen pater, die bij het H. Doopsel de namen *Joannes Bartholomeus* ontving. In het godsdienstig gezin opgevoed werd hij aanvankelijk door zijnen vader voor de

affaire bestemd. Het duurde echter niet lang of zijne neiging tot den geestelijken stand openbaarde zich en hij werd naar het Seminarie te *St. Michiels Gestel* gezonden. Hij was zeer goed student, en met een anderen begaafden jongeling, was hij steeds de eerste of de tweede zijner klas. Zijne talenten en nog meer zijne deugd, die in hem met een vroolijk en gemoedelijk karakter gepaard ging, hadden hem de liefde zijner Professoren verworven. Als hij zijne lagere studiën voltooid had, kwam hij zich aanbieden bij de Congregatie des Allerh. Verlossers, en ontving het kleed te *St. Truijen*, op den feestdag der H. Theresia, in het jaar 1844. Een jaar later tot de H. Geloften toegelaten, kwam hij naar *Wittem*, om zijne studiën voort te zetten. Zijne teedere godsvrucht nam hier nog toe, en menigmaal gaf hij aan de gevoelens van zijn hart lucht door ze in eenige dichtregelen neer te schrijven, en aan zijne medebroeders voor te lezen. Hij was geen dichter, doch maakte een goed vers, en daardoor wist hij niet zelden, nu zoowel als vroeger op het Seminarie, de feestelijke gelegenheden op te luisteren, of eene gulle vroolijkheid te weeg te brengen. Hij ontving het H. Priesterschap te *Roermond*, den 22 December 1849, uit handen van Mgr. *Paredis.*

Als hij in 't volgend jaar zijn tweede Noviciaat te *Luik* gedaan had, werd hij als Missionaris naar *Engeland* gezonden, waar hij gedurende twaalf jaren zeer veel heeft gearbeid. In Nederland teruggekeerd, in het najaar van 1862, werd hij aan het klooster te *Wittem* verbonden, en arbeidde als altijd met rusteloozen ijver. Wel had hij aanvankelijk veel moeite om in zijne moedertaal te preeken, doch het duurde niet lang of die hinderpaal was geheel uit den weg geruimd. Tal van Missiën en retraiten, octaven en andere geestelijke oefeningen heeft hij geleid of was er bij behulpzaam. [1]) Wat echter de kroon zette

---

1) Om een klein denkbeeld te geven van zijne verbazende werkzaamheid schrijven wij de namen, alléén van die plaatsen, waar hij Missie gaf in de jaren 1863-65, dus in een tijdverloop van ruim twee en een half jaar: *Swalmen*, *Heijthuizen*, *Heldenkapel*, *Reijmerstok*, *Brunssum* en *Guttecoven*, in het bisdom van Roermond; *Nieuwnamen*, *Hengstdijk*, *Boschkapelle*, *Standdaarbuiten*, *Heen*, *Koewacht*, *Axel*, *Philippine*, *Steenbergen*, *Chaam*, *Nispen*, *Etten*, *Hoogerheide*, en *Beek* in het bisdom van

op al zijn arbeid, hij bleef steeds een eenvoudige, opgeruimde en stichtende religieus, zijn ijver verflauwde niet, en men mag van hem zeggen, dat hij bij al zijn werken naar buiten, toch steeds een blik naar binnen gekeerd hield: hij was een inwendig man, een waar kloosterling!

In het jaar 1865 werd hij door zijne Oversten bestemd om een der eerste gezellen te zijn van Mgr. *Swinkels*, met wien hij, den 26 Maart 1866, te Paramaribo aanlandde. Toen in Juli de EE. HH. *Swinkels* en *Masker* naar Europa terugkeerden, werd hij door Mgr. voor de hoofdkerk te Paramaribo bestemd, waar hij met veel ijver voor zijne parochie arbeidde. In September 1866 had hij eene hevige gele koorts te verduren, die hem aan den rand des grafs bracht, maar tevens hem een schat van verdiensten bezorgde, wijl hij met een voorbeeldig geduld het kruis omhelsd had. Om zijn herstel te bevorderen werd hij in 't laatst van September te *Batavia* geplaatst, waar hij een jaar lang het H. Ministerie uitoefende, om dan met den E. P. *Luijben* naar *Coronie* te gaan arbeiden. Zoo wisselde hij van standplaats, overal den goeden geur zijner deugden, en de sporen van zijn werkzamen ijver achterlatend. Het goede wat hij verrichtte is Gode bekend. In 1870 weer te *Batavia* geplaatst, werd hij in Juli van dat jaar wederom naar de stad geroepen om er de H. Bediening uit te oefenen, en tevens de *plantages* en de *kampen der Indianen* te bezoeken. In Februari 1871, werd hij nogmaals in *Coronie* geplaatst; dáár zagen wij hem aan het sterfbed van zijn reisgezel, den E. P. *Van Rooij*, vandaar zagen wij hem terugkeeren naar Paramaribo, in een deerniswaardigen toestand. Het herstel, waarvan wij boven gewag maakten, was niet van langen duur. Tegen het einde van Januari (1872) vertoonde zich een begin van waterzucht, waarom hij op aanraden des geneesheers, in 't begin van Mei, naar de

---

Breda; *St. Maartens Voeren, Graven Voeren* en *Moulingen,* in het bisdom van Luik, terwijl hij ook deel nam aan de Missie, in zijn geboorteplaats *'s Bosch*, in het jaar 1865 gegeven.

Als men hierbij bedenkt, dat hij in dienzelfden tijd nog eene octaaf. eene driedaagsche oefening, 15 retraiten aan religieuzen (broeders en zusters), ééne aan theologanten en drie aan pensionnairen gaf, en daarbij tal van gelegenheidspredikatiën hield, dan kan men wel zeggen: »hij heeft zijn brood niet in ledigheid gegeten."

plantage *Esthersrust* werd gezonden. Helaas, het mocht niet baten. Niettegenstaande de frissche zeelucht en de liefdevolle verpleging van den directeur, den heer *J. de Haas*, [1]) nam de ziekte zulk eene ernstige wending, dat hij naar Paramaribo moest terugkeeren. De onderwerping aan Gods H. Wil, die de toetssteen is der ware deugd, zooals onze H. Stichter Alphonsus Maria zegt, schitterde in den lijder, die gedurende de geheele maand Juni groote benauwdheden verduurde, zonder den mond tot klachten te openen.

Een zijner medebroeders, die er bij tegenwoordig was, schrijft ons omtrent zijne ziekte: »Altijd was hij even opgeruimd »en welgemoed; de walgelijkste en bitterste medicijnen nam »hij als lekkernijen in. Eens zeide ik hem: Het schijnt, pater, »dat gij den smaak verloren hebt. »Zoover," antwoordde hij glimlachend, »heb ik het nog niet gebracht in de volmaaktheid. »»Maar wat zal men doen? hoe lastiger men is bij het innemen, »»hoemeer het ook kost.... en daarbij, men moet ook wat doen »»voor O. L. Heer." Zelden kon hij gelooven, dat hij ging ster- »ven, en de reden, welke hij daarvoor gaf, was: »ik heb nog »»te veel lust, om voor die arme negers te werken. Ach, pater, »»zij hebben het zoo noodig; ik zou nog lang willen leven, enkel »»en alleen om hen te kunnen helpen." Men bad intusschen vurig voor zijn herstel: zijne medebroeders, de zusters, de weeskinderen vereenigden zich, om den Hemel een heilig geweld aan te doen. En inderdaad scheen God hen te willen verhooren. Na eene novene ter eere van O. L. V. van Altijddurenden Bijstand gehouden, werd de zieke verlicht, de waterzucht week geheel en al, al zijne ledematen herkregen hun gewonen vorm; kortom zijn herstel was zóó volkomen en zóó spoedig, dat hij den 6 Juli het H. Misoffer kon opdragen. De geneesheer verklaarde, dat hij genezen was, en in alles de orde van het huis kon volgen. Dit herstel, eigenhandig door hem aan zijne Oversten medegedeeld, veroorzaakte bij de inwoners van Paramaribo eene groote vreugde, en velen weenden van blijdschap, toen zij den goeden pater den 12 Juli in de open lucht zagen verschijnen.

---

1) In 1882 omhelsde deze directeur, die protestant was, op zijn sterfbed het katholiek geloof.

God echter had andere plannen met zijnen dienaar, Hij had hem eene grootere vreugde toegedacht, en oordeelde hem rijp voor den hemel. Het koud vuur vertoonde zich op eene zorgwekkende wijze; hij gevoelde zelf, dat zijn einde nabij was, en bracht met liefde het offer van zijn leven. Bij het toedienen der H. Sacramenten had hij zelf het Rituale in de hand en volgde de gebeden. »Zie zoo," zeide hij na de bediening, »als ik nu sterf, »dan is het toch.... *voorzien van de laatste H. Sacramenten.*" Als hij nog van zijne negers sprak en men hem antwoordde, dat het volmaaktste was, zich voor leven en dood, geheel en al te onderwerpen aan de beschikkingen Gods, zeide hij: »O zeer »zeker, ik ben ook volkomen bereid om te sterven, ik laat alles »aan den goeden God over: zooals Hij doet en beschikt is het »mij wel; ik zeg maar alleen, dat ik voor die arme negers nog »zou willen werken. Beslist God anders, ook goed!" Dezelfde pater, uit wiens brief wij eenige zinnen aanhaalden, voegt er nog aan toe: »Op Zondag namiddag, daags voor zijn dood, zeide hij mij: »»Ik gevoel het, het is met mij gedaan! Bid veel voor mij en ..... vaarwel!....." — Hij was vol vertrouwen op God: »zeven-en-twintig jaren," sprak hij, »heb ik mijnen God in de »Congregatie gediend, ik hoop veel van zijne barmhartigheid." Als men hem vroeg of hij gerust was en tevreden, dan luidde het onveranderlijk: »ja — geheel en al — in alles tevreden met »Gods H. Wil, — neen, — ik ben niet ongerust." In den vroegen morgen van den 15 Juli, te vijf uur, gaf hij kalm en zacht den geest in den ouderdom van bijna 51 jaren.

Hier werd ten volle bewaarheid, dat de dood de weerschijn is van het leven, en dat de dood der rechtvaardigen schoon is en kostbaar in Gods oogen!

De Congregatie verloor een oprechten zoon, de Missie een ijverigen Missionaris, de Communiteit een dierbaren medebroeder, die steeds een voorbeeld van deugd was.

Bij zijne begrafenis bleek het nog eens te meer hoe men hem liefhad. Reeds denzelfden dag, 's avonds, moest het lijk ter aarde besteld worden.

Nauwelijks was het stoffelijk overschot des dierbaren overledenen naar de kerk gebracht, of van alle zijden stroomden de geloovigen, in hunne beste kleederen uitgedoscht er heen, om te

bidden. Drie à vier duizend menschen vergezelden den rouwstoet, zoodat eene eenvoudige negerin uitriep: »Als de koning der koningen begraven werd, kon er niet meer volk bij zijn!" Een groot getal marechaussees en politie-agenten hadden post gevat bij het kerkplein, om de orde te handhaven, en vergezelden met datzelfde doel den lijkstoet. Die orde werd evenwel geen oogenblik gestoord. Eene diep gevoelde maar stille droefheid, die zich door tranen en snikken, maar vooral door gebeden lucht gaf, was de schoonste immortellenkrans, welken het volk nederlegde op zijn graf.

Monseigneur *Swinkels*, die steeds lijdende was, zag alzoo zijn laatsten reisgezel sterven. Frater *Lambertus*, de E. P. *Van Rooij* en nu de E. P. *Van der Aa*, waren hem vooruitgegaan naar het hemelsch Vaderland! Hij, de oudste en de zwakste van gezondheid, werd door God behouden tot welzijn der Surinaamsche Missie!

De E. P. *Startz* kwam den 22 November te Paramaribo de open gevallen plaats aanvullen, zoodat het getal Missionarissen bij het einde des jaars hetzelfde bleef; dat der fraters werd echter met één verminderd. Den 6 December stierf de Eerw. frater *Michaël*. Deze goede frater, wiens geboorteplaats *Baelen* in Belgisch Limburg ligt, was desniettemin Nederlander van geboorte; immers hij kwam ter wereld den 19 October 1817. Hij was van zijne jeugd af een braaf kind en de troost zijner ouders (*Jacobus Louwy* en *Maria Catharina Bertram*). Stil en bedaard van karakter groeide hij in deugd op, en kwam zich in 1846 als leekebroeder te *Wittem* aanbieden. Men nam hem met vreugde aan, en hij trad den 26 Juli in het klooster, waar hij bijna anderhalf jaar als candidaat werkzaam was. Naar *St. Truijen* gezonden om het eerste Noviciaat te houden, ontving hij daar den 24 Mei 1848 het kleed, en bewees vervolgens in verschillende kloosters zijne goede diensten. Den 20 November 1860 werd hij wederom te *Wittem* geplaatst, doch was intusschen den 15 April 1852 te *St. Truijen* tot de H. Geloften toegelaten. Den 7 Augustus 1868 werd hij verplaatst naar *Amsterdam*.

Overal was hij dezelfde, een voorbeeldig kloosterling, ijverig, dienstvaardig, gehoorzaam, ingetogen en zedig. In de verschillende betrekkingen, welke hij waarnam, heeft hij zich zoowel

bij de Eerw. Paters als bij zijne medebroeders verdienstelijk gemaakt en bemind. Vooral als ziekenbroeder muntte hij uit, was medelijdend, minzaam en zeer bezorgd. Hij was steeds in zijne gedachten peinzend wat den zieken dienstig of aangenaam zou kunnen zijn, zoodat men waarlijk zeggen kon, dat hij van zijne bezigheden eene studie maakte.

Tot meerdere volmaaktheid bood hij zich bij zijne Oversten aan voor de Missie van Suriname, volgens het verlangen, dat God hem ingegeven had; hij was toen 54 jaar oud. Den 25 Juni 1871 ging hij scheep en kwam den 12 Augustus te Paramaribo aan. Hier was hij, als overal, de voorbeeldige frater, die door zijne vele goede hoedanigheden en vooral door zijne ingetogenheid aller harten won. Als een trek dezer laatste deugd vermeldt de kroniekschrijver van Paramaribo, dat frater *Michaël*, geheel voor God en zijne bezigheden levende, de stad Paramaribo, waar hij toch bijna 15 maanden woonde, te nauwernood gezien heeft. Voor zoover men kan achterhalen, kwam hij slechts éénmaal buiten het huis om eene wandeling te doen. Als men bedenkt, dat hij hierin door niets verhinderd werd: zijne gezondheid immers liet aanvankelijk niets te wenschen over, de H. Regelen lieten het hem toe, en alles daarbuiten: de planten, de menschen, de geheele natuur was nieuw voor hem; — dan pleit dit wel voor zijne deugd, voor eene ingetogenheid, die door overwinning op de natuur verkregen werd. God en zijn plichten, ziedaar zijn eenig streven!

Is het te verwonderen, dat een heilige dood zijn stichtend leven bekroonde? Na eenigen tijd lijdende te zijn geweest, onderging hij, met voorbeeldige onderwerping, verschillende kleine maar pijnlijke operatiën aan zijne vingers, die allen door de fijt werden aangetast. Eindelijk, in 't begin van December, kreeg hij eene schijnbaar lichte ongesteldheid, die echter weldra zóó toenam, dat ze hem binnen 24 uren naar het graf sleepte. 's Morgens te 9 uur bevond de doctor zijn toestand zorgwekkend, en men diende hem de laatste H. Sacramenten toe, die hij met veel godsvrucht ontving. De vreeselijke benauwdheden maakten hem het liggen onmogelijk, waarom hij, op de beddeplank gezeten, en door een Eerw. pater met een frater ondersteund, den dood te gemoet ging. Nog gezond zijnde had hij een voorgevoel, dat

hij weldra sterven zou. Wijl hij van alles onthecht wilde zijn, bracht hij een kastje, verschillende reliquieën bevattende, bij zijnen Overste: »Neem dit," zeide hij, »want ik vrees, dat ik er eenigszins aan gehecht ben; na mijn dood kan men die gebruiken." Niemand dacht, dat zijne ongesteldheid die wending zou nemen, hij alléén was er van overtuigd spoedig te zullen sterven. Aanhoudend bad hij en vereerde de verschillende gewijde medaljes, welke hij in de hand hield. Hij volgde als 't ware den dood, die zich van hem meester maakte; gedurig voelde hij zich zelven den pols, en zeide dan: »Hij wordt al zwakker en zwakker, — heel lang zal 't niet meer duren." Eindelijk, toen hij de hand op zijn been liet rusten, riep hij verheugd uit: »Goddank, ik ben reeds half dood! De beenen zijn reeds dood, nog eenige oogenblikken en het is gedaan!" Noch de pater, noch de frater, die aanwezig waren, konden gelooven, dat hij zoo spoedig sterven zou; doch zie! eene benauwdheid overvalt hem, de pater geeft hem nogmaals de H. Absolutie, en frater *Michaël* was niet meer! Bij zijn sterven zweefden nog de namen van Jezus, Maria en Joseph op zijne lippen. Het was den 6 December 1872, 's middags te half één uur. De nederige frater ging groot worden in het rijk der hemelen.

De schoone Maria-maand van het volgend jaar zag wederom een nieuwen Missionaris te Paramaribo aankomen. De Eerw. Pater *Van de Kamp*, die (hoewel te *Velp*, bij *Arnhem*, geboren) in de Duitsche Provincie was aangenomen, en in 1870 het Duitsche leger in Frankrijk als aalmoezenier vergezeld had, stond daarom niet minder aan den »Culturkampf" bloot, waarom hij zich bij den Generaal voor de Missie van Suriname aanbood. Hij kwam te Paramaribo den 7 Mei 1873, en was vergezeld van een leekebroeder, frater *Fidelis*. Het personeel der Missie, dat nu, behalve den Vicarius Apostolicus, uit 12 paters en 8 fraters bestond, zou tot den dood van Mgr. *Swinkels* behouden blijven. Wel had het volgend jaar eene persoonsverwisseling plaats, daar de Weleerw. Pater *Van Mens* den 2 Januari, uithoofde van voortdurende ziekelijkheid, naar het moederland moest terugkeeren; doch spoedig werd hij, als Pastoor van Paramaribo, door den aftredenden Provinciaal, den Hoogeerw. P. *Schaap* vervangen. Niet alleen werd deze met de zorg der parochie, en, even

als zijn voorganger, met de leiding der kloostergemeente belast, maar Monseigneur stelde hem tevens tot Vicaris-generaal aan, en droeg alle mededeelbare buitengewone volmachten op hem over.

Dertien maanden later bezweek Monseigneur *Swinkels*. Monseigneur was te *Woensel*, in Noordbrabant, geboren den 14 April 1810. Zijne ouders, reeds vroeger bij den dood van frater *Lambertus* vermeld, hadden hun oudsten zoon lief en genoten ook veel troost van hun kind. Hij had veel aanleg, en werd, na voltooide studiën, te *Warmond* priester gewijd, den 20 Sept. 1834. De volijverige Procurator der Surinaamsche Missie, die de H. Wijding verrichtte, Mgr. *C. L. van Wijkerslooth*, zal wel niet vermoed hebben, dat hij toen den toekomstigen Bisschop van *Amorium*, den derden Apostolischen Vicaris van Suriname, de handen oplegde.

In October 1835 werd de jeugdige priester tot Professor benoemd te *Oudenbosch*, en in November 1836 als Rector van het gymnasium te *Helmond* aangesteld. Negen jaren had hij zich verdienstelijk gemaakt in het onderwijs der jeugd, toen God hem riep tot het kloosterleven. Hij ontving het kleed te *St. Truijen*, den 25 Maart 1844, en deed er, het volgend jaar op dienzelfden feestdag van O. L. V. Boodschap, de H. Geloften. Aan het klooster van *Wittem* verbonden, arbeidde hij met al den ijver van een apostel, en die ijver bleek sterker dan zijn gestel, daar hij reeds in die eerste jaren herhaaldelijk bloed opgaf. Als Missionaris bezat hij veel talent, en had dan ook, zoowel op de missiën, als op de talrijke retraiten, welke hij ook later, Provinciaal geworden, gaf, den grootsten bijval. Hij was vurig en werkzaam van geest, had een vroolijk en aangenaam karakter, en won daardoor gemakkelijk het vertrouwen en de liefde van allen.

In zijn arbeid leerde men hem meer en meer kennen. Hij was een man, die, zonder van zijne andere talenten te gewagen, uitmuntte door gezond verstand en praktischen geest; hij had een doordringenden blik en een juist oordeel, was daarbij vastberaden en edelmoedig, zoodat hij al spoedig voor de moeilijkste ondernemingen gebruikt werd. In 1851 werd hij als Superior benoemd voor de nieuwe fundatie te *Amsterdam*. Wat van

iedere nieuwe stichting gezegd mag worden, gold wel inzonderheid van deze: zij was zeer moeilijk en vorderde een man vol moed, die met de voorzichtigheid een doortastenden en onversaagden wil kon paren, en die man was Monseigneur *Swinkels!* Hij kwam dan ook door zijn onvermoeide pogingen, door tijdig ingewonnen raad en door een onbeperkt vertrouwen op God, alle tegenkantingen te boven. Toch had hij slechts eene zwakke gezondheid en was, door zijn zenuwachtig gestel, voor aandoeningen en indrukken zeer vatbaar. Toen in 1855, nadat het generaal kapittel onzer Congregatie, waaraan ook pater *Swinkels* deel nam, voor het eerst te Rome was gehouden, de Hollandsch-Engelsche Provincie werd opgericht, viel het oog op Amsterdam's Rector, en werd hij tot eersten Provinciaal benoemd. Onder zijne jurisdictie waren toen de kloosters van *Amsterdam*, waar hij resideerde, van *Wittem* in het bisdom van Roermond, van *'s Bosch*, van *Clapham* te Londen, van *Bishop-Eton* bij Liverpool en van *Limerick* in Ierland. Hij bestuurde zijne provincie met allen ijver en met eene vaderlijke, wij mogén zeggen, moederlijke zorg. Jaarlijks bezocht hij in persoon alle huizen, en 't is God alleen bekend, welk goed hij bij deze kanonieke bezoeken tot stand bracht. In het jaar 1865 werd Engeland tot Provincie gevormd; de huizen van Nederland, die onder het bestuur van den Provinciaal *Swinkels* met dat van *Roermond*, waren vermeerderd, vormden nu de Hollandsche Provincie. Intusschen hadden te Rome de onderhandelingen over de Surinaamsche Missie plaats gehad tusschen den Kardinaal-Prefekt der Propaganda en onzen Hoogw. Pater Generaal. Naar aanleiding daarvan werd de Hoogeerw. Pater *Swinkels*, den 24 Mei 1865 als Provinciaal vervangen door den Hoogeerw. Pater *A. Konings*, en de Oud-Provinciaal werd tot Bisschop van *Amorium* en Apostolisch Vicaris van Suriname benoemd. De benoeming dagteekent van den 12 September 1865. Reeds den 20 September volgde de erkenning door Zijne Majesteit den Koning, en, ingevolge ministerieele aanschrijving, die van het Gouvernement in Suriname op den 21 November.

Als Apostolisch Vicaris en benoemd Bisschop van *Amorium*, nam Monseigneur *Swinkels* deel aan het provinciaal Concilie van Utrecht, dat van 24 September tot 4 October te 's Hertogenbosch

gehouden werd. [1]) Den 15 October ontving hij de bisschoppelijke wijding in de St Josephskerk te 's Hertogenbosch (zie bldz. 261), en zou nu reeds in 't begin van December, met het zeilschip »De jonge Eduard" naar Suriname vertrekken. Hij verliet Amsterdam den 12 December en kwam te Nieuwe Diep. Dan, tegenwind belette hen uit te zeilen, en veroorzaakte een oponthoud van niet minder dan 69 dagen. Toen zij echter den 19 Februari 1866 de haven verlieten, was de zeereis zeer voorspoedig, en na 36 dagen kwam de ijverige Vicaris te Paramaribo aan. Reeds vroeger hebben wij de ontvangst aldaar beschreven. Volgen wij nu den Missionaris in den arbeid, welken hij als een gewoon pater met de anderen verrichtte. Behalve de reizen, welke hij als Apostolisch Vicaris naar de verschillende Districten ondernam, [2]) arbeidde Monseigneur in de eerste jaren te veel, al te veel voor zijne zwakke krachten. Daarbij werd de bovennatuurlijke zielenijver, waardoor hij brandde, in hem gedragen door een natuurlijk gestel, dat hem wegens de zenuwen, steeds te strijden gaf tegen de voortvarendheid. Hij werkte met te veel inspanning en gunde zich geen rust. Hij predikte iederen Zondag onder de Hoogmis, en wel met het hem eigenaardig talent. Zijne preeken waren veel meer onderrichtingen of conferentiën, waarin hij zijne toehoorders, waarlijk wist te boeien. Jaren lang had hij ook te Amsterdam diezelfde taak op zich genomen, en nog heden leeft bij vele katholieken de nagedachtenis van den man, die op eene hem alleen eigen, maar duidelijke en boeiende wijze, de leer der katholieke kerk verklaarde. Ook te Paramaribo kwamen protestanten naar hem luisteren, en zelfs verzochten hem de paters, dat hij liever 's avonds zijne preeken zou houden, om den protestanten meer gelegenheid te geven, zooals dan ook in de

---

1) De Apostolische Vicarissen der Nederlandsche koloniën, in Oost en West, waren dat jaar gelijktijdig in Nederland. Mgr. *Vrancken*, Mgr. *Kistemaker* en Mgr. *Swinkels* woonden dienvolgens geheel het provinciaal Concilie als *Synodales honorarii* bij.

2) Monseigneur diende het H. Vormsel toe op *Batavia* in 1866, 1868 en 1871 en in dit laatste jaar op de terugreize ook op *Kraai's hoop* en *Joanna Catharina*; in 1867, 1869, 1871 en zelfs nog in 1873 te *Coronie*. In 1866 en 1869 op *Esthersrust* in de *Warappa-kreek;* in 1872 op *Sans-souci* in de *Orelana-kreek*, en in 1873 op de plantage *Goudmijn* in de *Boven Commewijne*.

laatste jaren zijns levens geschiedde. We zullen in een volgend artikel bij het behandelen der apostolische werkzaamheden zien, welk aandeel Mgr. *Swinkels* er in nam; zooveel is zeker, dat hij na vijf jaren arbeid zoo goed als uitgeput was, en eene buitenlandsche reis voor hem noodzakelijk werd. Hij verliet niet gaarne het grondgebied der Missie. Slechts drie malen heeft hij gedurende zijn Vicariaat daartoe besloten. Een eerste maal uit gehoorzaamheid aan den H. Stoel, toen hij (krachtens het Decreet van de Congregatie *de Propaganda Fide*, dd. 17 Aug. 1866) door den Apostolischen Delegaat, Mgr. *Joachim Lud. Gonin*, Aartsbisschop van *Trinidad*,[1]) tot het tweede Concilie der *Engelsche, Hollandsche en Deensche koloniën* geroepen werd. Dat Concilie, te *Trinidad* gehouden, duurde van 12—23 Januari 1867. Hij had Paramaribo den 2 Januari verlaten, en was vóór het einde der maand wederom tehuis.

Een tweede maal gold het een tegenbezoek aan den Apostolischen Prefect van *Fransch Guijana (Cayenne)*, Mgr. *Drossat*, Prot. Apost., waaraan hij niet kon ontbreken: de gelegenheid bood zich te gunstig aan, dan dat hij zich kon verontschuldigen. Bij gelegenheid der Napoleonsfeesten werd namelijk, door onze Regeering, eene destijds ter reede van Paramaribo stationneerende kanonneerboot naar *Cayenne* gezonden. Van het aanbod, om met deze boot heen en weer te reizen, maakte Monseigneur in de maand Augustus 1867 gebruik. Hij was vergezeld van den E. P. *Verbeek*, en werd te *Cayenne*, waar men nooit een Bisschop gezien had, allerluisterrijkst ontvangen.

Nu, ten derden male, was het tot herstel zijner gezondheid volstrekt noodzakelijk. Hij vertrok uit Paramaribo, we hebben het reeds vroeger gezien, den 7 Maart 1871. De verandering van lucht had werkelijk gunstigen invloed, en toen Monseigneur, den 28 September van hetzelfde jaar, wederom huiswaarts keerde, was hij veel beter.

Het duurde echter niet lang of de oude kwaal vertoonde zich weder, en zijn leven was nu voortaan een aanhoudend lijden. Toch arbeidde hij geregeld voort en bleef alle functiën waarnemen.

---

1) Het hier vermelde Decreet en de handelingen van dit Concilie zijn te vinden in de schoone *Collectio Lacensis*, Tom. III. p. 1107 etc.

In de maand Januari 1874 verergerde zijne kwaal dermate, dat men vreesde hem te verliezen; hij ontving toen de H. Sacramenten. Wel herstelde hij nog van deze ziekte, doch dezelfde man werd hij niet meer. Merkbaar verouderd bleef hij uiterst zwak, alles vermoeide hem en matte hem af. Slechts met de grootste inspanning en alleen lezende kon hij op Witten Donderdag de H. Oliën wijden. Op Pinksterdag diende hij nog het H. Vormsel toe.

Het volgend jaar had hij in Februari en Maart hevige krampen te verduren en begon hij aan zenuwtoevallen te lijden, die zich bij tusschenpoozen herhaalden. Die toevallen waren dikwijls zeer hevig, soms meende men hem te verliezen, en twee malen werd hem bij zulke gelegenheid het H. Oliesel toegediend. Hij was echter bij deze zenuwberoerten niet geheel en al bewusteloos, en het was stichtend, hoe hij dan verzuchtte, de H. Namen van Jezus, Maria, Joseph aanriep, of, te midden zijner pijnen deze woorden liet hooren: »Wat is God toch goed!"... »Gaat tot Joseph"... en andere schietgebeden.

Den 25 April, 's namiddags te half drie uur, dacht de Hoogwaardige lijder, dat zijn einde naderde, en vroeg de H. Teerspijze. Aandoenlijk treffend was het toen hij zich, bij die gelegenheid, tot de om zijne legerstede geschaarde medebroeders richtte, om vergeving bad voor zijne fouten en aller gebeden vroeg. Hij beloofde hun ook wederkeerig zijne gebeden tot Gods troon te zullen opzenden. Hij vergat daarbij niet nogmaals te betuigen, hoe hij allen liefhad en ook de geloovigen van Suriname in het harte droeg. Hij smeekte zijne Missionarissen zich voor het volk ten offer te brengen; »maar" voegde hij er met nadruk aan toe, »blijft altijd nog meer religieuzen dan Missionarissen."

Ook van deze zenuwberoerte herstelde hij; doch onophoudelijk keerden de toevallen terug en putten hem geheel uit. Eindelijk kwam eene opzwelling des lichaams, die hem voor goed aan 't ziekbed vastkluisterde.

NA EEN LANGDURIG EN SMARTELIJK LIJDEN, WAARIN HIJ MEERMALEN DOOR DE H. SACRAMENTEN GESTERKT WERD; NA EEN LIJDEN, WAARIN HIJ TALLOOZE BLIJKEN GAF VAN GEDULD EN ONDERWERPING AAN GODS H. WIL, VAN GELOOF EN OOTMOED, VAN LIEFDE EN VERTROUWEN, ONTSLIEP DE EERSTE BISSCHOP-REDEMPTORIST VAN

Suriname, op den 11 September 1875, des morgens te half negen, na een tamelijk langen doodstrijd, doch zacht en kalm, — zalig in den Heer!

Verrassend was zijn afsterven niet; het geloovige volk was, door de herhaalde aanbevelingen van den Doorluchtigen zieke in hunne gebeden, reeds lang op het droevig doodsbericht voorbereid; toch was de indruk niet minder groot. Het stoffelijk omhulsel van den grooten man werd nu in de kerk ten toon gesteld, niet in Bisschoppelijk gewaad, maar, zooals hij zelf verlangd had, in het eenvoudige religieus habijt zijner Congregatie; ten teeken der Bisschoppelijke waardigheid was het omhangen met het kruis, en lagen staf en mijter op de kist. Dat priesters en leeken voor den overleden Kerkvoogd tal van gebeden stortten, behoeft wel niet gezegd. Toen Monseigneur den geest gaf was juist de laatste H. Mis van dien dag geeindigd, zoodat de plechtige uitvaart 's anderendaags werd gehouden.

Na den middag te vijf uur had de plechtige begrafenis plaats. De volkstoeloop was ontzettend, het scheen wel, dat in de geheele stad niemand tehuis was gebleven. Duizenden en duizenden verdrongen zich in de straten, en kwamen de laatste eer bewijzen aan een kerkvoogd, die zijne kudde waarlijk bemind maar daarom ook niet geschroomd had den vinger op de wond te leggen, en soms, waar noodig, op gevoelige wijze van de wegen der ongerechtigheid af te schrikken.

De lijkstoet was indrukwekkend en bewoog zich langzaam door de straten naar de R. K. begraafplaats aan de Rust-en-Vrede-straat. Daar werden de laatste kerkelijke ceremoniën verricht, en verkondigde de Hoogw. Provicaris, voor eene ontelbare menigte van geloovigen en ongeloovigen, de verrijzenis des vleesches.

Zoo eindigde Monseigneur *Swinkels*, na veel werken en lijden voor de eer van God, voor het heil der zielen en ter liefde zijner religieuze roeping, zijne waarlijk apostolische en hoogst verdienstelijke loopbaan. Wel schepte er de nederige Bisschop vermaak in zich overeenkomstig zijn naam, *Joannes Baptista*, te vergelijken bij Christus' Voorlooper, die in de woestijn van Suriname moest prediken, en als het ware den

weg te banen had voor opvolgers, die in zijn oog meer waardig en meer bekwaam zouden zijn om plaatsbekleeders van Christus zelven te heeten. Hij bevroedde niet, niettegenstaande hij door zijne oversten als zoodanig steeds beschouwd was, dat hij bij uitnemendheid de man was voor zulk eene taak berekend. Doch deze is de handelwijze der uitverkorenen, zij zijn ootmoedig, zij vernederen zich gaarne en laten het den Heer over hen te verheffen. Ook is het onze diepe overtuiging en onze zoete hoop, dat Monseigneur JOANNES BAPTISTA SWINKELS, *die velen ter gerechtigheid heeft onderwezen, als eene ster zal schitteren door alle eeuwen.* (Dan. XII. 3.)

De Hoogeerwaarde Pater *Joannes Henricus Schaap* volgde nu Monseigneur Swinkels als Provicaris op, in welke hoedanigheid hij den 20 Juni 1876 door den H. Stoel werd bevestigd. In naam veranderd was feitelijk het bestuur der Missie hetzelfde gebleven.

Behalve den Hoogw. Provicaris waren nu elf paters in de kolonie aanwezig, die aldus vier volle jaren werkzaam bleven. Het personeel der leekebroeders werd intusschen vermeerderd door de fraters *Wilfridus en Willibrordus*, die den 17 Nov. 1876 aankwamen, en frater *Pius*, die den 24 Dec. van hetzelfde jaar arriveerde.

Eerst den 3 Sept. 1879 kwam de E. P. *Buhrs* het getal Missionarissen tot twaalf brengen; dit duurde evenwel slechts kort, daar hij het volgend jaar even als nog een andere Missionaris, de Missie moest verlaten, en aldus het getal tot tien werd verminderd. De E. P. *Buhrs* kon aan het klimaat niet wennen, weshalve zijne oversten hem, na een verblijf van zeven maanden in de kolonie, naar Europa terugriepen; hij vertrok den 2 April 1880. De andere pater, de E. P. *Van de Kamp*, was sedert Mei 1873, dus ruim zeven jaren, onvermoeid in Suriname werkzaam; doch men moest hem, hoe ongaarne ook, voortaan missen. Eene gevaarlijke oogziekte vorderde, dat hij onverwijld uit de tropische gewesten verwijderd werd. Bij eene eerste gelegenheid, den 25 Sept. 1880, naar de Vereenigde Staten gezonden, werd hij, aan ons huis te *Baltimore* verbonden, waar hij een ruim veld vond voor zijnen ijver. Door spoedige behandeling heeft hij het gebruik van één oog nog mogen behouden.

In de laatste helft van het jaar 1880 had ook de Provicaris eene reis naar Europa ondernomen. Te *Rome* zijnde werd hij den 10 Sept. 1880 tot Bisschop van *Hetalonië* benoemd, en reeds den 10 Oct. d. a. v., door den meer dan tachtigjarigen Bisschop van *Roermond*, Mgr. *Joannes Augustinus Paredis*, in onze kerk van *Wittem* tot Bisschop gewijd. HH. DD. HH. Mgr. *Joannes Theod. Laurent*, Bisschop van *Cherson* en voormalig Apost. Vicaris van *Luxemburg*, en Mgr. *Petrus Math. Snickers*, Bisschop van *Haarlem* (thans Aartsbisschop van *Utrecht*) verleenden daarbij hunne assistentie.

Mgr. *Schaap* keerde den 6 Januari 1881 te Paramaribo weder, vergezeld van de EE. PP. *de Weerd* en *Currier*, en den frater-chorist *Van Tooren*, een in Nederland geëxamineerd onderwijzer. Dat Monseigneur, die nu als Bisschop wederkeerde, niet met grooter uitwendigen luister ontvangen werd, moest den Eerw. Paters wel hard vallen. Zij hadden alles daartoe voorbereid, doch waren door de aankomst der mail verrast. Zij hadden Z. D. H. niet dien dag en nog minder op dat uur verwacht: het was 9 uur in den morgen. De ontvangst was echter te hartelijker: in weinige oogenblikken was eene talrijke volksmenigte toegestroomd, tot welke Monseigneur, in de kerk aangekomen, een diep gevoeld woord richtte. [1])

De Eerw. Pater *Startz*, die in weerwil van zijn ziekelijken toestand nu ruim acht jaren in de kolonie gearbeid had, werd door zijne oversten naar Europa teruggeroepen. De ijverige pater had zoowel in de stad *Paramaribo*, als op *Batavia*, aan de *Kust* en op het gesticht *Livorno* het H. Ministerie uitgeoefend. Toen hij in Juni 1878 te *Coronie* was, werd hij door hevige aanvallen van asthma, en sinds dien tijd herhaaldelijk door dezelfde ziekte gekweld, en soms aan den rand des grafs gebracht. Tot herstel zijner gezondheid, en alleen uit gehoorzaamheid, aanvaardde hij de reis naar Europa den 4 Februari 1881, doch liet zijn apostolisch hart bij de arme negers. Als zijne krachten, die

---

1) Men zie den 2ⁿ jaargang van het maandschrift »de Volksmissionaris," waarin eene zeer lezenswaardige reisbeschrijving van Monseigneur *Schaap* en zijne gezellen voorkomt.

echter steeds zwak blijven, en de H. Wil Gods het hem toelieten, zou hij er ieder oogenblik weer heensnellen.

Intusschen kwamen den 21 Februari 1881 de EE. PP. *Stassen* en *Houben*, vergezeld van een leekebroeder, frater *Justus*, te Paramaribo aan.

De E. P. *Currier*, dien Monseigneur had medegebracht, en voor wien men het verblijf in de tropische luchtstreek, waar hij geboren was, tot herstel zijner gezondheid gunstig achtte, moest weldra de kolonie verlaten. De veel belovende jonge priester, die minder dan ieder ander het klimaat kon verdragen, werd den 21 Februari 1882 naar de Vereenigde Staten gezonden.

Dit verlies werd weldra aangevuld, doordien de Hoogeerw. Pater *P. Oomen*, die als Provinciaal de tweede *kanonieke Visitatie* kwam houden, [1]) den 30 Juli aankwam, en den Eerw. frater-chorist *J. Zirks*, een geëxamineerd hoofdonderwijzer, medebracht. In Europa weergekeerd zond hij nog den E. P. *Eijsink*, die den 30 Januari 1883 in Suriname aankwam. Bovendien hield Monseigneur *Schaap*, evenals zijn Doorl. Voorganger, den 11 Februari, eene plechtige wijding te Paramaribo, waarbij hij het H. Priesterschap aan de EE. FF. *Zirks* en *Borret*, en het Diaconaat aan den E. F. *Van Tooren* toediende. Deze diaken werd ook den 30 Dec. 1883 tot priester gewijd, zoodat het personeel der Missie op ultimo December 1883 bestond, uit:

Monseigneur, zeventien paters, waaronder twee met den rang van onderwijzer, en twaalf fraters, waaronder insgelijks vier geëxamineerden.

ARTIKEL 2.

De Apostolische werkzaamheden.

Vermits alle pogingen der Redemptoristen in Suriname daarheen gericht waren om het zoo wel begonnen werk tot ontwikkeling en uitbreiding te voeren, en die pogingen zich ook

---

1) De Hoogeerw. Provinciaal verbleef 2 maanden in de kolonie, zoodat hij de gelegenheid had al de statiën der Eerw. Paters te bezoeken, en keerde met de mail van 2 October naar Nederland terug, waar hij in 't begin van November aanlandde.

PLAN
VAN
PARAMARI
HOOFDSTAD
VAN
SURINAM

naar Kwatta
Koning Straat
Plantage Tourtonne
Steenenbrug
Kreek
Heerenstraat
Watermolen
Waterkant
Reede
RIVIER
Hoog Straat
Wanica
Rust en Vrede
Zwarten Hovenbrug
Gemeenelands
Molenpad
Limesgracht
Keizerstraat
Heiligeweg
Zwartenhoven
Wagenwegstraat

Nuttig
akelijk.

daarbij hebben moeten bepalen, zoo behoeven we slechts eenvoudig naar de reeds bekende standplaatsen der Missie weder te keeren, en een nauwkeurigen blik op de gedane werkzaamheden en verkregen vruchten te werpen. Ten einde den lezer een juist denkbeeld te geven van den tegenwoordigen toestand der Surinaamsche Missie, zullen we, hier even als in de vorige hoofdstukken, eerst de stad *Paramaribo*, daarna de *plantages*, die voor het meerendeel van de stad uit bediend worden, en vervolgens de statiën *Coronie* en *Batavia* behandelen. Het slot zal van een algemeenen staat vergezeld gaan. Bij den werkkring van Paramaribo bespreken wij tevens het katholiek onderwijs en de weezenverpleging.

I. Paramaribo.

1. De Stad.

Deze hoofdplaats en eenige stad der kolonie biedt ook den ruimsten werkkring aan voor den Missionaris. Van de 13000 katholieken in Suriname, wonen er zeker 7000 te Paramaribo. Er zijn twee katholieke kerken, zooals reeds uit het vorige Hoofdstuk is gebleken.

In de bediening dezer kerken werd, gedurende de twee eerste jaren na de aankomst van Mgr. *Swinkels*, weinig of geene wijziging gebracht. Naarmate echter het dienstdoende personeel der Geestelijken, vooral na 1868, toenam, werden ook de kerkdiensten en godsvruchtoefeningen vermeerderd. Gaandeweg werden de geloovigen alzoo vertrouwd gemaakt met vrome oefeningen, die vroeger niet alleen onmogelijk waren, maar zelfs ontijdig en ondoelmatig zouden geweest zijn.

Wat de kerkdiensten betreft, werden voor Zon- en Feestdagen drie Missen in de hoofdkerk en, sedert 1869, twee in de bijkerk vastgesteld. In 1881 werd behalve de Mis, die ook reeds vroeger dagelijks in het Gesticht der Zusters gelezen werd, nog eene andere voor Zon- en Feestdagen ingevoerd op 's Lands grond »*Boniface*", waar oude en gebrekkelijke lieden van Gouvernementswege verpleging ontvangen. Dit Gesticht, dat van den beginne eens of meermalen in de week bezocht werd, ligt een goed half uur van de hoofdkerk verwijderd. De H.

Dienst wordt gevierd in een lokaal der inrichting, en ongeveer 100 katholieken, zoo van het Gesticht als van de buurtschap, nemen daaraan deel.

Op de werkdagen werden tot 1874 in de bijkerk slechts éénc en in de hoofdkerk twee vastgestelde Missen gelezen. Toen echter werd in laatstgenoemde kerk een derde dagelijksche Mis vastgesteld, en wel te kwartier voor acht uren, ten behoeve der schoolkinderen. Het is niet te zeggen, hoezeer die maatregel het kerkbezoek der kinderen op Zondag (iets, waarmee het allertreurigst gesteld was) heeft bevorderd, en hoezeer daardoor de weg vergemakkelijkt wordt voor den priester, die hen tot de eerste H. Communie moet voorbereiden. Zijn ook somtijds de kinderen te klein, om genoegzaam te bevatten, wat men in de kerk te doen heeft, zij worden er toch gewoon aan gemaakt naar de kerk te gaan, en overigens, ze zijn niet te klein om den zegen te ontvangen van Jezus, den grooten Kindervriend, en het naar ziel en lichaam vaak arm en ellendig gezin van vader en moeder daarmede te verrijken. Het gebeurt niet zelden, dat ouders, die zich anders om kerkgaan weinig bekreunen, door den ijver hunner kleinen beschaamd, aangespoord worden, om ten minste op Zondag Mis te hooren, en daardoor het gevorderde bewijs van hun katholiek geloof te geven. Daar de kinderen, door hunne onderwijzers en onderwijzeressen vergezeld, van de kerk naar school gaan, heeft er zoowel het bezoeken van, als de aandacht in de school veel bij gewonnen. Om den ijver voor het kerkbezoek te prikkelen ontvangen de kinderen dagelijks kaartjes, welke zij echter, bij verzuim der H. Mis op Zondag, verbeuren. Bij het einde des jaars wordt dan aan de kinderen, die een bepaald aantal kaartjes verworven hebben, naar evenredigheid der bijgewoonde H. Diensten, eene openbare belooning toegekend. Gedurende het vorige jaar is ten behoeve der vele kinderen eene vierde dagelijksche Mis vastgesteld. Deze Mis wordt, in een verwijderd gedeelte der stad, bij gebrek eener kerk, van een groot schoollokaal uit door de kinderen bijgewoond. Doch keeren wij terug tot het jaar 1868, en zien wij, hoe Mgr. *Swinkels*, ook door het invoeren van het Lof en an-
[illegible] oefeningen, de godsvrucht tot het Allerheiligste Sacrament
[illegible] te vermeerderen.

De uitstelling van het Allerheiligste, of het Lof, werd bepaald in de hoofdkerk op Zondag, Donderdag en Zaterdag, in de bijkerk op Zondag en Woensdag en in het Gesticht der Zusters op alle Zon- en Feestdagen. Om de devotie tot het H. Sacrament te bevorderen, voerde de Bisschop ook nog het veertig-uren-gebed in, en in 1869 de plechtige processie rondom de kerk, op H. Sacramentsdag. Het veertig-uren-gebed werd slechts tot 1874 geregeld jaarlijks gehouden, de plechtige processie daarentegen nam jaar voor jaar in belangrijkheid toe. Op dien dag komt niet alleen al wat katholiek is ter kerk, ook de openbare straat is dan vol nieuwsgierigen van allerlei gezindte. Wijl de politie hare goede diensten daarbij verstrekt, kan deze plechtigheid ook met den gewenschten eerbied en goede orde verricht worden. Gemakkelijk laat het zich voorstellen, dat zulke godsdienstige optocht, die onder de tropenzon niet bij dag kan geschieden, en dus in den avond bij fakkellicht gehouden wordt, een grootsch gezicht moet opleveren. Treffender echter dan de plechtigheid zelve, is de openbare belijdenis, welke honderden deelnemers daarbij afleggen van hun geloof in de waarachtige tegenwoordigheid van Jezus in zijn H. Sacrament. Het getal van hen, die het Lof geregeld bijwoonden, was aanvankelijk gering; langzamerhand nam dit evenwel toe, en thans is het vrij aanzienlijk geworden. De redenen, die eertijds *Wennekers* verplichtten, het Allerheiligste maar zelden uit te stellen, zijn nu door Gods goedheid geweken.

Bij het invoeren van het Lof op Donderdag avond moest de Negerengelsche preek, die tot dan toe op datzelfde uur gehouden werd, vervallen. Eene Hollandsche preek werd nu op Zondag avond onder het Lof voorgeschreven. Zoo werden de Zondagsche preekbeurten op vier gebracht, twee voor de Hollandsch, twee voor de Negerengelsch sprekende bevolking.

Van zeer groot belang is in Suriname het onderricht in den catechismus voor de volwassenen; het werd daarom gegeven in beide kerken: des Zondags, te 4 uren en in de week viermaal des avonds om half 8 uren. Dit onderricht werd even als het Lof, naar oud gebruik, van het rozenkransgebed voorafgegaan en door een godvruchtig lied besloten. De catechumenen, die er altijd zijn, worden op diezelfde uren door een ander pater (als

namelijk het voldoende aantal paters in de stad aanwezig is) tot het doopsel voorbereid. Vele lieden daarenboven, die zich niet gaarne met de Negerengelsche vertolking der geloofsleer tevreden stelden, kwamen in den loop der jaren door privaat onderricht, zoo van de Geestelijken, als van de Zusters Franciscanessen, in den schoot der Kerk weder. Eene dier Religieuzen houdt zich reeds meer dan vijf-en-twintig jaren, bijna voortdurend met deze edele taak bezig, terwijl zij gedurende al dien tijd met den catechismus der kleinen belast bleef.

Voor de kinderen, die zich tot de eerste H. Communie voorbereidden, werd het gèheele jaar door, iedere week, driemaal in het Hollandsch en driemaal in het Negerengelsch catechismus gehouden, Zij, die de eerste H. Communie bereids gedaan hadden, alsook de kleine kinderen, ontvingen dit onderricht eenmaal in de week. Met enkele wijziging en onder nauwere vastknooping aan het onderricht in den godsdienst op de scholen, bestaat die regeling nog heden.

Voegt men nu bij de regeling der gewone kerkdiensten, bij de catechismus- en preekbeurten nog de wekelijksche toespraken voor de Religieuzen, voor de drie Congregatiën der H. Familie, voor de twee Congregatiën der Onbevlekte Ontvangenis, — de Vastenoverwegingen, — de oefeningen der Maria- en St. Josephsmaand, — de geestelijke oefeningen, die vijfmaal bij wijze van Missie gehouden werden, — de jaarlijksche geestelijke oefeningen voor de Zusters, — de bijna jaarlijksche geestelijke oefeningen, gedurende drie of vijf dagen afzonderlijk gegeven zoo aan de mannen- als aan de vrouwenafdeeling der H. Familie in de hoofdkerk, aan de weesmeisjes en later ook aan de weesjongens, dan kan men zich eene vrij volledige voorstelling maken van de werkzaamheden welke de bediening der twee kerken te Paramaribo medebrengt. Duidelijkheidshalve laten wij hier nog eenige toelichting over de aangeduide oefeningen volgen, met vermelding van het tijdstip waarop die ingevoerd, uitgebreid of ook later met andere vermeerderd werden.

Met uitzondering alleen van de afzonderlijke retraites aan de weesjongens, de devotie tot den H. Joseph en het instellen der kinder-congregatiën, dagteekenen alle zoo even vermelde oefeningen van het eerste optreden van Mgr. *Swinkels*. Zelf gaf

hij in Maart en April 1867 de drie eerste retraites in de hoofdkerk, namelijk aan de Congregatie der vrouwen, aan die der mannen en aan de R. K. militairen. De voldoening, welke hij hiervan smaakte, gaf aanleiding tot derzelver veelvuldige herhaling, ofschoon de indruk, daardoor hier te weeg gebracht, niet te vergelijken is bij de vruchten eener missie in Nederland. Gewoonlijk koos Mgr. den H. Vastentijd tot het houden dier oefeningen, en dit in voorbereiding tot het paaschfeest. Gedurende de Vasten hield men daarenboven 's Woensdags de meditatie over het lijden des Heeren, en 's Vrijdags de oefening van den H. Kruisweg, zooals ook thans nog plaats heeft.

Van den beginne voerde de Apostolische Vicaris het gebruik in van op meer bijzondere wijze dan vroeger kon geschieden, de Meimaand te vieren. Daar echter de Europeesche wijze voor Suriname nog niet geschikt voorkwam, werd er van 1867—1874 slechts tweemaal in de week en alleen in de hoofdkerk, beurtelings in het Hollansch en in het Negerengelsch over Onze Lieve Vrouw gepreekt. Kort voor den dood van Mgr. *Swinkels* werd de *Meimaand*, tengevolge der vele en zware regenbuien, welke in die maand plegen te vallen en meermalen de godsdienstoefening belemmeren, door de *Augustusmaand* vervangen. Toen werden in de hoofdkerk des Donderdags en Zaterdags in het Hollandsch, en des Woensdags en Vrijdags in de bijkerk in het Negerengelsch over de Moeder Gods gepreekt; op de avonden, dat er in de hoofdkerk geen preek of kruisweg plaats had, werd de rozenkrans gebeden en de litanie, benevens een Hollandsch lied, ter eere van de Moeder-Maagd gezongen; hierbij kwam later het bezoek aan het Allerheiligste en aan de H. Maagd. De volgende jaren was er in de hoofdkerk ook preek op elken Maandag en in de St. Rosakerk slechts op Woensdag. In 1882 en 1883 zijn al de dagen der maand Augustus van 7 tot 8 uren 's avonds aan de vereering van O. L. Vrouw toegewijd. Dit geschiedde door van den preekstoel eene meditatie te houden in drie punten, afgewisseld met zang en gebed en besloten met den zegen van het Allerheiligste Sacrament.

Op dezelfde wijze, doch slechts driemaal in de week, wordt sedert een vijftal jaren ook de maand Maart gevierd. De devotie tot den H. Joseph is als van zelve uit haar natuurlij-

ken wortel, de H. Familie, opgeschoten en wordt met geestdrift beoefend.

Eéne der zaken, welke Mgr. *Swinkels* sterk ter harte nam, was het vormen eener kern van geloovigen ter beoefening van het godsdienstig leven. Vandaar, dat hij eene geheel bijzondere zorg wijdde aan de door den Weleerw. Heer *A. Swinkels* opgerichte Congregatie der Onbevlekte Ontvangenis. Doch, doordien deze Congregatie niet kanoniek ingesteld was, en hem daarenboven eene vereeniging van godsdienstige mannen vooral wenschelijk voorkwam, besloot hij den 19 Januari 1868, allereerst tot de kanonieke oprichting der H. Familie over te gaan.

De afdeeling der mannen begon met een dertigtal leden: zij waren sedert Juli 1867 daartoe reeds voorbereid, naardien Monseigneur sedert dat tijdstip begonnen was toespraken tot hen te houden. Eerst den 17 Mei 1869 deden zij hunne opdracht. De vrouwelijke afdeeling in de hoofdkerk, die in den beginne veel talrijker was dan die der mannen, liep deze laatste ook bij de opdracht vooruit. De vrouwen werden ten getale van drie-en-zestig, de eerstelingen der Broederschap in Suriname. Op den laatsten Zondag van 1868 werd afgekondigd, dat op den volgenden Zondag, namelijk den 3 Januari ook eene tweede afdeeling van de H. Familie voor vrouwen in de St. Rosakerk zou beginnen. Bij deze sloten zich vele personen uit de kleurlingen- en negerbevolking aan. Nauwelijks in het leven geroepen, telde zij reeds honderd leden en bezat welhaast het dubbele getal der Hollandsche afdeeling van de hoofdkerk. Zij vergaderde op Zondag namiddag, terwijl de andere afdeeling op een werkdag, en die der mannen op een avond bijeenkwam. De drie afdeelingen telden spoedig een gezamenlijk getal van 500 leden. De mannen-afdeeling aanvankelijk de minst talrijke, klom, na verloop van eenige jaren, zoo hoog of zelfs hooger dan de Hollandsche afdeeling voor de vrouwen. Een honderdtal mannen wonen thans geregeld de bijeenkomsten bij. De verslagen spreken van plechtige generale Communiën, in latere jaren herhaaldelijk gehouden, en waaraan tot 120 personen deel namen. Vergeten godsvrucht werd ook langzamerhand weer ten leven geroepen. Wel waren door de oprichting der H. Familie-afdeelingen de bijzondere bij-

eenkomsten der Broederschap van het Allerzuiverste Hart van Maria, in 1848 door Mgr. *Grooff* opgericht, (bijeenkomsten, die reeds lang in onbruik waren) thans overbodig geworden, toch bleef die Broederschap niet alleen in de Mis en het Lof op Zaterdag tot bekeering der zondaren, voortbestaan, maar heeft zelfs, in het jaarlijksch vieren van de maand van *Maria's H. Hart*, eene gewenschte uitbreiding gekregen.

De devotie van den H. Rozenkrans, reeds het groote wapen van den Eerwaardigen *Wennekers*, had Mgr. *Schepers* nog meer trachten uit te breiden en algemeen te maken. Ter bereiking van dit doel, stelde hij de Vereeniging van den Levenden Rozenkrans in. Ook deze Broederschap was in den loop der jaren tot verval gekomen, werd in 1880 weer voorgoed opgewekt en in zeer vele afdeelingen van vijftientallen bevestigd. Bij al deze Broederschappen werden in het laatste tijdperk nog twee nieuwe gevoegd: in de hoofdkerk, de Aartsbroederschap van het Allerheiligste Hart van Jezus, en in de bijkerk die van O. L. Vrouw van Altijddurenden Bijstand en den H. Alphonsus Maria de Liguori; beide werken krachtig op het godsdienstig leven. Eerstgenoemde Broederschap werd den 4 Februari 1875 opgericht. Elken eersten Vrijdag der maand wordt, krachtens vergunning van Z. H. Paus Leo XIII, eene Votief-Mis ter eere van het Allerheiligste Hart gelezen; zij heeft plaats met uitstelling van het Allerheiligste. Ongeveer een tachtigtal leden plegen daarbij te communiceeren, voor wie een pater van den preekstoel de akten van voorbereiding en dankzegging verricht. Na de Mis wordt de zegen met het Allerheiligste gegeven, en 's avonds de kruisweg zoo plechtig mogelijk gedaan, waarbij alle Geestelijken tegenwoordig zijn. Als treffende herinnering aan *Wennekers* en *Van der Horst*, die met hunne kleine maar geloovige kudde het *H. Hout des Kruises* zoo hoog wisten te schatten, wordt nog heden onder deze kruiswegoefening de kostbare Reliquie tusschen brandende waskaarsen uitgesteld, en, nadat de zegen er mede gegeven is, den geloovigen ter vereering aangeboden. In de bijkerk is de tweede Woensdag van iedere maand bestemd, ter viering van de andere Broederschap ter eere van O. L. Vrouw van Altijddurenden Bijstand en den H. Alphonsus Maria. Ook daar heeft op dien dag eene morgen- en avond-

oefening plaats, en naderen verscheidene leden tot de H. Communie.

Wij eindigen deze reeds te lange opsomming en veroorloven ons daarbij eene bemerking. Als het namelijk niet aan te nemen is, dat die aanhoudende en veelvuldige godsvruchtoefeningen zonder vrucht bleven; als het verder blijkt, dat het getal der daaraan deelnemenden steeds aangroeide; dan is het ook bewezen, dat in het huidig Suriname een vrij aanzienlijk getal, [1]) eene kern van echt brave christenen, onder de katholieken moet gevonden worden. Men meene echter niet hierdoor eene ook maar eenigszins bevredigende kennis van de Missie verkregen, noch ook de katholieken, die dáár goed leven, naar hunne juiste waarde te kunnen schatten; daartoe moet men den zedelijken toestand van Suriname in het algemeen leeren kennen. Wij gaan eene schets geven van dien toestand der Surinaamsche bevolking, niet alleen om het beeld der goeden, door die schaduwzijde beter te doen uitkomen, maar ook om de geestelijke behoeften en de zedelijke gevaren der katholieke bevolking beter te doen beseffen. Vanzelf zullen dan de redenen blijken, zoowel van de zoo hoog opgevoerde godsvruchtoefeningen binnen en van de veelzijdige bemoeiingen en dienstverrichtingen der Missionarissen buiten de kerk, als van de maatregelen van uitwendig bestuur door de Apostolische Vicarissen genomen. Bij die schets, welke wij, met uitsluiting van alle andere bronnen, alleen aan openbaar gemaakte stukken, namelijk de koloniale Regeeringsverslagen en de in Suriname zelf verschijnende dagbladen, die ons toegezonden worden, zullen ontleenen, behandelen wij ook verder den werkkring der Missie naar buiten.

Alwie eenigszins weet, van wat zedelijk gehalte *koloniën in het algemeen* zijn, kon zich niet ergeren, toen wij bij den

---

1 Ons is bekend het niet te versmaden getal van 10 katholieke jongelingen uit Suriname, die op 't oogenblik hier in Nederland eene godsdienstige opleiding genieten. Daarenboven vonden twee Nederlanders hunne roeping tot den geestelijken stand in Suriname. De eene, Mr. A. *Borret*, die spoedig na zijne aankomst in de kolonie (1878) tot dit besluit kwam, wist de studie der gewijde wetenschappen met zijne ambtelijke bezigheden te paren, en is reeds priester (zie Bijlage I. Lijst A. no 54.). De andere, Luitenant *Lemmens*, studeert thans te 's Hertogenbosch.

aanhef van dit hoofdstuk zeiden: Mgr. *Swinkels* vond hier een akker met veel onkruid. En nog minder bestond hier die mogelijkheid, daar in deze kolonie de toestand van slavernij toen nog niet geheel was opgeheven. Dit geschiedde eerst bij het einde van het tienjarig staatstoezicht over de geémancipeerden, den 1 Juli 1873.

Er waren toen, en er zijn nog heden, een groot aantal heïdenen onder die vrijgemaakten. Ook na het Doopsel ontvangen te hebben, blijven deze bekeerlingen vaak nog langen tijd onder den last van heidensche gewoonten gebukt. Afgodische vereeringen en bijgeloovigheden van alle slag zijn dan ook nu nog aan de orde van den dag, en wel zoozeer, dat zij bij herhaling stof leveren tot aanklacht bij den burgerlijken rechter. Onder de mindere klasse zijn er weinigen, die niet, bij langdurige ziekelijkheden, hunne toevlucht nemen tot de zoogenaamde zwarte toovenaars of toovenaarsters, hoewel deze hunne niet zelden moorddadige kunstbewerkingen duur laten betalen. En durft men al niet openlijk tot zulke middelen zijne toevlucht nemen, de kwaal zelve wordt toch in het geheim aan de zwarte kunst geweten. Dikwijls zelfs zijn lieden van eenige ontwikkeling, en op het punt van godsdienst ongeloovigen, ten deze niet vrij te pleiten. Zoo waar is het, dat ongeloof niet voor bijgeloof vrijwaart, maar er veeleer den weg toe voorbereidt, want ook dezulken brengen hunne gaven aan vermaarde toovenaarsters, om hare gunst bedelend, hare ongunst duchtend. [1])

Onder dusdanige bevolking, men begrijpt het, moet godsdienstig onderricht een hoofdvereischte wezen. Grondige kennis van de christelijke geloofsleer moest verspreid, al de kracht van den katholieken eeredienst aangewend worden.

Nog andere redenen vorderden meer bijzonder te waken op zuiverheid van leer en eeredienst. De zuiverheid van leer loopt gevaar door de vermenging van allerlei geloofsbelijdenis in schier elk gezin, en de godsdienstige onverschilligheid, die daar-

1) Ofschoon wij deze laatste zinsneden niet bepaaldelijk in *Bladen* gelezen hebben, zijn de daarop betrekking hebbende feiten zoo wereldkundig in geheel Suriname, dat wij niet geschroomd hebben, er hier melding van te maken.

uit geboren wordt. Men wiegt zich in slaap en tracht zich te verdedigen door het reeds gewraakt beginsel: »we dienen allen een en denzelfden God!" Geen wonder, dat de Apostolische Vicarissen, om de vermeerdering van het aantal kleurlooze katholieken tegen te gaan, niet alleen het godsdienstonderricht zoo zeer bevorderden maar zich o. a. ook sterk aankantten tegen de zoogenaamde *gemengde huwelijken*. Geheel weren konden zij die niet; want de toestand der Surinaamsche maatschappij vordert ze te dulden als een noodzakelijk kwaad.

De Surinaamsche volksklasse is zeer gehecht aan eene soort huiselijke godsdienstbeoefening, die waarschijnlijk door ontaarding uit voormalige heidensche dans- en offerfeesten ontstaan is. Den naam van *psalm-partijen*, waaronder die bijeenkomsten thans bekend zijn, ontvingen zij vermoedelijk van de hernhutters, die zich in vroeger dagen veel moeite gaven, om heidensche gebruiken, op hunne wijze, door christelijke te doen vervangen. De godsdienstoefening op de plantages, die, bij gebrek aan kerken, ook door de R. K. Geestelijken in partikuliere woningen moest gehouden worden, bracht er het hare toe bij, om zelfs de katholieken onopgemerkt met bovengemelde huiselijke godsdienstviering te verzoenen. Die *psalm-partijen*, welke door personen van beiderlei kunne, in den nacht werden gehouden, gaven aanleiding tot grove misbruiken. Niet alleen werden de deelnemers, door het gezamenlijk opdreunen van gebeden en gezangen, zoo van protestantsche, hernhuttersche als katholieke strekking, door het belachelijk optreden van nietswetende godsdienstredenaars van elke richting, meer en meer bevestigd in hunne onverschilligheid op het godsdienstig terrein; maar kwamen daardoor zelfs zoover, dat zij niet zelden de praktijk van den waren godsdienst geheel en al verwisselden met eene vromigheid, die verre van eenig geweld te eischen, alles aan de bedorven natuur toegaf. De straf van excommunicatie, reeds door Mgr. *Schepers* tegen de deelnemers uitgesproken, werd ook door zijn opvolger vernieuwd, doch, toen de katholieken van al het gevaarlijke dezer bijeenkomst wel onderricht bleken, eindelijk weer ingetrokken. Ter bestrijding dezer onwettige godsdienstviering verhoogde men zooveel mogelijk den eeredienst in de kerk en werden de oefeningen daar vermeerderd. Vóór als na den openbaren godsdienst,

zoowel als bij de onderrichtingen in den catechismus, zong men godsdienstige liederen in de landtaal, en het getal van deze laatsten werd, even als dat der Negerengelsche gebedenboeken, in den loop der jaren vermeerderd. Aan den kerkelijken zang wijdde reeds Mgr. *Swinkels* eene bijzondere aandacht. Het gemengde koor van zangers en zangeressen, tot dan toe slechts geduld, deed hij ontbinden, en liet eenige jongelingen tot den koorzang opleiden. Echter is men eerst na 1881, er met veel inspanning in kunnen slagen een volledig zangkoor, naar de eischen van den officieelen Gregoriaanschen zang ingericht, met kinder- en mannenstemmen in de hoofdkerk tot stand te brengen.

Waar de godsdienst aan vele gevaren blootstaat, zijn ook altijd verscheidene katholieken, die in de beoefening daarvan zwak zijn. Om nu voor dezen het juk der kerkelijke wetten lichter te maken, en mitsdien het getal der overtredingen te doen verminderen, werden in 1870 de verzachtingen door het Provinciaal Concilie van *Trinidad*, waaraan Mgr. *Swinkels* in 1867 deelnam, op Pauselijk gezag ook te Suriname ingevoerd, en alzoo de kerkregeling in overeenstemming gebracht met die van de koloniën, welke aan het Aartsbisdom van *Port-d'Espagne* onderhoorig zijn. [1])

Na deze korte schets van de gevaren, die het geloof bedreigen, moeten wij ook omtrent die, welke de zeden kwetsen, eenige woorden zeggen.

De Surinaamsche dagbladen verzuimden in het vorig jaar niet, van verbetering der zeden aldaar in het breede te gewagen. De verslagen der Missie wijzen tevens op een betrekkelijk niet zoo gering aantal gehuwde paren, en spreken met lof over

---

1 Op het eerste Prov. Concilie van *Trinidad*, in 1854, was Suriname niet vertegenwoordigd, daar de Apostolische Vicaris zich tot het ontvangen der bisschopswijding in Nederland bevond, en de geheele kolonie door slechts twee priesters bediend werd. Ook werd de kerktucht van dat Concilie, ongetwijfeld bij Pauselijke toestemming, nooit in de Surinaamsche Missie ingevoerd. Toen deze laatste aan de Congregatie des Allerh. Verlossers werd toevertrouwd, bestond er wel eene regeling van de feest- en vastendagen, echter veel verschillend van die, welke onder *Wennekers* en Mgr. *Grooff* in zwang was.

jongelingen en jonge dochters, in wie de kracht der genade zegepraalde over de zwakheid der natuur, en die met een onbesproken gedrag den huwelijksstaat aanvaardden. Vele slachtoffers van het concubinaat zijn in den loop der jaren aan dien machtigen vijand ontrukt geworden, en leven thans in Gods genade of zijn reeds de glorie binnengegaan. Met *Wennekers* mogen zij dus zeggen: »wij zijn vooruitgegaan!" Maar moeten wij ook nu nog spreken met hetzelfde voorbehoud, dat die Missionaris aan zijne woorden toevoegde: »ofschoon het nog allertreurigst »is om te zien, hoezeer hier..... kuischheid haast niet gekend »wordt?"

Men oordeele.

Naar aanleiding eener bedenking, in een Surinaamsch Blad, »of de menigvuldige gevallen van *Winti*, *Obia*, *Wisi* en *Bakroe* (vormen van gedeeltelijk afgodische bijgeloovigheden onder de negers, waarop wij boven gedoeld hebben) »aan tekortkomingen »van de zijde der bevolking, of wel van de zijde van kerk en »school moesten toegeschreven worden?" werden den schrijver dier bedenkingen, in hetzelfde Blad, [1]) de volgende vragen voorgesteld, vragen, die eene waarlijk niet rooskleurige schildering van de zedelijke toestanden insluiten:

»Waarom geachte, schoon onbekende inzender, waarom »stelt gij ook niet *in dubio* of het lage, allerlaagste peil van »zedelijkheid, waartoe de Surinaamsche bevolking (in 't algemeen »ook die der blanken) gezonken is, het openbaar leven in *con»cubinaat* en *adulterium*, het enorm getal van onechte ge»boorten (een feit, dat aan de commissie van de Tweede »Kamer der Staten-Generaal, belast met het uitbrengen van »een verslag over den toestand dezer kolonie, luide klachten »afperste) niet evenzeer aan de kerk te wijten is?"

Wel verklaarde de steller dezer vragen in een opvolgend artikel, dat hij niet beoogd had met de uitdrukking »ook der »blanken" de ettelijke Europeesche familiën in Suriname te treffen, maar alleen den zedelijken toestand ook van die bevolking, welke zich tegenover de negers de beschaafde laat noemen, had

---

[1]) De West-Indier, 21 Augustus 1881.

willen schetsen; wel erkende hij, dat er onder hen ook genoeg gevonden worden, die zich door de geleverde schildering niet gekwetst behoefden te rekenen; maar VAN DIE SCHILDERING ZELVE nam hij niets terug. En de bedenkingen, daartegen ingekomen [1]), dienden, goed beschouwd, alleen om de getrouwheid der geleverde schets te bevestigen. Het *concubinaat* heette daarin eene MAATSCHAPPELIJKE KWAAL, en om die eenigermate te vergoelijken, werd er gesproken over voorbeelden, die LEGIO zijn, »waarin »man en vrouw hun gansch leven met elkander doorbrengen »met eene trouw, liefde, toewijding en gehechtheid voor elkan»der en voor hunne kinderen, die de huwelijksband niet zou »kunnen vergrooten". In een volgend nummer [2]) verklaart dezelfde schrijver dat de evengemelde zinsnede, omtrent het hier bestaande *zoogenaamd concubinaat*, hem niet *ontvallen* is. »Ik bevestig haar" zegt hij, »niet om *het* concubinaat te vergoelijken, maar om het *hier bestaande zoogenaamde* concubinaat in zijn *waren* aard te doen kennen. Ik heb *het* concubinaat niet op één lijn geplaatst met het huwelijk, en nog minder der misdaad in zedekundigen zin een voetstuk bereid, noch willen bereiden, enz." Hij eindigt met deze woorden: »Ik voor mij zou »voor het oogenblik zeer gelukkig zijn, als de menigvuldige ge»vallen van *Winti*, *Obio*, *Wisi* en *Bakroe* onder de negerbevol»king, in verhouding tot haar getal, tot even gunstigen maatstaf »konden dienen van hare moraliteit, als de toestand der blanke »bevolking in het algemeen tot maatstaf van deze moraliteit »kan strekken."

Naar aanleiding van pogingen, tot leniging der armoede in Suriname, in het begin van datzelfde jaar, aangewend, las men in een ander blad [3]) de volgende schets van den zedelijken toestand der mindere klasse, waartegen van geene zijde hoegenaamd iets ingebracht werd.

»Moet.... in dezen tijd, nu het getal der gegoeden af-, dat »der armen verbazend toeneemt,.... moet ook de armoede onze »bezorgdheid niet gaande maken voor de naaste *toekomst* van »Suriname?" ....

1) De West-Indier, 24 Aug. 1881.
2) De West- Indier, 7 September 1881.
3) Suriname. Koloniaal Nieuws- en Advertentieblad, 26 April 1881.

»Hoe *noodzakelijk* ook, het is toch niet *voldoende* de mild-
»dadigheid der ingezetenen voor dit oogenblik alleen op te wek-
»ken, zelfs niet als men daarin boven alle verwachting zou
»slagen. Wat baat het den arme heden met eene ruime bedee-
»ling te verblijden, als gij hem morgen ledig moet heenzenden?
»Er moet niet slechts gezorgd worden voor het noodzakelijke
»brood, de arme moet in staat gesteld worden, zich uit de ar-
»moede op te werken: in de bestaande armoede moet voorzien,
»maar de gevreesde moet *gekeerd* worden."

»Armen zullen er wel altoos gevonden worden: rampen der
»fortuin, lichamelijke gebreken, misdeeldheid van geestvermogens
»zijn zoovele oorzaken, die tot het vormen eener eerste klasse
»van armen samenwerken. Zij houden steeds recht en aanspraak
»op de algemeene liefdadigheid; want de oorzaken hunner ellende
»zijn moeilijk te bezweren."

»Maar het gros is arm door andere oorzaken; en die oor-
»zaken wegnemen, is de armoede keeren! Onder al die oor-
»zaken is er eene van zeer ingrijpenden en algemeenen aard,
»namelijk: *het ongehuwd samenleven van man en vrouw, onder*
»*welken vorm ook.*"

»Onderscheidt nu eens, ook bij deze klas van armen, drie
»soorten: die der ouden en gebrekkigen, die der jeugdige kinderen,
»en die van huwbare mannen en vrouwen, en durft een onder-
»zoek instellen naar de oorzaken hunner armoede."

»De *ouden en gebrekkigen* zijn arm en worden niet verzorgd,
»OMDAT de kinderen, die zij verwaarloosden te erkennen en te
»verzorgen, nu ook hen verwaarloozen. Zij vinden het vrij wat
»gemakkelijker die lastige oudjes aan de weldadigheid of aan
»het Gouvernement over te laten."

»Duizenden *kinderen* zijn arm, OMDAT hunne verzorging, in
»plaats van bekostigd te worden door den arbeid van *twee* per-
»sonen, op de zwakke krachten der moeder alleen neerkomt. Ja,
»als deze laatste onder de vernieling der misdaad zal bezweken
»zijn, laat de onwettige vader het arme kind veeltijds geheel
»aan anderen over, terwijl hij zelf zijn oneerlijken werkkring op
»nieuw gaat uitbreiden."

»Bij *huwbare mannen en vrouwen* treedt de armoede, ten
»meeste reeds bij den eersten dag der ziekte, over den drempel.

»Geen wonder! De vrouw leent zich, om van den arbeid ont-»slagen te zijn, tot prostitutie; de man werkt zóóveel (maar »ook zelden meer) als de prijs dier prostitutie bedraagt. Daaraan »alleen heeft hij gedacht; te sparen voor den kwaden dag is niet »bij hem opgekomen. Beiden zijn nu in armoede. Bezwijkt de »vrouw, als gewoonlijk, de eerste, dan gaat de man zijns weegs »opnieuw, en terwijl zij, op kosten van vreemden verpleegd, haar »ellendig bestaan nog wat mag rekken, wordt daar weer aan »de deur der verpleeghuizen aangeklopt, om eene andere, wier »gezondheid hij bedorven heeft, aan te bieden."

»Ziehier dus het antwoord op de vraag, welke de oorzaak »is der toenemende armoede: DE ONZEDELIJKHEID! En op deze »andere vraag: »waarom wordt er zoo weinig gearbeid?" dient »hetzelfde antwoord: om »DE ONZEDELIJKHEID."

»Trouwens, hadden onze werklieden het besef, dat zij ge-»houden zijn, door eigen arbeid, in het onderhoud van al hunne »kinderen met dezer moeders, te voorzien, en handelden zij over-»eenkomstig dien plicht, dan zouden de mannen veel moeten »arbeiden, zoovele vrouwelijke werkkrachten zouden niet verlamd, »ja vermoord worden, en de kinderen zouden tot arbeidzaamheid »worden opgeleid. Arbeid zou armoede te keer gaan, en daar »zou eene zekere welvaart heerschen, waardoor de *arme door* »*ongeluk* de ruimste ondersteuning zou genieten."

Wij laten het den lezer over die schets in zijne verbeelding te voltooien.

Toen in 1866 de werkkring van de Congregatie des Allerh. Verlossers in Suriname aanving, zal de zedelijke toestand wel niet gunstiger geweest zijn. Bij tijd en ontijd is tegen het concubinaat, den maatschappelijke vijand van Suriname, geijverd, en alles is beproefd, om hem zijne slachtoffers te ontrukken. Vele zijn ook metterdaad ontrukt, hij zelf nochtans is niet teruggeweken, maar blijft zich nog heden in zijne geduchte verschansingen staande houden!

Mgr. *Swinkels* ontzegde al spoedig de priesterlijke assistentie bij de begrafenis van zulke *concubinarii*, die zich eerst op het sterfbed bekeerden; daarentegen wendde hij alles aan tot opluistering der uitvaart van brave christenen en van hen, die zich reeds in gezonde dagen met God verzoend hadden. Veel

moeite en uitgaven getroostte men zich, om de rustplaats der dooden in een gepasten staat te onderhouden. De eerbied van den Surinamer voor zijne dooden, werkte dit geheel in de hand; en desniettemin moet erkend worden, dat noch Mgr. *Swinkels*, noch zijn Hoogwaardige Opvolger, in dit hun pogen naar wensch geslaagd zijn. Tot opluistering dierzelfde begrafenissen, tevens tot wering van eenige zoogenaamde godsdienstige praktijken, welke in de huizen gehouden werden en tot misbruiken leidden, meer bijzonder nog tot lafenis der zielen, die in het kerkelijk gebed geheel vergeten werden, en eindelijk om het volk te oefenen in liefdewerken, die tot de begrafenis vereischt worden, werd den 15 Maart 1874 in de hulpkerk een genootschap opgericht, onder den naam van »Heilig Verbond," dat volkomen aan zijne bestemming beantwoordt.

Een andere maatregel ter bestrijding van het zedenbederf, was het opsporen der plichtvergeten katholieken in hunne woningen. Den 12 December 1867 verdeelde de Apostolische Vicaris de stad in zeven wijken, niet alleen ten behoeve der armmeesters, die maandelijks de armen der hun aangewezen wijk moesten bezoeken; maar ook ten behoeve der paters, tot meer bijzondere waarneming van de geestelijke belangen der katholieken. Het doel was, langs dien weg een nauwkeuriger overzicht der parochie te verkrijgen, de afgedwaalden op te sporen, de lauwen en plichtverzuimenden aan te vuren en den zieken en stervenden gereeder hulp te kunnen bieden. Het bezoek der zieken; die altijd talrijk zijn, is te Paramaribo niet het minst belangrijke deel der zielzorg. Vele gebrekkelijken en melaatschen, die in jaren de kerk niet kunnen bezoeken, moeten tehuis onderwezen en tot de Sacramenten voorbereid wörden. Het militair-hospitaal, dat tevens civiel gasthuis is, moet dagelijks bezocht worden. Dat veelvuldig en geregeld huisbezoek neemt zeker veel tijd en vordert groote offers, doch het is, zoo ergens, dan in eene anormale maatschappij als de Surinaamsche noodzakelijk. Menig afgedwaalde komt daardoor op het rechte spoor weder, terwijl het bezoek des priesters voor honderden zieken de deur des hemels is geworden,

Eene bijzondere zorg werd besteed aan de nog niet verdorven jongelieden. Om hen aan kerk en priesters te verbinden,

hen voor de groote gevaren te behoeden, en hun tevens van nut te zijn, begon Mgr. *Swinkels* met eene avondschool voor hen te openen, die kort daarna in eene teekenschool veranderd werd. De onbestendigheid der deelnemers noodzaakte den Bisschop, even als kort geleden, den Weleerw. Heer *A. Swinkels* bij eene zelfde proefneming, al spoedig met die school op te houden. Een bestendig voordeel echter, dat deze school heeft opgeleverd is de Aartsbroederschap der H. Familie, welke zij reeds in kern omvatte, en die er later uit ontsproten is.

De roeping dezer Broederschap in Suriname was niet minder de bekeerden te bevestigen als alle overigen te behoeden, en velen zijn zij, die aan haar hun behoud moeten danken. In 1875 werd voor de mannen een gebouw ter uitspanning, onder den naam van *H. Familiekring*, op het terrein der Missie geopend. Het volkomen gebrek aan uitspanningen, *die vrij zijn van zedelijke gevaren*, voor den werkman, was reeds onder Mgr. *Schepers* gevoeld geworden, en een *Vriendenkring* voor jongelingen werd toen reeds geopend. Dan, even als toen, is ook nog heden de blik der geloovigen niet ruim genoeg, om er het heilzame van te bevroeden en daarvoor iets te willen opofferen. Eene prikkelbaarheid van gemoed, welke het overigens weeke karakter der Creolen ten opzichte van elkander kenmerkt, is oorzaak, dat alleen de besten en verstandigsten onder hen aan die uitspanningen kunnen deel nemen.

Gelijk de Aartsbroederschap de arke van behoud was voor de mannen, zoo was zij het in de beide andere afdeelingen evenzeer voor de vrouwen, terwijl de jongens en meisjes die vonden in de later (1875) opgerichte Congregatiën.

De geheele werkkring van de Congregatie des Allerh. Verlossers had alzoo ten doel, zooveel maar mogelijk was, aan het heerschend zedenbederf te ontwoekeren, het ontwoekerde te behouden, het onverdorvene te behoeden, in één woord, om uit deze allen eene kern te vormen, waaruit reeds nu eene kudde ontsproten is, die, hoe klein ook, gunstig bij het algemeen zedenbederf uitkomt, en daartegen protest aanteekent.

Na deze algemeene schets willen wij eenigszins meer in het bijzonder uitweiden over de edelmoedige en volhardende pogingen der Apostolische Vicarissen tot behoud der jeugd.

2. Het Katholiek Onderwijs.

De mensch, door God geschapen en door Christus verlost, moet rechtens, gedurende zijn leven, aan de wetten van God en van Christus onderdanig zijn, en zal daarom ook, na zijn dood, door Christus zelven, den algemeenen Rechter, gehoord en geoordeeld worden. Overeenkomstig zijne werken zal dan iedere mensch of eeuwig beloond worden, of gestraft in de ongelukkige eeuwigheid. Dat ook ouders door die wetten gehouden zijn voor hunne kinderen te zorgen, behoeft wel geen betoog; reeds de natuurwet, in hunne harten gegrift, is daarvan het bewijs. Zij worden dan ook reeds door eene bloot natuurlijke liefde gedreven het heil hunner kinderen te bevorderen. De katholieke kerk, door haren goddelijken Stichter gezonden niet alleen ter verkondiging, maar ook ter handhaving en tenuitvoerlegging der Evangelie-wet, heeft haren plicht nooit verzaakt. Zij stelt zich niet tevreden met den ouders en verplegers, de verplichtingen voor oogen te stellen, welke zij, zoowel volgens de wet der natuur als volgens de wet van Christus, jegens hunne kinderen te vervullen hebben, zij mag dat niet. Zoodra zij vrij kan optreden als verzorgster der jeugd moet zij er over waken, dat kinderen, die door het H. Doopsel aan Christus toebehooren, ook naar de wetten van Christus leeren leven, en beveiligd worden tegen de menigvuldige gevaren, die aan de onderhouding dier wetten en gevolgelijk aan de eindbestemming dier kinderen in den weg staan. Zij waakt er over, dat de ouders hunnen plicht doen, dat wil zeggen, zorgen den kinderen te verschaffen niet alleen alles, wat hunne tijdelijke behoeften aangaat, overeenkomstig de eischen der maatschappij, waarin zij leven; maar ook en vooral, wat de wetten Gods en der H. Kerk van den mensch vorderen. Veel, zeer veel grooter moet de zorg zijn om de kinderen het einddoel, de zaligheid, te doen bereiken, dan die, welke men zich geeft om hen aan eene aardsche roeping te doen beantwoorden.

De katholieke kerk heeft zich steeds het lot der jeugd, vooral der meer verlaten jeugd aangetrokken, en voor hen, op het voorbeeld van haren goddelijken Stichter, met vurigheid geijverd: *als zelfs de moeder het kind vergat, heeft* ZIJ *het niet vergeten!*

De eerbiedwaardige Hoofden der Surinaamsche Missie waren zich, deze geschiedenis bewijst het genoeg, volkomen van die verhevene roeping bewust. Konden *Wennekers* en *Van der Horst* meer ijveren voor de jeugd dan zij geijverd hebben? Woekerden niet alle opvolgende Missionarissen met den kostbaren tijd, om een goed gedeelte daarvan voor de schoolbanken te kunnen doorbrengen? Legde niet Mgr. *G. Schepers* door eene Religieuze Congregatie naar Suriname te roepen, den grondsteen der katholieke scholen en weeshuizen? Waarlijk, allen hebben zij gedaan wat zij konden, doch hadden koloniale toestanden te betreuren, die hun ijver in den weg stonden!

De *afschaffing der slavernij* bracht voor het onderwijs eene betere toekomst. Nauwelijks toch was deze in het verschiet, of een algemeene, steeds toenemende aandrang tot uitbreiding van het onderwijs werd in de kolonie waargenomen. Terwijl op de 21 scholen, die te Paramaribo dezen naam verdienden, in 1860 slechts 1650 kinderen onderwijs genoten, werd er in 1870 aan 3043 kinderen, met inbegrip van 250 op bewaarscholen, onderricht gegeven. Buiten de stad was het getal scholen tot 32 geklommen, die te zamen 2481 leerlingen telden. Deze belangrijke vermeerdering was veroorzaakt door de oprichting van eenige Gouvernementsscholen, ten gunste der geëmancipeerden, en ook daardoor, dat de hernhutters een meer voldoend onderwijs verbonden aan de 18 kerkelijke statiën, waar zij reeds in de Districten gevestigd waren. Bij de zedelijke aansporing tot bevordering van het onderwijs kwam ook eenige geldelijke ondersteuning van Regeeringswege; zij keerde die uit aan de kerkelijke gemeenten, welke zich met het onderwijs der arme kinderen belastten. Die subsidiën, begonnen in 1865, zijn in den loop der jaren merkelijk vermeerderd.

Mgr. *Swinkels* spande alle krachten in, om van deze voor het onderwijs gunstiger tijden, zoo goed mogelijk gebruik te maken ten voordeele der katholieke jeugd.

De gesubsidieerde jongensschool tot hier toe door eene der Zusters gehouden, werd na de aankomst van frater *Eduard* in April 1866, door dezen overgenomen; in 1867 telde zij 54 leerlingen. Den 2 Augustus 1869 nam frater *Clemens* de leiding dezer school over, terwijl de eerste onderwijzer eene burgerschool voor jongens opende. Gewoonlijk telde deze laatste een dertigtal

leerlingen, terwijl de gesubsidieerde jongensschool tegenwoordig het getal van 100 bereikt heeft. Het is duidelijk, dat hierbij, naar behoefte van tijd, ook van leeke-onderwijzers en kweekelingen gebruik werd gemaakt. Aan de statie *Coronie*, waar de priesters zelven nog verscheidene jaren school hielden, en aan de weesinrichting werden tevens geëxamineerde onderwijzers verbonden. De Missie telt op heden zes geestelijken onderwijzers De Heer *J. H. Maartens*, Amsterdamsch onderwijzer, die de proef in Suriname, als godsdienstig jongmensch vier jaren doorstond, bewees er zeer goede diensten aan de weesjongens en andere katholieke kinderen, en keerde naar het vaderland weder.

Ten behoeve der Meisjes-scholen werd van 1866—1875 het personeel der Eerw. Zusters verdubbeld, en was volgens het verslag van den Apostolischen Vicaris van Januari 1883, tot 33 aangegroeid. Behalve de Zusters voor de Bewaarscholen en voor het onderricht in de handwerken, zijn er onder haar 11 geëxamineerde onderwijzeressen, die nog daarenboven door 2 leekeonderwijzeressen en eenige kweekelingen ter zijde gestaan worden.

Het getal kinderen, die op de R. K. scholen onderwezen werden, steeg van 1866—1875 van omstreeks 500 tot over 1000. Een honderdtal uitgezonderd waren al die kinderen katholiek en genoten gratis onderwijs.

In 1870 bevonden zich op de R. K. scholen:

In de stad . . .	Op de dagscholen	749	leerlingen.
	» » bewaarscholen	250	»
Buiten de stad		395	»
	te zamen	1394	»

In 1881:

In de stad	Op de gesubsidieerde dagscholen	580	leerlingen.
	Op de niet gesubsidieerde »	144	»
	Op de bewaarscholen	401	»
Buiten de stad		116	»
	te zamen	1241	»

In het jaar 1883 was het getal wederom tot 1271 geklommen, zoodat het onderwijs in de stad heeft toegenomen. Niettegenstaande de 23 scholen, die in 1870 te Paramaribo waren, in 1881 tot 32 waren geklommen, was in dat jaar het getal scholieren op de K. scholen van 999 tot 1125 gestegen.

In de Districten echter nam over het algemeen het getal scholieren af, zoodat, niettegenstaande er, behalve de scholen der moravische broeders, nog elf gouvernementsscholen opgericht werden, toch in 1881, volgens de koloniale Verslagen, 920 scholieren minder waren dan in 1870. Ook op de R. K. scholen buiten de stad daalde dit getal. De oprichting van twee Gouvernementsscholen te *Coronie*; de verwijdering (op last der Regeering) van de kinderen der besmettelingen van het etablissement en het daaruit volgend vervallen der school op *Batavia;* [1]) het verdwijnen van de plantage *Esthersrust* met de daar gevestigde school, waren zoovele oorzaken die de vermindering van het aantal kinderen op de R. K. scholen buiten de stad onvermijdelijk moesten maken. Nochtans was die vermindering van weinig beteekenis in verhouding tot de algemeene vermindering van het schoolbezoek in de Districten. Het strekte veeleer tot eene aanbeveling der katholieke scholen, dat, niettegenstaande de concurrentie der Gouvernementsscholen en het toevallig verlies van twee onzer scholen, het totale cijfer der schoolkinderen in 1881 slechts 153, en in 1883 slechts 123 minder was dan in 1870. Hierbij komt nog, dat de twee scholen door de R. K. Geestelijken in de *Wayombo* en *Tibiti* in 1874 geopend, en een tijdlang onder niet-geëxamineerde onderwijzers voortgezet, bij de verslagen niet in rekening gebracht zijn.

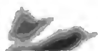
Het gering aantal R. K. scholen in de Districten, in vergelijking tot die der hernhutters, is in het oog springend. Buiten de stad hadden zij in 1870 niet minder dan 18 scholen met 1341 leerlingen, en in 1881 nog 13 scholen met 721 leerlingen. De verklaring is zeker niet moeilijk: de hernhutters zijn meer dan dertig jaren vóór de vrijverklaring der negers, in het bezoeken der plantages op alle wijze boven de katholieke Geestelijken bevoorrecht en begunstigd geworden. Hierdoor werden zij in staat gesteld alom in de Districten statiën te vestigen en daaraan langzamerhand scholen te verbinden. Gedurende het tienjarig staatstoezicht over de vrijverklaarden durfde Mgr. *Swinkels* zijn plan, om ook R. K. kerken en scholen in de Districten

1) Slechts zeer kleine kinderen worden nog heden, te *Batavia*, vooral godsdienstig onderwezen.

te doen verrijzen, niet tot uitvoering brengen; hij vreesde namelijk dat de negers, na hunne geheele vrijheid verkregen te hebben, den arbeid ontvluchten en die kerken en scholen, door het verlaten van de plantages, doelloos zouden maken, zooals op zeer vele plantages werkelijk is gebeurd. Ten andere werd Mgr. *Swinkels* nog weerhouden door het Gouvernement zelf, dat juist in dien tijd aanving, allerwege in de Districten scholen te openen. In 1870 waren deze reeds 11 in getal en telden 745 leerlingen. In 1881 was haar getal tot 16 geklommen, doch dat der leerlingen tot 724 gedaald. De redenen, die aan het oprichten van scholen in de Districten toen in den weg waren, blijven jammer genoeg, nog steeds voortbestaan.

Het groot belang van de katholieke school in Suriname kan ons niemand beter schetsen dan de Hoogwaardige Bisschop, die er tegenwoordig met de herderlijke zorg belast is. Hij noemt de school eene levensvraag voor de Missie van Suriname, en na de noodzakelijkheid daarvan in het algemeen, ook in katholieke landen betoogd te hebben, gaat hij voort: »*Hier* echter worden »de kinderen in het algemeen *volstrekt* niet onderwezen, zoodat »de school het eenig afdoend middel is tot godsdienst-onderwijs. »Dit is zoo waar, dat ik, zelfs hier in deze stad, het onderwijs »in den godsdienst hoofdzakelijk op school moet laten geven; »want kinderen, die onze school niet bezoeken, komen ook niet »in de kerk. Is er wel een land, buiten Suriname, waar de »kinderen zonder katholieke scholen meerendeels niet eens het »kruisteeken zouden leeren maken of het *Onze Vader* bidden? »Ik geloof het niet, want die allereerste kennis wordt in het »gezin of in de omgeving opgedaan, terwijl hier, in Suriname, »noch eigenlijk huisgezin, noch katholieke omgeving bestaat."

In Suriname is die school derhalve wel schier het eenige middel om de kinderen aan het onderricht in den godsdienst, hetzij in de kerk, hetzij voor of na schooltijd, te doen deelen. Doch evenzeer ook werkt de godsdienst daar de school in de hand. »Het spreekt van zelf," zoo lazen we nog dezer dagen met betrekking tot de reeds besproken kindermis, »het spreekt »van zelf, dat de kindermis het geregeld schoolbezoek in hooge »mate bevordert, en dat de kinderen, na de H. Mis, veel rusti»ger, kalmer en ontvankelijker zijn voor de schoollessen, dan

»wanneer zij van de woelige straat of uit het vurig spel terstond »op de schoolbanken terecht komen."

Doch hooren wij verder den Bisschop zelven. Van de stad laat hij zijn blik gaan over de uitgestrekte, schoon weinig bevolkte Districten en vervolgt:

»Maar buiten de stad? Ik moet schreien bij het zien van »geheele Districten, waar ik bij gemis van scholen (ééne te »*Coronie* en eene soort van school bij de melaatschen uitgezon»derd) niets bevredigends voor het godsdienstig onderwijs doen »kan, en lijdelijk moet toezien, dat katholieke kinderen als hei»denen opgroeien. Ik kan, ik moet mijn oogen wel sluiten voor »die bevolking, welke zich bij kleine troepen alom in de bosschen »heeft neergezet; met den besten wil zijn deze menschen toch niet »te genaken; maar ik kan noch mag blind zijn voor sommige »centrale punten, waar eene vaste bevolking is gevestigd ..... »Men gelieve in het oog te houden, dat de uitbreiding der katho»lieke scholen alhier dringend noodzakelijk is, niet alleen omdat »de scholen het eenig afdoend middel zijn, om de kinderen in »den godsdienst te onderwijzen, maar ook omdat de leerplicht »bij de wet is ingevoerd. Uit dien hoofde vooral kan of mag ik »niet in gebreke blijven nieuwe scholen te openen, want met »dit na te laten zou ik de kinderen in de noodzakelijkheid »stellen of neutrale of confessioneele protestantsche scholen te »bezoeken ...."

»In verscheidene landen, waar de leerplicht niet is ingevoerd, »moeten tòch, tegenover de verderfelijke neutrale scholen, bijzon»dere worden opgericht, wijl er zonder de bijzondere school »slechts te kiezen blijft tusschen *geen* en *godsdienstloos* onder»wijs: hier in Suriname heeft men die keus niet eens; kan ik »geene scholen aanwijzen dan moeten de kinderen, krachtens »de wet, òf neutrale òf hernhuttersche scholen bezoeken."

»Doch," zoo eindigt de Bisschop, »wordt eens wat ik hoop »verwezenlijkt, ziet! dan ben ik in staat den wettelijken school»dwang, zoo tot tijdelijk welzijn als tot eeuwig heil mijner jeug»dige christenen te benuttigen, en de Missie voor onberekenbare »rampen te behoeden." [1])

1) We mogen niet in gebreke blijven hier eene dankbare melding

3. Weezen.

Ontzettend groot is het aantal kinderen, die in Suriname als *weezen* beschouwd worden. Dit treurig verschijnsel moet zich overal voordoen, waar lichte zeden het zoover hebben gebracht, dat moederloos geworden kinderen, wier lot zich de vader niet aantrekt, *weezen* worden genoemd, en in zekeren zin ook zijn, daar de natuurlijke verzorger door geen wettelijk middel tot het volbrengen van zijnen plicht kan genoodzaakt worden. De Regeeringsverslagen, die het aantal weezen aangeven, spreken alléén van weeskinderen beneden de vijftien jaren, die tot eene der christelijke Gemeenten behooren, en, vóór het jaar 1863, alléén van kinderen, die uit vrije of vrijgegeven ouders geboren waren. Van het jaar 1852 tot 1862 was het gezamenlijk aantal weezen in de kolonie van 350 tot 489 gestegen; doch in het jaar 1868 was dit getal reeds tot 762 geklommen. Van de 100 katholieke weezen in 1862 waren slechts 36 behoeftig, die niet door partikulieren verzorgd werden. In het jaar 1866 klom het getal behoeftige katholieke weezen tot 53; in 1875 tot 84 en in 1878 tot 168, welk getal, de koelieweezen buiten aanmerking gelaten, tot heden nagenoeg hetzelfde is gebleven.

Uit dit groote getal katholieke weezen zou men ten onrechte besluiten tot eene grootere mate van onzedelijkheid bij de katholieken; want behalve dat het getal niet-behoeftige weezen der eenigszins bemiddelden (waaronder weinig katholieken gerekend worden) het getal der behoeftige katholieke weezen, waarschijnlijk verre overtreft, zou het daarenboven, ten opzichte dezer laatsten, eene oneerlijkheid zijn, het zeer authentieke feit

---

te maken van de »Associatie ter bevordering van het onderwijs der katholieke jeugd, in de Nederlandsche overzeesche Bezittingen," onder de bescherming en den titel van de *Presentatie der Allerheiligste Maagd Maria*, waarvan het hoofdbestuur te Amsterdam is gevestigd. De goede uitkomsten van het katholiek onderwijs, hierboven aangestipt, zullen voor de leden dezer Associatie ongetwijfeld een der schoonste belooningen zijn van hunne edele naastenliefde en van hunnen bewonderenswaardigen zielenijver.

te verzwijgen, dat een groot (zoo niet het grootst) getal Roomsch-Katholiek gedoopte weezen wel katholieke moeders, maar geen katholieke vaders hebben, die zich het lot hunner kinderen aantrekken. De beloften en gaven, door deze onkatholieke vaders tot verleiding der moeder aangewend, blijven in den regel ijdel voor hare kinderen.

Om de kosten der weezenverpleging te bestrijden worden van Gouvernementswege aan vier christelijke gemeenten toelagen verstrekt. Zoolang het alleen de verpleging gold van vrije kinderen (de slaven-kinderen waren even als hunne ouders eigendom, en moesten dus door hunne meesters verzorgd worden), konden die subsidiën toereikend genoemd worden; toen echter, na de emancipatie in 1863, het aantal weezen jaar voor jaar bleef toenemen, en de Regeering door hare tegemoetkomingen daarmede geen gelijken tred kon houden, begon de verpleging der weezen de bangste zorgen te baren.

In de inrichtingen der Missie konden de behoeftige katholieke weezen niet allen worden opgenomen. Vóór 1863 moest de opname zich uitsluitend bepalen tot kinderen van vrijen; na dien tijd moest die geregeld worden naar de geldelijke middelen, waarover men kon beschikken, en dienovereenkomstig in het belang van het Gesticht zelf, gelet op zeden en leeftijd der kinderen, eene keus onder hen gedaan worden. De kinderen, die niet in het Gesticht kwamen, werden bij burgers uitbesteed, doch bleven niettemin onder toezicht der Geestelijken. De verbazende toename van het aantal weezen heeft langzamerhand een geheel eigenaardigen en tot dan toe ongewonen werkkring der Missie in het leven geroepen. Eén der paters is van het jaar 1875 af steeds belast geweest met de zorg voor het uitbesteden der kinderen en het toezicht op hunne verpleging; met het nagaan van hunne werkzaamheden en het doen aanleeren van ambachten; met hun zedelijken wandel steeds te bewaken en voor het bezoeken van kerk en school te zorgen. Waarlijk die taak, dikwijls alleen voldoende om den priesterlijken werkdag vol te maken, heeft door de velerlei alleronaangenaamste ontmoetingen, met uitzondering van hare groote verdienstelijkheid, wel niets benijdenswaardigs.

Gelijk wij in het vorige Hoofdstuk reeds zagen, waren de

weesmeisjes reeds vóór de komst van Mgr. *Swinkels*, ter opvoeding toevertrouwd aan de goede zorgen der Eerw. Zusters. Het getal der kinderen was evenwel spoedig te groot voor de ruimte, welke de zusters in hare bekrompen woning konden afzonderen. Monseigneur besloot dan, op het erf der zusters, een nieuw en tamelijk ruim weeshuis te doen bouwen, dat kerkelijk ingezegend en, den 27 Februari 1868, op plechtige wijze in gebruik genomen werd; de Gouverneur der kolonie en vele aanzienlijke personen waren daarbij tegenwoordig en getuigden van hunne hooge ingenomenheid. In 1877 moesten die gebouwen weder vergroot en voor het meerendeel geheel vernieuwd worden. Als regel werd nu vastgesteld, dat de meisjes voortaan niet vóór haar 23ste jaar het Gesticht mochten verlaten, maar in het weeshuis zelf in handwerken en andere vrouwelijke bezigheden moesten geoefend worden. Een andere maatregel uit die dagen (die later ook van kracht werd voor het jongensweeshuis) had de strekking, om voortaan slechts jonge kinderen, en onder deze de onschuldigste, in de Inrichting op te nemen.

Het aantal weezen, die in de jaren 1866—1883 in het meisjes-weeshuis verpleegd werden, was afwisselend tusschen 27 en 42; daarbij echter hadden de zusters ook doorgaans nog eenige kostkinderen te verplegen.

Deze instelling der zusters welke van haren onvermoeiden ijver en van hare meer dan moederlijke toewijding getuigt, verdient haar den naam van »engelen van Gods Voorzienigheid." Het Gesticht beantwoordt ruim aan de verwachtingen der Surinaamsche Maatschappij en bereikt ook, zooveel de toestanden het gedoogen, zijn verheven doel.

De weesjongens, wier opvoeding tot 1866 aan eene bejaarde weduwe was overgelaten, kwamen nu, onder opzicht van een der fraters, in de gebouwen naast de kerk. Dit weeshuis met 12 of 13 jongens begonnen, wilde in de stad niet gedijen. De ondervinding bewees, dat de grootere jongens, die bij dag onder ambachtslieden in de stad werkten, eene aanstekelijke lucht in het weeshuis medebrachten. Zij berokkenden zooveel verdriet, dat men in 1872, toen nog slechts 6 jongens in het Gesticht waren, tot het besluit kwam dit op te heffen, en, in

afwachting van betere tijden, de overblijvende kinderen aan de leiding van een gehuwd katholiek ingezetene over te geven.

Daar men inzag, dat het onmogelijk was de kinderen in de stad voor den verderfelijken invloed der wereld, die elke poging tot opvoeding verijdelde, te bewaren, begon men plannen te vormen tot vestiging van een weeshuis buiten de stad. Dáár zou men de kinderen voor vele gevaren kunnen behoeden, hen tot een deugdzaam leven vormen, en, na het gewoon en godsdienstig onderricht der jeugd, tot den landbouw kunnen opleiden. Zulke instelling zou geheel met de maatschappelijke belangen der kolonie overeenkomen, en ook voor den godsdienst verreweg het verkieslijkst zijn.

De verlaten suikerplantage *Livorno*, allergunstigst op 1 ½ uur afstand van de stad gelegen, werd den 5 Februari 1875 tot uitvoering van dit plan aangekocht. Men koesterde hierbij de hoop, door het aanplanten van cacao, bananen, aardvruchten enz., en door het aanbrengen van een veestapel op kleine schaal, langzamerhand de fondsen te zullen vinden, om de onkosten der stichting te dekken; tevens was hierin het middel gevonden, om de grootere kinderen aan handenarbeid gewoon te maken.

Krachtig werd Mgr. *Swinkels* in zijne onderneming terzijde gestaan door den tegenwoordigen Apostolischen Vicaris, die er geheel de ziel van werd. Trouwens, de Bisschop zelf kwijnde reeds langzaam weg, en hoewel hij dien dag zelven, de plaats ging bezichtigen, waar aan zijne vrome wenschen, zoo vaak voor de weesjongens gekoesterd, zou voldaan worden, als stichting zou hij *Livorno* niet meer zien: het was zijn eerste, helaas, ook zijn laatste bezoek.

Den 9 Februari ging een frater er heen om de voorloopige werkzaamheden te leiden, en een en ander voor de ontvangst van medebroeders in orde te brengen. Na weinige dagen volgden een pater en een frater-onderwijzer, en reeds den 1 Maart 1875 werd de stichting met 4 weezen en 2 jongelingen aspirant-onderwijzers geopend. Het was vooral ten behoeve van het onderwijs, en meer bijzonder van deze wees-inrichting, dat het getal leekebroeders nu spoedig en aanzienlijk vermeerderd werd. Uitmuntend zijn de diensten, door deze fraters, vooral te *Livorno*, met de meeste offervaardigheid bewezen, diensten, waarvan som-

mige wellicht, naast die van Mgr. *Grooff* bij de melaatschen, in het boek des levens staan opgeteekend.

Het personeel aan *Livorno* verbonden bestaat uit één, soms twee paters, vier of vijf fraters, van welke twee onderwijzers, en een leek voor het opzicht.

Het getal kinderen bleef steeds toenemen: in 1880 waren er 46, het volgend jaar 47, terwijl er verleden jaar 58 jongens waren, namelijk: 30 Creolen, 13 Koelies, 1 Arrowak-Indiaan, en 14 Creolen boven de 15 jaren. Een der weesjongens trad verleden jaar in den echt en bleef te *Livorno*, waar hij eene woning met eenig bouwland in huur nam, om het, na zijne dagtaak op de plantage voltooid te hebben, voor eigen rekening te bewerken. Een der andere jongens zal hem binnenkort hierin volgen.

Kinderen, die de vrouwelijke verzorging nog niet kunnen ontberen, worden aan hiertoe uitverkozen personen toevertrouwd, doch gaan zoo jong mogelijk naar *Livorno*.

Geheel in tegenstelling met het voormalig jongensweeshuis in de stad, heerscht te *Livorno* een uitmuntende geest; de kinderen zijn tevreden en gezond, de vroolijkheid ligt hun op het gelaat, en zeer stichtend wonen zij de korte doch herhaalde godsdienstoefeningen bij. Hun gezamenlijk gebed is, voor wie het een eerste maal aanhoort, zeer treffend, en menig zangkoor heeft het in den kerkelijken zang niet zoover gebracht als deze kinderen. In den regel biechtten zij niet alleen elke maand maar worden ook waardig bevonden tot de H. Communie te naderen. Het behoeft geen betoog, dat er in Suriname, na die van *Livorno* geen tweede school is, waar tegen den wettelijken leerplicht volstrekt niet gezondigd wordt. De verslagen voegen er bij, dat men ook over de vorderingen der kinderen op school reden van tevredenheid heeft. In een woord: ieder, die zijne verwachtingen van deze door God waarlijk gezegende onderneming, had afgemeten naar de kennis van de Surinaamsche jeugd, in die kolonie zelve opgedaan, is tot de erkentenis gekomen, dat die verwachtingen verre, zeer verre overtroffen zijn.

Wel is het te hopen, dat het toekomstig leven dier kinderen dit voor Suriname althans heerlijke begin niet tot schande make! Doch zouden er ook al eenigen onder hen gevonden worden, die door de macht der verleiding medegesleept, uit het rechte spoor

geraakten, wij gelooven, dat het zaad, te *Livorno* gestrooid, eene levenskiem zal behouden, om ook later, bij de bezoeking van Gods genade, nieuwe vruchten, vruchten van boetvaardigheid voort te brengen. Inmiddels levert deze stichting reeds nu twee stellige voordeelen van onberekenbaar gewicht op: zij spaart aan God tal van beleedigingen, en waarborgt den kinderen eene betrekkelijk zeer onschuldige jeugd.

Werd het doel van *Livorno* boven verwachting bereikt, het geschiedde geenszins door het daartoe uitgekozen middel. God wilde toonen, dat de stichting Zijn werk was en wezen moest, en niet het werk van menschen. *Livorno*, dat nu vrij doelmatig is ingericht, dat, met zijn lief kerkje, er zelfs aanvallig uitziet, en het een en ander aanbiedt om het verblijf der kinderen te veraangenamen; *Livorno* is niet, naar men gehoopt en onvermoeid gepoogd had, door den landbouw geworden, wat het nu is; maar uitsluitend en alleen door de... *Christelijke liefdadigheid!* De groote kosten van bouwen, ontginnen en verplegen zijn, met uitzondering alleen van de geheel ontoereikende alimentatiegelden, door weldadige Nederlanders gedragen. Geen menschelijke vlijt of schranderheid, maar God alleen, *die de goede gezindheden in de harten neerlegt*, heeft het zegel op dit werk gedrukt.

Maar zoo goed en voordeelig het is op de Voorzienigheid te steunen, zoo vermetel en laakbaar zou het ook zijn, de menschelijke middelen geheel te verwaarloozen. Daarom bleef men, in weerwil van allerlei tegenspoed, voortgaan met het ontginnen van den grond, en is men daarmede thans vrij ver gevorderd. Het schijnt zelfs, dat de tijd der beproeving nu ten einde loopt; een blik op de tegenwoordige cultuur wettigt de hoop, dat God zich eindelijk ook van de menschelijke medewerking tot zijn werk zal willen bedienen, en dat de plantage zelve eenmaal in het onderhoud van het Gesticht zal kunnen voorzien.

Wie van God goedkeuring en steun ontvangt kan die der wereld ontberen. Heeft het intusschen der Inrichting niet ontbroken aan *waardeering* bij aanzienlijke personen en autoriteiten in de West, [1]) *steun* ontving zij slechts van de katholieke milddadigheid in Nederland.

---

1) **Eén naam zij hier met eere vermeld: de tegenwoordige Gouver-**

II. Missie-reizen naar de Plantages en de Indianen.

1. Plantages.

Het bezoek van plantages en gronden (waarover in de twee vorige hoofdstukken reeds veel gezegd is) werd, reeds twintig jaren vóór de vestiging der onzen in Suriname, voor goed begonnen en tot eene niet geringe ontwikkeling gebracht; het is sedert dien tijd veeleer vermeerderd dan verminderd. In 1866 werden reeds ongeveer 40 plantages of gronden door de Missionarissen bezocht; tegenwoordig zal dat getal, als wij de kampen der *Indianen*, en de plantages van *Coronie* en *Nickërie* buiten rekening laten, ongeveer 50 bedragen. Verscheidene plantages, waarop reeds vóór het jaar 1866 dienst werd gedaan, worden nog bediend; doch verschillende vroeger bezochte en toen goed bevolkte plantages, zijn nu geheel verlaten of bijna ontvolkt, zooals o. a. de plantage *Esthersrust* in de *Warappa-kreek*. De wisselvalligheden der plantages en de verspreiding der negers, op eene menigte grondjes en verlaten plantages, zijn van dien aard, dat het moeielijk is daarvan een denkbeeld te geven. De Missie-reizen zijn daardoor sedert 1873 veel moeielijker en minder merkwaardig geworden. Zeer velen ontsnappen thans aan het oog des priesters, nu zij buiten het bereik, op alle punten der kolonie met andersgezinden vermengd, in kleine groepjes op gronden of in de goudvelden samenwonen. Om de maand of om de twee maanden tracht men al de plantages te bezoeken, die bij de godsdienstviering hare beurt hebben. Voortdurend zijn er dan ook paters op reis.

De katholieke bevolking van al deze plantages en gronden wordt begroot op ongeveer 3000 zielen.

Aan deze bevolking van het kustland sluit zich nog eene andere aan, wier getal nauwelijks 1000 zal bedragen, [1] en wier bekeering wij hier gaan beschrijven.

---

neur van Curaçao, de Hoogedelgestr. Heer *N. Van den Brandhof*, heeft èn als district-commissaris èn als Agent-Generaal, de warmste sympathie voor de onderneming niet alleen steeds betuigd, maar ook ondubbelzinnig door daden getoond.

1) Reeds vroeger hebben wij opgemerkt, dat de Indianen der boven-

2. De Indianen.

De EE. PP. *Donders* en *Romme*, die wij reeds als wereldlijke priesters leerden kennen en in de Congregatie des Allerh. Verlossers zagen opgenomen, zouden de voorloopers worden hunner medebroeders in het schoone werk van de bekeering der Indianen. Zij slaagden daarin zoo goed, dat de halve Indiaansche bevolking binnen een vijftal jaren katholiek mocht heeten. In vroeger jaren konden de Missionarissen geen gevolg geven aan hun verlangen om de Indianen te bekeeren; zij waren te weinig in getal. Wel werden in de stad en elders eenige Indianen-kinderen gedoopt; doch in hunne kampen drongen de Missionarissen niet door. *Wennekers* doopte in 1820 en 1821 zes Indianen-kinderen in de stad; Mgr. *Grooff* diende in 1829 den H. Doop toe aan twee Indianen, en dacht, bij de stichting van *Batavia*, zeer bepaaldelijk aan den toekomstigen werkkring der daar te vestigen Missionarissen onder de Indianen. De latere Missionarissen hebben ook meermalen ontmoetingen met hen gehad; zelfs werden eenige *Arrowakken* door den Hoogeerw. Heer *Meurkens*, tijdens diens verblijf op de plantage *Killenstein*, in den godsdienst onderwezen; maar het opzoeken dezer natuurmenschen in hunne bosschen was aan de twee bovengenoemde paters voorbehouden.

Op den 24 October 1867 werd het eerste priesterlijk bezoek aan een *Indianenkamp* gebracht door den E. P. *Romme*, terwijl de E. P. *Donders* in het begin van 1868 het bekeeringswerk in de *Boven-Saramacca* aanving. Reeds in 1868 meldde Mgr. *Swinkels*, dat zes Indianen-kampen door de Missionarissen bezocht werden: één in de *Boven-Saramacca*, één in de *Orelana-kreek*, één in de *Kalabas-kreek* bij *Batavia*, één in de *Boven-Saramacca* op *Kraai'shoop*, één in de *Tibiti*-rivier en één in de rivier *Wayombo;* de vier laatste kampen werden door den E. P. *Donders* bezocht. In de maand Mei 1868 doopte de E. P. *Romme* voor het eerst eenige Indiaansche kinderen in het kamp der *Arrowakken*, op de verlaten plantage *Overburg*, ruim 8 uren

---

landen veel talrijker zijn dan die der kuststreken; zij komen echter nooit in aanraking met de overige bevolking, en zijn met de bestaande middelen voor den Missionaris ontoegankelijk.

van de stad, aan de *Suriname* gelegen. In dezelfde maand (8 en 9 Mei 1868) doopte ook de E. P. *Donders* de eerste Indianen op *Kraai's hoop*, een paar uren boven *La Ressource* gelegen, waar toen 25 tot 30 *Arrowakken* voor den eigenaar *Kraai* werkzaam waren; zij bouwden eene kerkhut, welke de E. P. *Donders* den 30 Aug. 1870 onder aanroeping van den H. Alphonsus Maria de Liguori inwijdde. Den 11 November 1871 bezocht Mgr. *Swinkels* dit kamp op zijne terugreis van *Batavia*, waar hij het H. Sacrament des Vormsel had toegediend. Na eerst de plantage *Johanna Catharina* met zijn bezoek vereerd en er gevormd te hebben, deed hij *Kraai's hoop* aan en diende er het H. Vormsel toe aan een vijftiental *Arrowakken*. Daar waren toen 35 gedoopten, 5 paar gehuwden en 15 communicanten. Deze Indianen waren werkzaam en gedroegen zich goed, en het is te betreuren, dat ze niet in grootere getallen samenwonen, en aan vaste standplaatsen verbonden blijven; ook *Kraai's hoop* is na eenige jaren opgebroken, en de Indianen hebben zich op andere punten neergezet.

In het bovengenoemd jaar 1868 begon de E. P. *Donders* het bekeeringswerk der *Caraïben*, een veel woester en wantrouwender volk, en meer aan den drank verslaafd dan de *Arrowakken*. De volwassenen zijn, om hunne onverschilligheid en bedorven zeden, minder voor den godsdienst toegankelijk. Den 27 Mei 1868 doopte de E. P. *Donders* in de *Tibiti* 5 Caraïbische kinderen, den 5 Augustus 1868 in de *Wayombo* 7 kleinen, en ook reeds vroeger in de *Coesewijne* eenige kinderen; deze laatste *Karboeger-Caraïben* zijn in hetzelfde jaar naar de *Kalabas-kreek* vertrokken, op een half of drie kwart uur afstands van *Batavia*. In September 1870 bezocht dezelfde ijverige Missionaris van *Batavia* uit, voor het eerst de *Arrowakken* en eenige *Warrauwen*, die ten getale van ongeveer 130 in een uitgestrekt kamp, in de rivier *Maratacca*, vereenigd waren. Deze Indianen zijn gedurende zeven jaren door den Missionaris in den grooten drogen tijd bezocht. De reis geschiedde per tentboot langs den rivierweg, door de *Coppename*, *Wayombo*, *Nickérie* en een paar dagen varens in de *Maratacca* zelve, die op nagenoeg 12 uur afstands van de zeekust in de *Nickérie* valt. Zij vereischte een vaart van zeven of acht dagen, zoodat een bezoek bij die In-

dianen minstens drie weken vorderde. Dewijl zij godsdienstig gestemd schenen, en veel ijver betoonden om God te leeren kennen, getroostte men zich de offers dier moeilijke en dure reizen. Bij het eerste bezoek reeds lieten zij al hunne kinderen doopen. In September 1871 doopte de Missionaris 45 volwassenen, welke met de kinderen te zamen, reeds het getal van 90 gedoopten uitmaakten; 16 paren gingen een wettig kerkelijk huwelijk aan. Deze Indianen schenen wel godsdienstige gevoelens te hebben; maar hunne oude liefde voor een zwervend leven vernietigt al het goede. Sinds een zestal jaren zijn zij naar de *Corantijn* vertrokken, op een punt, waar zij voor den Missionaris ongenaakbaar zijn.

.Den 12 November 1868 bezocht de E. P. *Romme* voor de eerste maal een *Arrowakken*-kamp van veertig personen, nabij den verlaten militairen post *Monpellier* in de *Orelana-kreek*. Toen de famillie *O'Ferrall* zich op de plantages *Sans-souci* gevestigd had, verzocht zij de Geestelijken herhaaldelijk daar kerk te komen houden en de Indianen te onderwijzen. Den 13 November doopte de pater daar zeven Indiaansche kinderen en eene zieke volwassene. De overige volwassenen werden in October 1869 en Maart 1870 bijna allen gedoopt en in het huwelijk verbonden. De meesten der volwassenen en kinderen, die de noodige voorbereiding genoten hadden, werden den 22 December 1871 tot de H. Tafel toegelaten en den 13 Augustus 1872 door Mgr. *Swinkels* gevormd. Deze Indianen waren over het algemeen zeer goed onderwezen; enkelen konden zelfs lezen en schrijven; daarenboven waren zij zeer ijverige christenen, want elken morgen en elken avond werd gezamenlijk gebeden; elken Zondag vergaderden zij ter godsdienstoefening op de plantage *Sans-souci*, onder leiding van den neger-bastiaan *Jan Baptist de Meer*. Als de priester hen bezocht, biechtten en communiceerden gewoonlijk alle communicanten. De dronkenschap, welke vroeger, zelfs onder de vrouwen, zeer algemeen was, had bij de laatsten geheel opgehouden, terwijl ook de mannen, onder dit opzicht, maar zeer zelden reden tot klachten gaven. Gelijk de meeste *Arrowakken*, leefden zij in vrede en eensgezindheid; schoten zij een groot stuk wild, dan verdeelden zij dit onder elkander; want liefhebbers van jacht en visscherij bleven zij nog steeds, alhoe-

wel de *Arrowakken* van *Sans-souci* veel werkzamer waren dan vóór hunne bekeering tot het christendom. De *piaiman* of zoogenaamde priester, die den geneesheer en duivelbezweerder speelt, was onder hen onbekend; trouwens de *Arrowakken* houden den *piaiman* minder in eere, dan de *Caraïben*. In één woord, die menschen schenen, zoo voor tijd als eeuwigheid, een gelukkig leven te leiden. Jammer dat ook die *Arrowakken* niet voortdurend onder de goede leiding en onder het bereik der priesters zijn gebleven! Tot op den huidigen dag zijn er eenige Indianen in de *Orelana-kreek;* doch hun getal is wel de helft minder.

Den 17 Januari 1870 bezocht de E. P. *Romme* voor het eerst een Indianen-kamp van *Arrowakken*, een veertigtal zielen sterk, aan de *Para*-rivier, ongeveer drie uren boven den houtgrond *De vier kinderen*. Wijl zij moeielijk te genaken waren, werden zij zelden bezocht, en waren nog weinigen gedoopt, toen de E. P. *Romme* er den 24 Aug. 1874 weder een bezoek bracht. Bij het eerste bezoek doopte de Missionaris eene oude vrouw, de moeder van den kapitein, welke kort daarna stierf. Bij eene andere gelegenheid diende hij het doopsel aan twee kinderen toe, en op den 25 Augustus 1874 las hij er de H. Mis, waarbij tien Indianen, afkomstig van de *Orelana-kreek*, communiceerden. De hut was net met groen en loof versierd, en het kruis prijkte boven de hut. De ongedoopten waren er door getroffen en boden zich voor den H. Doop aan, waartoe de welonderwezenen en gedoopten uit de *Orelana-kreek* hen zouden voorbereiden.

De *Arrowakken* van *Overburg* aan de *Suriname* vertrokken op het einde van 1868. althans gedeeltelijk, naar de *Cassipoera-kreek*, ruim een uur boven de oude *Joden-Savanna*, waar zij twee jaren verbleven. In dien tijd werden zij, om de moeilijkheid der reis, zeldzamer bezocht, en werden geene volwassenen, maar alleen kinderen gedoopt; de gewone onderrichtingen hadden nochtans plaats.

In 1871 waren de meesten op *Overburg* wedergekeerd, en het was in de maand Augustus van dat jaar, dat de E. P. *Romme* zeven volwassenen doopte en één huwelijk inzegende. Bij diezelfde gelegenheid werden nog twee andere kampen, doch zonder goed gevolg, bezocht. Het eerste kamp bestond slechts uit vijf of zes personen, en was gevestigd op eene oude verlatene

plantage, naast de plantage *La Simplicité;* het tweede lag aan de *Poewakka-kreek* en telde ruim 30 personen. De Missionaris wilde hen later menigmaal bezoeken; doch telkens waren de meesten afwezig, en toonden weinig godsdienstzin. Op *Overburg* hadden, den 6 Maart 1874, zes Indianen het geluk voor de eerste maal tot de H. Tafel te naderen, in de versierde hut van den kapitein; hunne veelvuldige afwezigheid had verhinderd, dat zulks reeds vroeger plaats had. Op het laatst van 1874 schreef de E. P. *Romme*, dat er nog slechts twee of drie van dat *Arrowakken*-kamp ongedoopt waren. Ten bewijze, hoe zij verlangen vóór hun sterven gedoopt te worden, haalt hij het feit aan, dat twee ongedoopten kort te voren op hun sterfbed het doopsel verlangden, en naardien geen priester aanwezig was, door een der best onderwezen Indianen gedoopt werden. Onder deze Indianen heerschte eensgezindheid en eene geregelde levenswijze; men hoorde zelden van dronkenschap; de gehuwden leefden in vrede en liefde met elkander, en ook de *piaiman* was verdwenen. Ten slotte schrijft de Missionaris de volgende aanmerking neer: »Hoe meer zij zich aan elkander sluiten en hoe minder zij »met de buitenwereld, hetzij met negers, hetzij met blanken, in »aanraking komen, des te zaliger voor hen!" Toen de E. P. *Romme* tusschen 10 en 18 October 1874 de *Boven-Suriname* bezocht, waren de Indianen van *Overburg* bezig hutten en kostgrondjes in gereedheid te brengen, bij een kreekje tegenover de verlaten suikerplantage *l'Espérance*, een uur hooger op dan *Overburg;* zij waren voornemens hun kamp te verlaten en zich bij *Surimombo* te vestigen, waar *Joseph Tam*, die in 1876 als catechist bij de Indianen der *Tibiti* werd aangesteld, in hunne nabijheid verbleef.

Aan de *Cassipoera-kreek*, boven de *Joden-Savanna*, wonen in het bosch *Caraïben;* eenigen hunner waren afkomstig van de rivier de *Marowijne* en door Fransche priesters gedoopt. Deze Indianen lieten hunne kinderen doopen, doch waren overigens zeer verslaafd aan den drank, en toonden weinig godsdienstzin. Van tijd tot tijd worden zij bezocht; maar, behalve het doopen van kinderen, dragen die bezoeken weinig vrucht. Het gebeurde daar eenmaal, dat de E. P. *Romme* een kind van twee jaren zou doopen. Het kind was ziek en ontwikkelde desniettemin

eene zoo groote kracht, dat twee mannen het nauwelijks konden stil houden. Het schreide, sloeg, stampte en bood zulken tegenstand, dat de pater moeite had het te doopen. Nauwelijks echter heeft het water des doopsels het kind gezuiverd en geheiligd, of zie, het komt tot bedaren en laat zich, na afloop der plechtigheid, goedwillig eene gewijde medaille door den pater omhangen!

Ruim een uur boven post *Gelderland* bestond toen ook een ander klein Indianen-kamp, *Hoeka* genaamd, welks bewoners zich uit eigen beweging tot den doop kwamen aanbieden. De bovengenoemde Indianen-kampen werden ook na 1874 door verschillende Missionarissen bezocht, en nog andere kampen van tijd tot tijd ontdekt. Uit hoofde der veelvuldige verhuizingen van die boschmenschen, is het moeilijk hunne woonplaatsen te bepalen. In het jaar 1869 bepaalde Mgr. *Swinkels* de door de Missionarissen bezochte Indianen-kampen reeds op 11, namelijk twee aan de *Suriname*, één aan de *Orelana-kreek*, één in de *Boven-Saramacca*, één in de *Kalabas-kreek*, drie in de *Tibiti* en drie in de *Wayombo*. De bevolking van die elf kampen werd geschat op ongeveer 420 personen: 163 Indianen waren dat jaar gedoopt en drie huwelijken bij hen ingezegend.

Op ultimo December 1870 luidde het verslag des afgeloopen jaars: 16 Indianen-kampen bezocht; gezamenlijke bevolking: 565 zielen, van welke 218 gedoopt, en 28 paren kerkelijk gehuwd zijn. In latere jaren is het getal bezochte kampen eer-afdan toegenomen, wijl de Missionarissen de verhuizende Indianen niet overal konden volgen; zoomede moest het groot aantal doopsels der eerste vijf of zes jaren allengs verminderen. In het jaar 1872 werden nog 14 Indiaansche kampen bezocht, en het getal doopsels steeg tot 128, terwijl 24 echtverbintenissen onder hen gesloten werden. Wij zouden bij benadering het aantal gedoopte Indianen tot op het einde van 1875, kunnen schatten op 500, en tot het einde van 1883 op nagenoeg 800, en dus over 16 jaren, op een gemiddeld getal van 50 per jaar. Hieronder zijn ook zij begrepen, die in de stad, of op plantages en gronden buiten de eigenlijke kampen, van tijd tot tijd gedoopt werden. De sterfte schijnt onder hen, evenals onder de negers, met de geboorten gelijk te staan, of die te overtreffen;

de Indianen toch worden niet talrijker en zijn thans ongeveer 75°/₀ onder het getal, waarop zij in 1804 door den Raad-Boekhouder-Generaal *Heshuijsen* geschat werden; waren er toen drie of vier duizend, tegenwoordig kan men er bezwaarlijk 1000 tellen. Wij spreken alleen van de Indianen der benedenlanden. Zijn de drie ons bekende stammen tot zoover uitgestorven? Of hebben de meesten zich in de bovenlanden teruggetrokken? Wij weten het niet.

De van 1868—1883 gesloten huwelijken onder de Indianen worden op ruim honderd geschat, en de communicanten, of liever zij, die sedert 1868 tot de H. Communie zijn toegelaten, kunnen bij benadering op een gelijk getal genomen worden.

Den 1 Juni 1870 werd door toedoen van den E. P. *Donders*, de Caraïber-Indiaan, *Christiaan*, door den commissaris der inlandsche bevolking, *G. Duijckinck*, aangesteld tot *Groot-kapitein der Caraïben*, die aan de *Saramacca*, *Coesewijne*, *Kalabaskreek*, *Coppename*, *Tibiti* en *Waijombo* hun verblijf houden. Die *Christiaan* heeft niet onder alle opzichten aan de verwachtingen, die men van hem ter bevordering van den godsdienst koesterde, beantwoord.

De *Marowijne*, de grensrivier ten Oosten, waar zich ook verscheidene Indiaansche kampen bevinden, is naar ons beste weten, nooit door een Missionaris van Suriname bezocht geworden. Vele Indianen zijn er in den loop der jaren door Fransche Missionarissen gedoopt; eenigen hebben het doopsel te Paramaribo ontvangen, o. a. liet een hunner kapiteins, den 20 en 21 Augustus 1872, twaalf kinderen doopen; den 2 Maart 1873 werden weder twee kinderen ten doop gebracht.

Hoeveel Indianen zich in de benedenlanden aan de *Marowijne* bevinden, kunnen wij niet bepalen. Zij wonen, zooals overal elders, zeer verspreid, in groepjes verdeeld, en schijnen ook nog zeer verslaafd aan sterken drank.

Nederzettingen van *Boschnegers* worden door de Missionarissen niet bewerkt; zij zijn over het algemeen zeer bedorven van zeden en sterk aan bijgeloovigheid en afgoderij gehecht. De moravische broeders, die lang en veel op de bekeering dier ongelukkigen werkten, konden in weerwil van de rekkelijkheid en toegeeflijkheid hunner leer, niet slagen.

Zoowel de volwassen Indianen, als de Boschnegers spreken het Negerengelsch, ofschoon op hunne eigenaardige wijze. Onder elkander spreken de *Arrowakken* hunne eigene *Arrowaksche* taal, evenals de *Caraïben* hun *Caraïbsch*, dat wederom geheel van het *Arrowaksch* verschilt. De kinderen, die nog niet of weinig in aanraking zijn gekomen met de Negerengelsche bevolking, spreken slechts hunne moedertaal. Een *Arrowak* zal ook Negerengelsch spreken met een *Caraïbe*, wijl zij elkander anders niet verstaan. In beide talen vindt men eenige woorden van Spaanschen of Portugeeschen oorsprong, die duidelijk aantoonen, dat hunne voorvaders met die Europeesche volkeren verkeer hadden.

Gave de goede God, dat die menschen hun nomadisch leven verlieten, en zich beter naar de wetten en gebruiken onzer gewone maatschappij konden voegen!

III. De Statiën Coronie en Batavia.

Geene plaats in de kolonie, waar de katholieke godsdienst, in evenredigheid tot de bevolking, zooveel toenam als te *Coronie*. Zijne bewoners wisten, althans onder dit opzicht, de verworven vrijheid bij uitstek wijselijk te benuttigen. Mgr. *Swinkels* bezocht dit gedeelte van zijn Vicariaat voor het eerst in 1867. Hij vond er ongeveer 730 katholieken, voor wie kerk en school langs een goeden weg toegankelijk waren. Zij verkeerden derhalve, voor de beoefening van den godsdienst in gunstiger omstandigheden dan eenige andere bewoners van het Surinaamsche grondgebied, die van Paramaribo alleen uitgenomen. Nergens in de buitendistricten werd eene bevolking gevonden, die zoo goed onder het bereik lag van het woord en de waakzaamheid der apostolische arbeiders. Geen wonder, dat het besluit spoedig genomen was, om de bebouwing van dit open veld met versche en vermeerderde werkkrachten aan te vangen, te meer nog, wijl de bejaarde pastoor sinds lang te gebrekkelijk geweest was, om de kudde behoorlijk na te gaan, en hij zich tot het verkondigen van Gods Woord en de bediening der H. Sacramenten binnen de kerk had moeten bepalen.

Den 4 September 1867 kwamen twee paters te *Coronie*

aan, ter vervanging van den Weleerw. Heer *Theod. Kempkes*, wien een lichtere werkkring in de stad werd aangewezen.

Te *Coronie* bediende men zich ter gewenschte verbetering hoofdzakelijk van dezelfde middelen als in de stad, namelijk meer uitgebreid godsdienstonderricht en veelvuldig huisbezoek. Iederen dag gaven de paters, even als pastoor *Kempkes* gedaan had, onderwijs aan de kinderen; en in den namiddag gingen zij (wat de pastoor niet konde doen) geregeld de katholieken in het rond opzoeken, om de lauwen aan te wakkeren en de plichtvergetenen te berispen. Toen in 1877 het onderwijs aan de fraters werd opgedragen, konden zij zich onverdeeld aan het geestelijk dienstwerk toewijden.

Reeds in 1869 werd op plantage *Burnside*, twee en een half uur afstand van *Cardross* gelegen, eene hulpkerk geopend, waarin sedert dien tijd elken Zondag de H. Dienst verricht, en een of andermaal in de week onderrichting gegeven werd. De bediening van deze hulpkerk was gevraagd door den Directeur dier plantage, den Weledelen Heer *Alphred Howard*, die elken Zondag paard en rijtuig ter beschikking stelde van de paters. Toen deze plantage later in andere handen was overgegaan, werd het voor de bediening van *Burnside* noodig voortaan op *Coronie* paard en rijtuig te houden.

Nadat in 1875 de standplaats der Geestelijken op de plantage *Mary's-hope* gevestigd was, bleef men toch voortgaan, een of tweemaal in de week, de H. Mis op *Cardross* te lezen, ten behoeve der daar nog wonende katholieken. Dan, in den loop van 't verleden jaar 1883, werd op verzoek van den eigenaar der plantage (denzelfden Heer *Alphred Howard*, die de vestiging der hulpkerk op *Burnside* had uitgelokt) de oude kerk van *Cardross* naar *Welgelegen* overgebracht. Daar zijn dus tegenwoordig 3 kerken te bedienen: eene op *Mary's-hope*, eene op *Burnside* en een derde op *Welgelegen*. Te *Mary's-hope* verblijven twee paters, en ook twee leekebroeders, die met het onderwijs belast zijn.

Voor zooveel de plaatselijke omstandigheden het toelieten, werden de oefeningen, die wij in de stad zagen invoeren, ook van den beginne af gebruikelijk te *Coronie*.

In 1876 werd er de H. Familie begonnen, die op ultimo

December 1872 reeds 84 mannen en 148 vrouwen telde; in 1876 werd het Begrafenis-genootschap even als in de stad ingevoerd. De Broederschap van het Allerheiligste Hart van Jezus, en de plechtige processie met het Allerheiligste Sacrament, buiten de kerk, dagteekenen van hetzelfde jaar. In 1877 werd ook eene kinder-congregatie, zoome le het Mishooren der kinderen vóór de school, of de zoogenaamde *kindermis* ingevoerd.

We meenen met deze toelichting over de werkzaamheden te *Coronie* te kunnen volstaan, en laten hier het verslag volgen van de vruchten, die ze opleverden.

In 1867 hadden op eene katholieke bevolking van 730 zielen slechts 22 personen Paschen gehouden, en toch waren er maar 4 of 5 personen die, ofschoon reeds communicanten, hunnen paaschplicht verzuimden. Vóór den 19 Juli 1867, hadden namelijk op de *Kust* zelve, in een tijdsverloop van 26 jaren, (1842 tot 1867), slechts 20 personen hunne eerste H. Communie gedaan. Op genoemden dag, 19 Juli, en daarna communiceerden voor de eerste maal 23 personen, zoodat er aan de *Kust* in 26 jaren, alles te zamen, slechts 43 eerste H. Communiën waren. De communicanten van elders op *Coronie* gekomen, blijven hier buiten rekening. In al die jaren werden slechts 65 huwelijken kerkelijk ingezegend. Het totaal doopsels bedroeg 1246, dus gemiddeld ongeveer 48 in het jaar.

De katholieke bevolking, die op ultimo December 1867 op 730 zielen begroot werd, was in 1875 tot 1150 gestegen. Van 1868 tot 1875 ingesloten werden 431 kinderen en 194 volwassenen gedoopt. In acht jaren was dus het gemiddeld getal 54 kinderen, en 24 volwassenen, te zamen 78. Het onmiddelijk daaraan voorafgaand achttal jaren van 1860 tot 1867 gaf slechts een gemiddeld getal van 41 doopsels.

Van 1860 tot 1867 werden 23 huwelijken gesloten; gedurende de eerstvolgende acht jaren 88.

De eerste Communiën van 1860 tot 1867 waren 25, en die van 1868 tot 1875 bereikten het getal 480.

Het ontvangen der H. Sacramenten nam jaarlijks zoozeer toe, dat het getal communiën in vijf jaren tijds meer dan verdubbeld was; immers in 1870 werden ongeveer 1520, in [illegible] reeds 2220 en in 1875 meer dan 3000 communiën uitge-

reikt. Bij de ontheffing der negers aan het Staatstoezicht, op 1 Juli 1873, telde de Kust 350 communicanten. Na 1875 zijn de boven aangegeven getallen niet in dezelfde verhoudingen blijven toenemen. De communicanten, jaarlijksche communiën en de totale katholieke bevolking zijn vermeerderd; doch de doopsels van volwassenen en huwelijkscontracten moesten allengs afnemen en bijgevolg mindere cijfers aanbrengen.

De Weleerw. Heer *Kempkes* telde in 1867 ongeveer 80 bij hem schoolgaande katholieke kinderen; in de volgende jaren tot 1877 werden de scholen jaarlijks bezocht door 100 tot 150 kinderen. De oprichting van 2 Gouvernementsscholen was oorzaak dat dit getal na 1877 verminderde. Sommige kinderen, die twee ja twee en een half uur ver te *Cardross* school kwamen, konden toen eene andere school dan die der moravische broeders in de nabijheid vinden.

Op het Leprozen-etablissement *Batavia* bleef alles zijn gewonen gang houden. De bevolking is er sinds tal van jaren aan het dalen: In 1866 telde men 200 verpleegden, in 1872 slechts 148, en in de laatste 5 jaren omtrent 100. Doch behalve de verpleegden zijn nog vele andere personen aan het gesticht verbonden. Bijna alle bewoners zijn katholiek en op het stuk van godsdienst meer voor- dan achteruitgegaan. Ook daar bestaat sedert 1872 de Broederschap der H. Familie, die 30 mannen en 30 vrouwen telt. Ongeveer een duizendtal communiën worden er jaarlijks uitgereikt. Een paar jaren uitgezonderd hielden er gedurende al dien tijd twee paters hun verblijf, die echter tevens met de bediening der plantages in de *Saramacca* en het bezoeken van verscheidene *Indianen-kampen* belast waren.

We sluiten dit artikel met een algemeen overzicht der apostolische werkzaamheden gedurende het tijdvak van 18 jaren; doch vragen onzen lezer vooraf een algemeenen maar aandachtigen blik te werpen op al den apostolischen arbeid, zoowel van Mgr. *Swinkels* en zijn Doorluchtigen Opvolger, als van hunne ijverige mede-arbeiders in den wijngaard des Heeren.

Wij veroorlooven ons daarbij zijne aandacht te vestigen op de volgende bemerkingen:

De grondslag van al die werkzaamheden was de geest van geloof, van hoop en liefde, gestadig gevoed door een leven van

opoffering en gebed, gesteund door heilige voorbeelden, vernieuwd en opgewekt door warme aansporingen.

De Apostolische Vicarissen en hunne medebroeders waren religieuzen, die het leven van den kloosterling, volgens den geest huns H. Stichters, met alle nauwgezetheid trachtten te paren aan het leven des Apostels, en in liefderijke eendracht saam te werken.

Eindelijk we zagen hen, al hunne kracht zoekend in een vertrouwvol gebed, in de devotie tot Jezus, Maria en Joseph, de geestelijke belangen van Suriname voor den troon des Allerhoogsten bepleiten, terwijl zij alle krachten inspanden om iets van hunnen geest in het hart der hun toevertrouwde geloovigen over te storten.

En nu vragen we in gemoede: Zou het mogelijk zijn, dat de katholieke Surinaamsche Missie daaruit hoegenaamd geen voordeel had getrokken? Moest niet een milde zegen des Hemels en een vruchtbare regen van genaden nederdalen op den arbeid der Missionarissen en op den overigens in geestelijken zin zoo drogen en ondankbaren grond der Surinaamsche bevolking? Neen, het bevreemdt niet, dat het katholieke leven in Suriname vooruitging, maar het mag bevreemden, dat het bij al die middelen, niet meer toegenomen heeft.

Den 31 December 1866 kondigde Mgr. *Swinkels* het voorschrift af dat voortaan de priester, na elke vastgestelde Mis, aan den voet des altaars, de Litanie van O. L. V. met de vergaderde geloovigen zou bidden, om door de machtige tusschenkomst der allerh. Maagd de bekeering van Suriname af te smeeken. De reden, die destijds Mgr. bewoog, bestaat nog heden: want hoewel veel verbetering te bespeuren is, Suriname is nog verre van zijne halve, laat staan van zijne geheele bekeering verwijderd.

Ziehier een beknopt verslag der doopsels, vormsels, huwelijken, eerste Communiën en uitgedeelde hostiën, van de jaren 1866—1875:

JAAR.	DOOPSELS.	VOLWASSEN BEKEERLINGEN.	VORMSELS.	EERSTE COMMUNIËN.	HUWELIJKEN.	GETAL COMMUNIËN
1866	433	95	258	188	20	10000
1867	553	158	290	250	35	12150
1868	725	228	200	265	54	13600
1869	859	239	354	361	49	18295
1870	755	149	135	190	57	16500
1871	684	222	174	340	63	17690
1872	677	228	286	234	83	16636
1873	741	293	85	314	83	18085
1874	604	134	223	243	29	17810
1875	692	200	6	196	56	20148
	6723	1946	2011	2581	529	160914

Ofschoon wij niet durven verzekeren, dat bovenstaande lijst in alle deelen juist is, zal die toch genoegzaam zijn om het jaarlijksch gemiddeld getal der doopsels, enz. te leeren kennen. De paasch-communiën werden ten jare 1866 berekend op 950. Later is die berekening achterwege gebleven. Tegenwoordig zou men 1000 communiën voor de stad en 1000 voor het overig gedeelte der kolonie kunnen rekenen.

Wat de H. Hostiën betreft, zijn daaronder ook die begrepen, welke de Eerw. fraters en zusters jaarlijks ten getale van 3000 tot 5000 ontvingen.

De gemiddelde getallen der jaren: 1868—1875, overtreffen die der laatste acht jaren 1876—1883, uitgenomen alleen die der uitgedeelde H. Hostiën. De redenen daarvan hebben we hier en daar aangestipt. 't Is niet alleen door het grooter getal fraters en door het zusterhuis, dat de communiën vermeerderd zijn; een paar honderd parochianen naderden ook in de laatste jaren dikwijler tot de H. Tafel. Of het getal paasch-communiën sedert het jaar 1875 veel geklommen zij, is aan twijfel onderhevig; een nauwkeurig toezicht daarop is in Suriname niet doenlijk.

Wel is waar toont zich het katholiek leven tegenwoordig in menig opzicht duidelijker dan voor een achttal jaren; doch met betrekking tot zedelijkheid en wettige samenleving is in de

kolonie weinig of geen vooruitgang te bespeuren. De verslagen geven jaarlijks 80°/₀ onwettige geboorten aan; de maatschappij is diep bedorven, en daarom is het niet alleen moeielijk de strenge wet des Evangelies ingang te doen vinden; maar ook die in de harten der katholieken te bestendigen.

Het aantal katholieke doopsels, die jaarlijks aan kinderen worden toegediend, bedraagt ongeveer een vierde van de totale som der geboorten, welke buiten de Boschnegers en Indianen, jaarlijks in Suriname worden aangegeven: rekent men de doopsels der volwassenen daarbij, dan verkrijgt men nagenoeg een derde van de jaarlijksche vermeerdering der koloniale bevolking door aankomst van buiten en door geboorte.

De sterfte nochtans en het vertrek uit de kolonie beletten Suriname in bevolking vooruittegaan, en wat de katholiek-gedoopten aangaat, niet allen worden later katholiek opgevoed of volharden in het geloof huns doopsels. Daardoor wordt het verschijnsel genoegzaam verklaard, dat, niettegenstaande het groot getal doopsels onder eene bevolking van 12 of 13000 zielen, de Roomsch-Katholieken, sedert ongeveer 20 jaren, hetzelfde zielental opgeven. Daar is nog eene andere belemmering voor de uitbreiding des Christendoms; de negers namelijk zijn door sterfte veel verminderd, en de arbeiders die hen vervangen, zijn bijna allen heidenen, die zich in kleinen getale tot het Christendom bekeeren. Onder onze jaarlijksche volwassen bekeerlingen rekenen wij de uit het heidendom bekeerde negers of kleurlingen, Indianen en eenige Chineezen en Koelies, benevens een zeker getal protestanten van verschillende sekten. Wij eindigen dit verslag, dat wij ter opheldering van sommige duistere punten, met eenige aanmerkingen hebben toegelicht, met een woord over het tijdvak van den tegenwoordigen Apostolischen Vicaris.

Naar wij reeds gelegenheid hadden om ons te overtuigen heeft het bestuur van Monseigneur *Joannes Henricus Schaap* zich meer bijzonder gekenmerkt door een nooit verflauwden ijver voor de opvoeding der jeugd, vooral der weezen, door het belangrijk toenemen der godsvrucht onder de geloovigen en ook door tal van verbeteringen in de Missie op stoffelijk gebied.

Het getal der eerste H. Communiën, alsmede het maandelijks naderen tot de H. Tafel, gedurende twee jaren na de

eerste H. Communie, is veel vermeerderd; het kerkbezoek op Zondagen, kan nu, bij dat van vroeger vergeleken, bevredigend genoemd worden, en het ontvangen der Sacramenten is jaar voor jaar vermeerderd, zoodat het getal Communiën sedert 1875 jaarlijks twee tot drie duizend meer bedragen heeft. In één woord de godsvrucht nam zichtbaar toe en het beste en uitverkoren gedeelte der katholieken is blijkbaar veel grooter geworden. Hetzelfde durven wij niet bevestigen noch van het aantal katholieken noch van dat der communicanten in het algemeen.

De katholieke bevolking der stad *Paramaribo* wordt thans geschat op 7000, van *Coronie* op 1300 of 1400, van *Batavia* op ongeveer 150, *Livorno* 70. De som dezer getallen overtreft reeds ver het katholiek zielental, dat de koloniale verslagen, in strijd met de jaarlijksche verslagen van het Hoofd der katholieke Gemeente, sinds jaren blijven opgeven. De katholieke bevolking, op alle punten der kolonie verspreid, op plantages en gronden woonachtig, kan zonder overdrijving, en zonder de gedoopte Indianen daarbij te rekenen, op 4000 geschat worden. Zeker is derhalve de opgave van dertienduizend katholieken, door de Missionarissen gegeven, niet te hoog. Het verschijnsel, dat het katholiek zielental ondanks het vermeerderd aantal doopsels niet toeneemt, hebben we vroeger reeds verklaard. Wijl de apostolische werkzaamheden van 1876—1883 bijna gelijke uitkomsten hebben opgeleverd als die van 1866—1875 hebben wij gemeend hier in geen verdere bijzonderheden te moeten treden.

Van harte wenschen wij den onvermoeiden kerkvoogd van Suriname, die bij het vele, wat hij aldaar ook op stoffelijk gebied reeds tot stand bracht, nog den bouw eener nieuwe kerk ondernam, den zegen Gods en den steun der christelijke liefdadigheid, tot die onderneming zoo noodig.

Mogen de ijvervolle Missionarissen, die de onzen in Suriname voorafgingen, en wier laatste rustplaats (althans van eenigen hunner) bij het opbouwen dezer kerk, op bijzondere wijze door Mgr. *Schaap* werd verheerlijkt, mogen die Missionarissen, door hunne voorspraak, ook den algeheelen opbouw van Christus bespoedigen en bevestigen onder de bewoners van het land, dat weleer aan hunne zorgen was aanbevolen.

Onder de sacristie der nieuwe kerk, welke de graven van

Mgr. *Grooff*, van den Hoogeerw. *Van der Weyden*, van kapelaan *Peters*, alsmede van de grondleggers der Missie, *Wennekers* en *Van der Horst* bevatten, deed de Bisschop eene kapel inrichten, waar de dierbare overblijfselen van genoemde Missionarissen voortaan zouden bewaard worden. Van de andere in Suriname overleden Geestelijken, die op het algemeen R. K. kerkhof begraven liggen, kon de overbrenging niet plaats hebben. In de maand September 1883 vroeg Mgr. *Schaap* de noodige vergunning van het Gouvernement, om het stoffelijk overschot der vijf Missionarissen, die met toestemming van het Koloniaal Bestuur, op bekende datum achter de kerk begraven waren, te mogen opdelven, en in passende nieuwe kistjes over te brengen, naar den open grafkelder, onder den vloer van het uiteinde der Sacristie aangelegd. Die vergunning werd verleend, mits de opgraving en overbrenging in tegenwoordigheid van den heer Commissaris van politie en van een geneesheer geschiedde. In den namiddag van Zondag, 23 September, werd de grafkelder, op machtiging van den Ordinarius, als begraafplaats ingewijd.

Het was op Donderdag d. a. v. te vier uren in den namiddag, dat de plechtigheid begon; behalve het noodig getal arbeiders waren daar tegenwoordig de heer Commissaris van Politie, de geneesheer, de heeren kerkmeesters *J. Ph. Haase* en *H. Muller*. Monseigneur *Schaap*, in rochet en mozetta, was omgeven door tien priesters, een diaken, vier fraters, eenige koorknapen, enz. De plechtigheid werd geopend met het »*Veni Creator*," daarop volgde de Ps. *Miserere*, terwijl het graf van Mgr. *Grooff* geopend en het gebeente verzameld werd. Onder eerbiedige toeschouwing en hulpbetoon (het was onmogelijk voortdurend te zingen of te bidden) bleef de assistentie tegenwoordig tot het einde der plechtigheid die twee volle uren duurde. De delving vooral der twee oorspronkelijke graven van den Hoogeerw. Heer *Van der Weijden* en den Weleerw. Heer *Peters*, vereischte om hunne diepte de meeste moeite. Vier kisten waren geheel of bijna geheel vergaan; doch die van den Hoogeerw. Heer *Van der Weijden*, die in het water gelegen had, was geheel gebleven. Binnen de kist was alles vergaan, met uitzondering van het gebeente dat geheel gaaf was, vooral de schedel en het

hoofd, waar nog alle tanden in waren. Ook van Mgr. *Grooff* was het gebeente tamelijk goed bewaard gebleven; doch van de twee oudste hier begraven Missionarissen, die, de een negen, de ander bijna zeven jaren, op het stadskerkhof gerust hadden, voor dat Mgr. *Grooff* hun gebeente in andere kistjes gelegd en naar deze plaats had overgebracht, alsmede van den Weleerw. Heer *Peters*, waren wel overblijselen aanwezig, ze waren echter niet in hun geheel en ook niet meer zoo gaaf gebleven.

Als nu de vijf verschillende kistjes, waarin het stoffelijk overschot van ieder hunner afzonderlijk was neergelegd, gesloten en in den grafkelder bijgezet waren, werd in het bijzijn der bovengenoemde heeren, het *Libera* gezongen en de *absolutie*, met de gebeden en de ceremoniën, even als bij eene uitvaart, door Mgr. *Schaap* verricht.

Het behoeft wel niet gezegd, dat deze eerbiedwaardige gebeenten met heilige geestdrift naar een passender verblijf overgebracht, en de eeuwige rust, zoo dit nog noodig wezen mocht, met vurigheid voor hen werd afgebeden. Zij toch waren de voorgangers, en wegwijzers op het gedeeltelijk door hen opengekapt en ontgonnen terrein van Suriname, dat ook onder zedelijk opzicht wel een boschland mag heeten. We hebben echter alle redenen, om het zoet vertrouwen te koesteren, dat die moedige priesters reeds uit den hoogen hemel den strijd hunner opvolgers gadeslaan en veel voor Suriname bidden.

Mochten er onder de bevoorrechten, die uit het Oosten en het Westen zullen opstaan om met Abraham, Isaac en Jacob in het rijk Gods aan te zitten, velen gevonden worden uit de Surinaamsche Missie! Mochten die eerste Apostelen van Suriname en hunne ijverige opvolgers, eens in den tempel van Gods heerlijkheid hen allen ontmoeten, wier zieleheil hun hier op aarde zoozeer ter harte ging!

ARTIKEL 3.

De R. K. Gemeente onder stoffelijk opzicht.

Moest de katholieke gemeente zelve voor het onderhoud van den eeredienst zorg dragen, al hare inkomsten zouden niet toe-

reikend wezen ook slechts voor het benoodigde tot de dagelijksche H. Offerande. Noch kerk noch armen beschikken over eenig fonds, zoodat in alles voorzien moet worden uit de collecten in de kerk, de twee jaarlijksche ommegangen aan de huizen en de schrale opbrengst der huurplaatsen in beide kerken der stad en die van *Coronie*. Alles wat ten behoeve van eeredienst en liefdestichtingen tot stand is gekomen vloeide dus voort uit bronnen buiten Suriname.

We laten hier eene kleine opgave volgen van wat daar op stoffelijk gebied reeds tot stand gekomen is. De bijdragen der Surinaamsche geloovigen zijn onbeduidend, doch men houde in het oog, dat onder opzicht van bemiddeldheid die Gemeente thans ver achter staat bij de eerste vijftig jaren dezer eeuw. Toen waren er onder een klein getal katholieken vele bemiddelde Europeanen. Thans zijn eigenaren en administrateurs onder de katholieken zeer schaarsch, zoodat daar onze geloofsgenooten voor verreweg het grootst gedeelte, tot de arbeidende en mindere klasse behooren.

Bij de uitgaven voor doorloopende reparatiën, waaraan houten gebouwen steeds onderworpen zijn, werden grootere uitgaven reeds spoedig na de komst van Mgr. *Swinkels* noodzakelijk: het vermeerderd personeel der Missie, het toenemend kerkbezoek, de hoogere eischen voor opvoeding en scholen waren daarvan even zoovele oorzaken.

Aan de hoofdkerk, in 1826 door den Hoogeerw. Heer *Van der Weijden* ingezegend, moesten hoogst noodige herstellingen en eenige veranderingen gedaan worden. Zij was veel te klein om het volk, dat tot Mis hooren op Zondag verplicht is, te kunnen bevatten. Er waren geene biechtstoelen; twee kleine sacristieën, die voor hunne eigenlijke bestemming al veel te wenschen overlieten, moesten daartoe dienst doen. Niet minder dan drie toegangen, welke het volk tot de kerk had, leidden er toe om het terrein van de kerk en van den tuin tot eene openbare wandelplaats te maken: dit kon niet voortduren, nu de bediening der kerk aan eene kloostergemeente was toevertrouwd. In dat alles werd voorzien; en de gezamenlijke onkosten daarvan beliepen reeds in 1870, vóór de kerk nog geschilderd was, de som van f 3247.28, waartoe ook de katholieken van Suriname

iets bijdroegen. Het gedeelte der kerk, dat, slechts door een planken schot daarvan afgescheiden, oorspronkelijk tot woning der priesters gediend had, was er nu bijgetrokken. Het gebouw was hierdoor geriefelijker en den eeredienst van den waren God althans iets waardiger geworden; men was dus voor het oogenblik gered. Dan die bouwvallige comedie in een eigenlijke christenkerk te herscheppen bleek onmogelijk, haar zooveel te vergrooten als het toenemend kerkbezoek zoude vorderen was dit evenzeer. Wat doen? Men bleef wachten; de noodzakelijkheid evenwel van nieuwe kostbare reparatiën vertoonde zich jaar aan jaar dringender en dringender. Eindelijk, daar zelfs de aanzienlijkste uitgaven niet voldoende de mogelijkheid waarborgden, om de oude kerk uit haren voortdurenden staat van bouwvalligheid op te heffen, besloot Mgr. *Schaap* het bouwen van eene nieuwe houten kerk in vertrouwen op de H. Voorzienigheid te ondernemen. Den 30 Januari 1883 zegende Mgr. den eersten steen van het Godshuis, dat onmogelijk verrijzen kan zonder een nieuw monument te worden der christelijke Liefdadigheid.

De Fraters-school en het jongensweeshuis werden in 1866 door Mgr. *Swinkels* in de oude gebouwen op het kerkterrein na eenige herstellingen gevestigd. Voor de burger jongensschool werd, tegen een maandgeld van f 25, een huis in huur genomen.

Het vermeerderde personeel vorderde ook dat de priesterwoning merkelijk vergroot werd. Dit geschiedde tusschen de jaren 1868 en 1873 en goedgunstige lieden stelden de Congregatie daartoe in staat.

Aanvankelijk was het benedengedeelte der oude loge *concordia* tot kerk ingericht, waarschijnlijk met het doel om het bovengedeelte tot verblijf van een priester te doen strekken. Trouwens de Zeereerw. Heer *Masker*, pastoor der *St. Rosa*-kerk heeft het een tijdlang daartoe benuttigd. Mgr. *Swinkels* die nog geen personeel had om er eene communiteit van paters te vestigen, (zoover is men eerst verleden jaar gekomen) vond het, uithoofde van eene aangrenzende markt, eerbiediger de kerk naar boven te brengen,. te meer daar de benedenlokalen, die tot scholen werden ingericht geschikter zouden zijn voor de kinderen. De onkosten, die daarop liepen bedroegen

f 2908, terwijl de arme geloovigen f 279.17 daartoe offerden. De aldus vernieuwde *St. Rosa*-kerk werd den 26 December 1870 door Mgr. *Swinkels* ingewijd. In 1873 werd zij met een fraai altaar begiftigd; andere geschenken werden door dat eerste gevolgd, zoodat *St. Rosa* (vooral na de weder noodzakelijk geworden reparatiën en de beschildering in 1881) een devoot kerkje is geworden. Men ziet, dat de voortdurende herstellingen de duurte in de gebouwen brengen en oorzaak zijn, dat de waarde der houten kerken in Suriname bijna gelijk staat aan die der steenen kerken in ons Vaderland.

In 1879 waren de armen-scholen der *St. Rosa* veel te klein geworden en beantwoordden niet aan de eischen der wet. In een voornaam middelpunt der stad werd daarvoor een huis en erf aangekocht, dat met de vertimmering op f 4000 te staan kwam.

In 1867 deed Mgr. *Swinkels* op het erf der zusters een tamelijk kostbaar weeshuis oprichten, dat echter in 1877 reeds bijna geheel vernieuwd en vergroot moest worden. Ook waren de schoollokalen der zusters niet meer naar de eischen der wet, en tot kapel hadden zij in het geheel niets anders dan een in haar woonhuis zelf afgezonderd vertrek. Dit alles maakte het aanbouwen van een geheelen nieuwen vleugel noodzakelijk.

Ook te *Livorno* had men aanvankelijk slechts een kamertje tot bidplaats; later werd de oude stijlerij der plantage hiertoe ingericht, tot eindelijk in 1882 eene nieuwe kapel verrees tusschen het weeshuis en de priesterwoning. De oude gebouwen welke men er aanvankelijk trachtte te benuttigen, zijn langzamerhand alle afgebroken of geheel vernieuwd moeten worden.

Van de laatste jaren dagteekent ook nog een nieuw kerkje in de rivier de *Commewijne* op het terrein der plantage *Buitenrust*. Het stuk grond waarop het staat (omtrent 6 bunders groot) was in 1877 eigendom der R. K. Gemeente geworden. Het kerkje, zeer bevallig aan de rivierzijde gelegen, werd den 27 Februari 1880 aan den *H. Alphonsus Maria de Liguori* toegewijd. Het wordt om den anderen Zondag geregeld bediend, als wanneer de naburige bevolking daar te zamen komt om Mis te hooren en de H. Sacramenten te ontvangen.

Op de *Kust* vond Mgr. *Swinkels* kerk en pastorie in een allerbouwvalligsten toestand. De uitgaven, in 1869 gedaan om

beide weer voor eenige jaren bruikbaar te maken, bedroegen f 2550. Eenige negers schonken daartoe eene bijdrage van f 200. Tot dergelijke godsdienstige doeleinden hebben diezelfde goede lieden van *Coronie* nog enkele malen meer zulke collecten gehouden. De kerk van *Cardrosspark*, waarin buiten het altaar en eenige banken geen kerkmeubel hoegenaamd te vinden was, werd in 1872 door Hollandsche weldoeners met een goed harmonium en drie Munchenerbeelden versierd.

Toen de negerbevolking zich in 1873, bij het eindigen van het Staatstoezicht, voorgoed begon te verplaatsen, geraakte *Cardross* buiten het middelpunt der bevolking. *Mary's-hope*, waar de eigenaar Dr *Oldfield* in 1874 een goed bouwterrein, vlak naast het dorp *Tottness*, gratis had aangeboden, werd nu tot standplaats gekozen. Er werd een Missiehuis gebouwd, dat gedeeltelijk tot kerk, tot school en tot pastorie werd ingericht. De kosten, waartoe de geloovigen f 1200 bijdroegen, beliepen de som van f 14000.

Het kerkje, dat sedert 1869 op plantage *Burnside* bediend wordt; is niet het eigendom der Missie maar behoort aan de plantage zelve.

Gelijk in 1874 op plantage *Mary's-hope*, zoo werd ook in het jaar 1883, door den Weledelen Heer *A. Howard*, een zeer geschikt bouwterrein op zijne plantage *Welgelegen* aan de R. K. Gemeente geschonken. Vervolgens heeft ZEd. van de afbraak der kerk te *Cardross*, gedeeltelijk op zijne kosten, gedeeltelijk op die der Missie, een nieuw kerkje op gemeld terrein doen optrekken. De frater-architect onder wien al deze werken tot stand kwamen, bewees dus geene kleine diensten aan de Missie.

We eindigen deze ofschoon onvolledige opsomming van hetgeen op stoffelijk gebied gedurende de laatste jaren gedaan werd. We hebben daarbij geen melding gemaakt van de kerkhutten der *Indianen*, bij welker bouw geen architect noodig is; ook slechts een enkel dier alleroorspronkelijkste Godshuizen werd door den *Apostel der Indianen*, den Zeereerw. Pater *Petrus Donders*, ter eere van den *H. Alphonsus Maria* ingezegend. Nog andere punten lieten wij onbesproken: het aangehaalde zal genoeg zijn om den Lezer te doen beseffen, hoe dankbaar de weldoeners, die hen tot dit alles in staat stelden,

door de Missionarissen en de geloovigen van Suriname herdacht worden, en met hoeveel vrucht eene aalmoes voor de Surinaamsche Missie wordt geschonken!

Moge deze geschiedenis die Missie meer en meer doen kennen en de rechtmatige belangstelling bij velen wekken! Moge de ijverige Apostolische Vicaris, Z. D. H. Mgr. *Schaap*, nog langen tijd de vruchten van zijn arbeid zien toenemen en vermenigvuldigen! Mogen de Eerw. Paters en Fraters, die er zich met zooveel liefde voor de onsterfelijke zielen ten offer brengen, er met hun doorluchtig Hoofd getuigen van zijn, dat de wensch, reeds door den Aartspriester *Cramer* geuit, en door hen allen gekoesterd, in vervulling ging: »dat de Katholieken van Suriname die der eerste Kerk in godsvrucht en ijver evenaren!"

BIJLAGEN.

Bijlage I.

A. LIJST DER SURINAAMSCHE MISSIONARISSEN.

Volgnummer.	AANKOMST IN DE KOLONIE.	NAMEN DER MISSIONARISSEN.	GEBOORTE.	PROFESSIE.	PRIESTER-WIJDING.	† Overlijden in / V Vertrek uit de kolonie	Verwijzing naar den tekst, blz.
1	.. Dec. 1683	Fred. Van der Hofstadt. O. S. F.	 1638	 1660	....	† 27 October 1684	19—27
2	» »	Thomas Fuller, O. S. F. . . .	 1649	 1670	....	† 14 Juli 1686	19—27
3	 1685	Petrus Crol, O. S. F.	....	....	....	† 7 Maart 1686	19—27
4	17 Oct. 1786	Albertus van Doornik	....	Sec. priester	....	† 9 Nov. 1787	41—51
5	» » »	Adrianus Kerstens	19 Aug. 1757	» »	....	V 9 Juni 1787	41—51
6	.. Jan. 1788	Petrus van Noort	....	» »	....	† 18 Dec. 1790	53—57
7	9 Oct. 1788	Bernardus Meddens	5 Sept. 1759	» »	 1782	V 28 Febr. 1790	54—56
8	.. Dec. 1790	Joannes Baptist Eeltjens . . .	 1751	» »	....	V April 1793	61—66
9	25 Sept. 1810	Jacobus Schinck	 1748	22 Maart 1769	 1772	† 19 Nov. 1814	71—88
10	30 Nov. 1815	Petrus Ludovicus Van der Hoven	 1785	Zie bldz. 89	 1808	V Juli 1816	89—92
11	21 Nov. 1817	Paulus Antonius Wennekers .	11 Aug. 1789	Sec. priester	....	† 14 April 1823	95—165
12	» » »	Ludovicus Van der Horst . .	 1788	» »	....	† 31 Juli 1825	95—188
13	25 Mei 1821	Antonius Van Leeuwen . . .	 1796	» »	 1820	V 4 Febr. 1822	154—154
14	16 Oct. 1823	Joannes Willemsen	 1797	» »	 1820	V 26 Juni 1824	166—172
15	8 Febr. 1826	Martinus Van der Weijden . .	 1800	» »	 1824	† 14 Oct. 1826	192—197
16	8 Febr. 1826 28 Juni 1847	**Jacobus Grooff**	3 Aug. 1800	» »	19 Aug. 1825	V 9 Oct. 1843 † 29 April 1852	192—131 234—244
17	.. Febr. 1828	Cornelius Peters	27 Mei 1800	» »	....	† 24 Jan. 1829	199—202
18	» »	Joannes Henricus Hagmann . .	..1778—1780	» »	8 Juli 1825	V 3 Mei 1828	199—201
19	1 Maart 1830	**Joannes Gerardus Schepers** .	18 Aug. 1798	» »	20 April 1829	† 27 Nov. 1863	202—260
20	» » »	Joannes Henricus Ferstappen .	....	» »	....	V 11 Mei 1831	202—203

Bijlage I.

A. LIJST DER SURINAAMSCHE MISSIONARISSEN.

Volgnummer.	AANKOMST IN DE KOLONIE.	NAMEN DER MISSIONARISSEN.	GEBOORTE.	PROFESSIE.	PRIESTER-WIJDING.	†Overlijden in of V Vertrek uit de kolonie	Verwijzing naar den tekst, blz.
21	27 Maart 1834	Joannes Vitus Janssen . . .	9 April 1803	Sec. priester	 1827	† 12 Maart 1843	204—204
22	7 April 1839	Theodorus Kempkes	17 Febr. 1808	» »	3 Jan. 1838	V 2 Juni 1869	204—271
23	16 Sept. 1842	Petrus Donders, C. SS. R. . .	27 Oct. 1809	24 Juni 1867	5 Juni 1841	. . . .	205—
24	13 Dec. 1843	Gerardus Joannes Heinink . .	1813 14	Sec. priester	 1841	† 18 Oct. 1849	233—237
25	28 Dec. 1844	Antonius Henr. Steph. Meurkens	25 Maart 1813	» »	29 Aug. 1843	V 5 Juli 1864	233—262
26	8 Apr. 1848 [1]	Paulus Joannes Rutten . . .	29 Nov. 1823	» »	8 April 1848	† 3 Maart 1850	234—234
27	29 Nov. 1850	Carel Guillaume Magnée . . .	17 Jan. 1821	Zie bldz. 234	. . . .	V 4 Juni 1859	235—235
28	4 Sept. 1854	Arn. Mich. Chr. Joann. Swinkels	6 Jan. 1824	Sec. priester	15 Aug. 1848	V 2 Juli 1866	246—265
29	16 Sept. 1859	Petrus Franciscus Masker . .	4 Oct. 1824	» »	15 Aug. 1854	V 2 Juli 1866	249—265
30	8 Febr. 1864	Joannes Romme, C. SS. R. . .	22 Maart 1832	24 Juni 1867	17 Mei 1857	. . . .	260—
31	20 Febr. 1866	**Joannes Bapt. Swinkels, C. SS. R.**	14 April 1810	25 Maart 1845	20 Sept. 1834	† 11 Sept. 1875	261—293
32	» » »	Joann. Bart. Van der Aa, C. SS. R.	13 Aug. 1822	15 Oct. 1845	22 Dec. 1849	† 15 Juli 1872	264—285
33	» » »	Joannes Van Rooij, C. SS. R. .	17 Aug. 1830	24 Mei 1854	7 Sept. 1859	† 5 Nov. 1871	264—279
34	8 Sept. »	Wilhelmus Luijben, C. SS. R. .	2 Maart 1832	15 Oct. 1851	6 Juni 1857	. . . .	267—
35	24 Nov. »	Gerardus Petrus Baptist, C. SS. R.	3 Mei 1825	15 Oct. 1845	20 Sept. 1851	† 11 Dec. 1866	262—270
36	» » »	Gerardus Ant. Verbeek, C. SS. R.	14 Febr. 1820	15 Oct. 1860	20 Dec. 1845	. . . .	267—
37	12 Mei 1867	Adrianus Bossers, C. SS. R. .	23 Sept. 1825	17 Juli 1848	28 Oct. 1849	. . . .	270—
38	10 Aug. 1868	Eng. Odenhoven, C. SS. R. . .	24 Juli 1842	19 Oct. 1863	21 Dec. 1867	. . . .	271—

1) De Eerw. Heer Rutten was reeds vroeger in de kolonie aangekomen; in deze lijst wordt echter zijne aankomst als Missionaris op den dag zijner priesterwijding vermeld. Ditzelfde geldt voor de Missionarissen onder nos 42, 43, 53, 54 en 55 vermeld.

Bijlage I.

A. LIJST DER SURINAAMSCHE MISSIONARISSEN.

Volgnummer	AANKOMST IN DE KOLONIE.	NAMEN DER MISSIONARISSEN.	GEBOORTE.	PROFESSIE.	PRIESTER-WIJDING.	† Overlijden in de kolonie of V Vertrek uit	Verwijzing naar den tekst, blz.
39	10 Mei 1869	Joann. Petr. Ant. Van Mens, C.SS.R.	14 Juni 1832	2 Febr. 1864	29 Mei 1858	V 2 Jan. 1874	271—287
40	» » »	Ant. Joann. Van Koolwijk. C SS. R.	9 Oct. 1836	15 Oct. 1857	14 Oct. 1863	V 4 Juni 1871	271—272
41	23 Jan. 1871	Wilh. Van Vlokhoven, C. SS. R.	28 Sept. 1834	20 Sept. 1870	2 Juli 1860	....	272—
42	10 Dec. »	Joannes Baptista Broos, C. SS. R.	8 Jan. 1847	9 Juni 1869	10 Dec. 1871	....	279—
43	» » »	Cornelius Van Coll, C. SS. R. .	30 Jan. 1842	17 Oct. 1870	» » »	....	279—
44	23 Nov. 1872	Eng. Hub. Lib. Startz, C. SS. R.	18 Oct. 1837	15 Oct. 1859	14 Oct. 1863	V 4 Febr. 1881	285—295
45	7 Mei 1873	Joann. Henr. Van de Kamp, C. SS. R	13 Nov. 1829	15 Oct. 1858	21 Sept. 1861	V 25 Sept. 1880	287—294
46	8 Aug. 1874	Joannes Henricus Schaap, C. SS R	27 Sept. 1823	24 Mei 1845	13 Aug. 1850	....	·87—
47	3 Sept. 1879	Jos. Mart. Eng. Buhrs, C. SS. R.	20 Mei 1839	15 Oct. 1874	18 Oct. 1877	V 2 April 1880	294—294
48	6 Jan. 1881	Wilhelmus de Weerd, C. SS. R.	13 Dec. 1849	17 Juli 1870	18 Oct. 1876	....	295—
49	» » »	Carel Warren Currier, C. SS. R.	22 Maart 1857	25 Mei 1875	24 Nov. 1880	V 21 Febr. 1882	295—296
50	21 Febr. 1881	Wilh. Petrus Stassen, C. SS. R.	15 April 1854	13 Nov. 1873	17 Oct. 1879	....	296—
51	» » »	Joan. Petr. Wilh. Houben, C. SS. R.	18 Maart 1848	8 Dec. 1873	24 Nov. 1880	....	296—
52	10 Jan. 1883	Gerardus Eijsink, C. SS. R. . .	3 Febr. 1850	15 Oct. 1876	19 Oct. 1882	....	296—
53	11 Febr. »	Joannes Antonius Zirks, C. SS. R.	31 Maart 1857	15 Oct. 1881	11 Febr. 1883	....	296—
54	» » »	Arnold H. A. M. H. Borret, C. SS. R.	28 Oct. 1848	2 Febr. 1883	11 Febr. 1883	....	296—
55	26 Dec. »	Gerardus Van Tooren, C. SS. R.	24 Mei 185[illegible]	2 Febr. 1882	26 Dec. 1883	....	296—

B. LIJST DER FRATERS.

Volgnummer.	AANKOMST IN DE KOLONIE.	NAMEN DER FRATERS: ALS LEEKEBROEDER	NAMEN DER FRATERS: IN DE WERELD	GEBOORTE.	PROFESSIE.	† Overlijden in of V Vertrek uit } de kolonie	Verwijzing naar den tekst, blz.
1	1685	Frater Joannes, O. S. F.	Joannes Graefdorf	. . . . . .	. . . . . .	V Einde 1686	20—27
2	20 Febr. 1866	Fr. Lambertus, C. SS. R.	Lamb. Just Swinkels	27 Nov. 1816	15 April 1852	† 16 Augustus 1866	264—266
3	25 April »	» Eduardus, C. SS. R.	Franc. Laur. Peulen	10 Aug. 1820	2 Nov. 1864	. . . .	264—
4	24 Nov. »	» Franciscus, C. SS. R.	Franc. Jos. Harmes	25 Jan. 1835	14 Mei 1860	. . . .	267—
5	» » »	» Joannes, C. SS. R.	Joan. Nic. Bakker	25 Maart 1833	15 Nov. 1860	. . . .	267—
6	28 Aug. 1867	» Clemens, C. SS. R.	Joann. Paardekooper	8 Octob. 1840	15 Aug. 1864	. . . .	270—
7	10 Mei 1869	» Alphonsus, C. SS. R.	Ant. Koenen	29 Nov. 1839	2 Febr. 1867	. . . .	271—
8	11 Juli 1870	» Edmundus, C. SS. R.	Hub. Jac. Hanrath	27 Octob. 1843	13 Mei 1869	. . . .	272—
9	12 Aug. 1871	» Michaël, C. SS. R.	Mich. Louwij	19 Octob. 1817	15 April 1852	† 6 December 1872	272—287
10	28 Sept. »	» Nicasius, C. SS. R.	Jac. Bierings	21 April 1841	13 Nov. 1868	. . . .	272—
11	7 Mei 1873	» Fidelis, C. SS. R.	Ger. Jos. Theunissen	28 Jan. 1838	8 Dec. 1876	. . . .	227—
12	17 Nov. 1876	» Wilfridus, C. SS. R.	Bern. Huisman	4 Maart 1831	31 Mei 1863	. . . .	294—
13	» » »	» Willebrordus, C. SS. R.	Bern. Riesewijk	5 April 1839	16 Juni 1874	. . . .	294—
14	24 Dec. »	» Pius, C. SS. R.	Jos. Timmerman	8 Aug. 1841	15 Oct. 1876	. . . .	294—
15	21 Febr. 1881	» Justus, C. SS. R.	Joann. Nieuwlaat	4 Dec. 1852	18 Dec. 1880	. . . .	296—
16	30 Jan. 1883	» Remigius, C. SS. R.	Leon. Moonen	12 Dec. 1855	31 Maart 1882	. . . .	296—

Bijlage I.

C. ALGEMEEN OVERZICHT.

Het personeel der Missie, dat op ult. December 1865 uit vijf seculiere Geestelijken bestond, werd:

In 't jaar	VERMEERDERD door de aankomst van de		VERMINDERD door († het overlijden / V het vertrek) van		en bleef dus op ult. December					GETAL Redemptoristen.
	EE. PP.	EE. FF.	EE. PP.	EE. FF.	Ap. Vicaris	Priesters	Paters	Nov. Priest.	Fraters	
1866	Mgr. Swinkels	Lambertus	V Swinkels	† Lambertus						
	Van der Aa	Eduardus	V Masker							
	Van Rooij	Franciscus	† Baptist							
	Luijben	Joannes								
	Baptist									
	Verbeek				1	1	4	2	3	10
1867	Bossers	Clemens			1	1	7		4	12
1868	Odenhoven				1	1	8		4	13
1869	Van Mens	Alphonsus	V Kempkes							
	Van Koolwijk				1		10		5	16
1870		Edmundus			1		10		6	17
1871	Van Vlokhoven	Michaël	V Van Koolwijk							
	Broos	Nicasius	† Van Rooij							
	Van Coll				1		11		8	20
1872	Startz		† Van der Aa	† Michaël	1		11		7	19
1873	Van de Kamp	Fidelis			1		12		8	21
1874	Schaap		V Van Mens		1		12		8	21

Bijlage I.

C. ALGEMEEN OVERZICHT.

Het personeel der Missie, dat op ult. December 1874 uit 1 Apost. Vic., 12 paters en 8 fraters bestond, werd:

In 't jaar	VERMEERDERD door de aankomst van de EE. PP.	EE. FF.	VERMINDERD door { † het overlijden / V het vertrek } van EE. PP.	EE. FF.	en bleef dus op ult. December Apost. Vicaris	Paters	Fraters	GETAL Redemptoristen
1875	. . . .	. . . .	† Mgr. Swinkels	. . . .	1	11	8	20
1876	. . . .	Wilfridus . .	. . . .	. . . .				
	. . . .	Willibrordus .	. . . .	. . . .				
	. . . .	Pius	. . . .	. . . .	1	11	11	23
1879	Buhrs	. . . .	. . . .	. . . .	1	12	11	24
1880	. . . .	. . . .	V Van de Kamp	. . . .				
	. . . .	. . . .	V Buhrs . . .	. . . .	1	10	11	22
1881	de Weerd . .	Justus	V Startz . . .	. . . .				
	Currier . . .	. . . .	. . . .	. . . .				
	Stassen . . .	. . . .	. . . .	. . . .				
	Houben . . .	. . . .	. . . .	. . . .	1	13	12	26
1882	. . . .	. . . .	V Currier . .	. . . .	1	12	12	25
1883	Eijsink . . .	Remigius . . .	. . . .	. . . .				
	Zirks	. . . .	. . . .	. . . .				
	Borret	. . . .	. . . .	. . . .				
	Van Tooren . .	. . . .	. . . .	. . . .	1	17	12	30

Bijlage II.

Acta **Definitorii,** in conventu nostro Lovaniensi Fratrum Minorum Recollectorum, die 6ª Februarii Anⁱ 1684 legitime habiti, in quo (......)

17. De Missione **Surinamensi.**

Cum instanter et instantissime fuerimus requisiti ad illud opus pietatis subveniendi fidelibus ibidem sine ulla fidei aut Sacramentorum administratione existentibus, necnon infidelibus tum ibi tum in vicinia morantibus, judicarunt Patres aliquot ex nostra Provincia eo mittendos in prædictum finem, prout missi sunt Vdus Pater **Fredericus van der Hofstat,** sæpius Instructor et Vicarius, et Vdus Pater Fr. **Thomas Fuller:** attento maxime quod idipsum rogaverint atque approbaverint Illustrissimus Dnus Internuntius, et Vicarius Apostolicus in partibus confœderatis, qui et omnem suam facultatem, et auctoritatem eisdem contulerunt, et ulterius a S. Congr. de prop. Fide petierunt et obtinuerunt, prout ex subjectis copiis patet.

(1º) **Copia** *epistolæ Illustrissimi Dni Internuntii missæ ad Rdum Adm. Patrem, Fratrem* **Conradum Graven,** *Provinciæ Germaniæ Inferioris Ministrum Provincialem.*

Adm. Rle Pater,

Sacra Congregatio Propagandæ Fidei constituit missionarios in insula **Surinam** in America ad septennium RR. PP. **Thomam Fuller** et **Fredericum van der Hofstat** Ordinis vestri, et dignata fuit mihi, et successoribus meis ad idem tempus demandare curam et regimen ejusmodi missionis, necnon committere, ut iisdem Patribus tribuam facultates missionariis catholicis relaxari solitas. Hæ præsentibus accluduntur cum decretis Eminentissimorum Patrum, quæ omnia dum Paternitas vestra sataget, tuto transmittere ad dictos Patres Missionarios, velim enixe ab iisdem contendat, ut quam primum poterunt, me informent de messe ac spirituali fruge, quæ referentur in illis partibus, ut subinde iniri possint consilia uberius prospiciendi

incremento religionis in dicta insula, et alios operarios, ex vestro Ordine, si opus sit, illuc mittendi, ac maneo interim addictissimo nexu,

Adm. Rde Pater,

Ad oia officia paratmus

Bruxellis 22 Octobris 1683.

J. A. Fanarius
Abbas S. Mariæ.

(2°) DECRETUM S. Congregationis Generalis de propaganda Fide, habitæ die 22 Septembris 1683.

Referente Emo Dno Cardli **Crescentio** S. Congregationis, Missionarium Apostolicum in insula **Surinam** in America ad septennium declaravit Fratrem **Fredericum van der Hofstat**, Ordinis Fratrum S. Francisci Min. Observ., sub directione tamen Internuntii Belgici pro tempore, cui omnino parere debeat, ac necessarias facultates ad Missiones exercendas, juxta sibi tributam auctoritatem, in totum vel in parte recipiat, servata semper ipsius Internuntii tam circa facultates, quam circa loca et tempus easdem exercendi, moderatione; nullo modo vero extra fines suæ missionis, eis uti queat.

Datum *Romæ* die et anno quibus supra.

Signatum erat **F. Cardinalis de Altieriis,**
Præfectus.

Inferius **D. Archangelo (......)**
Secret.

(3°) *Eensluidend* DECREET *van denzelfden datum betrekkelijk Pater Fr.* **Thomas Fuller.**

(4°) Facultates concessæ a S. Congre Propagandæ Fidei,

Reverendis Patribus **Thomae Fuller** et **Frederico van der Hofstat** Ordinis S. Francisci Missionariis Apostolicis in insula **Surinam** in America.

(.........)

25. Administrandi omnia Sacramenta, etiam parochialia, Ordine et Confirmatione exceptis, et quoad Sacramenta parochialia in diœcesibus, ubi non erunt episcopi vel ordinarii, aut eorum Vicarii, vel in parochiis, ubi non erunt parochi, vel ubi erunt de eorum licentia.

Bijlage III.

Zie omtrent deze Bijlage het op bldz. 19 en vlg. aangeteekende. De enkele woorden, welke hier en daar tusschen deze [ ] haakjes geplaatst zijn, hebben wij ons veroorloofd ter verduidelijking bij te voegen. Dit laatste geldt ook voor volgende stukken.

Kopie.

1683. Ad Insulas **Surinamenses** in Indiis occidentalibus, sex circiter gradibus ultra [citra *respectu Europæ*] lineam æquinoctialem collocatas, anno 1683, 4° Novembris missi sunt Pater **Fredericus van der Hofstadt** et Pater **Thomas Fuller,** conventus Lovaniensis in Babantia filii, prodigioso animarum zelo succensi, electi ex pluribus, data oppertunitate, voluntarie se offerentibus, et ab aliis, quorum intererat, facultatibus debitis muniti. Hos deinde subsecuti sunt P. **Petrus Crol** et Fr. **Joannes Graefdorf,** laicus chirurgus. Missionis illius scopus erat: catholicos ibidem Europæos in variis insulis dispersos simul cum acatholicis sectæ multiplicis, et judæis, plantationis [*lege:* plantationum] saccari colonos, ac inter sylvestres Indos (qui nec ullius numinis cultum exercent, nec ullis legibus gubernantur) tantum non [*lege:* tantummodo] sylvescentes defectu ministerii sacri, verbi Dei pabulo enutrire, sacramentorum usu confortare et de ipsis barbarissimis Indis, projecto latius veræ fidei semine (quantum daret cœlestis Agricola), plenæ messis manipulos successu temporis reportare. Quo vero zelo post emensa immensa maria, quantis laboribus finem altedictum [*lege:* antedictum] ministri Christi prosecuti sint, haud facile dictu est. Hoc solum dici potest ex inspectis illinc emissis Epistolis, quod eorum flagrantissima in Deum et proximum **charitas,** digna apostolicis pectoribus comparata [*lege:* comprabata], non nisi eorum morte terminum acceperit, in æternitate perpetua non terminandum. Mortuus est, per collegam suum extremis Sacramentis rite munitus. Pater **Fredericus Hofstadius,** in oppido *Paramaribo*, missionis ibidem inchoatæ mense undecimo, die (quo se triduo ante prædixerat moriturum) 27 Octobris anno

salutis 1684, ætatis suæ 46, religiosæ professionis 26; natus *Lovanii*, a plurimis annis elegantia morum et candore animi magnum quid potendere videbatur. Minorita effectus et obeundis in Ordine muniis applicatus, sibi solus austerus, in alios benignus, præerat mira humilitate, qua ab officiis instantius absolvi poposcit, velut præscius, quod ad magis ardua pro gloria Dei exercenda foret reservatus. Qui cum [*lege:* Unicum] votis ejus non cessit, quod non martyr occubuerit. Sic enim ex **Suriname** ad suum scripserat Superiorem 13 Januarii 1684: »*Insidiantur* »*nobis quotidie*" (infideles nempe et acatholoci) »*sed hæc minime* »*curamus, dummodo consummemus cursum nostrum, expec-* »*tantes finem missionis nostræ, lucrum animarum et coronam* »*martyrii, ad quam anhelamus et quotidie nos præparamus,* »*quia in ista navigatione octiduana*" (qua alternis hebdomadibus excurrebat uterque ad inserviendum catholicis per insulas dissitas dispersis) »*semper sumus in periculo occisionis ab Indis* »*inimicis nostris, per quorum terram nobis est navigandum:* »*a quibus etiam diversi capiuntur et crudeliter occiduntur.* »*Assantur nempe lento igne et semivivi ab ipsis comeduntur.*"

Hofstadii locum et labores suppleturus, ubi e Belgio post intervallum temporis advenit P. **Petrus Crols,** *Rosendalensis* origine, in Ordine quandoque Vicarius *Herendalensis*, in paucis mensibus explevit tempora multa, itineris ærumnis, sub duro climate, et rerum inedia confectus, die 7 Martii 1686.

Ultimus superstes, Pater **Thomas Fuller,** post obitum **Hofstadii,** rectæ intentioni innixus, nihilque de animi vigore remittens, ad suum in Belgio confratrem P. **Christophorum Moretum** ita scribebat:

Paramaribo, 14 *Octobris* 1689 [lege: 1685.]

»*Quid possit sincera intentio in obsequio Dei experior;* »*nam omnibus amore illius privari, qui se totum amore nostri* »*tradidit, est cunctis abundare. Oblitus sum comedere panem* »*meum; attamen non esurit anima mea. Sæpe radices ar-* »*borum*" (panis ibi usualis) »*ad saturitatem non habeo. Interim* »*non deficio, nam pane lacrymarum satior, et in mortificatione* »*gustatur exultatio spiritus. Veni et gusta, quam suavis sit* »*Dominus laborantibus prope isto,*" etc.

Post obitum vero Patris **Crolii**, Pater **Thomas** cumdem interpellat amicum, 13 Aprilis 1686: »*Alii requiruntur subsi-* »*diarii ob initam cum Indis barbarissimis pacem. Plaga hæc* »*vastissima est, nec minus populosa, et temporis tractu speran-* »*dus fructus non numerandus. Quapropter insta opportune,* »*importune, ut nobis annumerari possis. Milites generosi com-* »*militonum morte animantur, non a prælio deterrentur, et* »*hi ut corruptibibilem, nos ut immortalem coronam lucremur.* »*Qui huc veniunt, mere Christi catapultarii sunt. Et quid rei* »*si cito moriamur? nam Ei morimur, qui pro nobis mortuus* »*est, cujus morte immortales reddimur. Et quid est gloriosius* »*quam pro tali glorioso duce mori? Frustra id conservatur,* »*quod conservando corrumpitur*," etc.

Quis educeamentis talibus depictis [*lege:* lineamentis talibus depictum] non habeat pugilem fortissimum? Qui tamen valido licet corpore, exantlatis laboribus in ætatis flore succubuit 14 Julii eodem anno, cum vixisset annos 37, in Religione 16. Ortus erat *Londini* in Anglia, de prosapia non ignobili, *Antverpiæ* in Brabantia educatus, ubi Ordinem Seraphicum ingressus, nobiliorem se reddidit actibus heroicis, signanter propagatione fidei, quam verbo et exemplo promovit, illi muneri multiplicis idiomatis peritia et sacræ doctrinæ scientia aptissimus, quia zelosissimus. Atque hujus morte finem habuit dissita isthæc Missio.

De verbo ad verbum ex manuscripto de anno 1714 *exscripsi, quod attestor,*

hac 20 *Maii* 1867,

fr. Josephus Bell, *Min. Recoll.*
Guard. Conv. Trudonensis.

Infrascriptus quoque testatur se fideliter supradictam copiam *transcripsisse, hac* 8ª *Octobris* 1883.

A. Bossers, *C. SS. R.*

Bijlage IV.

Betrekkelijk de tweede zending van Missionarissen naar **Suriname,** nadat de kolonie eene volle eeuw zonder priesterlijke bediening geweest was, kunnen wij een tweetal documenten mededeelen:

1° *Genomen uit een* manuscript, *dat in het archief van het Apostolisch Vicariaat, te* Paramaribo, *berust.*

Anno enim 1785 Ill^{mus} D^{nus} **de Busca,** archiepiscopus *Emesenus*, *Bruxellis* Nuntius Apostolicus, requisivit Ampl^{mum} D^{num} **Joannem Franken,** Pastorem *Amstelodamensem* atque *Hollandiæ* et *Zeelandiæ* Archipresbyterum, ut duos vel tres sacerdotes procuraret mittendos ad Coloniam **Surinamensem,** qui catholicis ibi multiplicatis, enixe flagitantibus et alimentationem honestam offerentibus, subvenire possent. Tandem Amplissimus favorabiles conditiones proposuit, quas Ampl^{mus} D^{no} **Joanne Franken** 1 Julii ejusdem anni vita functo, ejus in Archipresbyteratu successor, Ampl^{mus} D^{nus} **Antonius Christianus Meijlink** renovavit ac ad omnes *Fœderati Belgii* Archipresbyteros, necnon ad Vicarium Diœcesis *Buscoducensis* (in qua ultra 20 sacerdotes ad promotionem alicujus sacellaniæ expectantes eo tempore reperiebantur) misit, omnibus illorum districtuum sacerdotibus communicandas.

1^{a} conditio erat, quod post 5 annos ibi exactos, in patriam (nisi in **Suriname** remanere præeligerent) revocarentur, ac in ea ad pinguiores Pastoratus (prætermissis aliis etiam antiquioribus et dignioribus) promoverentur vacantes vel vacaturas.

2^{a} Quod primarius inter eos, pastor et Missionis Præfectus, amplissimas accepturus esset facultates, quas aliis communicare posset.

3^{a} Quod præter subsidia, a fidelibus offerenda, quæ notabilia futura dicuntur, Ampl^{mus} Archipresbyter *Hollandiæ* annue

pastori **Surinamensi** procuraret pro sua et sacellani vel sacellanorum sustentatione summam 2000 florenorum (imo plurium si indigerent) monetæ Hollandicæ, ut ibi honeste vivere possent.

Hisce conditionibus favorabilibus non obstantibus quæ ab anno 1785 circa Pascha plurimis propositæ sunt, usque in nonum diem Martii 1786 nullus adhuc in clero sæculari inventus erat, qui dictam Missionem acceptare voluerit.

Nota Scriptoris: *Illæ conditiones magis speculative, quam practice favorabiles erant, ut experientia comprobatum est.*

2º DECRETUM Sacræ Cong^nis^ Generalis de Propaganda Fide, die 28 Novembris 1785.

»Cum relatum fuerit catholicos in regione **Surinam**, Coloniæ *Hollandicæ* in *America Septentrionali* [lege: *Meridionali*], commorantes, Ecclesiasticis carere ministris, qui Sacramenta aliaque spiritualia auxilia iisdem administrent; aliunde vero veniam ipsis factam fuisse a Gubernatoribus illius Coloniæ pro libero Catholicæ Religionis exercitio; Sacra Congregatio, referente R. P. D. **Stephano Borgia,** Secretario, censuit ac decrevit, præfatam missionem in **Surinam** incorporandam esse missionibus *Belgicis*, eoque interim mittendos per D^mnum^ Nuntium Ap^licum^ *Bruxellensem* Presbyteros duos cleri sæcularis vel regularis ex *Fœderati Belgii* Provinciis, alterum ad septennium, alterum vero ad quinquennium, sub onnimoda dependentia a præfato Nuntio, a quo communicandæ erunt prædictis Missionariis necessariæ facultates; et quoties ipsi in commissi sibi muneris exercitio se cum laude gesserint, Sacra Congregatio mandavit eidem D^mno^ Nuntio, ejusque pro tempore sussessoribus, ut in distribuendis *Belgii* stationibus rationem habeant eorumdem emeritorum missionariorum, illosque opportune provideant.

Quam S. Cong^is^ sententiam SS^mo^ D^no^ Nostro **Pio PP. VI** relatam in audientia habita per eumdem D^unm^ Secretarium die 4 Decembris 1785, Sanctitas Sua benigne in omnibus approbavit et exequutioni mandari jussit.

Datum *Romæ* ex ædibus dictæ S. Cong^is^. die 17 Decembris 1785.

(S. e.): **L. Cardinalis Antonellus**,
(L † S) *Præfectus.*

S. Borgia. *Secr.*

Concordantiam cum suo originali attestor,
Bruxellis, die 5ª Januarii 1786.

M. Causati, *Nunt^æ^ Ap^æ^. Admin^tor^*

Bijlage V.

ANTONIUS FELIX ZONDADARI,

Patritius Senensis ex Marchionibus S. Quirici, Dei et Apostolicae Sedes gratia Archiepuscopus Adanensis, Abbas Commendatarius L. Anthimi, etc. etc., Apostolicae Sedis in Belgio et Burgundiae Comitatu, cum facultatibus Legati a Latere Nuntius Apostolicus, Missionum Magnae Brittaniae Superior, et ad Regimen Missionum Hollandiae ab S^mo^ D^no^ Specialiter deputatus,

Dilecto nobis in Christo Reverendo Domino Bernardo **Meddens**, Pastori Missionario primario Coloniæ **Surinamensis** in *America Meridionali*,

S. i. D. s.

Vacante per mortem Reverendi Domini Alberti van Doornijk, Pastoratu in Colonia Surinamensi, cumque ex Decreto S. Congregationis de prop. Fide illa Missio incorporata et unita sit Missioni Foederati Belgii, Nos tamquam universæ Batavæ Missionis Superiores, Tibi R. D. Meddens, de cujus zelo et prudentia pl^um^ in D^no^ confidimus, dictum Pastoratam uti Missionarium

[illegible]

[illegible]

DRUKFEILEN.

Blz. [illegible]	r. [illegible]	staat	[illegible]	lees:	[illegible]
» [illegible]	[illegible]	»	[illegible]	»	[illegible]
» [illegible]	[illegible]	»	veer tot	»	veertot
» [illegible]	[illegible]	»	Tiende (?)	»	Tweeden (?)
» [illegible]	[illegible]	»	[illegible]	»	[illegible] vergezeld van F. Bamg [illegible]
» [illegible]	[illegible]	»	leza (?)	»	lezer (?)

00

2 111 689